

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

6

1955

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 6.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1955

ΜΑΝΙΑΤΑΙ ΕΙΣ ΖΑΚΥΝΘΟΝ *

ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΕΙ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Α'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΝΙΚΑΩΝ - ΝΙΚΑΙΑΝΩΝ

(1554 - 1859)

Υ Π Ο

ΔΙΚΑΙΟΥ ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ

58.

Πόλη: ἀκινήτου τῆς 19 Ἰανουαρίου 1708. Νοτάριος Ἰω. Δεσφίρης (Βιβλ. 6 σ. 187).

† 1708 Γεναρίου 19. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθησαν παρὼν σωματικῶς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ μ(ισσέ)ρ Γιάννης Νίκλος, καρaboκύρις, κάτοικος εἰς τὴν παροῦσαν χώραν, κάνοντας ὡς προκουρατωρὸς τοῦ μ(ισσέ)ρ Γεώργου Μαυρομιχαλάκι ¹⁾ ἀπὸ τὸ χωρίο Τζίμοβα ²⁾ τῆς Μάνης καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερο ὁ μ(ισσέ)ρ Θωδωρῆς Ραγκαβᾶς ³⁾

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 96 τοῦ Τεύχους 5.

¹⁾ Περὶ τῆς οἰκογ. ταύτης βλ. [ΑΝΩΝΥΜΟΥ]. Οἱ Μαυρομιχαλάι. Συλλογὴ τῶν περὶ αὐτῶν γραφέντων. Μέρος Α'. Ἀθῆναι 1903. Παλαιὰ μαρτυρία τοῦ ὀνόματος εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ προβλεπτοῦ τῆς Βενετίας Κορνέρ (27 Ἀπριλίου 1690). Εἰς ταύτην μνημονεύονται μετὰ τῶν προχόντων τῆς Κελεφᾶς (Μάνης) τὰ ὀνόματα: *Πετροπουλάκις, Κορωνάος, Μαυρομιχαλῆς, Κουτήφαρης, Ζαννέας, Στεφανόπουλος, Τρεγόνας, Λουκάκος καὶ Γερακάρις*, βλ. Σ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἡ περὶ τῆς Πελονήσου ἐκθεσις τοῦ Βενετοῦ προνοητοῦ Κορνέρ Δ.Ι.Ε.Ε. 2(1885) σ. 288. Ἡ παράδοσις φέρει τὴν οἰκογένειαν ὡς καταγομένην ἐξ Ἀλύκων τῆς Μέσας Μάνης.

²⁾ Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ὀνόματος ἦτο *Χιμαῖα* (Ι. ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τόμ. 3 σ. 410), μετὰ δὲ τὸν πρῶτον ὀργανικὸν νόμον περὶ δήμων τῆς Ἑλλάδος τῷ 1836 ἐκλήθη Ἀρεόπολις. Τῷ 1616 ἡ Τοίμοβα εἶχε 30 οἶκον. ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν στατιστικὸν πίνακα τῆς Μάνης πρὸς τὸν Δοῦκα τοῦ Νεβέρ, βλ. Α. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ἐνθ' ἀν. σ. 72. Ταύτην μνημονεύει καὶ ὁ Ν. ΝΗΦΑΚΟΣ, ἐνθ' ἀν. στίχ. 99 - 100. Πρβ. Σ. Χ. ΣΚΟΠΕΤΕΑΝ, Ἡ Ἀρεόπολις. Ἐφημ. Ὁ Φάρος τῆς Λακωνίας 1953 ἀριθμ. Φύλλ. 4 σ. 14.

³⁾ Ἡ οἰκογ. μαρτυρεῖται ἐκ Τσίμοβας, ἐγκατεστημένη εἰς Ζάκ. Ἡ λ. *ραγκαβᾶς* εἰς Κύθηρα (*Πανδώρα* τόμ. 15 φύλλ. 340. 90) σημαίνει τὸν ἄσπτον καὶ ἀκατάστατον. Ὡς ἐπὶ εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς Ἀθήνας, βλ. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων ² Ἀθῆναι 1881, τόμ. 3 σ. 70. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Βυζαντινῶν τιμῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία Ε.Ε.Β.Σ. 5 (1928) σ. 16. Ὡς τοπων. *Ραγκαβᾶς* εἶναι γνωστὸν ἐκ Λήμνου (XII. 626, σ. 75), Ἀρκαδίας (XII 342, σ. 89) καὶ ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος (XII 568, σ. 161). Τὸ ὄνομα παραδίδεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπ. *Ραγκαβῆς*, βλ. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, ἐνθ' ἀν. σ. 163. Ὡς παρὼν. ἐν Νάξω, βλ. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΝ, Ἀπεραθίτικα λαογραφικὰ σύμμεικτα, τευχ. 1, Ἀθήνα 1940, σ. 54.

τοῦ π(ο)τ(ε) Νικολοῦ, φούρναρις ἀπὸ τὸ ἄνωθε χωρίο καὶ κάτοικος εἰς τὴν παροῦσαν χώραν, εἰς τὴν κοντραδά τῆς Ἐπισκοπῆς, ὁ ὁποῖος Ραγκαβᾶς, θεληματικῶς τρόπου κάνοντας καὶ διὰ τοὺς κληρονόμους διαδόχους του, δίνει εἰς δυνάμεως τῆς παρουσίας εἰς καθάρια πονήσιᾳ πρὸς τὸν ἄνωθε μ(ισσέ)ρ Γιάννην, κάνοντας διὰ τὸν ἄνωθε μ(ισσέ)ρ Γεωργό Μαυρομιχαλάκι, ἕνα κομμάτι χωράφι ὁποῦ ἔχει πατρικό του εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὴν Παναγίαν στὰ Κονταργιάνικα¹⁾, κάστρο τῇ Τζίμοβας, τοῦ κάτω χωρίου, διὰ ριάλια τριάντα, Νο ρ. 30, ὅσον εἶναι καὶ βρίσκεται μετὰ ὅλα του τὰ δικαιώματα, νὰ τὸ ἔχη ὁ αὐτὸς Μαυρομιχαλάκις καὶ κἀνῃ ὥς θέλει καὶ βούλεται· καὶ εἰς τὸ παρὸν τοῦ δίνει ὁ ἄνωθεν μ(ισσέ)ρ Γιάννης Νίκλος τζεγκίνια χρυσᾶ δύο, ὁποῦ τοῦ ἐμέτρησε καὶ ἔλαβε ἀκόντο καὶ ὑπόσκειται μετὰ τὸ γύρισμα ἀπὸ τὸ βιάγγιο τῆς Μάνης, ὁποῦ μέλλει νὰ κἀμῃ, νὰ τοῦ δίδῃ τὸ ρέστος, ὁποῦ ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν αὐτὸν Μαυρομιχαλάκι, τὰ ὅποια ριάλια τριάντα τρία εἶναι πρέτζιο τοῦ αὐτοῦ χωραφίου, πάει δακκὸρδο καὶ λαβαίνοντας τὴν πληρωμὴν ἐγδύνεται ἀπὸ τὸ ποσέσο τοῦ ἄνωθεν χωραφίου διὰ αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς ἐρχομένους καὶ τὸ δίνει τοῦ αὐτοῦ Μαυρομιχαλάκι, κληρονόμων διαδόχων του μετὰ ὅλα του τὰ δικαιώματα καὶ ἐτότε ὑπόσκειται μετὰ τὰ καλὰ καὶ σωματικῶς καὶ διὰ τὸ μαντενιμέντο καὶ διὰ κάθε ἐναντιότητα, ἰντερέσσα καὶ μεγιοραμέντα εἰς μαρτυρίας.

† μικέλης Φωτεινός²⁾ μαρτυρῶ,

† γιῶργος νομικὸς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθε.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1708 Νοεμβρίου 22. Ὁ ἐδῶ παρὼν Γιάννης Νίκλος ἔλαβε τὰ ἀντικρυ τζεγκίνια δύο, Νο 2, ὁποῦ εἶχε εἰσὲ καπάρρο ἀπὸ τὸν Θεωδωρῆ Ραγκαβᾶ καὶ κράζεται πληρωμένος κλπ.

59.

Διαθήκη τῆς 21 Φεβρουαρίου 1708. Νοτάριος Ἰω. Δεσφρᾶς (Β:βλ. 7 σ. 1).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. 1708 Φεβρ(ουαρίου) 21 εἰς χώραν Ζακύνθου, εἰς τὸ σπίτι τοῦ πατρὸν Γιάννη Νίκλου, εἰς τὴν κοντραδά τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου τοῦ Ἀνδριτζή³⁾, ἀνακραζόμενος ἐγὼ ὁ νοτάριος καὶ οἱ κάτωθεν παρακαλεστοὶ

¹⁾ Τοπων. Βλ. τῆς Ἀρεσπόλεως, ἄλλως *Κάτω Χώρα* ἢ *Παλαιάχωρα*. Θέσις εἰς ἣν σήμερον εἶναι ἡ λεγομένη *Τάμια*, ἄνωθεν τοῦ *Λιμενίου*, ὅρου ἐπινείου τῆς Ἀρεσπόλεως, ἔνθα ἡ ἔδρα καὶ οἱ πύργοι τῶν Μαυρομιχαλαίων.

²⁾ Τοπων. Τὸ *Ρνάκι* τοῦ *Φωτεινοῦ* μαρτυρεῖται τῷ 1628 εἰς τὸ χωρ. Μαριῶν, ἔτερον δὲ τῷ 1763 ἔς τοῦ *Φωτεινοῦ* εἰς τὸ χωρ. Καταστάρι.

³⁾ Ὁ ναὸς ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει τῷ 1576 πλησίον τῶν Καμινίων. Ἡ οἰκογ. Α. ἐνεγράφη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1598.

μάρτυρες ἀπὸ τὴν κυρὰ Παρασκευή, χήρα τοῦ π(ο)τ(ἐ) Δημήτρι Κοντόσταβλου καὶ θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(ἐ) Λεοῦτζη Κονόμου¹⁾ καὶ πενθερὰ τοῦ ἄνωθεν πατρὸν Γιάννην, γνωρισμένη ἀπὸ τοὺς μάρτυρας, εὐρισκόμενη ἄρρωστη, μὰ ἔχουσα τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς γιὰ νὰ κάμῃ τὴν παροῦσαν τῆς διαθήκην καὶ ὕστερὴν τῆς διόρθωσιν, ἐρωτήθη ἂν ἀφίνη διὰ τὴν ψυχὴν τῆς σὲ φυλακές, σκλάβους καὶ σπιτάλε καὶ εἶπε δὲν ἔχω νὰ ἀφήσω. "Ἐτι λέγει· ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος, θέλω νὰ μὲ θάψουν εἰς τὸν ναὸν τῆς θείας Ἀναλήψεως, εἰς τὸ ταφεῖον τοῦ ἄνωθεν π(ο)τ(ἐ) ἀνδρός μου. "Ἐτι λέγει· θέλω ὅτι ὁ ἄνωθεν πατρὸν Γιάννης, ὁ γαμπρός μου, νὰ κάμῃ τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς μου ἀπὸ τὸ μερτικὸ τῆς μισῆς βάρκας μου, ὅπου ἔχομε ἀντάμα, ἕως τὸν χρόνον καὶ τὴν ἔξοδον τῆς θανάτῃς μου καὶ ἔπειτα μετὰ τοῦτες τὲς ἐξοδίες νὰ γίνωνται τρία μερτικά τὸ ὅ,τι ἐδουλέψῃ ἡ αὐτὴ μισή μου βάρκα, παίρνοντας ἓνα μερτικὸ ὁ ἄνωθεν γαμπρός μου καὶ τὰ δύο τὰ δύο μου παιδιὰ, ὁ κύρ Γιάννης καὶ ὁ Γεωργάκης, καθέννας ἓνα μερτικόν, μὴν ἡμπορῶντας νὰ διασεύουν τὰ αὐτὰ μου παιδιὰ τὸν ἄνωθεν γαμπρόν μου, οὔτε νὰ τοῦ δώσουν καμμίαν πείραξιν εἰς τὴν αὐτὴν βάρκα, τὸ μερτικόν μου βγάνοντας ὅποτες γενοῦν οἱ ἐξοδες, ὡς ἄνωθεν. "Ἐτι λέγει· τὸ βλησίδι, τὸ μισὸ μερτικόν, ὅπου ἔχω εἰς τὴν αὐτὴν βάρκα, νὰ γένεται τέσσερα μερτικά, ἓνα ὁ γαμπρός μου, ἄλλο ὁ κύρ Γιάννης, ἕτερο ὁ Γεωργάκης καὶ ἄλλο ὁ ἔγγονάς μου ὁ Γιάννης. "Ἐτι λέγει· ὅσο εἶναι ὑγιὰ ἡ βάρκα, νὰ ἡμπορῇ νὰ τὴν βιατζάρῃ ὁ ἄνωθεν μου γαμπρός χωρὶς νὰ τὸν διασεύῃ τινὰς ἀπὸ τὰ παιδιὰ μου, ἀλλέως καὶ τὸν πειράξουν, νὰ ἔχουν τὴν κατάρρα μου καὶ νὰ μὴν ἔχουν τίποτες ἀπὸ τὸ μερτικόν μου εἰς ὅ,τι ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ μοῦ ἀπαρθευέῃ ἔδῳ καὶ εἰς τὴν Μάνην. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος λέγοντας ὅτι ἂν ἴσως καὶ εἶναι τίποτε παραμικρόν νὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι ἐδικόν τῆς θέλει νὰ εἶναι τοῦ ἄνωθεν τῆς γαμπροῦ καὶ ἡ παροῦσα τῆς διαθήκῃ νὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ ὕστερη καὶ νὰ ἔχῃ τὸ στερεόν, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς τοὺς αἰῶνας, εἰς μαρτυρίας εὐλαβεστάτου ἱερέως Μάρκου Σκούρτα καὶ σ(ινιὸ)ρ Γεωργάκι Νομικοῦ τοῦ π(ο)τ(ἐ) σ(ινιὸ)ρ Θεοδώρῃ.

† μάρκος ἱερεὺς ὁ σκούρτας²⁾ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† γιωργος νομικὸς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

Στὶς 15 Μαΐου 1708, ἀπέθανε ἡ ἀντικυρὺ κυρὰ Παρασκευή καὶ ἐπουμπλι-

¹⁾ Οἶκογ. Κονόμου ἐκ Κρήτης μαρτυρεῖται εἰς τὴν νῆσον τῷ 1634.

²⁾ Σκούρτα. Ὡς οἶκογ. ἐπών. ἐν Ἑλτανήσῳ ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ 1483 βλ. Π. ΧΙΩΤΗ, ἐνθ' ἀν. σ. 959, οἰκογένεια δὲ ἐκ Θηβῶν ἐν Ζακ. μαρτυρεῖται τῷ 1514 πρβ. ἀνωτέρω ἔγγραφο 32 σημ. 4: Ἱερομόναχος Ἀνθίμος Σ', περὶ τὸ 1606, ἔζησεν ἐν τῇ μονῇ τῶν Στροφάδων. Τοῦτου σώζεται κώδιξ ἰδιόγραφος περιέχων κατήχησιν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ' ἀν. σ. 310 καὶ Π. ΧΙΩΤΗ, ἐν Μουσαῖς, σφύλλ. 484.

καρίστη ἢ ἄντικρυς διαθήκη εἰς τὸν ἄντικρυς ναὸν ὅπου ἐθάπτη, πολλοὶ παρόντες.

60.

Κωδὶκέλλος τῆς 25 Φεβρουαρίου 1708. Νοτάριος Ἰω. Λεονόρες (Βιβλ. 7 σ. 2).

† 1708 Φεβρ(ουαρίου) 25. Εἰς χώραν Ζακύνθον, εἰς τὸ σπίτι τοῦ πατρὸς Γιάννη Νίκλου, ὅπου κατοικεῖ ἡ κυρὰ Παρασκευή, χήρα τοῦ π(ο)τ(ε) Δημήτρι Κοντόσταβλου, πενθερὰ τοῦ ἄνωθι πατρὸς Γιάννη, εἰς τὴν κοντράδα τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Ἀνδριτζη, ἀνακραζόμενος ἐγὼ ὁ νοτάριος καὶ οἱ κάτωθεν παρακαλεστοὶ μάρτυρες ἀπὸ τὴν ἄνωθε κυρὰ Παρασκευή, εὐρισκόμενη ἄρρωστη, μὰ ἔχουσα τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς, διὰ τὰ κάμη τὸ παρὸν της κωδὶκέλλο νὰ εἶναι ἀντάμα μὲ τὴν διαθήκην της, γεναμένη στὰ ἄτη μου στὰς 21 τοῦ παρόντος, τὴν ὁποῖαν κονφερμάρει, ἐρωτήθη ἂν ἀφίνη διὰ τὴν ψυχὴν της, σὲ φυλακὲς καὶ σπιτάλε καὶ εἶπε δὲν ἀφίνω. Ἔτι λέγει· ἐξεκαθαρίζω καὶ θέλω μὲ τὸ παρὸν, ὅτι ὁ ἐγγονάς μου ὁ Γιάννης τοῦ π(ο)τ(ε) Λεούτζη νὰ ἔχη μερτικὸ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ ξεδούλιο τῆς μισῆς μου βάρκας, ὥστε ὅπου νὰ γίνονται τέσσερα μερτικά καὶ ἐτοῦτο ἔπειτα τὲς ἐξόδιες τῆς θανῆς μου ἕως τὸν χρόνον ὅπου θέλει κάμει ὁ ἄνωθεν γαμπρός, ὁ πατρὸς Γιάννης καὶ μὲ τὲς φόρμες καὶ κοντιτζιόνες ὅπου διαλαμβάνει ἡ ἄνωθεν μου διαθήκη εἰς τὰ ἄτη σου. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος τοῦ παρόντος κωνδικέλλου, θέλοντας νὰ ἔχη τὸ στερεὸν, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς τοὺς αἰῶνας ἀντάμα μὲ τὴν διαθήκην της, εἰς μαρτυρίας εὐλαβεστ(άτου) ἱερέα Μάρκου Σκούρτα καὶ σ(ινιὸρ) Γιωργάκη Νομικοῦ.

† μάρκος ἱερεὺς ὁ σκούρτας μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† γιόργος νομικὸς μαρτυρῶ τὰ ἄνωθε.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

Στὲς 15 Μαΐου 1708 ἐπουμπλικαρίστη.

61.

Λιδέλλων τῆς 3 Ἀπριλίου 1709. Νοτάριος Α. Μαυροκέφαλος (βιβλ. 5 σ. 75).

† 1709 Ἀπριλίου 3. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἡ κυράτσα Ζωή, θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσι Ἀβαρνιώτη¹⁾ καὶ χήρα τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισσέ)ρ Νικολοῦ Σάλιαρη, ἡ ὁποία δίδει εἰς λιβέλλο περπέτου τοῦ παρόντος καὶ ἐκδεχομένου σ(ινιὸ)ρ Δημήτρι Νίκλου τοῦ π(ο)τ(ε) Γιώργου ἕνα ὀσπίτιον μὲ ἀνλὴ καὶ ξέπορτο χαμώγει παλαιόν, τοῦ μάκρου ὀρυῖες πέντε ἡμῖς ἰντζίρκα καὶ τοῦ πλάτου ὀρυῖες πέντε ἡμῖς ἰντζίρκα

¹⁾ Οἶκογ. τῆς νήσου ἀπὸ τῆς 16 ἐκατονταετηρίδος.

μὲ ἓνα ληνὸ καὶ λότζα καὶ μία περγουλιὰ σταφιδίτικη, κτισμένο μὲ πέτρες, πλίθες καὶ ἀγκωνάρια καὶ σκεπασμένο μὲ τάβλες, σκόρτζες καὶ κεραμύδια μινάτζια ὅλον ροβίνα. Πλησιάζει πρὸς Α. Ἀντώνιος Μπουζιᾶνος ¹⁾, Π: Γιάννης Βοζαίτης, Ο: στράτα καὶ ἀπὸ τὴν Τ: στράτα, φυλαζόμενοι κ.λ.π. καντοῦνι καὶ ἓνα κομμάτι κῆπον μὲ μία συκιὰ μεγάλη καρταρολιῦ ἐνοῦ ἤμισυ ἰντζίρκα, πλέον καὶ ὀλιγώτερο ὅσο εἶναι καὶ εὐρίσκεται, κονφινάρει καὶ αὐτὸ ἀπὸ Α: Π: Ο: καὶ Τ: ὁ ἄνωθεν Βοζαίτης, κείμενα τὸ αὐτὸ σπίτι καὶ κῆπος μέσα εἰς τὸ χωρίο τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ ἐξεκβίρουν τὲς πάρτες τῶν ἐξοχωτάτων ἰνκβιζιτόρων τοῦ Λεβάντε ²⁾, ἤξιωσαν διὰ κριτᾶδες καὶ στιμαδῶρους τὸν σ(ινιὸ)ρ Γιάννη Τιέπολο ³⁾ καὶ σ(ινιὸ)ρ Μᾶρκο Μπελεφάντε ⁴⁾ οἱ ὅποιοι κριταὶ κατὰ τὴν ἐξουσία ὁποῦ στοματικῶς ἔλαβαν ἀπὸ τὰ ἄνωθεν μέρη ἐπῆγαν τὲς ἀπερασμένες ἡμέρες εἰς τὸ ἄνωθεν σπίτι καὶ κῆπος, τὰ εἶδαν, ἐμέτρησαν καὶ τὰ ἡῶσαν ὡς ἄνωθεν καὶ κονσιδεράροντάς τα στιμάρουν νὰ ἀξιζῇ νὰ δίνη τῆς ἄνωθεν χήρας ὁ ἄνωθεν Νίκλος τὸν κάθε χρόνον αἰωνίως ριάλια δύο καὶ μία λίτρα κεράσια καὶ οὕτως μοῦ ἐρεφερίραν εἰς τὴν συνείδησίν τους καὶ ἀπογράφουν, τὴν ὁποίαν στίμα ἀγροικῶντας τὴν τὰ ἄνωθεν δύο μέρη τὴν ἀτζετάρουν, λαουδάρουν καὶ ἀπρομπάρουν ὡς δικαία, ρεφουδάροντας τὰ αὐτὰ μέρη δακκόρδο τὸ μπενεφίτζιο τῆς δεύτερης καὶ τρίτης στίμας καὶ κάθε ἄλλῃ πάρτε καὶ νόμον κοντράριον τῆς παρουσίας καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἐκδύεται καὶ ἀπαλλοτριοῦται ἡ αὐτὴ χήρα ἀπὸ τὸ ἀττουάλ καὶ κορποράλ ποσσέσο τῶν ἄνωθεν ὑποστατικῶν καὶ δικαιωμάτων καὶ δίδει τα καὶ παραδίδει τα πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλο καὶ πρὸς πάντας τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους του νὰ τὰ κάμουν ὡς θέλουν καὶ βούλονται καὶ ὑπόσχεται ἡ αὐτὴ χήρα μὲ τοὺς κληρονόμους καὶ διαδόχους τῆς νὰ τὸν μαντενίρη καὶ σοστενάρη τὸ πάντοτινὸ καὶ πατζίφικο ποσσέσο καὶ σολλεβάρη ἀπὸ πᾶσα ἐναντιότητα, σπέζα, νιάνα, ἰντερέσσε καὶ μελιοραμένα, πληρώνοντας περὶ κάθε

¹⁾ Οἶκογ. ἐξ Ἀρτης.

²⁾ Ἡ Βενετία πρὸς ἔλεγχον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὰς κτήσεις τῆς ἀπέστειλε τοὺς Ἑξεταστὰς (Inquisitori). Ἐλόπτας ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ὑπαλλήλων. Οὗτοι ἀποστελλόμενοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἠρευνῶν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν δημοσίαν διαγωγὴν τῶν προβλεπτῶν καὶ παντὸς ὑπαλλήλου. Τῷ 1583 ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὴν Βενετίαν οἱ Ἰωάννης Γρίττης καὶ Ἰούλιος Γαρζώνης, οἱ ὅποιοι ἐπισκεφθέντες τὰς νήσους ἐξέδωκαν πλεῖστα διατάγματα ἐπὶ ζητημάτων σχετικῶν μὲ τὴν δικαιοσύνην, ἐμπόριον, βιομηχανίαν, δημοσίαν ὑγείαν κλπ. Βλ. Π. ΧΙΩΤΗ, ἐνθ' ἄν. τόμ. 3 σ. 490. - Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ, ἐνθ' ἄν. σ. 85 κ.ἐξ.

³⁾ Οἶκογ. ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου Τ. Νικόλαος ἀκμάσας περὶ τὸ 1713 ἐγένετο ἀκαδημαϊκὸς τοῦ Παταβίου.

⁴⁾ Οἶκογ. ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῇ χουσοβίβλῃ τῷ 1575. Τοῦ Μπελεφάντε ἡ Ράχι τοπων. εἰς χωρ. Λαγοπόδον 1678.

τὴν σήμερον τὸ ἄνωθεν λιβέλλο τὰ ρεῖλια δύο καὶ κεράσια ποντοαλμέντε καὶ ἄβάντι τράττο, διὰ τὴν ὁποίαν κοντριμπουτζιὸν ὀμπλιγάρει ὁ αὐτὸς Νίκλος τὰ καλά του καὶ εἰς τὸ παρὸν τῆς ἔδωσε ριάλια δύο, εἶναι πληρωμὴ λιβελλου, χρόνου ἑνοῦ καὶ μὲ πάττο ἐσπρέσσο ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ ἔχη ἐξουσία ὁ αὐτὸς Νίκλος νὰ τὸ σφαλκάρῃ εἰς ὅποιον τὰ ἀφήκῃ τὰ αὐτὰ ὑποστατικά ἢ αὐτὴ χήρα. Οὕτως συμφωνησμένος εἰς μαρτυρίας.

† γιάννης ταφτάντας κριτῆς

† μάρκος μπελεφάντες κριτῆς

† ἀντώνις μονοβασιώτης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθε μὲ μία ἀποστήλα.

† πέτρος φραντζῆς¹⁾ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν μὲ μία ἀποστήλα.

62.

Διαθήκη τῆς 3 Μαΐου 1709. Νοτάριος Ἄντ. Μαυροκέφαλος (Βιβλ. 5 σ. 89).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. 1709 Μαΐου 3, ὡς ὥρα πρώτη τῆς νυκτὸς ἀνακραζόμενος ἐγὼ ὁ νοτάριος μὲ τοὺς ὑπογεγραμμένους μάρτυρας, παρακαλεστοὶ ἀπὸ τὴν κυρὰ Ρόδω, θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(ε) Νικολοῦ Στεριώτη¹⁾ καὶ χήρα τοῦ π(ο)τ(ε) Γιάννη Νίκλου, εἰς τὸ σπίτι ὅπου κατοικεῖ εἰς τὴν σκοντράδα τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Γριπάρι διὰ νὰ κάμῃ τὴν παροῦσα τῆς διαθήκη καὶ ὑστερὴ τῆς διόρθωσι, ὄντας ἄρρωστη καὶ κλινήρης μὰ χάριτι Χριστοῦ ἔχει τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς καὶ πρῶτον λέγει: Ἀφίνω κάθε χριστιανοῦ τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην καὶ τελείαν συγχώρησιν, εἶτα λέγει: Ὅταν μοῦ ἔλθῃ θάνατος, θέλω νὰ μὲ θάψουν εἰς τὴν ἄνωθεν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εἰς τὸ ταφεῖο τοῦ ἀνδρός μου. Ἐρωτήθη ἂν ἀφίνη κανένα πρᾶμα εἰς σκλάβους καὶ ὀσπιτάλε διὰ τὴν ψυχὴν της καὶ εἶπε: οὐχί. Ἔτι λέγει: ἀφίνω τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ παπᾶ Λινάρδου τὸ κασσόνι μου ἀμπεδένιο καὶ ἓνα κομμάτι ἀμπέλι πὺν ἔχω στὸ σύνορο χωρίου Σκουλικιάδου²⁾ ἔτι ἀφίνω τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Ζαφείρη μία κασσέλα κάρην καὶ ἄλλη μία ἀμπεδένια καὶ τὸ πιθάρι καὶ βουτζι καὶ σίγλο πὺν τοῦ ἐπούλησα μοῦ τὰ ἐπλήρωσε. Ἔτι λέγει: ἀφίνω τῆς ἀδελφῆς μου Ἀναστα-

¹⁾ Οἰκογ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπαντῶσα τῇ 16 ἑκατοντ. Μέλη ταύτης ἐχρημάτισαν συμβολαιογράφοι ἀπὸ τοῦ 1508 μέχρι τοῦ 1825.

²⁾ Οἰκογ. μαρτυρεῖται τῷ 1518. Τοπων. τοῦ Σ. Καμάρα εἰς περιφέρειαν χωρ. Ἀγίου Δημητρίου καὶ Φαγιά τῷ 1628.

³⁾ Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐπὶ ὑψώματος κάτωθεν τοῦ χωρίου Δράκα. Ἀπαντᾷ τῷ 1505 Ὁ κάτ. Σκουλικιάδου. Διὰ τὸν ἐκ τῆς γενικῆς πληθ. τοῦ ὀνόματος τοῦ κτήτορος σχηματισμὸν τῆς ὀνομ. ἐν. τοῦ τοπων. βλ. Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ Νίκλων - Νικλιάνων τῆς Μάνης, Ἀθηνᾶ 53 (1949) σ. 191 καὶ Τοπωνύμια εἰς - ἄδος. Αὐτόθι 56 (1952) σ. 9 - 24.

σουλλας τὸ κρεββάτι μου μὲ τὰ σεντόνια καὶ σκλαβίνα φλοκκάτη, τὶς ἄνωθεν κασσέλλες ὅπου ἄφησα τοῦ Ζαφείρη, τὶς ἀφίνω μὲ ὅ,τι ἔχουν μέσα, ἤγουν, ἓνα ζευγάρι σεντόνια, κομμάτι παννὶ καὶ γεμᾶτα. "Ετι λέγει· ἔχω δοσμένο δανεικὸ τοῦ εὐλαβεστάτου παπᾶ Θεοδώρου Γριπάρη ἓνα βουτζὶ πενηντάρι, τὸ ὁποῖο τὸ ἀφίνω ἀνταμῶς μὲ μία πιναττούλλα ποὺ ἔχω τοῦ σ(ινιὸ)ρ Νικολοῦ Ταλιαπιέρα διὰ τὶς χάριτες καὶ ἀσσιστέντζες ποὺ εἶδα ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸ κόνισμά μου τὸ ἀφίνω τοῦ Γιάννη τοῦ υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος σ(ινιὸ)ρ Νικολὸς νὰ κάμη καὶ τὴν ἔξοδον τῆς θανῆς μου. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος."Ετι λέγει· ὅ,τι καουτζιόνες ὅπου ἔχω τόσο τοῦ ἀνδρός μου, ὥσάν καὶ δικές μου, θέλω καὶ τὰ ἀφίνω τὶς δεμπιτόρως διὰ τὴν ψυχὴ μου νὰ μὴν ἀξίζουν ὁλότελα· θέλοντας ὅτι ἡ παροῦσα τῆς ὑστερῆς διόρθωσις νὰ ἔχη τὸ στέρεο καὶ ἀπαρασάλευτο εἰς τοὺς αἰῶνας, εἰς μαρτυρίαν τοῦ σ(ινιὸ)ρ Στέλιου Στρούζα καὶ σ(ινιὸ)ρ Τζώρτζη Μπελεφάντε.

† στηλιανὸς στρούζας¹⁾ μαρτυρῶ,

† τζώρτζης μπελεφάντε μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1709 Σεπτεμβρίου 2.

Ἐπομολικάρισα τὴν ἀντικρυ διαθήκη τῆς ἀντικρυς Ρόδως στὰς 8 τῆς θανῆς ἀποψάλλοντας ὁ ἱερεὺς τὰ κόλλυβα εἰς τὸν ναὸν τῆς ὁμοουσίου Τριάδος, τῆς χήρας τοῦ π(ο)τ(ε) σ(ινιὸ)ρ Κωσταντῆ Τζιτανίδου²⁾, ὅπου τὴν ἔχωσαν διὰ ἄλλην χρεῖαν.

63.

Ναύλωσις τῆς 11 Μαΐου 1709. Νεάριος· Ἰω. Δενόρτζ (Βιβλ. 7 σ. 192).

† 1709 Μαΐου 11 Ζάκυνθο. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ὁ σ(ινιὸ)ρ Μικέλῆς Σωμερίτης καὶ ὁ πατρὸν Γιάννης Νίκλος, τὰ ὁποῖα μέρη κάνουν τὸ παρὸν νολιτζᾶδο καὶ ὑπόσχεται ὁ ἄνωθε Σωμερίτης νὰ φορτώσῃ τὴν βάρκα τοῦ αὐτοῦ πατρὸν Γιάννη κρασί, ὅσον ἡμπορεῖ, νὰ πιάσῃ διὰ τὸ βιάτζο τοῦ Κελεφᾶ³⁾, Θεοῦ θέλοντος, τὴν ὁποῖαν βάρκα προμετιτᾶρει ὁ αὐτὸς καραβο-

¹⁾ Οἶκογ. ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου σωζομένη μέχρι σήμερον. Χωρίον τῶν Στρουζαίων μνημονεύεται τῷ 1513 καὶ 1582. Στέφανος Σ. ἦτο κάτοχος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν Λουθρον, τὸν ὁποῖον ἐδώρησε τῷ 1637 εἰς ἀδελφότητα. Στρούζα ὡς τοπων. ἐν Γορτυνίᾳ *X.L.A.* 504, σ. 273.

²⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακ. ἐξ ἧς συμβολαιογράφοι οἱ *Κωροτατῆρος* (1743 - 1787) καὶ *Λιονύσιος* (1804 - 1805).

³⁾ Ἐννοεῖ τὸ Κάστρον τῆς Κελεφᾶς ἐν Μάνῃ τὸ ὁποῖον, ἐκτισμένον ἐπὶ ὑψοβούνου, δεσπόζει τοῦ ἐπινείου τοῦ λεγομένου *Τοίπα* ἢ, ἡ *Νέον Οἶνον* παλαιότερον δὲ *Καραβοσιόσι* ἢ *Porto Vitulo*. Εἰς τοὺς Πορτολάνους ἀπαντᾷ ὁ τύπος ὁ *Βοϊνῆλος*, τὸ *Βοϊνῆλος* καὶ τὸ *Βοϊνούλο* (βλ. A. DELATTE, *Les Portulans grecs*, (Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Let-

κύρις σάνια καὶ καλή της ναβιγκατζιόνε με ὅλα της τὰ ἀρμέτζα καὶ συντρόφους σουφφιζιέντε, παίρνοντας τὸν αὐτὸν Σωμερίτη με τὴν ἴδια βάρκα καὶ με ἕτερον πάντα σύντροφον χωρὶς ναῦλον με τὴ μέξα τους, ἡμπορῶντας ὁ карабоκύρις νὰ ρίξη σίδερο¹⁾ ὅπου θελήσῃ καὶ φθάνοντας εἰς τὸν τόπον τοῦ Κελεφᾶ νὰ ἔχη ἡμέρες ὀχτὼ καὶ διὰ ντερεσποῦτο διὰ βέντιτα τοῦ κρασιοῦ καὶ τελειώνοντας οἱ αὐτὲς ἡμέρες δέκα, νὰ εἶναι ὁμπλιγᾶδος ὁ Σωμερίτης νὰ κορρισποντέρῃ τοῦ карабоκύρι διὰ σταλλία τὴν κάθε ἡμέρα ρεάλι ἓνα καὶ διὰ ναῦλο ἐσυμβάστησαν πρὸς ρεάλια τέσσερα τὸ βουτζὶ πενηντάρι καὶ χάρισμα μία βαρέλλα κρασί τῆς βαρκῆς, τὸ ὁποῖο ναῦλο νὰ τὸ πληρώνῃ ὁ ἄνωθεν Σωμερίτης ξεφορτώνοντας τὸ κρασί εἰς τὸν τόπον ὡς ἄνωθεν ἢ καὶ εἰς ἄλλον τόπον. Καὶ οὕτως ἐσυμφωνήσαν ὑπόσχοντας ρετζιπροκαμέντε τὰ καλὰ τους διὰ τὸ μαντενιμέντο καὶ ἀδεπιμέντο τῆς παρουσίας, εἰς μαρτυρίας.

† Νικολὸς Χαλκιάς²⁾ μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Κούμανης μαρτυρῶ.

† μικέλης σωμερίτης βεβαιώνω.

tres de l'Université de Liège). Paris 1947 p. 57,3. 62,9. 215,1). Τὸ τοπων. *Κελεφᾶ* ἢ, ἀκουόμενον σήμερον πάντοτε ὡς θηλυκὸν καὶ οὐδέποτε κατὰ τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὰ Ἐγκυκλοπαιδικὰ Λεξικά οὐδέτερον τύπον τὰ *Κελεφά*, ἀπαντᾷ εἰς ἔγγραφα τοῦ 17 αἰῶνος καὶ κατὰ γένος ἀρσενικὸν *Κελεφᾶς* ὁ. Τὸ Κάστρον αὐτῆς ἐκτίσθη τῷ 1667 ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ διὰ πρωτοβουλίας τοῦ Μεγάλου Βεζύρη Ἀχμέτ Κιουπρουλῆ. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ Τούρκων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν συμμαχούντων Ἑνετῶν καὶ Μανιατῶν ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὰ ἔτη 1684 - 1686. Ἦτο ἔδρα ἄλλοτε τοῦ ἀρμιοστοῦ καὶ τῶν φρουράρχων τῶν Ἑνετῶν καὶ ἄλλοτε τοῦ κεχαγιά καὶ τοῦ διδοάραγα τῶν Τούρκων. Τοῦτο ὡς καὶ τὸ Κάστρο τῆς Ζαργνάτας χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ Hammer ὡς «σιδερένια χαλινάρια» πρὸς δαμασκὸν τῆς ἀτιθάσου Μάνης. Βλ. HAMMER, Geschichte des Osmanischen Reichs 6, 485-6, K. ΣΛΘΑ, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήνησιν 1869 σ. 340 ἐξ Σ. ΚΟΥΓΕΛ. Ἡ ἀνθρωποκτονία (τὸ φονικὸ) ὡς διεγγύημα τρίτου ἐν Μάνη. *Προσφορά εἰς Στῆλωνα Π. Κυριακίδην*. (Παράρτημα Ἑλληνικῶν ἀρ. 4), Θεσσαλονίκη 1953 σ. 370 - 371. Καὶ χωρίον *Κελεφᾶ* ἢ, ἔχον 300 οἰκογ. ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Σατωρενῶ πρὸς τὸν δοῦκα τοῦ Νεβέρ, μαρτυρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Ν. Νηφάκου, ἐνθ' ἀν. στ. 56 - 57, 85 καὶ χαρακτηρίζεται ὡς ὄριον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἡ Κάτω Μάνη. Ὅμοιος καὶ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Παπαδάκη εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν του (Ν. Ἑλλήνομ. 14 (1917 20) σ. 58.

Τὸ γυναικωνυμικὸν *Κελεφῆνα* σώζεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλυτέρου παραποτάμου τοῦ Εὐρώτα (εἶναι ὁ Οἶνοϋς τῶν ἀρχαίων). Βλ. Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Γύρω στὸ μοιρολόγι τῆς Μέσας Μάνης, *Σπαρτιατικὰ Χρονικά* 6 (1943) τεύχ. 67 - 68 σ. 139 σημ. 3.

¹⁾ Ρίχνω σίδερο = ἀγγυροβολῶ.

²⁾ Οἰκογ. Χ. ἐκ Πελ/νήσου τῷ 1546, ἐξ ἧς ὡς συμβολαιογράφοι ὑπηρετήσαν ἐν Ζακ. οἱ Βαρθολομαῖος (1554 - 1559), Ἀναστάσιος (1703) καὶ Ἀντώνιος (1730 - 1735). Ἐν ἔτει 1694 ὁ Ἰωάννης Χαλκίης διωρίσθη εἰς τὸ Φλαγγίνειον Φροντιστήριον ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ Στ. Μόσχου καὶ παρέμεινε διδάσκων μέχρι τῆς 20 Μαρτίου 1703. Ἐπίσης ἐν ἔτει 1713 ἡ Ἀναστασία Χαλκία τοῦ Στάμου ἑοστεφανώθη τὸν Θεόδωρον Κόλλαρην εἰς τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Ζακύνθῳ, ἐν ἔτει δὲ 1746 Ἀνδρέας Χαλκίας μαρτυρεῖται ὡς ἱερεὺς τῆς ἐκκλησίας

64.

Κολλιγία τῆς 25 Μαΐου 1709. Νοτάριος Ἰω. Δερόρες (β:βλ. 7 σ. 193).

† 1709 Μαΐου 25. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπης καὶ σ(ινιὸ)ρ Θεοδωρῆς, ἀδελφία Νικλαῖοι, δίδουν τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Γιώργου Φαρισαίου π(ο)τ(έ) Σταθή ἀπὸ χωρίο Πισινῶντα¹⁾ εἰσὲ σεμπρία ἓνα κομμάτι χωράφι κείμενον στὸ Παράλιμνο²⁾, τόπος βάκουος, διὰ τὴν ἐφετεινὴν ἐσοδεῖαν τῆς ὀψιμίας καὶ ὑπόσχεται ὁ ἄνωθεν κοπιαστής νὰ δουλέψῃ καὶ καλλιέργιζῃ τὸ αὐτὸ χωράφι παίροντας ὀψιμίαν, ἤγουν φασουλομπάμπακο καὶ φλεζονιές καὶ νὰ μὴν ἤμπορῃ ὁ αὐτὸς κοπιαστής νὰ μαζώνῃ τὸ φροῦτο, ὥς ἄνωθεν, ἂν ἴσως καὶ δὲν κράζῃ τοὺς νοικοκυραίους νὰ εἶναι παρόντες καὶ λαβαίνουν τὸ μερικὸ τους τὸ μισό, καὶ τὸ ἕτερο μισὸ ὁ κοπιαστής· οἱ νοικοκυραῖοι νὰ βάνουν τὴν κροπίαν καὶ ὁ κοπιαστής νὰ ἔχῃ ὀμπλιγο μόνον νὰ τὰ δουλεύῃ κατὰ τὴν τάξιν, ὥς ἄνωθεν, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ σωματικῶς διὰ τὸ ἀδεπιμέντο καὶ διὰ κάθε δάννα καὶ τὰ ἐξῆς εἰς μαρτυρίας.

† ἀντώνις μουδάτζος μαρτυρῶ,

† γιάννης φαραός³⁾ μαρτυρῶ.

65.

Κολλιγία τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1709. Νοτάριος Ἀντ. Μαυροκέφαλος (β:βλ. 5 σ. 162).

† 1709 Σεπτ(εμβρίου) 25. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν ἐνώπιον ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἡ κυρὰ Ἀντριάνα, χήρα τοῦ π(ο)τ(έ) Δημήτρι Νί- κλου, ἀνταμῶς μετὸν μ(ισσέ)ρ Ἀγγελὸ Νίκλο τὸν υἱόν της, οἱ ὅποιοι δίδουν τοῦ παρόντος κύρ Μπενέττου Γουζέλη¹⁾ τοῦ π(ο)τ(έ) Τζάννε ἀπὸ χωρίο Ρω-

τῶν ἀγίων Πατέρων καὶ Ἀρσενίου εἰς τὴν χώραν τῶν Κορυφῶν, Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἐνθ' ἂν. σ. 111, 113, 142, 153, 180, 181.

¹⁾ Ὁ Πισινῶντας ἦτο πρωτ. τοῦ τ. δ. Λιθακιωτῶν πρὸς Β. τῆς Λιθακιάς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μεγάλου Βουνοῦ, ἀπαντᾷ δὲ τῷ 1510. Πρβ. Α. Χ. ΖΩΗΝ, Παλαιὰ ὄρια τῆς κόμης Πισινῶντα. Ἐφημερίς Ζακύνθου «*Εὐθροσυνέλευσις*» ἔτος ΣΤ' (1906) ἀριθμ. 212-219.

²⁾ Τοπων. εἰς περιοχὴν χωρ. Καλλιτέρου - Ροῖδου, παρὰ τὴν λίμνην Μακρῇ.

³⁾ Τὸ ἐπώνυμον ἀπαντᾷ τῷ 1584, τὸ δὲ χωρίον *Φαραώ* μνημονευόμενον μετὰ τοῦ Ἀγίου Κηρύκου συναντᾶται τῷ 1515. *Φαραωνίτικα* τὰ, τοπων. εἰς περιοχὴν χωρ. Ἀγ. Κηρύκου (1670) καὶ *Φαραωνίτισσα*, ναὸς τῆς Θεοτόκου εἰς Ἀγ. Κήρυκον.

⁴⁾ Οἶκογ. ἀπαντῶσα τῇ 16 ἑκατοντ. Γ. Ἰωάννης· συμβολαιογράφος Ζακ. ἀπὸ 1744-1768. Γ. Δημήτριος γεννηθεὶς τῷ 1774 ἐσπούδασε παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ Μαρτελάφῃ ἀνὴρ φιλελευθέρων αἰσθημάτων κατεμάστιζε διὰ στιχοιργιῶν τὸ ἀρχοντολόγιον τῆς Ζακύνθου καὶ ἔνεκα τούτου ἐφυλακίσθη τῷ 1800 ἐν Κ[α]πὸλει. Ἐλευθερωθεὶς μετέβη εἰς Τεργέστην καὶ εἶτα εἰς Γαλλίαν ὡς ἀξιωματικὸς τῆς ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα λεγεῶνος. Ἐγένετο Φιλικὸς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἡλιδι τῷ 1843. Ὡς λόγιος ἐγραψεν ἔργα, περὶ

μήρι¹⁾, εἰσὲ σεμπρία διὰ χρόνους δέκα ἕνα κομμάτι χωράφι ὅπου ἔχει ἡ αὐτὴ χήρα ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου²⁾, ἤγουν ἀπὸ τὰ χωράφια της, τὸ ὁποῖον νὰ τὸ κορπίζη τὴν ἐφέτω καὶ νὰ πάρῃ ὅλον τὸν σανὸν, ἢ ὅ,τι ἄλλο κάμη καὶ τὸν ἀκόλουθον χρόνον νὰ τὸ παίρνῃ ἀνάσπορο καὶ εἰς τοὺς πέντε χρόνους νὰ τὸ ματακορπίζη καὶ νὰ παίρνῃ ὅλον τὸν σανὸν καὶ τὸν ἀκόλουθον χρόνον νὰ τὸ σπέρνῃ ἀνάσπορο, τοὺς δὲ ἐπίλοιπους χρόνους νὰ τὸ σπέρνῃ μὲ τοὺς μισοὺς σπόρους τῆς νοικοκυρᾶς καὶ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ μαζώξῃ τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς ἄλωνίση, ἂν δὲν κράζῃ πρῶτα τὴν νοικοκυρὰ διὰ νὰ παρασταθῇ, εἰδὲ καὶ πάρῃ τὸ μισό της ὅξω ἀπὸ τοὺς δύο χρόνους ὅπου τὸ κορπίση καὶ παίρνῃ τὸν σανὸν καὶ ὅ,τι φροῦτο κάμη τὸν κάθε χρόνον καὶ ἐκείνους τοὺς δύο ὅπου τὸ σπέρνῃ ἀνάσπορο, νὰ μοιράζωσιν στὴ μέση καὶ ἂν ζημιωθῇ τὸ αὐτὸ χωράφι, ἤγουν εἰς τὸ γέννημα, νὰ εἶναι ὁμπλιγᾶδος ὁ κοπιασθῆς νὰ δίνη τῆς νοικοκυρᾶς τὸν κακοποιόν, εἰδὲ νὰ πληρώνῃ αὐτὸς τὴ ζημία, μὴν ἡμπορῶντας νὰ τοῦ τὸ πάρῃ εἰς τοὺς ἄνωθεν χρόνους, ἂν καὶ τὸ ἤθελε νὰ τὸ δουλέψῃ καὶ ἡ ἴδια ἡ νοικοκυρὰ. Ἐτὶ πέρ πάτιτο ἐσπρέσσο καὶ εἰς τὸ ἀσηκοτράφισμα πού ἔχει νὰ κάμη στὸ αὐτὸ χωράφι διὰ μία φορὰ τόσο, νὰ τὸν βοηθῇ ἡ νοικοκυρὰ ἄσπρα 25.

Οὕτως οἱ συμφωνησμένοι εἰς μαρτυρίας.

† γιάνης λάτζαρης³⁾ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† γιάνης βερούσης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

66.

Ἀνώομον συνάλλαγμα τῆς 20^{ης} Οκτωβρίου 1709. Νοτάριος Ἀντ. Μαροκεζαλός (Β:βλ. 5 σ. 175).

† 1709 Ὀκτωβρίου 20. Τὴν σήμερον ἡ κυρὰ Μαρία, χήρα τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισσέ)ρ Γιάκουμου Μαρώτη, δίδει τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Γιωργάκι Νίκλο τὸ παιδί της, ὀνόματι Σάββα, ἕως χρόνων δεκάξι, διὰ νὰ τοῦ δουλεύῃ στὸν φροῦρο

ὡν βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἔνθ' ἄν. σ. 426 καὶ Α. ΖΩΗ, *Λεξικόν*, ἐν λ., ἔνθα καὶ βιβλιογραφία. Τὸ ὄνομα *Μπενέττος* (Βενέδιττος) ἀπαντᾷ καὶ ἐν Πόρῳ, ὡς παρων. δὲ καὶ ἐν Μάνῃ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ ὡς ἐπὶ. ὑπὸ τὸν τύπ. *Μπενεττάτος* καὶ χωρίον *Μπενεττάτα* (βλ. Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Ἐν Ἀθήναις 1890 σ. 121, 45. πρβ. Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΝ, Περὶ τῶν ἐν Κεφαλληνίᾳ πατρωνυμικῶν εἰς - ἄτος. *Επιστημονικὴ Ἐπετηρὶς* 9 (1913) σ. 1, 10). Εἰς Κάρπυθον ἐπὶ. *Μπενέττας* (ΧΙΛ[ΧΚ] 6635 σ. 24). Ὡς τοπων. εἰς Κρήτην (Σητείας) ὡς *τὸ(ν) Μπενέττω(ν)* (*Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ*) καὶ εἰς Εὐβοίαν (*Ὁξυλάνθος Μπενετ-τιάνοι* οἱ (ΧΙΛ 625, σ. 58).

¹⁾ Τὸ χωρίον κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παλαιόχαστρον καὶ ἀπαντᾷ τῷ 1509, ὁ κάτοικος *Ρωμηριάτης*.

²⁾ Ἄγιος Ἀντώνιος εἰς χωρ. Ρωμῆρι μαρτυρεῖται τῷ 1560.

³⁾ Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς οἰογ. *Λάζαρη*, ἣτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1597. Α. Μάρκος καὶ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξαν πρωθυερεῖς Ζακύνθου, ὁ μὲν τῷ 1630, ὁ δὲ τῷ 1678.

καὶ τὸ μάθη διὰ φρούναρι, εἰς τὸν ὅποιον νὰ σταθῇ νὰ τοῦ δουλεύῃ χρόνους τέσσερους, εἰς τὸν ὅποιον καιρὸν νὰ τὸν θρέφῃ καὶ ντύνῃ καὶ ποδένῃ καὶ μάθῃ τὴν τέχνην του. Καὶ ὁμπλιγάζεται ἡ αὐτὴ μάννα νὰ σταθῇ τὸ αὐτὸ παιδί τιμημένα καὶ καλὰ, χωρὶς νὰ κάμῃ καμμία κλεψία, οὔτε νὰ φύγῃ καὶ ἂν εἰπῇ νὰ ἔβγῃ νὰ φύγῃ, νὰ ἡμπορῇ νὰ τὸ στενεύῃ. τόσο τὸ αὐτὸ παιδί, ὥσάν καὶ τὴ μάννα διὰ κάθε ντάννο καὶ ζημία ποὺ ἤθελε λάβει ὁ αὐτὸς μ(ισσέ)ρ Γεωργάκις, εἰς μαρτυρίας.

† ἀναστάσις λάτζαρης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† Σπ. πελεγρινόπουλος¹⁾ μαρτυρῶ.

67.

Πόλεις ἀκινήτων τῆς 23 Νοεμβρίου 1709. Νοτάριος Ἰω. Δερόνης (Β:6λ., 8 σ. 70).

† Ἐν Χρ(ιστοῦ) ὀνόματι ἀμήν. 1709 Νοεμβρίου 23. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς οἱ σ(ινιὸ)ρ Θεοδωρῆς καὶ Προκόπις, ἀδελφία Νικλαῖοι, τοῦ π(ο)τ(έ) μ(ισσέ)ρ Μιχάλη, οἱ ὅποιοι, κάνοντας καὶ διὰ τοὺς κληρονόμους διαδόχους τους, δίνουν εἰς καθάριαν πούλησίαν πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Γιάννη Μακρῆ, τοῦ π(ο)τ(έ) Θεοδωρῆ, ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ κάτοικος εἰς ταύτην τὴν χώραν τῆς Ζακύνθου, ἓνα κομμάτι ἀμπέλι, ὅπου εὐρίσκεται νὰ ἔχουν, κείμενον εἰς τόπον λεγόμενον στὸ Καλαμάκι, τόπος βάκουος, μὲ ἐλιές ποδάρια ἐννιά μέσα εἰς δαῦτο, ντόπιες καὶ κορωνέϊκες ἀξιναρίων δέκα καὶ κάρτο τοῦ ἀξιναρίου. Πλησιάζει ἀπὸ τὸν Α: ἀμπέλι τοῦ Σταμάτη Ρούσου, Π: ἀμπέλι τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου καὶ χήρας Στρούζαινας, Ο: ἀμπέλι τῆς κυράτζας Καλίτζας Νίκλο ἀδελφῆς τῶν ἄνωθεν πούλητάδων καὶ ἀπὸ τὴν Τ: καντούνι καὶ ἀμπέλι τοῦ Ρωμιόπουλλου, γυναικεῖον ὀνόματι, καὶ τοῦ Κουκουλομμάτη, φυλαζόμενοι καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ἐξεκβίροντας τὲς αὐθεντικὰς τερμινανζιόνες ἠξίωσαν κριτὰτα τὸν σ(ινιὸ)ρ Νικολὸν Φαρακλὸν καὶ μ(ισσέ)ρ Δημήτριον Ρωμανόν²⁾, κριτᾶδες ἠξιωμένοι ἀπὸ τὰ μέρη, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ὅπου στοματικῶς ἔλαβαν ἀπὸ τὰ αὐτὰ μέρη, ἐπῆγαν ἀπερασμένες ἡμέρες ἀπάνου εἰς τὸν τόπον τοῦ αὐτοῦ ἀμπελίου καὶ εἶδαν, ἐμέτρησαν καὶ ἤφραν τὴν καπατζιτά, ὥς ἄνωθεν ὅσον καὶ εὐρίσκεται καὶ καλῶς στοχάζοντάς το ἐστιμάρισαν νὰ ἀξίζῃ, μὲ τὶς ἐλιές ποδάρια ἐννιά, νὰ ἀξίζῃ δουκάτα ἀσημένια βενέτικα διακόσια, Νο 200. Καὶ οὕτως ἐριφερίραν εἰς τὴν συνειδησίην τους, τὴν ὁποίαν στίμαν, ἀγροικῶντάς τὴν τὰ μέρη, δηλοῦν καὶ τὴν ἀτζε-

¹⁾ Ἡ οἰκογ. ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον τῷ 1530.

²⁾ Οἰκογ. ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1577. Ρ. οἰκ. ἐκ Μάνης μαρτυρεῖται τῷ 1694. Ρ. Λονκᾶς, διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς, ἀπαντᾷ τῷ 1605. Ἐχομεν ἐπίσης συμβολαιογράφους τὸν Ἀγγελον (1547 - 1567), Ἰωάννην (1577 - 1590) καὶ Δομένικον (1589 - 1607)

τάρουν, λαουδάρουν, ἀπροβάρουν καὶ ρατιφικάρουν, ὥσπερ δεύτερη καὶ τρίτη, ρεφουδάροντας τὸ μπενεφίτζιο καὶ κάθε πάρτε καὶ νόμον κοντράριον τῆς παρούσης καὶ εἰς τὸ παρὸν ἔλαβαν τὰ ἄνωθεν ἀδελφία Θεοδωρῆς καὶ Προκόπης, οἱ πουλητᾶδες, ἀπὸ τὸν ἄνωθεν μ(ισσὲ)ρ Γιάννη Μακρῆ, τὸν ἀγοραστήν, εἰς τόσα μετρητὰ τὰ ἄνωθεν δουκᾶτα ἀσημένια διακόσια, Νο 200, τιμὴ τῶν ἄνωθεν ὑποστατικοῦ καὶ ἔλαιων ὡς ἄνωθεν, μὲ τὰ ὁποῖα κρᾶζονται πληρωμένοι καὶ εὐχαριστημένοι σιάντε, τὴν ὁποῖαν εὐχαρίστησιν, ἐγδύνονται ἀπὸ τὴν σήμερον ἀπὸ τὸ ἀττουάλ καὶ κορποράλ ποσσέσο τῶν ἄνωθεν ἀμπελίων ἀξιναρίων δέκα καὶ κάρτο, ὅσο εἶναι καὶ βρίσκεται καὶ ἐλλῆς καὶ δίδουν το τοῦ ἄνωθεν ἀγοραστοῦ κληρονόμων καὶ διαδόχων του νὰ κάμη ὡς θέλει καὶ βούλεται, ὑπόσχοντας τὰ ἑτερά τους καλὰ, κινητὰ καὶ ἀκίνητα, παρόντα καὶ μέλλοντα, καὶ σωματικῶς ὁμοῦ καὶ ἰνσόλιδουμ, κληρονόμων καὶ διαδόχων του διὰ τὸ μαντενιμέντο τῆς παρούσης καὶ σολεβάρουν τὸν ἀγοραστήν καὶ κληρονόμους διαδόχους του ἀπὸ κάθε ἐναντιότητος, ἔξοδον, ἰντερέσσα καὶ μεγιοραμένα καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄνωθεν σοῦμμα τὰ δουκᾶτα, Νο 200, ὅπου εἰς τὸν καιρὸν ἔλαβαν, ὡς ἄνωθεν, καὶ διὰ πρωτύτερη καουζιὸν τοῦ ἄνωθεν μ(ισσὲ)ρ Γιάννη τοῦ ἀγοραστῆ μπαίνουν πιέτζιοι ἢ παροῦσα. Καὶ ἔτζι εὐχαριστημένη κυράτζα Καλίτζα, ἀδελφὴ τῶν ἄνωθεν πουλητᾶδων καὶ κυράτζα Ἄννα θυγατέρα καὶ ἀνεψιὰ ρισπεττίβε τῶν αὐτῶν πουλητᾶδων, ὁμοῦ καὶ ἰνσόλιδουμ μὲ τοὺς ἄνωθεν ἀδελφούς, μπάρμπα καὶ πατέρα ρισπεττίβα, ὑπόσχονται τὰ καλὰ τους, κινητὰ καὶ ἀκίνητα, παρόντα καὶ μέλλοντα, καὶ σωματικῶς διὰ τὸ μαντενιμέντο καὶ κάθε ἐναντιότητα ὡς ἄνωθεν καὶ διὰ τὴν ἄνωθεν σοῦμμα. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένα τὰ μέρη καὶ βεβαιώνουν εἰς μαρτυρίας.

† Νικολὸς Φαρακλὸς κριτής.

† Δημήτρις Ρωμανὸς κριτής.

† Μιχαὴλ ἱερ. ὁ Μπαρτζὸς μαρτυρῶ καὶ ὑπογράφω διὰ ὄνομα τῆς κυράτζας Καλίτζας παρακαλεστὸς ἀπὸ τὴν ἄνωθεν.

† Ἀνδρέας ἱερ. ὁ Νομικὸς μαρτυρῶ καὶ ἀπογράφω διὰ τὴν ἄνωθεν κυράτζα Ἄννα, ἔτζι παρακαλεστὸς ἀπὸ τὴν αὐτήν.

† Προκόπης Νίκλος βεβαιώνω.

† Θεοδωρῆς Νίκλος βεβαιώνω.

68.

Συμβεβασμὸς τῆς 30 Νοεμβρίου 1709. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Βιβλ., 8 σ. 77).

† Ἐν Χρ(ιστοῦ) ὀνόματι ἀμήν. 1709 Νοεμβρίου ὕστερη, ἐνεφανίστησαν ἔμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων παρόντες καὶ σωματικῶς ἀπὸ ἑνα μέρος ὁ πατὴρ Γιάννης Νίκλος καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ πατὴρ Γεώργιος Κοντόσταβλος, ὁ

κουνιάδος του, τὰ ὁποῖα μέρη ἐσυμφώνησαν ὡς κάτωθεν. Τρέχει κρίσι ἀνάμεσόν τοὺς στὸ κριτήριο τῶν ἀρχόντων¹⁾ καὶ κριτᾶδων ἀπάνου εἰς τὴν γραφὴν τοῦ ἱντέρδιττου, ὅπου ἐπρεξεντάρισε ὁ ἄνωθεν Γιάννης στὰς 28 τοῦ παρόντος ἐναντίον τοῦ αὐτοῦ σ(ινιὸρ) Γιώργου μὲ τὴν ὁποίαν γυρεύει τὸ κόψιμον τῆς γραφῆς τῆς νοδαρικής, ὅπου ἐγίνε στὰς 7 Ὀκτωβρίου ἀπερασμένου, ἀναμέσον τῶν αὐτῶν Γιώργου καὶ σ(ινιὸρ) Νικολοῦ Φαρακλιοῦ, κουμέσσοις τοῦ αὐτοῦ πατρὸν Γιάννη καὶ ὡς καλύτερα φαίνεται εἰς τὰς αὐτὰς γραφεὶς εἰς τὰς ὁποῖες καὶ τὰ ἑξῆς: Καὶ θέλοντας, εἰρηνικῶ τῷ τρόπῳ, καὶ ὡς καλοὶ ἑδικοὶ ὅπου εἶναι, νὰ δώσουν τέλος εἰς τὰς αὐτὰς διαφορὰς ἦρθαν εἰς τὴν παροῦσαν συμφωνίαν τρανσατζίον, καὶ παντοτινὴν σιωπὴν, ἡ ὁποία θέλουν νὰ ἔχη τὸ στέρεόν της εἰς τοὺς αἰῶνας, ἡγουν ὁ αὐτὸς πατρὸν Γιώργος διὰ κάθε πρετενσιόν, ὅπου ἔχει καὶ ἐμπόρειε νὰ ἔχη, ἐναντίον τοῦ ἄνωθεν μ(ισσέ)ρ Γιάννη διὰ τὰς αἰτίες ὅπου διαλαμβάνονται τόσον εἰς τὴν ἄνωθεν γραφὴν, τὴν νοδαρική, στὰ ἅτη μου, ὥσάν καὶ εἰς τὴν ἄνωθεν γραφὴν τοῦ ἱντερδιττου, δίδει καὶ ἐμφετιβαμέντε ἐσμπορσάρει τοῦ ἄνωθεν μ(ισσέ)ρ Γιάννη, τώρα εἰς τὸ παρὸν κατέμπροσθέν μου καὶ μαρτύρων, τζεγκνία χρυσᾶ τρία, Νο 3, καὶ τοῦ ἀφίνει καὶ τὴν οὐτιλιτὰ τῆς βαρκὸς τοῦ κβάρτου μερτικῷ καὶ κβάρτου μερτικῷ τοῦ βλησιδίου τῶν δύο βιάγγων ὅπου ἔκαμε, μὲ τὰ ὁποῖα ρεστάρει πλερωμένος καὶ εὐχαριστημένος ὁ αὐτὸς Νίκλος εἰς κάθε καὶ ἐκάστην πρετενσιόν νιοῦνα ἐτζεττουάδα, ὅπου ἔχει καὶ ἐμπόρειε νὰ ἔχη κόντρο τοῦ αὐτοῦ μ(ισσέ)ρ Γιώργου, ὁμοίως καὶ ὁ αὐτὸς μ(ισσέ)ρ Γιώργος δὲν ἔχει καμμίαν ἄλλην πρετενσιὸν ἐναντίον τοῦ αὐτοῦ σ(ινιὸρ) Γιάννη, ρεστάροντας ὅλες

¹⁾ Δικαστήριον ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ Ἀρχοντολόγιον τῆς Ζακύνθου, ὅπερ τῇ ἀνοχῇ καὶ θελήσει τῆς Βενετικῆς πολιτείας συνεστήθη ἐκ τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν, ἐξ ὧν ἐξελέγοντο αἱ τοπικαὶ ἀρχαί, ἥτοι οἱ σύνδικοι, κήνσορες, ὑγειονόμοι, εἰρηνοδίκαι, ζυγισταὶ κλπ. Τὸ ἀρχοντολόγιον τοῦτο ἀποτελεῖτο ἐξ 150 εὐγενῶν, ἐξήσκει δὲ πείσιν καὶ ἐπὶ τῶν δημοτῶν ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐγένετο καὶ ἐξέγεροις τῷ 1628 ἥτις εἶναι γνωστὴ ὡς τὸ *Ρεμπελιὸ τῶν Ποπολάρων*. Τοῦτο συνέγραψεν ὁ Ἀγγελοῦ Σουμάκης ὑπὸ τὸν τίτλον: *Δύηγησις τοῦ ρεμπελιοῦ τῶν Ποπολάρων ἡγουν τοῦ νηοῦ τῆς Ζακύνθου, ὅπου ἔγινεν εἰς τοὺς 1628*. Βλ. Ν. ΒΕΗ, Τὸ μεγάλο ρεμπελιὸ τῆς Σμύρνης, *Μικρασιατικὰ Χρονικά* 4 (1948) σ. 412 σημ. 2 ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1712 ἔγινε καὶ Ρεμπελιὸ ἐναντίον τῶν Ἑβραίων, οἵτινες μέχρι τότε κατοικοῦντες εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως κυρίως δὲ εἰς τὴν *Strada Pietà* (τὴν ἁλλως *Ὁβρεῖκα Μακελεῖα* - ὁδὸς Φωσκόλου). Μετὰ τὴν ἀνέυρεσιν ὁμοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου παιδιοῦ τοῦ Νταβία, περιώρισαν αὐτοὺς δι' ἀποφάσεως ἐντὸς τειχῶν εἰς τὴν συνοικίαν Γέτο. Εἰς τὰς πόλεις ἐχάραξαν τὸ ἔμβλημα τοῦ Ἁγίου Μάρκου μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: *In cruce quia crucifixerunt* (οἱ ἐν σταυρῷ σταυρώσαντες σταυρωθήτωσαν). Ἡ κοινότης διὰ ψηφίσματος ἀπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέρχονται τῶν πυλῶν τοῦ Γέτο ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς Μ. Πέμπτης μέχρι τῆς Νέας Τρίτης. Γνωστὴ καὶ ἡ φρ. *ὅαν Ὁβραῖα ἀπὸ τὸ Γέτο*. Τοῦτο κατήργησαν οἱ Γάλλοι Δημοκρατικοί, βλ. Ν. ΚΟΝΟΜΟΥ, *Χρονικὰ Ζακύνθου* Δ. ΒΑΡΒΙΑΝΗ, *Ἑπτανησιακὰ φέλλα* 2 (1954) σ. 156 ἐνθα καὶ βιβλιογραφία.

οἱ ρετζίπροκες διαφορὲς τρανσάδες καὶ ἄννωνιάδες, τόσον διὰ τὰ περασμένα βιάγ-
για ὥσάν καὶ διὰ τὰ δύο ὕστερα, ἐξεκαθαρίζοντας ὅτι εἰς τὰ χέρια τοῦ αὐτοῦ
μ(ισσέ)ρ Γιάννη δὲν εὑρίσκεται ἄλλο εἰς λογαριασμὸν τοῦ αὐτοῦ μ(ισσέ)ρ Γιώρ-
γου, πάρεξ ἓνα δακτυλίδι χρυσό, τὸ ὁποῖο ὑπόσχεται νὰ τοῦ τὸ στρέψη εἰς τέρ-
μινον μῆνα ἓνα, καὶ μὴ δίνοντάς το νὰ τοῦ δίδῃ διὰ πληρωμὴν τοῦ αὐτοῦ τζεκ-
κίγια τρία, χωρὶς λόγου καὶ κρίσεως καὶ ἀπὸ τῆ βάρκα ὅπου καρaboκρυεῖται ὁ
ἄνωθεν πατρὸν Γιάννης εἶναι τὸ κβάρτο μερτικό τοῦ αὐτοῦ μ(ισσέ)ρ Γιώργου
μὲ τὸ κβάρτο ὁλωνῶν τῶν ἀρμέτζων ὅπου ἔχει διὰ κόντο τῆς αὐτῆς βαρκός, εἰς
τὴν ὁποίαν ρισερβάρουνται νὰ τήνε ξεκάμουν τὴν αὐτὴν βάρκα μὲ τὸ στρίψιμο
τοῦ βιάγγιου, ὅπου μέλλει νὰ κάμῃ εἰς τὴν Μάνην, στέντα ὅπου ἐπαράτησε πάρτε
ἀπὸ τὸ βλησίδι πομένω. Καὶ οὕτως ἐσυμφώνησαν πέρ πάττο ἐσπρέσσο καὶ ἱναλ-
τεράμπιλε καὶ ὑπόσχονται ρετζίπροκαμέντε μὲ τὰ καλά τους διὰ τὸ μαντινιμέντο εἰς
μαρτυρίας, ἐξεκαθαρίζοντας ὅτι ὁ αὐτὸς Γιῶργος ἔλαβε τὸ κβάρτο τοῦ βλησιδιοῦ,
ποῦ εἶχε ὁ αὐτὸς Νίκλος εἰς τὴν βάρκα του καὶ κραῖζεται πλερωμένος, εἰς μαρτυρίας.

† Γιάννης φλαμπουριάρης μαρτυρῶ,

† Ἀντώνης πετρουλῆς μαρτυρῶ.

69.

Ἑταιρεία τῆς 11 Ἀπριλίου 1710. Νοτάριος Ἰω. Δονόρος (Β:βλ. S. σ. 164).

† 1710 Ἀπρι(λίου) 11. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπης Νίκλος καὶ μ(ισ-
σέ)ρ Γιωργάκης Βούργαρις ἐσυμφώνησαν μὲ τὴν παροῦσαν κυράττζα Ἀναστα-
σοῦλλα Μεταξοπούλλα¹⁾ καὶ κάνουν τὴν παροῦσαν συντροφίαν καὶ δίνει ἡ αὐτὴ
κυράττζα Ἀναστασοῦλλα πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον καὶ Βούργαριν δουκᾶτα εἴκοσι
τέσσερα, Νο 24, καὶ τζεκκίγια χρυσᾶ ρούσπιδα ὀκτώ, Νο 8, καὶ αὐτοὶ ὑπόσχουν-
ται νὰ τὰ ἱνβεστίζουν εἰς τόσο ξίδι καὶ νὰ τὸ πουλοῦν εἰς καιρὸν ὅπου νὰ ἔχουν
πρέτζιο ἄβανταγκιῶζο καὶ ὅ,τι κερδίσουν ἐβγάνοντας πρῶτα τὸ καπιτάλε τῆς ἄνω-
θεν Μεταξοπούλλας, τὸ διάφορον ὅπου θέλουν κάμει νὰ μοιράζουν ἀντάμα εἰς
τρία μερικά, τὸ κάθε μέρος ἓνα μερτικό, ὑπόσχοντας τὰ καλά τους ὡς ἄνωθεν
Νίκλος καὶ Βούργαρις ὁμοίως καὶ ἱνσόλιδουμ διὰ τὸ ἀδεπιμέντο ὡς ἄνωθεν.
Καὶ περιπλέον ὑποτεκάβο τὸ ξίδι πρὸς τὴν ἄνωθεν Μεταξοπούλλα διὰ τὴν ἄνω-
θεν σοῦμμα τὰ δουκᾶτα, Νο 24, εἰς μαρτυρίας

† σταματέλος κουτουβαλῆς²⁾ μαρτυρῶ

† πῆρος βούργαρης ὑπογράφω διὰ τὸν πατέρα μου

† προκόπης νίκλος βεβαιῶνω τὰ ἄνωθεν.

¹⁾ Ἐκ τῆς οἰκογ. Μεταξᾶ ἧτις εὑρίσκεται ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1572.

²⁾ Ἐκ τῆς οἰκογ. ταύτης, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Ζακύνθου (1571) διε-

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1710 Ἰουλίου 21 ἡ αὐτὴ κυράτσα Ἀναστασοῦλλα ἔλαβε τὰ ἀντικρυς τζεγκίνια ὁχτὸς τὸ καπιτάλε καὶ κράζεται πληρωμένη διὰ τὸ αὐτὸ καπιτάλε εἰς μαρτυρίας.

† νικολέτος κούμανης μαρτυρῶ.

† τζώρτζης κουδουνῆς¹⁾ μαρτυρῶ.

70.

Πληρεξουσιότης τῆς 10 Αὐγούστου 1710. Νοτάριος Ἰω. Δεσφρὲς (Β:βλ. 9 σ. 4).

† 1710 Αὐγ(ούστου) 10, Ζάκυνθο. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παροῦσα σωματικῶς ἔμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἡ κυράτσα Μαρία, χήρα, γυνὴ τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισσέ)ρ Γιώργου Νομικοῦ, κάνοντας ὡς μάννα καὶ γοβερνατρίσε τῶν παιδιῶν τῆς, προκρεάδα μὲ τὸν ἄνωθι π(ο)τ(ε) Γιώργον καὶ ἰνστιτουίρει διὰ ἐπιτροπὸν τῆς γενεράλε τὸν παρόντα καὶ ἀτζετάντε πατρὸν Γιάννη Νίκλον, τοῦ ὁποίου δίδει ἐξουσίαν, ὥσπερ τὸ ἴδιό τῆς κορμί, νὰ ἡμπορῇ νὰ σκουδέρῃ ἀπὸ τὸν μ(ισσέ)ρ Παναγιώτη Γουλάκη²⁾ ὅλο τὸ σολδὶ ὅπου ρεσπετιβαμέντε φαίνεται νὰ ἔχη νὰ λάβῃ ὁ ἄνωθεν π(ο)τ(ε) συμβίος τῆς ἀπὸ τὸν ἄνωθεν Γουλάκη, κάτοικο εἰς τὴν Μάνη, καθὼς φαίνεται οἱ τέσσερες καουτζιόνες, γεναμένες καὶ ὑπογεγραμμένες ὑπὸ χειρὸς του, ρεγγιστράδες οἱ δύο μὲ διπλὲς δατζιόνες εἰς τὰ ἄτη τῆς Καντζελλαρίας τοῦ Κελεφᾶ, στὰς 15 Ὀκτ(ωβρίου) 1705 εἰς τὸ νέο³⁾ διὰ τζεγκίνια ἐξήντα ὁχτώ, Νο 68, ρεσπετιβαμέντε καὶ οἱ ἕτερες δύο, ἡ μία τζεγκίνια εἰκοσι, Νο 20, καὶ ἡ ἕτερη τράσμα(;) βαλουτᾶδο ὡς εἰς αὐτὴ στὰς 25 καὶ 27 Ὀκτ(ωβρίου) 1704 καὶ ὡς εἰς αὐτὲς κονσενιάδες τοῦ αὐτοῦ πατρὸν Γιάννη, τοῦ ἐπιτρόπου τῆς, μὲ τὴν ὁποίαν, ὡς ἄνωθεν, ἡμπορῶντας μὲ κάθε μόνον καὶ στράτα τῆς δικαιοσύνης νὰ κάμῃ τὴν αὐτὴν σκοσιόν, ὥσπερ νὰ ἦταν παροῦσα ἡ ἴδια,

κρίθη ὁ ἱερεὺς Νικόλαος, ὅστις ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως κατὰ τῶν πολεμίων ἐπήνεγκε μεγάλην ξημίαν ἐνθαρρύνας οὕτω τοὺς πολιορκουμένους συμπολίτας του. Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ' ἄν. σ. 52. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, ἐνθ' ἄν. σ. 58. Ἀρξαμένης δὲ τῆς 11 ἑκατοντ. ἐγεννήθη ὁ Σπυρίδων ὅστις τῷ 1745 ἐγένετο Πρωτοπαπᾶς, τῷ δὲ 1759 ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου λαβὼν τὸ ὄνομα Σωφρόνιος. Τότε (1777) μετέβη εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Πλείονα βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ' ἄν. σ. 389 - 394 καὶ Ε. ΚΡΙΑΡΑ, Ἀνέκδοτος κατάλογος ἱεραρχῶν Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας 2 (1940 - 49) σ. 6 - 7, 17 - 18.

¹⁾ Τὸ ἐπώνυμον μαρτυρεῖται ἐκ Κρήτης τῷ 1590 (Μανόλης) Κουδουνῆς. Βλ. Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ, Χριστιανικὴ Κρήτης τόμ. 1 σ. 30, 31 κ.ά. Ἱερ. Ἐμμ. Κουδουνῆς εὐρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1675, βλ. Α. ΖΩΗ, Κρήτες ἐν Ζακύνθῳ, Ε.Ε.Κ.Σ. 2 (1940) σ. 121.

²⁾ Σήμερον τὸ ἐπώνυμον ἐν Μάνῃ εἶναι Γουλᾶκος.

³⁾ Εἰς τὸ νέο δηλ. ἡμερολόγιον.

κονσταντινούπολις καὶ σκοδέρνοντας ὅλα ὃ μέρη νὰ ρελασίῃ τις καουτζιόνες, ὁποῦ χρειάζονται, τάζοντας τὸ ὅτι ὁπεράρει ὁ αὐτός της προκουρατωρὸς νὰ πράττῃ στερεὸν καὶ βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς ὑποσχέσεις καὶ τὰ ἐξῆς εἰς μαρτυρίας

† γιάννης σκούρας μαρτυρῶ.

† νικολὸς σαμαριάρης¹⁾ μαρτυρῶ.

71.

Ἐργὸν ἐλπιζομένον πράγματος (καρπῶν) τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1710.

Νοτάριος Ἰω. Δονόρος (Βελ. 9 σ. 66).

† 1710 Σεπτεμβρίου 18. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸρ) Προκόπιος Νίκλος ἀποκόβει τοῦ παρόντος σ(ινιὸρ) Βελισσάριου Μαυρίκι²⁾, τοῦ π(ο)τ(ῆ) Σταθῆ, κάτοικος εἰς Μπόχαλην³⁾, τὴν ἐλὶες ὁποῦ βρίσκεται νὰ ἔχῃ, κείμενες στοῦ Ἀλυσάντρου, τόπος βάκουος, διὰ τὴν ἐφετινὴν ἐσοδεῖαν τῆς λαδίας μέσα εἰς τὸ χωράφι τοῦ ἄνωθεν Προκόπι καὶ διὰ ἀποκοπὴν ἔμειναν ντακκόρδο νὰ δίνη ὁ ἄνωθεν Μαυρίκις πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον λάδι παστιρὶκὸ λίτρες πέντε, Νο 5, ἕως ὅλον τὸν Νοέμβριον, πρῶτον ἐρχόμενον, φέρνοντάς του το εἰς τὸ σπῖτι, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ τὰ ἐξῆς⁴⁾ καὶ διὰ κάθε δάννα πέτζος ὁ παρὼν μ(ισσέ)ρ Τζονάννης Σκούρτας ὁμοῦ καὶ ἱσολίδουμ διὰ τὴν παριστάσιον ποντουάλε τῆς ὁποίας ὑπόσχεται καὶ τὰ ἐξῆς εἰς βεβαίωσιν καὶ μαρτυρίας.

† Massimiliano Mocenigo⁵⁾ fui presente.

† γιάννης σκούρτας βεβαιώνω.

¹⁾ Ἡ οἰκογ. μαρτυρεῖται ἐν Ζακ. τῷ 1520. Ἡ ἐκ Μάνης καταγωγή της ἀναφέρεται τῷ 1776. Σ. Μάρκος ὑπῆρξεν ἐπίτροπος τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ συγγενὴς τοῦ Μάρκου Ἰάκωβος διετέλεσεν ἐπιμελητὴς ναοῦ τούτου (1569, 1577). Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 274 - 275.

²⁾ Οἰκογ. ἐκ Κρήτης ἐν Ζακύνθῳ (1513). Τοῦ Μαυρίκη τοπων. εἰς περιοχὴν Γερακαρείου μέσου καὶ Κούχισι (1679).

³⁾ Μπόχαλη ἢ Πόχαλη ἢ (1503). Προάστιον τῆς πόλεως Ζακ. ἐπὶ λόφῳ πρὸς β'. τοῦ φρουρίου, ἰδιοκτησία τῶν Μπόχαλη ἀρχηγῶν Στρατιωτῶν, πολλὰκις μνημονευομένων ὑπὸ τοῦ Κ. ΣΑΘΑ (Monumenta). Νικόλαος καὶ Δημήτριος, Στρατιῶται, ἀφίκονται εἰς Ζάκ. τῇ ιε' ἑκατοντ. καὶ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ φρουρίου μέρος, ἢ νῦν Μπόχαλη. Ἡ οἰκογ. ἔλκει τὴν καταγωγὴν της ἐξ ἐνὸς Μπόχαλη, ἄρχοντος τοῦ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Μ. Καντακουζηνοῦ (1348 - 1380). Τὸ προάστιον τοῦτο τῷ 1527 εἶχε 440 κατοικοὺς (100 οἰκίας), βλ. Κ. ΣΑΘΑ, ἐνθ' ἄνωτ. VI, 264. Ὁ κάτοικος Μποχαλιώτης. Περιγραφὴν τοῦ φρουρίου βλ. ὑπὸ Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ, Ἡ Ζάκυνθος ὅπως τὴν εἶδαν οἱ περιηγηταί. Ἡμερολ. Μ. Ἑλλάδος 1930. σ. 195 - 196. Ὡς τοπων. μαρτυρεῖται καὶ ἄλλοθεν ὡς, Πούχαλης τοῦ, (Μάνη), Μπόχαλη ἢ, (Ἀνδρίτσαινα), Μπούχαλ⁶⁾ ἢ, (ΝΔ τῶν Ἰωαννίνων), Στῆς Μπουχαλίνης τὸ πηγᾶδι (Καλάμαι), Μπούχαλη ἢ (Ἀχαρναία). Ἐπώνυμον ἐπίσης Μπούχαλης εἰς Γιάννιτσαν Καλαμῶν, βλ. ΔΟΥΚΑΚΗ, Μεσσηνιακά Β' σ. 97 σημ., Βόχαλης εἰς Βασσαράν, βλ. Περιοδ. Μαλεβός 5 (1925) φύλλ. 60 σ. 523.

⁴⁾ Οἰκογ. ἐκ Βενετίας. Ταύτης διάφοροι κλάδοι κατέζησαν εἰς Κορώνην, Μεθώνην καὶ

72.

Ἐργον ἐλπιζομένου πράγματος (καρπῶν) τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1710.

Νοτάριος Ἰω. Δενόρτζ (Β:βλ. 9 σ. 10).

† 1710 Σεπτ(εμβρίου) 23. Τὴν σήμερον ὁ μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις Νίκλος ἀποκόβει τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Δημήτρι Δρογγίτη τοῦ Γιάννη ἀπὸ χωρίο Μπανάτο¹⁾ τὲς ἐλιές, ὅπου βρίσκεται νὰ ἔχη μέσα εἰς τὴ σταφίδα του, εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον, σύνορον χωρίου Μπανάτου, διὰ τὴν ἐφετινὴν ἐσοδείαν καὶ διὰ ἀποκοπὴν ἔμειναν ντακκόρδο νὰ δίνη ὁ ἄνωθεν Δρογγίτης πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον λάδι λίτρος ἕξι παρὰ καρταρόλι παστρικό, φέρνοντάς του το μέσα²⁾ ἕως ὅλον τὸν Νοέμβριον, πρῶτον ἐρχόμενον, μαζώνοντας τὲς ἐλιές χωρὶς ζημίαν τῶν δένδρων, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ τὰ ἐξῆς καὶ διὰ τὴν παριστασιὸν ποντουάλε τῆς ἀποκοπῆς καὶ διὰ δάννα, ὡς ἄνωθεν εἰς μαρτυρίας.

† Τζώρτζης Κουδουμνῆς μαρτυρῶ.

73.

Δάνειον τῆς 19 Νοεμβρίου 1710. Νοτάριος. Ἰω. Δενόρτζ (Β:βλ. 9 σ. 130).

1710 Νοεμβρ(ίου) 19. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιό)ρ Θεόδωρ Νίκλος δίδει τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Πέτρου Γαρδέλη³⁾, τοῦ π(ο)τ(ε) Δημήτρι, κάτοικος εἰς τὸ Ποτάμι⁴⁾, εἰς τὴν κοντράδα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέος, εἰς μετρητά ριάλια δύο, Νο 2, τὰ ὅποια ὑπόσχεται νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ τοῦ ἄνωθεν Νίκλου εἰς κάθε του καλὴν ἀναζήτησιν, κατὰ τὴν τερμινατζιὸν Κορνάρα, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ τὰ ἐξῆς, εἰς μαρτυρίας.

† νικολὸς σπετζέρης⁵⁾ μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1712 Φεβρ(ουαρίου) 8. Ὁ σ(ινιό)ρ Προκόπις Νίκλος κάνοντας δι' ὄνομα τοῦ ἀντικρυς σ(ινιό)ρ Θεόδωρ, τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔλαβε τὰ ριάλια δύο (2) ὡς ἄνωθεν.

† Προκόπης νίκλος.

Κρήτην. Ἐκ Πελονήσου μετηνάστευσαν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου διὰ τὰς πρὸς τὴν Βενετιανὴν ὑπερεσείας των ἡμεῖς φθισαν διὰ κτημάτων καὶ ἐπιλοφορήθησαν κόμητες.

¹⁾ Καὶ *Banaton* πρωτ. τοῦ τ. δ. Ψωφίδος, οὗ ἡ ὀνομασία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῆς 15 ἑκατοντ. Ἐν ἔτει 1527 εἶχε 42 οἰκίας καὶ 266 κατοίκους. Βλ. Κ. ΣΑΘΑ, *Monumenta* VI, 264.

²⁾ μέσα δηλ. εἰς τὴν πόλιν.

³⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακ. Καὶ τοπων. *Γαρδέλη* τοῦ, εἰς περιοχὴν χωρίου Ἁγίου Κηρύκου.

⁴⁾ Λέγεται καὶ *Πεντακάμαρο* καὶ τοῦ *Τζίμη*. Τῷ 1478 ἀπαντᾷ ποταμὸς μεγάλος ἀνήκων εἰς τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ ναὸν τοῦ Ἀγ. Φραγκίσκου, ἐδίδετο δὲ ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τοῦ ναοῦ εἰς ἐνοίκιον.

⁵⁾ Ὁ Α. Ζώης ἀναφέρει τὴν οἰκογένειαν τῷ 1707. Ὡς ἐπὶν. ἀναφέρει καὶ ὁ Βου-

74.

Δάνειον ἐπ' ἐνεχόρῳ τῆς 5 Ἰανουαρίου 1711. Νοτάριος Ἰω. Δεσφόρες (Β:βλ. 9 σ. 163).

† 1711 Γεναρίου 5. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Λιὸς Γρίτζης¹⁾ δίνει τοῦ παρόντος πατρὸν Γιάννη Νίκλου τὴν σοῦμμα τζεκκίνια χρυσᾶ ρούσπιδα εἴκοσι ἕνα, Νο 21, μετρητά, διὰ τὰ ὅποια καὶ διὰ νὰ πληρωθῇ τοῦ ὑποθηκάρει τὰ φασούλια βατζέλλια ἑβδομήντα ἑννιά ἡμισυ ὅπου βρίσκονται εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ παρόντος μ(ισσὲ)ρ Νικολοῦ Σαμαριάρι, διὰ νὰ πληρωθῇ ἀνταμῶς μὲ τὸ κάμπιο τους καὶ ἵν κάζο καὶ τὰ ἑξῆς ὑπόσχεται καὶ μὲ τὰ καλά του καὶ σωματικῶς εἰς μαρτυρίας.

† Μικέλης Ντζές μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης κουδουμνῆς μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1711 Φεβρο(ουαρίου) 10. Ὁ ἀντικρυς σ(ινιὸ)ρ Λιὸς Γρίτζης ἔλαβε τὰ ἀντικρυς τζεκκίνια χρυσᾶ εἴκοσι ἕνα καὶ κοράζεται πληρωμένος ὥς ἀντικρυς καὶ βεβαιώνει.

† λιὸς γρίτζης βεβαιώνω.

75.

Δάνειον τῆς 28 Ἰανουαρίου 1711. Νοτάριος Ἰω. Δεσφόρες (Β:βλ. 9 σ. 180).

† 1711 Γεναρίου 28. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Θεοδωρῆς Νίκλος δίνει τῶν παρόντων κ(υ)ρ(ίων) Γιάννη Κάπαρη²⁾ τοῦ π(ο)τ(ῆ) Παναγιώτη, κάτοικος στὸ Λοῦρο³⁾ καὶ Γιάννη Βουρβουράκη τοῦ π(ο)τ(ῆ) Νικολοῦ, κάτοικος καὶ αὐτὸς εἰς τὸ Λοῦρο, εἰς τόσα μετρητά τῇ σοῦμμα ριάλια ὀχτώ, Νο 8, τὰ ὅποια ὑπόσχονται νὰ ἐπιστρέψουν τοῦ ἀνωθεν Νίκλου εἰς κάθε του καλὴν ἀναζήτησιν, κατὰ τὴν τερμινатίζὸν Κορνάρα, ὑπόσχοντας τὰ καλά τους καὶ σωματικῶς ὁμοῦ καὶ ἰνσόλιδουμ εἰς μαρτυρίας.

† Νικόλας ἱερεὺς ὁ ρωμανὸς μαρτυρῶ.

στρώνιος (ἐκδ. Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθ. 2,511). Ὡς οἰκογ. ἐπίθετον μαρτυρεῖται ἐν Ἑπτανήσῳ τῷ 1684, βλ. Π. ΧΙΩΤΗ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 960. Σήμερον ἐν Κεφαλληνίᾳ ὡς παρων. καὶ ὡς ἐπών. (Λεξικογρ. Ἀρχεῖον 6,66. Λαογραφία 2, 31) δηλωτικὸν τοῦ ἐπαγγέλματος. (Benev. specier = φαρμακοποιός). Βλ. G. MEYER, Neugr. Stud. IV, 85.

¹⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ ἐκ χωρίου Κουτήφαρι τῆς Μάνης.

²⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ μαρτυρουμένη ἐν Λιθακιᾷ τῷ 1492.

³⁾ Τοπων. μαρτυρούμενον τῷ 1513. Πεδινὴ περιοχὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκεται καὶ ἡ Λίμνη Μακρῇ.

76.

Συμφωνητικὸν τῆς 5 Αὐγούστου 1711. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 10 σ. 67).

† 1811 Αὐγούστου 5. Τὴν σήμερον παρὼν εἰς τὸ παρὸν σωματικῶς ὁ μ(ισσέ)ρ Πανάγος Ματαράγκας¹⁾, ὁ ὁποῖος θεληματικὰ ρενουντζιάρει τοῦ παρόντος σ(ινιό)ρ Προκόπι Νίκλου, τοῦ μπάριμπα του, τὸ φροῦτο τοῦ ἀμπελίου, κείμενο στοῦ Σκανταλιού, ὁποῦ τοῦ ἔδωσαν προικιὸ διὰ τὴν ἐφετινὴν ἐσοδεῖαν, ἡμπορῶντας περὶ ὁ αὐτὸς Πανάγος νὰ παίρνῃ τὸ φροῦτο τῶν ἔλαιων. Καὶ οὕτως ἐσυμφώνησαν εἰς ὑπόσχεσιν διὰ τὸ μαντενιμέντο ὡς ἄνωθεν καὶ βεβαιώνει εἰς μαρτυρίαν.

† Τζωρίζης κουδουμνῆς μαρτυρῶ καὶ ἀπογράφω διὰ τὸν ἄνωθεν Πανάγον.

† Προκόπης νίκλος βεβαιώνω.

77.

Ἄγορά ἐλπιζομένῳ πράγματι (καρπῶν) 26 Σεπτεμβρίου 1711.

Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 10 σ. 93).

† 1711 Σεπ(εμβρίου) 26²⁾. Τὴν σήμερον ὁ μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις Νίκλος ἀποκόβει πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Δημήτρι Δρογγίτη τοῦ Γιάννη ἀπὸ τὸ χωρίον Μπανᾶτον τὲς ἐλιές ὁποῦ εὐρίσκεται νὰ ἔχῃ κείμενες εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον, εἰς τὸ ἄνωθεν σύνορον μέσα εἰς τὸ ἀμπέλι του καὶ σταφίδα του, ὅσες καὶ ἂν εἶναι διὰ τὴν ἐφετινὴν ἐσοδεῖαν τῆς λαδίας καὶ διὰ ἀποκοπὴν ἔμειναν ντακκόρδο νὰ δώσῃ ὁ ἄνωθεν Δρογγίτης πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον λάδι παστρικό λίτρες δώδεκα ἡμισυ, Νο 12^{1/2}, ἕως ὅλον τὸν Νοέμβριον, πρῶτον ἐρχόμενον, φέροντάς του το εἰς τὸ σπίτι, μαζώνοντας τὲς ἐλιές χωρὶς ζημίαν τῶν δένδρων, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τὴν χοροῖσπονσιὸν ποντουάλ τῆς ἀποκοπῆς καὶ διὰ κάθε δάννα, ὡς ἄνωθεν.

78.

Ἐγγόχης τῆς 10 Δεκεμβρίου 1711. Νοτάριος Ἰω. Μάτσσης (Β:βλ. 7. σ. 85).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμήν. 1711 Δεκεμβρίου 10. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη κατέμπροσεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἡ παροῦσα καὶ σωματικὴ ἡ κυράτσα Σταμάτα Μανιάτισσα, χήρα τοῦ ποτὲ Νικήτα Μανιάτη³⁾, ἡ ὁποία ἔχει ἓνα

¹⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακύνθῳ ἀπαντῶσα τῷ 1504 ἐν χωρ. Ρωμήρι. Ἐτέρα ἐν Ζακύνθῳ ἐκ Κεφαλληνίας τῷ 1653. *Μαρίνος Ματαράγκας* τοῦ Σπυρίδωνος μαρτυρεῖται ἐκ Κεφαλληνίας τῷ 1792. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 164. *Ματαραγκαῖτα* τά, τοπων. εἰς περιοχὴν χωρίου Τραγάκι.

²⁾ Σχετικὸν τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 72 ἔγγραφον.

³⁾ Τὸ ὄνομα *Νικήτας* εἶναι σύνηθες ἐν Μάνῃ, ἐνθα καὶ ἐπών. ἐξ αὐτοῦ τὸ *Νικητιάς*

παιδί καὶ εἶναι μὲ τὸν παρόντα Γιάννη ντὲ Λιά Νίκλο, τὸ ὁποῖο παιδί της θέλει τοῦ αὐτοῦ Νίκλου ἔνα τζεκκίνι χρυσό, ὁποῦ τοῦ τὸ εἶχε δοσμένο διὰ χρεῖα του καὶ μὴν ἔχοντας τὸ μόνον νὰ τοῦ τὸ δώσῃ τὸ αὐτὸ τζεκκίνι τοῦ αὐτοῦ Νίκλου ἔμπαίνει ἢ ἄνωθεν μάννα του, ἢ κυράτζα Σταμάτα μὲ τὰ καλά της, νὰ δώσῃ τὸ αὐτὸ τζεκκίνι εἰς πᾶσα καλὴ ἀναζήτησι τοῦ αὐτοῦ Νίκλου, εἰς μαρτυρίας τῶν κάτωθεν.

† τζώρτζης καρρίρης ¹⁾ μαρτυρῶ.

† τζώρτζης Κυβετὸς μαρτυρῶ.

79.

Πώλησις ἀκινήτου 16 Γενναρίου 1712. Νοτάριος Ἰω. Δερόρες (Β:βλ. 10 σ. 168).

† Ἐν Χρ(ιστοῦ) ὀνόματι ἀμήν. 1712 Γεναρίου 16. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρούσα σωματικῶς ἡ κυράτζα Καλίτζα, θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(ε) σ(ινιὸ)ρ Μιχαήλ Νίκλου, ἡ ὁποία θεληματικῶς, κάνοντας καὶ διὰ τοὺς κληρονόμους διαδόχους της, δίνει εἰς καθάριαν πούλησίαν πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Γιάννη Μακρῆ, τοῦ π(ο)τ(ε) Θεοδωρῆ ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ κληρονόμων διαδόχων του, ἔνα κομμάτι ἀμπέλι μαῦρο, ὁποῦ εὐρίσκεται νὰ ἔχῃ κείμενον στὸ Καλαμάκι, τόπος βάκουος, ἀξιναρίων δέκα, ὅσο εἶναι καὶ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ κονφίνια του μὲ ἐλιές, ποδάρια ὀκτώ, κορωνεῖκες τριγῦρο εἰς τὸ αὐτό. Πλησιάζει ἀπὸ τὸν Λ. ἀμπέλι τοῦ Σταμάτη Ρούσου, Π. ἀμπέλι τῆς π(ο)τ(ε) Στρούζαινας, Ο. ἀμπέλι τοῦ Προκόπι Νίκλου, ἀδελφὸς τῆς ἄνωθεν κυράτζας Καλίτζας καὶ ἀπὸ τὴν Τ. ἀμπέλι τοῦ ἄνωθεν ἀγοραστῆ, φυλαζόμενα καὶ τὰ ἑξῆς, τὸ ὁποῖο ἀμπέλι εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ ἀπαράτησε τῆς ἄνωθεν κυράτζας Καλίτζα ἢ π(ο)τ(ε) κυράτζα Ἀναστασοῦλλα, ἡ ἀδελφὴ της, συμβία τοῦ π(ο)τ(ε) Τζουάννε Ντζέν μὲ τὴν διαθήκην της καὶ ἔξεκβίροντας τὲς αὐθεντικὰς τερμιναντζιόνες ἠξίωσαν κριτᾶδες τὸν εὐγ(ενῆ)

(ὁ υἱός, ὁ ἐκ τοῦ Νικήτα καταγόμενος). Τὸ ἐθνικὸν *Μανιάτης* ὡς ἐπώνυμον προκειμένου περὶ ἀτόμων καταγομένων ἐκ Μάνης ἀπαντᾷ ὄχι μόνον ἐν Ζακύνθῳ ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὕτως ἐν Ὑδρᾷ ἀπαντοῦν τὰ: Ἀναγνώστης *Παντελῆς Μανιάτης* 1790, *Παντελῆς τοῦ Νικόλα Μανιάτη* 1792, *Νικόλας Κοσμᾶ Μανιάτη* (*Ἀρχεῖον Ὑδρας* 1 σ. 11, 16, 78) κ. ἄ. Ἐν Ἀθήναις ἀναφέρεται τῷ 1758 *Γιαννάκις Μανιάτης Ἀθηναῖος* (βλ. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, *Μνημεῖα Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων* τόμ. 3 σ. 51), ἐπίσης ὡς ἐπών. *Μανιάτης* ἐν Σύρῳ (Α. ΔΡΑΚΑΚΗ, *Ἡ Σύρος ἐπὶ τουρκοκρατίας*. Ἐρμούπολις (1948) τόμ. 1. σ. 87), ἐν Κεφαλληνίᾳ (Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, *Γεωγραφία . . . Κεφαλληνίας*. Ἐν Ἀθήναις 1890 σ. 161), ἐν Σκύρῳ (*ΧΙΛ* 581 γ σ. 16), ἐν Στερεῇ Ἑλλάδι (*ΧΙΛ* 568, 168), ἐν Λογγῇ Μεσσηνίᾳ (*ΧΙΛ* 587 σ. 203) κ. ἄ. Ἐν Κερκύρᾳ καὶ χωρίον *Μανιατᾶδες*.

¹⁾ Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς κατὰ τὸ 1765 μαρτυρουμένης ἐκ Ζακύνθου οἰκογ. ὑπὸ τὸ ἐπών. *Καρέρης*. Κατὰ τὸ ἔτος 1765 ἀναφέρεται Ἀντώνις *Καρέρης*. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 156.

σ(ινιό)ρ 'Αναστάσιον Καψοκέφαλον¹⁾ τοῦ π(ο)τ(ἐ) σ(ινιό)ρ Κωνσταντῆ καὶ εὐγ(ενῆ) σ(ινιό)ρ Παῦλον Καψᾶν²⁾, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὴν ἐξουσίαν ὁποῦ στοματικῶς ἔλαβαν ἀπὸ τὰ ἄνωθεν μέρη, ἐπῆγαν ἀπάνου εἰς τὸν τόπον τοῦ ἄνωθεν ἀμπελίου μέρη ἀπερασμένες καὶ εἶδαν, ἐμέτρησαν καὶ ἤθραν ὡς ἄνωθεν καὶ καλῶς στοχάζοντάς το ἐστιμάραν νὰ ἀξιῇ ἀντάμα μὲ τὰς ἐλιές ποδάρια ὀχτώ, δουκάτα βενέτικα ἑκατὸν πενήντα, Νο 150. Καὶ οὕτως ἐρεφερίσαν εἰς τὴν συνείδησίν τους, τὴν ὁποίαν στίμα ἀκούοντάς τὴν τὰ μέρη δικαιολογημένην τὴν ἀτζετάρουν, λαουδάρουν καὶ ἀππροβάρουν καὶ ρατιφικάρουν, ὥσπερ δεύτερη καὶ τρίτη, ρεφουδάροντας τὸ μπενεφίτζιο καὶ κάθε πάрте καὶ νόμον κοντράριον τῆς παρούσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν σοῦμμα τῶν δουκάτων Νο 150 ἐμέτρησεν ὁ ἄνωθεν ἀγοραστής πρὸς τὸν παρὸν σ(ινιό)ρ Γιωργάκι Μπόν³⁾ δουκάτα πενήντα πέντε, Νο 55, ὁποῦ κάνουν τὰ ριάλια πενήντα, Νο 50, ὁποῦ ἡ ἄνωθεν κυράτζα Καλίτζα, ἀνταμῶς μὲ τοὺς σ(ινιό)ρ Προκόπι καὶ π(ο)τ(ἐ) σ(ινιό)ρ Θεοδωρῆ, τ' ἀδέλφια τῆς, χρεωστοῦν ἰνσόλιδουμ τοῦ ἄνωθεν σ(ινιό)ρ Γεωργάκι, ὡς φαίνεται γραφὴ στὰ ἄτη μου, τὰ ὁποῖα ἔλαβε εἰς τὸ παρὸν καὶ κρᾶζεται πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος καὶ διὰ νὰ ἔχη καὶ ἀντζιανιτὰ τοῦ ἄνωθεν κρédιτου ὁ ἄνωθεν ἀγοραστής· ἔτζι εὐχαριστημένος ὁ ἄνωθεν Γιωργάκις καὶ τὸ ρέστος ὁποῦ εἶναι ἕτερα δουκάτα ἐνενήντα πέντε, Νο 95, ἔλαβε μετρητὰ ἡ ἄνωθεν κυράτζα Καλίτζα, ὁποῦ μὲ τὰ ἄνωθεν Νο 55 εἶναι ἡ σωστὴ σοῦμμα καὶ τιμὴ τοῦ ἄνωθεν ὑποστατικοῦ καὶ ἔλαιων καὶ κρᾶζεται πληρωμένη καὶ εὐχαριστημένη, στάντε τὴν ὁποίαν εὐχαρίστησιν ἐγδύνεται ἀπὸ τὸ πεσσέσσο τοῦ ἄνωθεν ἀμπελίου καὶ ἔλαιων καὶ δίνει το τοῦ ἄνωθεν μ(ισσέ)ρ Γιάννη Μακρῆ, τοῦ ἀγοραστῆ κληρονόμων καὶ διαδόχων του, νὰ κἀνη ὡς θέλει καὶ βούλεται, ὑπόσχοντας τὰ ἕτερα τους καλὰ, κινητὰ καὶ ἀκίνητα πα-

¹⁾ Οἶκογ. ἐγγραφεῖσα ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῆς νήσου (1598) καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς 'Ενετίας πολεμικὰς ὑπηρεσίας τιμηθεῖσα διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Κόμητος. 'Αναστάσιος Κ. ζῶν περὶ τὸ 1600 διέμενον ἐν 'Ενετίᾳ καὶ ἐγένετο διορθωτὴς ἐντόπων βιβλίων. 'Υπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα μαρτυρεῖται ἕτερος τῷ 1788 ἐν Ζακύνθῳ. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 163.

²⁾ Οἶκογ. ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1597. Καπᾶς Νικόλαος ἐκ Κρήτης ἦτο ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1574. Καπᾶς Γεώργιος ὑπηρέτησεν Πρωτοπαπᾶς Ζακ. τῷ 1648.

³⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακ. ἐκ Κρήτης τῷ 1674. Δομήνικος Μπόν ἐξ 'Ηρακλείου τῆς Κρήτης ἀναφέρεται τῷ 1588. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 195, ἕτερος δὲ Φραγκίσκος ἐκ Κρήτης προσελήφθη ἀπὸ τοῦ 1687 ὡς χειροῦργος εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Φλαγγίνη. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ *Αὐτόθι* σ. 129. 'Ιερομόναχος 'Αγγελος Μπόν μαρτυρεῖται τῷ 1745, αὐτόθι σ. 126. 'Ιερεὺς δὲ Νικόλαος ἱεροψάλτης ὑπηρέτησεν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1696. Εἰς ἐγγραφον τοῦ 1612 ἐκ Κρήτης μαρτυρεῖται Καβαλλάρις (φρουδαρχὴς ὁ κύρ Τζώρτζης Μπόν. Βλ. ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΑΙΔΟΥ, *Χρῆστ. Κρήτη*, 1 σ. 48. Εἰς τὸν *Κωνσταντῖνον Μ.*, παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς 'Ενετικῆς Κυβερνήσεως ὁ ναὸς τῆς *Κυρίας τῶν 'Αγγέλων*. Βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικὸν* σ. 486. 'Η οἶκογ. ὑπάρχει καὶ σήμερον ἐν τῇ νήσῳ.

ρόντα και μέλλοντα και σωματικῶς οἱ κληρονόμοι και οἱ διάδοχοί τους διὰ τὸ μαντενιμέντο τῆς παρουσίας και διὰ κάθε ἐναντιότητα, ἐξοδία, ἰντερέσσα και με-
γοραμένα και μάλιστα διὰ τὴν ἄνωθεν σοῦμμα τῶν δουκάτων Νο 150, και διὰ
περισσότερη καουτζιὸν τοῦ ἄνωθεν ἀγοραστῇ μπαίνει πιέγγιος και παρὼν Προ-
κόπης Νίκλος, ἀδελφὸς τῆς ἄνωθεν κυράτζας Καλίτζας ὁμοῦ και ἰνσόλιδουμ με
τὴν αὐτὴν ἀδελφήν του, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του κινητὰ και ἀκίνητα, παρόντα
και μέλλοντα και σωματικῶς διὰ τὸ μαντενιμέντο και διὰ κάθε ἐναντιότητα ὡς
ἄνωθεν και μάλιστα διὰ τὴν ἄνωθεν σοῦμμα. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένα
τὰ μέρη και βεβαιώνουν εἰς μαρτυρίας.

† Πόλος Καψᾶς κριτής.

† Ἀναστάσις Κακοκέφαλος κριτής.

† Δημήτρις ρωμανὸς μαρτυρῶ.

† Νικολὸς Φαρακλὸς μαρτυρῶ και ὑπογράφω και διὰ ὄνομα τῆς ἄνωθεν
κυράτζας Καλλήτζας ἔτσι παρακαλεστός.

Προκόπης Νίκλος βεβαιώνω.

Γιώργις Μπὸν βεβαιώνω.

80.

Πληρεξουσιότης τῆς 28 Ἰανουαρίου 1712. Νοτάριος Ἰω. Δερόρες (Β:βλ. 10 σ. 177).

† 1712 Γεναρίου 28. Ἐνεφανίσθη παρὼν σωματικῶς ὁ πατὼν Γιάννης
Νίκλος, ὁ ὁποῖος με κάθε λογῆς τρόπον ἰνστιτούρει διὰ προκουρατῶρον και κο-
μέσσον του ἂδ λέξεις τὸν Δημήτριον Πυρρῇ, τοῦ ὁποῖου δίδει ἐξουσίαν νὰ σοτ-
τοστάρῃ τὰ δικαιώματά του ἐναντίον καθενὸς ἔμπροσθεν εἰς κάθε ἐξοχώτατον
Κριτήριον και μάλιστα κόντρο τῆς ἀρχόντισσας τοῦ π(ο)τ(ὲ) Βιτζέντζου Βινιέρ¹⁾
και ὅ,τι ὁπεράρει ὁ ἄνωθεν κονστιτουέντες νὰ κρατῇ στέρεον και βέβαιον εἰς ὑπο-
σχέσεις και μαρτυρίας.

θοδορῆς λιδιακὸς²⁾ μαρτυρῶ.

Νικολὸς Φαρακλὸς μαρτυρῶ.

81.

Ἀνώνομον συνάλλαγμα τῆς 13 Ἀπριλίου 1712. Νοτάριος Ἰω. Δερόρες (Β:βλ. 11 σ. 7).

† 1712 Ἀπριλίου 13. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθη παροῦσα ἡ κυρά Μαρ-

¹⁾ Βινιέρη οἰκογ. ἐξ Ἰταλίας ἀναφέρεται ἐν τῇ νήσῳ τῷ 1694.

²⁾ Συμβολαιογράφος Ἰωάννης Α. μαρτυρεῖται ἀπὸ 1656 - 1690, ἕτερος δὲ Λέων ἀπὸ
1713 - 1725.

γέτα Πλαρινοπούλλα ¹⁾, χήρα τοῦ π(ο)τ(ἐ) Δημήτρι Χαμουζᾶ ²⁾, ἡ ὁποία συνιβά-
ζεται μὲ τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Νικολὸν Νίκλον, τῆς τέχνης μαραγκός, τοῦ ὁποίου
εὗρισκομένη νὰ ἔχη ἓνα παιδί ἀρσενικὸν ἕως χρόνων δώδεκα ἰντζίγκα, ὀνόματι
Νικολό, τὸ δίνει τοῦ αὐτοῦ Νίκλου διὰ νὰ τὸ μάθῃ τὴν τέχνην τῆς μαραγκο-
σύνης διὰ χρόνους δώδεκα πρώτους ἐρχομένους, ἀρχινῶντας ἀπὸ τὴν σήμερον, μὲ
ὁμπλιγο τῆς αὐτῆς μάννας του νὰ μὴν τὸ βγάλῃ ἀπὸ τὴν δούλειψιν τοῦ μαγα-
ζιοῦ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, μὰ νὰ εἶναι πάντα ἕως τελειώσουν οἱ ἄνωθεν χρόνοι
δώδεκα, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ αὐτὸς μάστορας ὁμπλιγάζεται νὰ τὸ θρέφῃ καὶ ἐν-
τύνη κατὰ τὴν τάξιν τῶν κοπελλιών καὶ ποδένη καὶ ἰν κάζο καὶ πρίχουν τελειώ-
σουν οἱ αὐτοὶ χρόνοι φύγη ἀπὸ τὸ μαγαζί, νὰ ἔχη ὁμπλιγο ἡ μάννα του νὰ τὸ
στρέφῃ διὰ νὰ τελειῶνῃ τὸ καιρὸ του, ἀλλέως νὰ ἀνταποκρίνεται τοῦ μαστόρου
κάθε δάννου καὶ ἰντερέσσε· καὶ ἀλικόντρο καὶ τὸ διώξῃ ὁ μάστορας, νὰ μὴν εἶναι
σοττοπόστα ἡ μάννα του εἰς κανένα ἰντερέσσε. Καὶ τελειώνοντες οἱ ἄνωθεν χρό-
νοι δώδεκα ὁμπλιγάζεται ὁ ἄνωθεν Νίκλος νὰ τὸν ἔχη μαθημένον τὴν τέχνην
ὡς ἂν καὶ τοῦ λόγου του, ἀλλέως νὰ κορρυσποντέρῃ τῆς μάννας του δουκάτα εἴ-
κοσι πέντε βενέτικα, καὶ ἂν ἀρρωστήσῃ τὸ παιδί, νὰ ἔχη ὁμπλιγο εἰς τὸν ἄνω-
θεν καιρὸν ὁ μάστοράς του νὰ τὸ κυβερνᾷ ἀπὸ γιαιτρικά καὶ χρειάζόμενα, οἱ
ὁποιοὶ χρόνοι τελειώνοντας, ἐτότε νὰ τοῦ δίνῃ καὶ τὰ ὀρδινάρια σίδερα, ὅπου
χρειάζονται τῆς τέχνης ἀπὸ κάθε λογῆς ἓνα, κατὰ τὸ ὀρδινάριο. Καὶ οὕτως ἔμει-
ναν εὐχαριστήμενα τὰ μέρη ὑπόσχοντας ρετζιπροκαμέντε τὰ καλά τους διὰ τὸ
ἀδεπιμέντο καὶ μαντενιμέντο, εἰς μαρτυρίας.

† ἀντρουσιάνος καψοκέφαλος μαρτυρῶ,

† γιάννης μπολύκρατος μαρτυρῶ.

82.

Δωρεὰ τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1714. Νοτάριος X. Βασμούλος (Β:βλ. 4 σ. 103).

† 1714 Σεπτεμβρίου 25. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν σωματικῶς ὁ μ(ισσέ)ρ
Ἀναστάσις Νίκλος καὶ ὁ μ(ισσέ)ρ Γιάννης Δρακόπουλλος ³⁾, τὰ ὁποῖα μέρη ἰνστά-
ρανε νὰ γράψω ὡς κάτωθεν, ἤγουν: Ὁ ἄνωθεν μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις ἀκβιστάρισε
ἀπὸ τὴν κυράτσα Κατερίνα, χήρα τοῦ π(ο)τ(ἐ) Γιώργη Λογοθέτη, λέγω θυγάτηρ

¹⁾ Οἰκογ. Πλαρινοῦ μαρτυρεῖται ἐν Ζακύνθῳ ἔχουσα παρωνύμια τὰ *Μαρουγιάννη*, *Μπουργάνου* καὶ *Λαδᾶ*.

²⁾ Οἰκογ. ἐξ Αἰτωλικοῦ τῷ 1580. Εἰς περιοχὴν Γαλάρων καὶ Λαγκαδαζίων τοπων. *Ποτάμι* τοῦ *Χαμουζᾶ*.

³⁾ Ἡ οἰκογ. μαρτυρεῖται ἀπὸ τῆς 15 ἑκατοντ. Δ. Ἰωάννης, ἱερεὺς, ὑπῆρξε συμβολαιο-
γράφος Ζακ. ἀπὸ 1559 - 1593.

τοῦ π(ο)τ(ἐ) Χριστόδουλου Ἀνδριόλα¹⁾, ἕνα κομμίτι ἀμπέλι, κείμενον στὸν Ἅγιον Θεόδωρον, σύνορον χωρίον Μπανάτο, εἰς τὸ ὁποῖο, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνωθεν Δρακόπουλλος νὰ τὸ ἔχη εἰσὲ σεμπρίαν ἰντερπέτουο, ἔκαμε εἰς τὸ αὐτὸ μεγιοραμένα, λοιπὸν τὰ αὐτὰ μεγιοραμένα τὰ χαρίζει τοῦ μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσι Νίκλου, δὲν προμειτέροντας τίποτες ἀπὸ δαῦτα, ὥσπερ νὰ μὴν ἔχη νὰ κάμη, ἡμπορῶντας ὁ αὐτὸς Νίκλος νὰ δισποντέρη τὸ ἄνωθεν ἀμπέλι ἀκβιστάδο ἀπὸ τὴν ἄνωθεν κυράτσα Κατερίνα, θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Χριστόδουλου Ἀνδριόλα, ὡς θέλει καὶ βούλεται, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του ἄνωθεν Δρακόπουλλος διὰ τὸ μαντενιμένο τῆς παρούσης εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσης.

† Θεωδωρῆς λιαδιακὸς μαρτυρῶ.

† γιάννης δρακόπουλος βεβαιώνω.

83.

Εἰδικὴ πληρεξουσιότης τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1714. Νοτάριος Δενόρες (Β:βλ. 13 σ. 88).

† 1714 Ὀκτ(ωβρίου) 7. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη σωματικῶς ὁ πατρὸν Γιάννης Νίκλος τοῦ Μάρκου ἀπὸ τὴν Μάνην, ὁ ὁποῖος ἰνστιτουίρει διὰ ἐπίτροπόν του τὸν σ(ινιὸ)ρ Νικολὸν Φαρακλόν, τοῦ ὁποίου δίνει ἐξουσίαν νὰ ἡμπορῇ νὰ σκοδέρη καὶ ρεκουπεράρη ἀπὸ τὸν μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσι Θεδόσι, τοῦ σ(ινιὸ)ρ Μπενάρδου ἀπὸ χωρίο Βολύμες Μεσινό, Σάββα Κούμανη τοῦ Πέτρου καὶ Νικολὸν Σωμερίτη τοῦ π(ο)τ(ἐ) Γιώργου, τὰ τζεκκίνια ὅπου καθέννας ἔλαβε ρεσπετιβαμέντε, ὡς φαίνεται μὲ γραφὴ εἰς τὰ ἄτη τοῦ εὐγ. Νικολοῦ Νομικοῦ, δοτόρου νοταρίου 1687 Φεβρ(ουαρίου) 12 καὶ 18, δεμπιτῶροι πρὸς τὸν ἄνωθεν πατρὸν Γιαννάκη καὶ ὡς εἰς τὴν αὐτὴν γραφὴν, οὐζάροντας ὁ αὐτὸς προκουρατῶρος κάθε στράτα τῆς δικαιοσύνης διὰ τὴν σκοσιὸν τῶν ἄσπρων κόντρο τῶν ἄνωθεν χρεωφειλετῶν καὶ κληρονομίας καὶ ἐναντίας ὑπόσχεται ὁ ἄνωθεν κονστιτουέντες τὸ ὅ,τι ὁπεράρει ὁ ἄνωθεν προκουρατῶρος νὰ κρατῇ στερεόν, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς ὑποσχέσεις ὡς ἄνωθεν καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ἂν χρειαστῇ νὰ ἰνστιτουίρη καὶ ἄλλον κομέσσον μὲ τὴν ἰδίαν ἰλλιμιτάτα ἀουτοριτὰ εἰς μαρτυρίας.

† ἀναστάσις πλατυγένης²⁾ μαρτυρῶ.

† τζουάνες λομπάρδος³⁾ μαρτυρῶ.

¹⁾ Ἐκ τῆς οἰκογ. ταύτης ὑπηρετήσαν ὡς συμβολαιογράφοι οἱ Ἰωάννης 1607 - 1617 καὶ Νικόλαος 1651 - 1662.

²⁾ Οἰκ. Πλατυγένους μαρτυρεῖται ἐν τῇ νήσῳ ἀπὸ τοῦ 1507 ἐγγραφεῖσα ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1597. II. Νικόλαος ἦτο συμβολαιογράφος ἀπὸ 1596 - 1620. Τοπων. Πλατυγένη τοῦ, ἀπαντᾷ τῷ 1679 εἰς χωρίον Γαϊτάνι.

³⁾ Ἡ οἰκογ. ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ 1554. Πλείονα περὶ τῶν μελῶν αὐτῶν βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικὸν ἐν. λ.*

84.

Κολλιγία τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1715. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:6λ. 14 σ. 2).

† 1715 Ὀκτωβρίου 2. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπις Νίκλος δίδει πρὸς τὸν παρόντα Χριστόφαλο Πέτα¹⁾ ἀπὸ χωρίο Μουζάκι εἰσὲ σεμπρίαν ἓνα κομμάτι χωράφι ὁποῦ ἔχει στὸ Λευκό, τόπος βάκουος, διὰ χρόνους δύο, πρῶτους ἐρχομένους, δουλεύοντάς το κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλῶν γεωργῶν, παίρνοντας ὀψιμία καὶ πρωϊμία, καθὼς ἀσκηκῶναι ὁ τόπος, παίρνοντας διὰ τεφέτο²⁾ μὲ σπόρο ἐδικό του καὶ στὸ ἐρχόμενο νὰ βάνουν ἀνάμεσόν τους τοὺς σπόρους καὶ τὸ φροῦτο, πὺξ ἁποστείλῃ Κύριος ὁ Θεός, νὰ μοιράζοντο μὲ τὸν νοικοκύρι, ἔχοντας ὁμπλῖγο νὰ σηκῶνῃ τὰ μισοτράφια ὁ κοπιαστὴς διὰ τεφέτο, καὶ ἐρχομένου νὰ τοῦ δίνῃ ὁ νοικοκύρις ἓναν ἄνθρωπο, μὴ ἡμπορῶντας νὰ θερίζῃ ἢ ν' ἄλωνίζῃ ἂν ἴσως δὲν κράζῃ τὸν νοικοκύρι νὰ εἶναι παρὼν καὶ λαμβάνῃ τὸ μερικὸ του. Ὑπόσχεται τὰ καλὰ του καὶ σωματικῶς διὰ τὸ ἀδεπιμένο καὶ διὰ κάθε δάννα καὶ πεγιοραμένα ὁ ἄνωθεν κοπιστής τοῦ ποτὲ Μαρίνου καὶ μάρτυς.

† σπύρος φαράδος μαρτυρῶ.

† θοδωρῆς λιδιακὸς μαρτυρῶ.

85.

Κολλιγία τῆς 9 Ὀκτωβρίου. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:6λ. 14 σ. 6).

† 1715 Ὀκτ(ωβρίου) 9. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπις Νίκλος δίνει εἰς σὲ σεμπρίαν πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσὲ)ρ Μαρίνον Πλέσσα³⁾, π(ο)τ(ὲ) Σταματέλλου ἀπὸ χωρίο Σκουλικᾶδον καὶ κάτοικος εἰς τὴν κοντράδα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Πετρούτζου⁴⁾ καὶ Νικολοῦ Λιγερί⁵⁾ τοῦ π(ο)τ(ὲ) Σταματέλλου ἀπὸ τὴν ἄνωθεν

¹⁾ Στρατιώτης *Μαργος Πέτας* ἀφίκετο εἰς τὴν Ζάκυνθον μετ' ἄλλων στρατιωτῶν τῷ 1499. Βλ. Κ. ΣΛΘΛ, Monumenta V, 17. II. Ἀνδρέας, καβαλλάρης τῆς αὐθεντίας τῶν Ἑνετῶν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1506. Ἐπίσης ὡς συμβολαιογράφοι ἀναφέρονται οἱ *Λάζαρος* (1553 - 1559), Ἀναστάσιος (1639 - 1658), Παναγιώτης (1765 - 1781) καὶ Ἰωάννης (1801 - 1849) *Πέτας Ἰωάννης Βαπτιστῆς* γεννηθεὶς τῷ 1799 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐσπούδασεν λατρικὴν. Μνηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν συμμετέσχε τοῦ ἀγῶνος ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην ἐν Βλαχίᾳ καὶ εἶτα ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς πλείστας μάχας. Τραυματισθεὶς ἀπέθανεν εἰς Κεφαλληνίαν τῷ 1827. Πρβ. Σ. ΔΕΒΙΑΖΗΝ, *Κυψέλην* 3(1886) σ. 153 - 154. Ἡ οἰκογ. ὑπάρχει καὶ σήμερον.

²⁾ Τὸ ἐφέτος, τὸ παρὸν ἔτος.

³⁾ Ἡ οἰκογ. Π. ἀπαντᾷ ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τῆς 16 ἑκατοντ. Περὶ τῶν μελῶν ταύτης βλ. πλείονα εἰς Λ. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικὸν* ἐν λ.

⁴⁾ Ναὸς καὶ μονὴ εἰς τὴν Ν. ἄκραν τῆς πόλεως. Πιθανῶς ὑπῆρχε τῷ 1478. Τῷ 1513 παρεχωρήθη ὁ ναὸς εἰς τὴν οἰκογ. Πετρούτσου, ἣτις μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1478.

⁵⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ ἦς παρωνύμ. *Πιλλίος*.

κοντράδα, δύο κομμάτια ἀμπέλια ὅπου ἔχει εἰς τὸ Καλαμάκι, τόπος βάκουος, καὶ ὑπόσχονται οἱ ἄνωθεν νὰ δουλεύουν καὶ καλλιεργίζουν τὰ ἄνωθεν ὑποστατικά κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλῶν γεωργῶν διὰ χρόνους πέντε, ἔσοδεῖς πέντε, πρῶτες ἐρχόμενες, κλαδεύουν, σκάπτουν, σκαλίζουν, σύμματα καὶ καταβολάδες βάνουν καὶ στράνες ξύουν καὶ σηκοτροφίζουν τὰς καταβολάδες καὶ τράφους ἀντάμα μετὸν νοικοκύρι καὶ τὸ φροῦτο, ποὺ ἐξαποστέλλει Κύριος ὁ Θεός, νὰ μοιράζονται αὐτὸ μετὸν νοικοκύρι εἰς τὴν μέση, τὶς ἐλιές ὅπου εἶναι μέσα νὰ τὰς μοιράζονται ἀντάμα τὸ λάδι, παίρνοντας τὸ μερτικό τους οἱ σέμπροι, ἔχοντας ὁμπλῖγο νὰ παίρνουν γαζέτες ἀπὸ τὸν νοικοκύρι διὰ τὸ μερτικό τους. Τὸ φροῦτο πρὸς ἄσπρα τέσσερα εἰς τὸ ρεάλι, διὰ προτιμὴν¹⁾ τὰ κλήματα ὅλα τοῦ νοικοκύρι, μπάζοντάς τα μέσα²⁾ πληρώνοντάς τους τὰ ἀγώγια, μὴν ἡμπορῶντας νὰ τρυγοῦν, οὔτε πατοῦν, συνάζουν τὰς ἐλιές καὶ κάμνουν τὸ λάδι ἀμέσως καὶ κράζουν τὸν νοικοκύρι νὰ εἶναι παρὼν καὶ λαβαίνει τὸ μερτικό του· καὶ εἰς τὸ παρὸν ἐλάβανε οἱ ἄνωθεν κοπιαστᾶδες ριάλια ὀχτώ, Νο 8, διὰ τόσο φροῦτο ἀπὸ τὸ μερτικό τους ὡς ἄνωθεν, ὑπόσχοντας τὰ καλά τους καὶ σωματικῶς ὁμοῦ καὶ ἰσόλιδουμ οἱ ἄνωθεν κοπιαστᾶδες διὰ τὸ δεπιμέντο καὶ διὰ κάθε δίκαια, δάννα καὶ πεγιοραμένα εἰς μαρτυρίας.

† Νεόφυτος ἱερομ. Γρόπας³⁾ μάρτυρας.

† Νικολέτος Κούμανης μάρτυρας.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1718 Ὀκτ(ωβρίου) 28, τὰ ἀντικρυς μέρη ρεμοβέρουνται ἀπὸ τὴν ἀντικρυς σεμπρίαν καὶ δὲν μένει καμμία πρετενσιὼν ρετζίπροκα καὶ βεβαιώνει σ(ινιὸρ) Νικολὸς μάρτυς, † προκόπισ νίκλος βεβαιώνω.

86.

Κολλιγία τῆς 19 Δεκεμβρίου. 1715 Νοτάριος Ἰω. Δανόρης (Β:δλ. 14 σ. 39).

† 1715 Δεκεμβρίου 19. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸρ) Προκόπισ Νίκλος δίδει εἰς σεμπρίαν πρὸς τοὺς παρόντας μ(ισσὲ)ρ Γεωργάκι Μαθόπουλλου καὶ Στάθη Σπετζέρη τὰ ἀμπέλια ὅλα ἕνα κόρπο μετὰ τὰ σπία καὶ ἀγκιναρότοπο, ὅπου ἔχει κείμενα στὸ Λοῦρο, τόπος βάκουος, διὰ χρόνον ἕναν, ἔσοδεῖα μία, πρώτη ἐρχομένη καὶ ὑπόσχονται οἱ ἄνωθεν κοπιασταὶ νὰ πάνε νὰ κατοικοῦν στὸν αὐτὸν

¹⁾ Διὰ δῶρον. Μετὰ τὴν ἔννοιαν γαμικῆς παροχῆς ἐν Χίφ βλ. I. T. ΒΙΣΒΙΖΗ, Αἱ μεταξὺ τῶν συζύγων περιουσιακαὶ σχέσεις εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Δικαίου. Τεύχ. 1 (1948) σ. 55-56, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.

²⁾ Μεταφέροντες εἰς τὴν πόλιν.

³⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακύνθῳ καὶ τοπων. εἰς χωρ. Τραγάκι, Γερακαρεῖων Μέσου καὶ Κάτω.

καιρὸν στὰ ἄνωθεν σπίτια λόκο ἔ φόκο¹⁾ δουλεύοντας τὰ ποστατικά κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλῶν γεωργῶν, κλαδεύουν, σκάπτουν, σκαλίζουν, σύμματα, καταβολάδες καὶ τράφους ἀντάμα μὲ τὸν νοικοκύρι δουλεύοντας τὸν ἀγκιναρόκηπο κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὰς ἐλιές καὶ συκολυθίες ὅπου εἶναι μέσα εἰσὲ δαῦτα, νὰ μοιράζονται τὸ φρούτο ἀντάμα μὲ τὸν νοικοκύρι, παίρνοντας τὸ μερτικό τους τὸ λάδι οἱ κοπιαστᾶδες, ὁμοίως τὸ φρούτο τοῦ ἀμπελίου νὰ μοιράζονται εἰς τὴ μέση, ἔχοντας ὀμπλιγο νὰ παίρνουν γαζέτες ἀπὸ τὸ νοικοκύρι διὰ τὸ μερτικό τους τὸ κρασί πρὸς σταμνιά τέσσερα εἰς τὸ ριάλι διὰ προτιμήν, μὴ μπορῶντας νὰ τρυγοῦν τίποτε καὶ μαζώνουν τὰς ἐλιές καὶ κάμνουν τὸ λάδι, ἂν ἴσως καὶ δὲν κράζονται τὸ νοικοκύρι νὰ εἶναι παρὼν καὶ λαβαίνει τὸ μερτικό του, τὰ κλήματα ὅλα τοῦ νοικοκύρι, νὰ στέλνῃ νὰ τὰ παίρνῃ. Καὶ στὸ παρὼν λαβαίνουν ριάλια τέσσερα διὰ τόσο φρούτο ἀπὸ τὸ μερτικό τους τὸ κρασί ὡς ἄνωθεν. Ὑπόσχονται τὰ καλά τους καὶ σωματικῶς διὰ τὸ ἀδεπιμέντο καὶ διὰ κάθε δάννα καὶ πεγιοραμένα ὁμοῦ καὶ ἰνσόλιδουμ, περιπλέον τοῦ δίνει καὶ γάλισσες²⁾ τρεῖς μισιακές, ἔχοντας χρέος νὰ τὰς φυλάγουν νὰ μὴν κάνουν ζημίαν, ἀλλέως νὰ κορρυσποντέουν καὶ ὑπόσχεται ὡς ἄνωθεν καὶ μαρτυροῦν.

† λευτέρης Χρικόπουλος μαρτυροῦ

† Νικολὸς μπιλιάρδος μαρτυροῦ.

87.

Κολλιγία τῆς 3 Μαΐου 1717. Νοτάριος Ἰω. Δεγόρτζ (B:6λ. 15 σ. 13).

† 1717 Μαΐου 3. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπης Νίκλος δίνει εἰσὲ σεμπριάν πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Παναγιώτη Στεφανόπουλλον³⁾ τοῦ π(ο)τ(ε) Γεώργου ἀπὸ χωρίο Μουζάκι ὅλα τὰ ὑποστατικά του, ἀμπέλια, χωράφια, ἀγκιναρόκηπο καὶ σπίτι ἓνα κόρπο, κείμενα στὸ Λοῦρο, στὸ Παράλιμνο, τόπος βάρκουος, διὰ χρόνους δύο, ἑσδοεῖς δύο, ὅπου μέλλουν ν' ἀρχίσουν τὸν Ὀκτώβριον μῆνα, πρῶτον ἐρχόμενον καὶ ὑπόσχεται ὁ ἄνωθεν κοπιαστής νὰ πάγῃ νὰ κατοικῇ μὲ τὴν φαμελιά του εἰς τὸ ἄνωθεν σπίτι λόκο ἔ φόκο καὶ ὡς ἄνωθεν χρόνους δύο δουλεύοντας τὰ ὑποστατικά κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλῶν γεωργῶν, κλαδεύῃ, σκάπτῃ, σκαλίζῃ σύμματα καὶ καταβολάδες βάνη καὶ γράνες ξύη καὶ σηκοτραπεζίη ὅθεν κάνει χρεια, ἀσβεστῶνοντας ὁ νοικοκύρις τοὺς τράφους καὶ καταβολά-

¹⁾ Luogo e fuoco τόπος καὶ φωτιά = μονίμως.

²⁾ γάλισσα. Ἐκ τοῦ ἰταλ. gallo, ὃ ἐκ τοῦ λατίν. gallus. Τὸ κατοικίδιον πτηνὸν ὄρνις ὁ Ἰνδικὸς (meleagris gallopavo).

³⁾ Ἡ οἰκογ. Στ. μαρτυρεῖται τῷ 1562 καὶ μετὰ ταῦτα τῷ 1718 ὡς καταγομένη ἐκ Μάνης (χωρίον Βοϊτυλον). Περί Στ. βλ. Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ, Εἰκόνες ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς διασποράς, Ἀθῆναι 1937. - Μεγάλη Ἑλλάς. Ἀθῆναι 1944, ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.

δες, τοὺς μισοὺς ἀνθρώπους, σκάφτοντας τὸν ἀγκιναρόκηπο, δουλεύοντάς τα κατὰ τὴν τάξιν τῶν ἀγκιναροκήπων. Τὰ δένδρα ὅπου εἶναι μέσα μὲ συκὲς καὶ ἐλιές νὰ τὰ λατρεύῃ ὅλα κατὰ τὴν τάξιν, καὶ τὸ φροῦτο, ποὺ θέλει ἀποστείλῃ Κύριος ὁ Θεός, τόσον ἀπὸ κρασί ὥσαν καὶ ἀπὸ χωράφια ὅπου μέλλει νὰ πάρῃ πρωϊμία καὶ ὀψιμία, καθὼς ἀσηκῶνει ὁ τόπος λάδι, οἱ ὅποιοι νὰ μοιράζουν τὸ φροῦτο εἰς τὴ μέση μὲ τὸν νοικοκύρι καὶ τὸ φροῦτο τοῦ ἀγκιναρόκηπου νὰ μοιράζουν πούρ εἰς τὴ μέση, μὴ ἡμπορῶντας νὰ τρυγοῦν, ὃ πατοῦν, θερίζουν καὶ ἄλωνίζουσιν, μαζώνουν τὰς ἐλιές καὶ κάνουν λάδι καὶ κίθε ἄλλο φροῦτο ἐν γένει ἂν δὲν κραζῇ τὸ νοικοκύρι νὰ εἶναι παρὼν καὶ λαβαίνει τὸ μερτικό του, ἔχοντας χρέος νὰ παίρῃ γαζέτες ἀπὸ τὸ νοικοκύρι διὰ τὸ μερτικό του. Τὸ κρασί πρὸς ἄσπρα τέσσερα εἰς τὸ ριάλι διὰ προτιμήν, πληρώνοντας τὰ μισὰ ἀγώγια ὁ νοικοκύρις. Τὰ κλήματα ὅλα τοῦ νοικοκύρι μπάζοντάς τα μέσα, πληρώνοντας τὰ ἀγώγια. Καὶ εἰς τὸ παρὼν ἔλαβεν ὁ αὐτὸς κοπιαστής ριάλι ἕνα διὰ τὸ αὐτὸ φροῦτο ὡς ἄνωθεν, ὑπόσχοντας τὰ καλὰ του καὶ σωματικῶς ὁ ἄνωθεν κοπιαστής διὰ τὸ δεμπιμέντο καὶ διὰ κάθε δάννο καὶ μεγιοραμένα ὑπὸ μαρτυρίας.

† Φραγκίσκος Χαλκιᾶς μαρτυρῶ.

† νικολέτος κούμανης μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

Στὰς 21 τοῦ ἀντικρυς ἐνεφανίστησαν τὰ ἀντικρυς μέρη, ὁ σ(ινιὸ)ρ Προκόπισ καὶ ὁ Στεφανόπουλλος, οἱ ὅποιοι ρεμβέρονται ἀπὸ τὴν ἀντικρυς σεμπρία, θέλοντας νὰ μὴν ἔχῃ δύναμιν ὥσπερ νὰ μὴν εἶχε γίνει, ὡσαύτως καὶ νὰ ἔλαβε τὸ ρεάλι του ὁ Νίκλος καὶ ὑπόσχεται νὰ τὰ γυρίσῃ τὰ ὑποστατικά καὶ βεβαιώνουν. προκόπης νίκλος βεβαιώνω.

88.

Κολλιγία τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1717. Νοτάριος Ἰω. Δερόρας (Β:βλ. 15 σ. 84).

† 1717 Ὀκτ(ωβρίου) 2. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ὁ μ(ισσὲ)ρ Νικολὸς Νίκλος τοῦ Λουκᾶ, ὁ ὅποιος δίνει εἰσὲ σεμπρίαν πρὸς τὸν παρόντα σ(ινιὸ)ρ Ἀναστάσι Γιακουμέλλο¹⁾ τοῦ Γιούλιου, κάτοικος εἰς τὴν κοντράδα τῆς Κυρίας τοῦ Πικρίδη²⁾, ἕνα κομμάτι χωράφι μὲ ἐλιές ποδάρια 15, ὅσες

¹⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ, ἥς παρωνύμια *Γαλιᾶ, Ρούπα, Νταίρη καὶ Καμπέρη*.

²⁾ Τῆς Θεοτόκου τῆς Πικριδιωτίσεως. *Πικρίδη* οἰκογ. μαρτυρεῖται ἐκ τῶν πρώτων αἰ-
τινες ἐπὶ Βενετοκρατίας κατόκησαν τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου. Ἰερεῖς καὶ συμβολαιογράφοι ἐκ
ταύτης εἶναι ὁ *Στέφανος* (1542 - 1590 καὶ ὁ *Γεώργιος* (1544 - 1605). Ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ἐπὶ
τῶν κλιτύων τοῦ Φρουρίου ἐκτίσθη ὑπὸ τινος Πικρίδη καὶ ἀνεκαίνισθη μετὰ ταῦτα τῷ 1630.

καὶ ἂν εἶναι μέσα, κείμενο ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ Κάστρο, εἰς τὴν Κολόννα¹⁾, τὸ ἔχει ἀντάμα μὲ τὴν κυράτσα Σταματέλλα, χήρα τοῦ π(ο)τ(ε) Ἀναστάσι Λευκόκοιλου²⁾, τὴν πεθερά του, κάνοντας καὶ διὰ τὴν ἄνωθεν πενθερά του καὶ προμεττάροντας καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ὑπόσχεται ὁ ἄνωθεν κοπιαστής νὰ δουλεύῃ καὶ καλλιεργῇ τὸ ἄνωθεν χωράφι καὶ ἐλιές κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλλιεργητῶν παίρονοντας προῖμία καὶ ὀψιμία καθὼς ἀσηκώνει ὁ τόπος, βάνοντας καὶ τοὺς σπόρους ὁ κοπιαστής διὰ χρόνους 10, πρώτους ἐρχομένους, ἔχοντας χρέος νὰ τὸ κροπίζῃ κάθε δύο χρόνους. Καὶ τὸ φρουτο, πὺν ἑξαποστείλῃ Κ(ύρι)ος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ αὐτὸ χωράφι νὰ μοιράζουσι ἀντάμα μὲ τὸ νοικοκύρι ὡς ἄνωθεν καὶ ὅσον διὰ τὰς ἐλιές ἐσυμβιβάστησαν νὰ δίνῃ διὰ ἀποκοπὴν³⁾ πρὸς τὸν ἄνωθεν νοικοκύρι τὸν κάθε χρόνον λάδι παστιρικό λίτρες 8, Νο 8, ἀπὸ τὰς ἴδιαις ἐλιές, δίνοντας τὴν ἀποκοπὴν κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον, ἀρχινώντας ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον καὶ ἔτι τὸν κάθε χρόνον, ἕως νὰ τερμινάρουν οἱ χρόνοι δέκα ὡς ἄνωθεν. Ἡ ἀμυγδαλιὰ καὶ ἡ συκιά πὺν εἶναι μέσα νὰ μοιράζουσι τὸ φρουτο εἰς τὴ μέση καὶ ἰν αἴζο ὅπου δὲν δίνει ποντουαλμέντε τὴν ἀποκοπὴν εἰς τὸν καιρὸν ὡς ἄνωθεν, νὰ τὸ πληρώνη πρὸς τὸν νοικοκύρι πρὸς λίτρες δέκα τὴ λίτρα ἔ πὲρ πάττο ἐσπρέσσο μὴν ἡμπορῶντας νὰ θερίζῃ καὶ νὰ ἀλωνίζῃ, ἂν ἴσως δὲν κράζῃ τὸ νοικοκύρι νὰ εἶναι παρὼν καὶ λαβαίνῃ τὸ μερτικό του, ὑπόσχοντας τὰ καλά του καὶ σωματικῶς διὰ τὴν κορρικοσιὸν τῆς ἀποκοπῆς καὶ διὰ κάθε δάννα τῶν δένδρων καὶ πεγιοραμένα εἰς μαρτυρίας.

† Στέλιος περδικάρης⁴⁾ μαρτυρῶ.

† Θάνος μπόριος⁵⁾ βεβαιώνω.

† νικολὸς νίκλος βεβαιώνω.

Ἐξεκαθαρίζουν τὰ ἄνωθεν ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀποκοπὴν νὰ δίνῃ τὸν κάθε χρόνον ὁ κοπιαστής πρὸς τὸν νοικοκύρι ἐλιές βατσέλλι μισὸ εἰς μαρτυρίας.

† Μικέλης Σωμερίτης μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

Στάς 14 τοῦ ἀντικρυς ἐνεφανίστη ὁ ἀντικρυς Ἀναστ(άσις) Γιακουμέλλης, ὁ

¹⁾ Ἐξω τοῦ ναοῦ τῆς Πιτριδιωτίσσης παρὰ τὴν ὁδὸν ὑψοῦτο στήλη ἐκ μαρμάρου ἐφ' ἧς ἐτίθετο φανός.

²⁾ Ἡ οἰκογ. αὕτη εὐρίσκεται ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ ἀπὸ τοῦ 1572.

³⁾ Ἀποκοπή· εἶδος συνεταιρισμοῦ, καθ' ὃν ἀναλαμβάνει τις τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀγροτικού κτήματος ἐπὶ ἐτησίῳ μισθώματι διὰ τὸ παραγόμενον εἶδος. Διὰ τὰς σημασίας τῆς λ. βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας ἐν λ.

⁴⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1550.

⁵⁾ Οἰκογ. Μ. ἐξ Ἰταλίας. Ἐν Ζακύνθῳ ἀναφέρεται τῷ 1799.

ὁποῖος εἰς δυνάμεως τοῦ μαντάτου τοῦ ἐξοχωτάτου αὐθεντοῦ Πρεβεδούρου¹⁾ τὴν σήμερον ρεμοβέρεται ἀπὸ τὴν ἀντικρυς γραφὴν, ἐπειδὴ καὶ νὰ εἶναι ἰνλατιμασμένος(;) καὶ ὥς εἰς τὸ μαντάτο καὶ τὰ ἐξῆς.

89.

Συνοπασχετικὸν τῆς 31 Ἰανουαρίου 1718. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 15 σ. 141).

† 1718 Γεναρίου ὕστερη. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ἀπὸ ἓνα μέρος ὁ μ(ισσέ)ρ Βασίλειος Κοντόσταβλος καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερο ὁ κ(ὺρ) Τζαννέτος Νίκλος ἀπὸ τὴ Μάνη, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντας διαφορὰς ἀνάμεσόν τους, διὰ νὰ λείψουν ἀπὸ κρίσεις καὶ ἔξοδες τῆς δικαιοσύνης ἐκλέξαντε διὰ κριτᾶδες τους ἄρμπιτροὺς τὸν σ(ινιὸ)ρ Στέλιον Περδικαίρι καὶ σ(ινιὸ)ρ Δημήτριον Στεφανόπουλλον, τῶν ὁποίων δίνουν ἐξουσίαν νὰ τοὺς ἀγροικήσουν διὰ συμφωνίας τὰ δικαιώματά τους, ὅπου θέλουν τοὺς προσφέρει καὶ ἀγροικῶντας τους νὰ ἀποφασίσουν, τάσσοντας τὰ μέρη τὴν ἀπόφασιν νὰ κρατοῦν στερεάν, βεβαίαν καὶ ἰναπιλάμπιλε εἰς ὑποσχέσεις καὶ μαρτυρίας.

† Ἀντ. Βοντάνης μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† Μάρκος Μουζάκης μαρτυρῶ.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

Καὶ τὴν ἀντικρυς ἐξεκαθαρίζει ὁ ἀντικρυς Τζαννέτος Νίκλος στὲς ἀντικρυς διαφορὰς, πὼς κάνει διὰ λόγου του καὶ διὰ τοὺς συντρόφους τῆς βαρκὸς καὶ τὰ ἐξῆς καὶ ὑπόσχεται ὥς ἀντικρυς εἰς μαρτυρίας.

† Γληγόρης Κεφαλληνὸς μαρτυρῶ.

90.

Πραγματογνωμοσύνη τῆς 28 Ἀπριλίου 1718. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 15 σ. 178).

† 1718 Ἀπριλ(ίου) 28. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρὼν σωματικῶς ὁ μ(ισσέ)ρ Νικολὸς Κουτούφαρις²⁾, πρωτομάστορας τῶν κτιστάδων, ὁ ὁποῖος εἰς δυνάμεως τοῦ μαντάτου τοῦ ἐξοχωτάτου αὐθεντοῦ Πρεβεδούρου, εἰς ἀναζήτησιν τοῦ μ(ισσέ)ρ Νικολοῦ Νίκλου, τὴν σήμερον ἐπῆγα σόπρα λόκο εἰς τὴν αὐλὴν κονσορτίβα μὲ τὴν αὐλὴν καὶ μαγερεῖο τοῦ π(ο)τ(ε) παπᾶ Δημήτρι Ἀνδρονίκα³⁾ εἰς

¹⁾ Προβλεπτής. Ἐν ἔτει 1716 - 1718 προβλεπτής τῆς νήσου ὑπῆρξεν ὁ Λούκιος Δαρίβας. Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ' ἀν. σ. 69.

²⁾ Κουτούφαρι οἰκογ. ἀναφέρει ὁ ΖΩΗΣ, Λεξικὸν ἐκ Σπάρτης τῷ 1833. Αὕτη κατήγετο ἐκ Μάνης ἐκ χωρίου Κουτήφαρι. Σῶζεται καὶ σήμερον ἐν Μάνη ὑπὸ τὸν τύπον Κουτήφαρις. Ὁμώνυμον χωρίον ὑπάρχει καὶ ἐν Ζακύνθῳ. Πλείονα βλ. Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Ἀποικία Μανιατῶν, Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας τόμ. Β' (1940 - 49) σ. 153 - 155.

³⁾ Οἰκογ. Ἀνδρονίκου μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1696.

τὴν κοντραδά τῆς θείας Ἀναλήψεως, ὁ ὁποῖος διλιγκετιμέντε εἶδε καὶ ἔστοχάστη τὴν λιθίαν τῆς αὐτῆς αὐλῆς πρὸς τὴν ὄστριαν, τὴν ὁποίαν ἐμέτρησε καὶ τὴν ἤρε ὀρυῖες τέσσερες, οἱ δύο τοῖχοι ροβινᾶτος καὶ οἱ ἕτερες δύο λιθία καθὼς εἰς τὸ παρὸν ἠϋρίσκειται καὶ οὕτως ρεφερίρει εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ βεβαιώνει ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος μὴν ἡξεύροντας νὰ γράφῃ ὁ ἄνωθεν Κουτούφαρις. Καὶ τὸ αὐτὸ μαντάτο, ὡς ἄνωθεν, ἐδόθη εἰς τὰ χέρια τοῦ Νικολ(οῦ) Νίκλου εἰς μαρτυρίας

† Στέλιος Περδικάρης ἀπογράφω διὰ ὄνομα τοῦ μαστρονικολοῦ Κουτούφαρη διὰ νὰ μὴν ἡξέρη νὰ γράφῃ, ὡς λέγει.

91.

Συμβεβαιὸς τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1718. Νοτάριος Ἰω. Δερόρες (Β:βλ. 16 σ. 36).

† Ἐν Χρ(ιστοῦ) ὀνόματι ἀμήν. 1718 Σεπτ(εμβρίου) 27. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν ἐμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀπὸ ἑνα μέρος ὁ μ(ισσέ)ρ Ζαχαρίας Μοραΐτης¹⁾, λεγόμενος Τραχήλας, ἀνταμῶς μετὰ τὴν κυράτσα Σιμπέλλα, θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(έ) σ(ινιό)ρ Νικολοῦ Γαρτζώνη²⁾, ἀνιψιά του καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερο ὁ σ(ινιό)ρ Προκόπις Νίκλος, κάνοντας διὰ λόγου του καὶ διὰ ὄνομα τοῦ Θεοδωρῆ ἀνεψιοῦ του, ὁποῦ εὑρίσκεται ὁμήλικο παιδί τοῦ π(ο)τ(έ) Θεοδωρῆ ἀδελφοῦ του, τὰ ὁποῖα μέρη θεληματικῶς τρόπου ἐσυμφώνησαν ὡς κάτω δηλοῦν, ἤγουν ἔγινε γραφὴ τρανσατζίος ἀνάμεσα τῶν ἄνωθεν Ζαχαρία μετὰ τὸν αὐτὸν Προκόπι καὶ π(ο)τ(έ) ἀδελφόν του, φαίνεται εἰς τὰ ἄτη τοῦ σ(ινιό)ρ Ἀναστάσι Ρουσέλατου³⁾, νοταρίου, στὰς 15 Ἀπριλίου 1711, ἀπάνου εἰς τὴν κρίσιν ὁποῦ ἐν τῷ μέσῳ τους ἔτρεχε μετὰ ὅλες ἐκεῖνες τὲς ντικιαρατζιόνες ὁποῦ ἡ αὐτὴ γραφὴ περιέχει καὶ μετὰ ἐσμπόρσο ριάλια πενήντα, ὁποῦ τὰ ἄνωθεν ἀδέλφια Νίκλο ἐκάμανε πρὸς τὸν ἄνωθεν Ζαχαρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γραφὴν ὁ αὐτὸς Μοραΐτης ἐρεμοβέρισε μετὰ μαντάτο τῆς δικαιοσύνης στὰς 16 τοῦ αὐτοῦ μετὰ τὴν ρεστετουτζιόν, ὁποῦ ἔκαμεν ὁ ἄνωθεν ἁ σολλιέβο τῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἄνωθεν Νίκλον, καθὼς τὰ πάντα φαίνονται ἀντικρυς τῆς αὐτῆς γραφῆς ἡ νοβάμα της ἀρχινίστη νὰ προσεβρίσκειται ἡ κρίσις, ὁποῦ ἐν τῷ μέσῳ τους ἔτρεχε, ὅμως στοχάζοντας πάλιν τὰ ἄνωθεν δύο μέρη τὸ ἀμφίβολο τοῦ ἔξίτου, ὁποῦ ἡμπορεῖ νὰ συνέβῃ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν,

¹⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακύνθῳ καὶ τοπῶν. εἰς χωρ. Ὁρθωνίων. Μ. Γεώργιος ἱατρός (1677). Μαρτυρεῖται καὶ εἶδος σταφυλῆς ἐν Ζακ. καλούμενον Μοραΐτικο.

²⁾ Οἶκογ. Γαρτζώνη ἐνεγράφη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1584. Γ. Γεώργιος ἦτο ὁ τελευταῖος πρωθυερεὺς Ζακύνθου 1814, ὅστις ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ζακ. τῷ 1824. Καὶ τοπῶν. εἰς περιοχὴν χωρ. Γαϊτάνι (1670).

³⁾ Οἶκογ. ἐκ Διλιανάτων Κεφ. ἀλ. ἡνίας 1536. Ἀναστάσιος Ρ. συμβολαιογράφος ἀπὸ 1695 - 1733.

σπέζες και άλλα ινκόμοδα, όπου οι κρίσεις φυσικά προξενούνε. Λοιπόν δια να δώσουνε τέλος εις την αυτήν διαφοράν εισε παντοτινή ακόμη, θέλουν τα άνωθεν μέρη βολονταριαμέντε και λαουδάρουν ξανάρχα την αυτήν γραφήν της τρανσατζιός εις τα άτη του σ(ινιό)ρ Ρουσελάτου εις όλα της τα μέρη δια να έχη το ίντιέρο βιγόρε ιν φόρμα πενάλλι βενετζιάρουμ εις τους αιώνας και έμποροσάρει ο άνωθεν Νίκλος κάνοντας δια λόγου του και δια όνομα, ως άνωθεν, προς τους άνωθεν Ζαχαρίαν και άνεψιά του, τώρα εις το παρόν, έμπροσθεν έμου νοταρίου και μαρτύρων, ριάλια πενήντα, Νο 50, δια να μην μένη καμμία άλλη πρετζά εις το μέσο τους. Και ούτως έσυμφώνησαν περι πάττο έσπρέσσο μην έχοντας τόπον το άνωθεν μαντάτο και ρεμοτζιόν όπου έκαμε ο άνωθεν Ζαχαρίας, μόνον ή άνω γεγραμμένη γραφή της τρανσατζιός να έχη τον τύπον της, ως άνωθεν, εις μαρτυρίας.

† Θόδωρος Ρούσμελης απογράφω για όνομα της κυράτζω σιμπέλλας και μαρτυρώ.

† δημήτρης μάνεσης απογράφω δια όνομα του μάγμα ζαχαρία δια να μην ήξεύρη να γράφη, ως λέγει, και μαρτυρώ.

Προκόπης νίκλος βεβαιώνω.

92.

Προικοπαράδοσις της 28 'Οκτωβρίου 1718. Νοτάριος 'Ιω. Δεσόρες (Β:δλ. 16 σ. 61).

† 'Εν Χρ(ιστοῦ) ονόματι, αμήν 1718 'Οκτ(ωβρίου) 28. Την σήμεραν ανακραζόμενος εγώ ο νοτάριος και οι κάτωθεν παρακαλεστοί μάρτυρες από τον σ(ινιό)ρ Λουκά Νίκλον δια να πάρουν την προϊκαν όπου έταξε, ρουχισμόν και άσημοχούσαφον της κυράτζας Σιαματούλλας, της θυγατέρας του και του σ(ινιό)ρ Παναγιώτη Σερβάκι, του γαμπρού του, φαίνεται εις την άρεσκειά της στις 18 Μαΐου, άπερασμένου εις τα άτη μου δια την στίμα της οποίας εκλέξανε κριτάδες τους ευγ(ενεις) Τζώρτζη Μπαρμπιάνη¹⁾ και Τζώρτζη 'Ανδριτζή²⁾ και ό,τι κάμουν και στιμάρουν τα αυτά μέρη να κρατούν στερεόν και βέβαιον και καλά γεναμένον. 'Εν πρώτοις: Δύο κρεββάτια ντόπια γιοματά μαλλι με τη μακρυνάρα

¹⁾ 'Η οίκογ. Βαρβιάνη εκ των άρχαιοτέρων της νήσου των έγγεγραμμένων εν τη χρυσοβίβλῳ, άπαντῃ και σήμεραν. 'Ελέγετο και Μπαρμιά ή Βαρβία. Πρώτος μαρτυρείται ο Παύλος (1599 - 1614). Το εν τῷ 'Αρχαιοφυλακείῳ Ζακ. σωζόμενον Χρονικόν του συμβολαιογράφου Β. Διονυσίου (1788 - 1866) δυστυχῶς εκάη κατά τον σεισμόν του 1953 όμου με όλα τα έγγραφα του 'Αρχαιοφυλακείου.

²⁾ 'Η οίκογ. εύρίσκεται έγγεγραμμένη εν τη χρυσοβίβλῳ τῷ 1598.

τους καὶ δύο προσκέφαλα στιμᾶδα τὰ αὐτὰ ἀπὸ λίτρες πέντε τὸ δουκάτο πενήντα Νο 50.—"Ενα ζευγάρι σεντόνια σκούλινα κεντησμένα, δουκάτα ὅμοια Νο 30.—"Ενα ζευγάρι σεντόνια σκούλινα μὲ μέγλα Νο 30.—"Ενα πάπλωμα διάνα οὐζᾶδο Νο 8.—"Ενα τορναλέττο διάνα μὲ φράντζες μεταξωτὲς δουκ(ᾶτα) Νο 8.—"Ενα τορναλέττο μπολίστικο μὲ κλόσσια σκεττόκοφτο Νο 8.—Ντεμέλλες τέσσερες σκούλινες μὲ ξόμπλια στενὰ καὶ πλατεῖα Νο 10.—Μία μεσάλα ντόπια φλοκκάτη μὲ γλῶσσες καὶ τουβαλίφια 12, τὰ ἔξι μὲ μέγλα καὶ τὰ ἄλλα ἔξι σκέττα κομπρέζο, δύο βενέτικα, στιμᾶδα ὅλα τὰ ἄνωθεν δουκάτα Νο 22.—"Ετερεὴ μεσάλα μονόφυλλη ντόπια, δουκάτα Νο 6.—Κουρτινέλλια φύλλα ὀχτῶ μὲ ξόμπλια καὶ γλῶσσες λινομπάμπακα δουκ(ᾶτα) Νο 20.—Δύο πουκάμισα σκούλινα μὲ μέγλα στὰ μανίκια καὶ καβέτζα, στιμᾶδα δ(ουκάτα) Νο 16.—"Ετερα δύο σκούλινα, τὸ ἓνα σκέττο, λινομπάμπακο καὶ τὸ ἕτερο μὲ μέγλα καὶ καβέτζο Νο 14.—"Ετερα δύο σκούλινα μὲ τὰ καβέτζα τους δ(ουκάτα) Νο 14.—"Ετερα δύο μὲ μέγλο στὰ μανίκια καὶ καβέτζα δουκ(ᾶτα) 16.—Μία σοττανέλλα δαμάσκο κόκκινο μὲ φιάρα κόκκινα καὶ ἄσπρα καὶ ἓνα τζιμπούνι τζιβίλια κίτρινο φιορᾶδο μὲ κομπία ἀσημένια μὲ μόστρες τζατέλ κόκκινο κορχᾶτο μὲ λουρί κόκκινο καὶ ἓνα πεττοράλε ὅμοιο τῆς πολακέττας στιμάδα διὰ κουκ(ᾶτα) Νο 64.—"Ετερεὴ σοττανέλλα ριγάδα μὲ τὸ τζέκιο τῆς ὀρμιζέν κίτρινο μὲ τὸ πεττοράλε τῆς ρᾶζο Νο 30.—"Ετερεὴ σοττανέλλα κολλημένη μὲ τὸ τζέκομά τῆς ὅμοιο Νο 20.—Δύο μπόλιες, μία σκούλινη μὲ μέγλα καὶ ἡ ἄλλη ὀγγιάρικη, δύο ποδιές, ἡ μία τουλουπαννένια καὶ ἡ ἄλλη μαλλὶ δ(ουκάτα) Νο 16.—Μία κασσέλλα κυπαρισσένια σκέττα Νο 20. Στιμάρει ὅλος ὁ ἄνωθεν ρουχισμὸς δουκάτα 422. Δύο ζευγάρια σκουλαρίκια χρυσᾶ μὲ μαργαριτάρια καὶ ἓνας λαιμὸς μαργαριτάρια ψιλλούλλι, πεζάρουν τζεγκίνια 7 καὶ δακτυλίδια τρία ἱνκατεριάν(α);) πεζάρουν τζεγκίνια τρία, ὅλα τζεγκίνια δέκα, δουκάτα 70. Κουτάλια 3 καὶ πιρουνία 3 ἀσημένια πεζάρουν οὐγγίες ἑφτά στιμᾶδα δουκ(ᾶτα) 17. Σοῦμμα σὲ ὅλο τὸ ἄνωθεν ἀσημοχρῶσαφο δουκάτα 87 1/2. "Ολον τὸν ἄνωθεν ρουχισμόν καὶ ἀσημοχρῶσαφον ἔλαβε καὶ περίλαβεν ἡ ἄνωθεν κυράτσα Σταματούλλα καὶ ὁ ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Παναγιώτης Σερβάκις ὁ γαμπρὸς εἰς προῖκαν τῆς ἄνωθεν νύμφης καὶ κρᾶζεται πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος μὲ τὸ κρεσιμέντο τοῦ ρουχισμοῦ διὰ ἐκεῖνο ὅπου λείπει τοῦ ἀσημοχρῶσαφου καὶ κρᾶζεται πληρωμένος ὥς ἄνωθεν, ὥς καθῶς διαλαμβάνει ἡ ἀρεσκειά τους, εἰς μαρτυρίας.

† Τζώρτζης μπαρμπίας κριτής.

† Τζώρτζης Ἀνδρίτζης κριτής.

† δημήτρις μπιλιάρδος μαρτυρῶ.

† γιάννης μπιλιάρδος μαρτυρῶ.

93.

Πώλησις τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1721. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:δλ. 19 σ. 106).

† 1721 Σεπτ(εμβρίου) 7. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρὼν σωματικῶς ὁ εὐλαβέστατος παπᾶ Μαρίνος Στεριώτης τοῦ π(ο)τ(ε) Γιάννη ἀπὸ χωρίου Δράκα¹⁾ ὁ ὁποῖος κάνοντας διὰ λόγον του καὶ ἐρχομένους δίδει εἰς καθάρειαν πούλησίαν πρὸς τὸν παρόντα σ(ινιὸ)ρ Δημήτριον Νίκλον, ὡσαύτως καὶ διὰ ὄνομα τοῦ σ(ινιὸ)ρ Γιάννη, τοῦ θείου τοῦ ἀδελφοῦ του ἐξ μάτερ, ὅλα ἐκεῖνα τὰ μεγιοραμέντα ὅπου τοῦ ἀπαρθενεύουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια καὶ σταφίδα καὶ δένδρη, ἡγουν ἐλιές ρεσπετιβες ὅπου εἰς τὸ παρὸν ποσσεδέρουν τὰ ἄνωθεν ἀδελφία, ὡς φαίνεται μὲ δύο γραφές, ἡ μία γεναμένη στοὺς 1710 Μαγίου 30 εἰς τὰ ἄτη τοῦ π(ο)τ(ε) σ(ινιὸ)ρ Ἀναστάσι Μάνεση, νοταρίου, καὶ ἕτερη 1720 Αὐγ(ούστου) 5 καὶ ὡς διαλαμβάνουν εἰς τὰ ἄτη τοῦ σ(ινιὸ)ρ Μπατίστα Μήλεση, νοταρίου, καὶ διὰ νὰ ἐξεκβίρουν τὰς αὐθεντικὰς τερμινανζιόνες, ἡξίωσαν κριτᾶδες τὸν σ(ινιὸ)ρ Ἀναστάσι Πυρόπουλλον²⁾ καὶ Πιέρρον Φαραόν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ὅπου στοματικῶς ἐλάβανε ἀπὸ τὰ μέρη, ἐπῆγαν ἐπάνω εἰς τὰ ἄνωθεν ὑποστατικά εἰς τὸ παρὸν ἀμπέλια καὶ σταφίδα κούρβουλα καὶ ἐλιές, τὰ ἔκανε ἰν περπέτουο ὁ ἄνωθεν ἱερέας, κείμενα εἰς τὴ Ράχη τοῦ Νομικοῦ καὶ εἰς τοῦ Πασκάλη³⁾ τὸ βαρκό, ρεσπετιβια, σύνορο χωρίου Ἀγ. Δημητρίου καὶ βλέποντάς τα στοχαζόμενοι καλῶς τὰ μεγιοραμέντα ὅπου ἀπαρθενεύουν ἀπὸ τὰ αὐτὰ ὑποστατικά καὶ δένδρη τοῦ αὐτοῦ ἱερέως ἐστιμάραν νὰ ἀξιζούν ἰν τοῦτο τζεγκκίνια χρυσᾶ δέκα, Νο 10. Καὶ οὕτως ἐρεφερίραν εἰς τὴν συνείδησίν τους, τὴν ὁποίαν στίμα τῶν αὐτῶν μεγιοραμέντων τὰ ἄνωθεν μέρη τὴν ἀτζετάρουν, λαουδάρουν, ἀππροβάρουν καὶ ρατιφικάρουν, ὥσπερ δεύτερη καὶ τρίτη ρεφουδάροντες τὸ μπενιφίτζιο καὶ κάθε νόμον καὶ πάрте κοντράριον καὶ εἰς τὸ παρὸν ἔλαβε ὁ ἄνωθεν ἱερεὺς Μαρίνος ἀπὸ τὸν ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Δημήτριον Νίκλον, κάνοντας καὶ ὡς ἄνωθεν, τὰ ἄνωθεν ἱερχκίνια χρυσᾶ δέκα, Νο 10, τιμὴν τῶν μεγιοραμέντων ὡς ἄνωθεν, καὶ κρᾶζεται πλερωμένος καὶ εὐχαριστημένος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγδύεται καὶ δίνει τα τῶν ἄνωθεν ἀδελφῶν νὰ κάνουν ὡς θέλουν καὶ βούλονται, ὑπόσχοντας τὰ ἕτερα του καλὰ ὁ ἱερεὺς διὰ τὸ μαντενιμέντο καὶ διὰ κάθε ἐναντιότητα, ἐξοδες κ.λ.π., καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄνωθεν σοῦμμα ἡμπορῶντας τὰ ἄνωθεν ἀδελφία νὰ παίρνουν καὶ τὸ παρὸν φροῦτο, ἐξεκαθαρίζοντας ὁ Νίκλος, κάνοντας καὶ διὰ τὸν ἀδελφόν του, πὼς δὲν ἔχουν νὰ λάβουν τίποτες ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἱερέα οὔτε διὰ τὸ σκρίττο οὔτε

¹⁾ Χωρίον τοῦ τ. δ. Μεσογαίων ἐντὸς ἐλαιῶνων. Ὁ κάτοικος Δρακιώτης. Ἐν ἔτει 1553 ἀπαντᾷ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου Δράκας Βενετός.

²⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακύνθῳ (1681), ἥς ἡ καταγωγή ἐκ Μεθώνης μαρτυρεῖται τῷ 1789.

³⁾ Ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο μαρτυρεῖται οἰκογ. ἐξ Ἀθηνῶν τῷ 1689 καὶ ἑτέρα ἐκ Γαργαλιάνων τῷ 1782.

καὶ διὰ στίμας. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένα τὰ μέρη καὶ βεβαιώνουν.

- Ἀναστάσις Πυρόπουλος κριτής.
- Πιέρος Φαραὸς κριτής.
- Μαρίνος ἱερ. ὁ Στεριώτης βεβαιώνω.
- Δημήτρις Νίκλος βεβαιώνω.

94.

Παραίτησις ἀγωγῆς τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1712. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (B:6λ. 20 σ. 153).

† Laus Deo, 1722 adi 24 Ottobre. Comparse presente personalmente nanti me nodaro e testimoni m(isse)r Nicolò Niclo abita nella contrada di San Zuanne Percursor del s(inio)r Logotetti, il quale insto anotarsi che havendo quarelato in questa Cancellaria Prettoria che Nicolo Gusseti di Theofilo per le cause come nella sua questo giorno volontariamente detto Nicolò quarelante si rimore dalla sua querella in tutte le sue parti e da ogni altro fatta contro detto livellario Gusseti non prattendendo cos alcuna dal indietro, anzi supplica la Giustizia da non procreder ad contro il sudetto Gussetti stante la presente remozione in testimonii.

- † Anastasis Καπνίσης² μαρτυρῶ.
- † Νικολῆς Κουρούμαλος μαρτυρῶ.

[Μετάφρασις Α. Χ. Ζώνη]

Ἐλέει Θεοῦ, 1722 τῇ 24 Ὀκτωβρίου. Παρουσιάσθη προσωπικῶς ἐνώπιον ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ὁ κύριος Νικολὸς Νίκλος κάτοικος εἰς συνοικίαν Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου τῶν κ(υρίων) Λογοθετῶν, ὁ ὁποῖος ὑπηγόρευσε νὰ σημειώσω ὅτι καταγγείλας εἰς τὸ δικαστήριον, ὅτι ὁ Νικόλαος Γουσσέτης τοῦ Θεοφίλου, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ καταγγελίᾳ τῆς σήμερον ἔκουνσίως, ὁ αὐτὸς Νικολός ὁ καταγγέλλων ἀποσύρει τῆς διαφορᾶς του (καταγγελίας του) καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς καὶ παντὸς ἄλλου ἐνεργηθέντος κατὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ Γουσσέτη οὐδὲν τοῦ λοιποῦ ἀξιῶν, μάλιστα παρακαλεῖ τὴν δικαιοσύνην νὰ μὴ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ εἰρημένου Γουσσέτη βάσει τῆς παρούσης παραιτήσεως, εἰς μαρτυρίας.

- Anastasis Καπνήσης μαρτυρῶ.
- Νικολῆς Κουρούμαλος μαρτυρῶ.

95.

Ἐλευθέρωσις ἀπὸ λιβέλλου τῆς 18 Ἰανουαρίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (B:6λ. 21 σ. 31).

† 1723 Γεναρίου 18. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ἀπὸ

¹⁾ Ἁγιος Ἰωάννης ὁ Προδρόμος τῶν Λογοθετῶν, ναὸς πρὸς νότον τῆς πόλεως σωζόμενος τῷ 1534. Τοῦτου αἱ τοιχογραφίαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μόσχων.

²⁾ Ἡ οἰκογ. ἐνεγράφη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1685. Πλεῖονα βλ. ἐν Α. Χ. ΖΩΗ, Λεξι-

τὸ ἓνα μέρος οἱ σπεττάμπιλοι σ(ινιὸρ) σ(ινιὸρ) Γιάκουμος καὶ Μένεγος ἀδελφία Μοτζενίγοι καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερο ὁ σ(ινιὸρ) Προκόπης Νίκλος τοῦ π(ο)τ(ἐ) Μιχαήλ καὶ ἐσυμφώνησαν ὡς κάτωθεν. Πλερώνει λιβέλλο ὁ ἄνωθεν σ(ινιὸρ) Προκόπης Νίκλος πρὸς τὰ ἄνωθεν ἀδελφία Μοτζενίγο ριάλια δύο ἡμισυ, Νο 2 $\frac{1}{2}$, τὸν κάθε χρόνον διὰ τὰ σπίτια δύο κείμενα εἰς τὴν κοντραδά τῆς θείας Ἀναλήψεως, χαμώγεια, εἶναι ἐκεῖνο τὸ λιβέλλο ὅπου ἀκβιστάρανε οἱ αὐτοὶ ἀδελφοὶ Μοτζενίγο ἀπὸ τὸν π(ο)τ(ἐ) σ(ινιὸρ) Τζώρτζη Σκουλλογένη, στοὺς 1701 Νοεμβ(ρίου) 22, εἰς τὰ ἄτη μου, θέλοντας ὅμως ὁ αὐτὸς σ(ινιὸρ) Προκόπης νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν κορρισποσιὸν τοῦ λιβέλλου ριάλια 2 $\frac{1}{2}$, καὶ ἀμπίροντας τὰ αὐτὰ ἀδελφία Μοτζενίγο νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, θεληματικῶς τότε λειτξιντζιάρουν ἀπὸ τὸ αὐτὸ ἀγράφιο τοῦ λιβέλλου καὶ ὁ ἄνωθεν σ(ινιὸρ) Προκόπης τξεδέρει πρὸς τὰ αὐτὰ ἀδελφία Μοτζενίγο τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ἄνωθεν δύο σπίτια, ἐκεῖνο ὅπου εἶναι ἀποκάτου μὲ τὸ λιτρουβεῖο τους διὰ νὰ τὸ ποσσεδέρουν, ὡς θέλουν καὶ βούλονται, μνέσκοντας ἐλευθερο χωρὶς κανένα ἀγράφιο τὸ ἕτερο σπίτι, ἀττακκάδο εἰς τὸ ἄνωθεν πρὸς ἄνωθεν σ(ινιὸρ) Προκόπι νὰ κάνη ὡς θέλει καὶ βούλεται, ἐξεκαθαρίζοντας ὅτι τὰ αὐτὰ ἀδελφία Μοτζενίγο λιντζεντζιάρουν τὸν αὐτὸν Προκόπι ἀπὸ τὸ λιβέλλο τῶν ριαλίων 2 $\frac{1}{2}$, διὰ νὰ ποσσεδέρη τὸ ἕτερο ὁ σ(ινιὸρ) Προκόπης, ἀμπαριτζιόνες μαλεφίτζιο ἰδικό του χωρὶς ἀγράφιο τῶν ἄνωθεν Μοτζενίγων καὶ μὲ χρέος τῶν ἄνωθεν Μοτζενίγων καὶ σ(ινιὸρ) Προκόπι νὰ κάμουν ἓνα τοῖχο ἀνάμεσον εἰς τὴν μέσην τῶν ἄνωθε σπιτιῶνε, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ τραμέτζο, τὸ ὁποῖον σπίτι ὅπου ἔδωσε ὁ Προκόπης τῶν ἄνωθεν ἀδελφῶν Μοτζενίγων διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ λιβέλλο πλησιάζει ἀπὸ τὸν Α: στράτα, Β: καὶ Ο: τὸ σπίτι τοῦ αὐτοῦ Προκόπι καὶ ἀπὸ τὴν Γ: τὸ λιτρουβεῖο τῶν ἄνωθεν Μοτζενίγων, ὅπου εἶναι ἀττακκάδο τὸ ἄνωθεν σπίτι, φυλαζόμενοι καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ οὕτως ὑπόσχονται ρετζιπροκαμέντε καὶ ὁμοῦ καὶ ἰν σόλιδουμ ρεσπετίβα νὰ μαντενίσουν τὴν παροῦσαν εἰς ὅλα τῆς τὰ μέρη εἰς ὑποσχέσεις μὲ τὰ καλά τους καὶ τὰ ἐξῆς, παρὼν ὁ μ(ισσέ)ρ Νικόλὸς Λευκόκοιλος, γαμπρὸς τοῦ ἄνωθεν Προκόπι, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται νὰ μαντενίσῃ τὴν παροῦσαν εἰς ὅλα τῆς τὰ μέρη, ὡς διαλαμβάνει ὁμοῦ καὶ ἰν σόλιδουμ μὲ τὸν ἄνωθεν πενθερό του καὶ ὑπόσχεται μὲ τὰ καλά του τὰ ἐξῆς καὶ ὅπου διὰ τὰ ἀπερασμένα λιβέλλα ἀπὸ τὴν σήμερον εἶναι πληρωμένα εἰς ἄνωθεν σ(ινιὸρ) Μοτσινίγους καὶ οὕτως εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαιώσεις.

— Γιάκουμος μοτζενίγος βεβαιώνω.

— Μένεγος μοτζενίγος βεβαιώνω.

— προκόπης νίκλος βεβαιώνω.

κόν ἐν λ. καὶ ἐν Περιοδ. «Μοῦσαι» 1899 φύλλ. 121 - 122. *Μανόλης Καπνίσσης* μαρτυρεῖται ἐκ Κρήτης εἰς Ζάκυνθον τῇ 1675. Βλ. Χ. ΖΩΗ, Κρήτες ἐν Ζακύνθῳ. *ΕΕΚΣ* 2(1939) σ. 129.

— Κωσταντῆς Βλαστός ἀπογράφω διὰ ὄνομα τοῦ νικολοῦ Λευκόκοιλου γιὰ τοὺς ἄνωθεν προκόπη καὶ μαρτύρων.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1723 Μαρτίου 14, ἐνεφανίστησαν παρόντες οἱ σπει(τάμπιλοι) Γιάκουμος καὶ Μένεγος ἀδελφία Μουτζενίγοι καὶ εἰς δυνάμει τοῦ μαντάτου τοῦ ἐξοχωτάτου αὐθεντοῦ Πρεβεδούρου, ριμοβέρονται τὴν αὐτὴν γραφὴν διὰ νὰ ποσσεδέρη τὸ κάθε μέρος ἐκεῖνο τὸ ποσσέσσο, ὅπου πρωτύτερα εἶχε καὶ εἰς τὸ μαντάτο καὶ εἰς τὰς 5 τοῦ ἄνωθεν καὶ νοτιφικᾶδο τοῦ ἀντικρυς Προκόπι Νίκλου ἀπὸ τὸ Μιχάλη Λιβάνη κατὰ τὴν σήμερον ὡς ἐρφερίρισε μὲ λόγια τους. Εἰς τὰς 19 ἄνωθεν ἐνεφανίσθη ὁ Προκ(όπις) Νίκλος, ὁ ὁποῖος βλέποντας ¹⁾.....

96.

Διαθήκη τῆς 7 Μαρτίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 21 σ. 60).

† Ἐν Χρ(ιστοῦ) ὀνόματι ἀμὴν. 1723 Μαρτίου 7. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρὼν σωματικῶς εἰς τὸ καντζέλλο ἐμοῦ νοταρίου ὁ πατρὸν Γιάννης Νίκλος τοῦ π(ο)τ(ε) Γιωργάκι, ὁ ὁποῖος εὐρισκόμενος εἰς βαθὺ γῆρας καὶ φοβούμενος μὴν τοῦ ἔλθῃ αἰφνίδιος θάνατος, ἐπαρακάλεσε νὰ τοῦ γράψω τὴν παροῦσαν του διαθήκην καὶ ὑστερὴν του διόρθωσιν ἐνέμπροσθεν τῶν κάτωθεν παρακαλεστῶν μαρτύρων, ἔχοντας μάλιστα καὶ τὸ κορμὶ καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς. Ἐρωτήθη ἂν ἀφίγη διὰ τὴν ψυχὴν του σὲ φυλακὰς ²⁾ καὶ σπιτάλε καὶ εἶπε δὲν ἔχω νὰ ἀφήσω. Ἔτι λέγει: ὅταν μοῦ ἔλθῃ ὁ θάνατος, θέλω νὰ μὲ θάψουν εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ τῆς θείας Ἀναλήψεως, εἰς τὸ ταφεῖον τῶν παιδιῶν μου³⁾. Ἔτι λέγει: Θέλω καὶ δορίζω καὶ ἀφίνω τὴν συμβία μου, ὀνόματι Μαρούλλα, σὲ ὅ,τι ἔχω, κυρὰ καὶ νοικοκυρὰ καὶ οὐζουφροντιτουάρια εἰς τὸ πρᾶγμα μου καὶ εἰς ὅ,τι μοῦ ἀπαρθενεύει ἕως ζωῆς τῆς, καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της ἀπαρτωῶ κληρονόμα μου τὴν θυγατέρα μου, τὴν εὐγενῆ συμβία εἰς τὸ παρὼν σ(ινιὸ)ρ Κωσταντίνου Λευκόκοιλου, ἐκείνης καὶ τῆς κληρονομίας της. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος εἰς τὴν παροῦσαν του διαθήκην, θέλοντας νὰ εἶναι πρώτη καὶ ὑστερη καὶ νὰ ἔχῃ τὸ στέρεον, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτον εἰς τοὺς αἰῶνας. Εἰς μαρτυρίας τοῦ εὐγ(ενοῦς) Μιχέλη Φωτεινοῦ καὶ σ(ινιὸ)ρ Ἀντρέα Μούρτζη.

† Μιχέλης φωτεινὸς μαρτυρῶ.

† Ἀνδρέας μούρτζης μαρτυρῶ.

¹⁾ Δυσανάγνωστον.

²⁾ Ἐπὶ Βενετοκρατίας αἱ φυλακαὶ ἦσαν εἰς τὸ φρούριον κατόπιν ὁμως ἐχρησιμοποιοῦνθησαν διάφορα οἰκήματα ἐντὸς τῆς πόλεως.

³⁾ Ἡ περὶ τὴν Ἀνάληψιν συνοικία ἦτο γνωστὴ ὡς *Μανιάτικα*, τά.

97.

Δάνειον τῆς 17 Μαρτίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δενόρτζ (Β:βλ. 21 σ. 70).

† 1723 Μαρτίου 17. Τὴν σήμερον ὁ παρὼν μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις Νίκλος τοῦ π(ο)τ(έ) Λιοῦ δίδει πρὸς τὸν παρόντα σ(ινιὸ)ρ Γιάννη Παλαδινὸν ¹⁾ τοῦ π(ο)τ(έ) Βίκου, κάτοικος εἰς τὴν κοντραδά τοῦ Ἀγίου Λαζάρου, εἰς μετρητὰ τὴν σοῦμμα ριάλια δεκάξι, Νο 16, ἄσπρα ἑκατὸ τὸ ριάλι, τὸ ὅποια ὑπόσχεται νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον εἰς κάθε καλὴν ἀναζήτησιν, καὶ κατὰ τὴν τερμιναιζιὸν Κορνάρα, καὶ ὑπόσχεται τὰ καλὰ του καὶ σωματικῶς, εἰς μαρτυρίας.

† Ἀντώνιος μαργάζης ²⁾ μαρτυρῶ.

† Φραντζέσκος Χαλκιᾶς μαρτυρῶ.

98.

Προικοσύμφωνον τῆς 29 Μαΐου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δενόρτζ (Β:βλ. 21 σ. 118).

† Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγ(ίου) Πν(εύματος), τῆς Ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθ(ένου) Μαρίας, τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν Ἀγίων, ἀμὴν. 1723 Μαΐου 29. Τὴν σήμερον ἡ κυράτσα Καλομοῖρα, χήρα γυνὴ τοῦ π(ο)τ(έ) Θεοδωρῆ Νίκλου, παντρεύει τὴν ἡγαπημένην τῆς θυγατέρα, ὀνόματι κυράτσα Μαρινέττα, προκρεάδα μὲ τὸν ἄνωθεν π(ο)τ(έ) σ(ινιὸ)ρ Θεοδωρῆ, καθὼς ὀρίζει ἡ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, μὲ τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Γεωργάκι Γαβαλᾶ ³⁾ τοῦ π(ο)τ(έ) σ(ινιὸ)ρ Μανόλη, ὁ ὁποῖος τάσσει νὰ λάβῃ τὴν ἄνωθεν κυράτσα Μαρινέττα διὰ νόμιμὴν του συμβία, ὡς ἄνωθεν, ὡς καθὼς ἡ ἄνωθεν κυρ(άτσα) Καλομοῖρα, ἡ μάννα τῆς νύμφης, τάσσει νὰ λάβῃ ἡ θυγατέρα τῆς τὸν ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Γεωργάκι διὰ ἄνδρα τῆς νόμιμον καὶ εὐλογητικὸν, ὡς ἄνωθεν, καὶ διὰ προῖκα καὶ χάρις προικὸς τῆς ἄνωθεν κυράτσας Μαρινέττας, τῆς νύμφης, ἡ ἄνωθεν κυράτσα Καλομοῖρα, ἡ μάννα τῆς, τάσσει ἐν πρώτοις τὴν εὐλογίαν τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ καὶ τὴν εὐχὴν τῶν γονέων τῆς, ἔπειτα ἀπὸ πατρικά, μητρικά καὶ τέλειόν τῆς ἀδελφομοίρι ὡς κάτωθεν· ἤγουν εἰς ρουχισμόν δουκάτα, ἀπὸ λίτρες πέντε τὸ δουκάτο, ἑξακόσια, Νο 600, εἰσὲ ἀσημοχρῶσαφον ἕτερα ὅμοια ἑκατό, Νο 100. Ἐνα κομμάτι χωράφι κείμενον στοῦ Νερούλη τῇ καμάρα, βατζελλίων τεσσάρων ἰντζίρκα, ὅσο εἶναι καὶ εὐρίσκεται πλησίον ἀπὸ τὸν Λ: χωράφι τῆς

¹⁾ Ἡ οἰκογ. ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ 1510.

²⁾ Παλαιότερα μαρτυρία τῆς οἰκογ. κατὰ τὸ 1562. Μ. Πέτρος ὑπηρέτησεν ὡς συμβολαιογράφος ἀπὸ τοῦ 1573 - 1617.

³⁾ Οἰκογ. ἐκ τῶν ὀνομαστωτέρων τῆς Κρήτης μετόφησεν εἰς Ζάκυνθον ἔνθα τῷ 1536 ἀπαντᾷ Ἀντώνιος Γαβαλᾶς ἐκ Χανίων, τῷ δὲ 1655 Γεώργιος Γ. ἐκ Ρεθύμνου.

κληρονομίας τοῦ π(ο)τ(ἐ) σ(ινιὸ)ρ Γιάκουμου Περδικαρί, τὸ σπίτι χαμώγειον, κείμενον εἰς τὴν κοντραδά τῆς Θείας Ἀναλήψεως, διὰ χρόνους μόνον δέκα, τὸ ὁποῖον σπίτι τὸ τάσσει διὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους δέκα ὁ παρὼν Θεόδωρος Νίκλος, ὁ ἀδελφὸς τῆς ἄνωθεν κυράτζας νύμφης παρὼν ὁ πατὴρ Δημήτριος Διβάρης, μπάρομπας τῆς ἄνωθεν νύμφης, ὁ ὁποῖος τῆς τάσσει μισὸ καίκι ἀπὸ τὸ καίκι ὁποῦ ἔχει καὶ τὰ μισὰ ἀρμέτζα του, ὁ ὁποῖος ρουχισμὸς καὶ ἀσημοχρόσαφον στιμάρεται καὶ νὰ κονσενιάρεται εἰς τρεῖς ἡμέρες πρὶν τῆς εὐλογήσεως ἀπὸ δύο κριτᾶδες, ὁποῦ θέλουν ἐξίσου τὰ μέρη. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ ἔδεσαν τοὺς γάμους δίδοντας τὰς δεξιὰς χεῖρας καὶ τὸ φίλημα, κατὰ τὴν συνήθειαν, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ μαρτυροῦν.

† Tomaso Coleti¹ fui presente.

† Χριστόφαλος Νταμουλιᾶνος² μαρτυρῶ.

† Θεόδωρος νίκλος βεβαιώνω.

99.

Ἐταιρεία τῆς 11 Ἰουνίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δεγόρες (B:6λ. 23 σ. 124).

† 1723 Ἰουνίου 11. Τὴν σήμερον ὁ παρὼν μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις Νίκλος δίδει εἰσὲ σεμπριάν πρὸς τὸν παρόντα σ(ινιὸ)ρ Γεωργάκι Σπαθακί¹⁾ τοῦ π(ο)τ(ἐ) Πέτρου ἀπὸ χωρίο Σαρακινᾶδο²⁾ ἓνα δαμάλι, τῆς τρίχας μαύρης καὶ ὑπόσχεται νὰ τὸ φυλάγῃ καὶ θρέφῃ, κατὰ τὴν συνήθειαν³⁾, καὶ ὅ,τι ζημία κάμῃ νὰ κορρυσποντέρῃ, ἂν τύχῃ καὶ ψοφήσῃ ἀπὸ Θεοῦ νὰ μὴν εἶναι σοιτοπόστος, μὰ ἵν μανκαμέντο ἔκ τούτου νὰ κορρυσποντέρῃ τοῦ νοικοκύρι διὰ τὸ μισὸ καὶ ἐρχόμενος ὁ καιρὸς ὁποῦ νὰ κάμῃ διὰ τὸ ζυγὸ, ἐτότες νὰ τὸ ξεκάνουν καὶ νὰ μοιράζουν εἰς τὴ μέση ὑπόσχοντας νὰ λάβῃ ὁ ἄνωθεν κοπιαστής διὰ τὸ ἀδεπιμέντο ὡς ἄνωθεν καὶ ρετζιπροκαμέντε διὰ τὸ μαντενιμέντο, εἰς μαρτυρίας.

† Νικολέτος μπιλιάρδος μαρτυρῶ.

† ἀντώνιος μουζάκης μαρτυρῶ.

100.

Διάλστις ἑταιρείας τῆς 2 Ἰουλίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δεγόρες (B:6λ. 23 σ. 135).

† 1723 Ἰουλίου 2. Τὴν σήμερον παρόντες ὁ μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσις Νίκλος

¹⁾ Οἶκογ. Coletti μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1630.

²⁾ Οἶκογ. ἐκ Κεφαλληνίας περιλαμβανομένη εἰς τὸ ἀρχοντολόγιον τῆς νήσου Διετήρησε προνομία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Τόκκων. Βλ. Π. ΧΙΩΤΗ, ἐνθ' ἄν. 3 σ. 957.

³⁾ Ἡ οἶκογ. μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1554.

⁴⁾ Σαρακινᾶδο χωρίον, οὗ ἡ παλαιότερα μαρτυρία εἶναι τῷ 1504.

⁵⁾ Ἡ συνήθεια αὕτη, καθ' ἣν ὁ ἀναλαμβάνων τὴν φύλαξιν λαμβάνει μετὰ τὴν πώλησιν τὸ ἥμισυ τοῦ κέρδους, εἶναι ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἐν Μάνη.

καὶ Νικολέττος Μουζάκας, οἱ ὅποιοι ἐπειδὴ καὶ μὲ γραφὴ γενομένη εἰς τὰ ἄτη τοῦ π(ο)τ(ἐ) σ(ινι)δρ Στέλιου Σκουλλογένη, νοταρίου, ποὺ ἔκαμαν συντροφία ἀνάμεσόν τους, ὅμως τὴν σήμερον ρεμβέρονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν γραφὴν τῆς συντροφίας θέλοντας νὰ μὴ ἔχη καμμίαν δύναμιν, ὅπως νὰ μὴν εἶχε τὴν κάμει καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν πρότασιν ρετζίπροκα, ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ μ(ισσέ)ρ Νικολέττος Μουζάκας κηρύσσεται πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος εἰς τὴν αὐτὴν συντροφίαν, εἰς μαρτυρίας.

† Μικέλῃς Σωμερίτης μαρτυρῶ.

† Γεώργιος Μπονσ(ινι)δρ μαρτυρῶ.

101.

Μίσθωσις ἀκινήτου τῆς 18 Ἰουλίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δεγόρτζ (Β:βλ. 23 σ. 140).

† 1723 Ἰουλίου 18. Τὴν σήμερον ὁ σ(ινι)δρ Προκόπης Νίκλος νοικιάζει πρὸς τὸν παρόντα σ(ινι)δρ Ματίον Μαρόπουλλον ἀπὸ χωρίον Γερακαρεῖον¹⁾ ἕνα του σπίτι χαμώγειον, κείμενον εἰς τὴν κοντραδά τῆς θείας Ἀναλήψεως, ἐκεῖνο ὁποῦ εἰς τὸ παρὸν στέκει ἡ Γουναρέταινα, διὰ χρόνον ἕνα πρῶτον ἐρχόμενον, ἀρχινῶντας ὁ καιρὸς τὴν πρώτην Ὀκτωβρ(ίου), πρώτου ἐρχομένου, καὶ διὰ νοίκι ἐσυμβιβάστηκαν πρὸς ριάλια τέσσερα, ἀρ. 4, τὸν χρόνον. Καὶ εἰς τὸ παρὸν ἔλαβεν ὁ ἄνωθεν σ(ινι)δρ Προκόπης τὰ αὐτὰ ριάλια 4, νοίκι ἀβαντιτράττο ἀπὸ τὸν αὐτὸν Μαρόπουλλον καὶ κηρύσσεται πληρωμένος καὶ ὑπόσχονται διὰ τὸ μαντενιμέντο καὶ βεβαιώνουν.

† Προκόπης Νίκλος βεβαιώνω.

102.

Ἐξόφλησις τῆς 19 Νοεμβρίου 1723. Νοτάριος Ἰω. Δεγόρτζ (Β:βλ. 22 σ. 28).

† 1723 Νοεμβρ(ίου) 19. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ὁ μ(ισσέ)ρ Εὐστάθιος Κατήφορος¹⁾ καὶ ὁ μ(ισσέ)ρ Δημήτριος Νίκλος καὶ ἐζήτησαν νὰ γράψω ὡς κάτωθεν: Ἐτσεδέρισε ὁ ἄνωθεν Κατήφορος πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλο τὸ σπίτιον κατώγειον, ὁποῦ ἀκβιστάρισε ἀπὸ τὰς κυράτιζες Μαγδαλινὴ καὶ Ἀντωνία, ἀδελφάδες, θυγατέρες τοῦ π(ο)τ(ἐ) Ἀναστάσι Σοφianoῦ²⁾ μὲ γραφὴν εἰς τὰ ἄτη μου, 1713 Μαΐου 30, καὶ τζεσσινὸν ἐξ μάργινη τῆς αὐτῆς πρώτης

¹⁾ Γερακαρεῖον. Περί τῆς λ. βλ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΚΑ, Τοπωνύμια. Λαογραφία 12(1939) σ. 189-192.

²⁾ Ἡ οἰκογ. ἐνεγράφη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1717. Περί τοῦ ἐν ἔτει 1685 γεννηθέντος Ἀντωνίου Κατήφορου ὅστις ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἱεροκῆρυξ Ζακ. καὶ ἐξελέγει πρωτοπαπᾶς (1725) καὶ μετὰ ταῦτα δὲ διὰ τὴν πολυμαθειάν του ἐδίδαξεν εἰς τὸ Φλαγγίνειον Φροντιστήριον, βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἐνθ. ἀν. σ. 345-348. Γ. ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Ἑλλάς (1872) σ. 141. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἐνθ' ἀν. σ. 113, 144, 145, Α. Χ. ΖΩΗ, Λεξικὸν ἐν λ. ἐνθα καὶ βιβλιογραφία.

³⁾ Οἰκογ. ἐκ Κρήτης (1514), ἐξ Ἀθηνῶν (1573), ἐκ Χίου (1603) καὶ ἐξ Ἀρχαδίας (1634).

Ἰουνίου ἀκολουθίου. Τὸ λοιπόν, τὴν σήμερον ὁ ἄνωθεν Δημήτριος) Νίκλος ἔλαβε ἀπὸ τὸν σ(ινιὸ)ρ Κατήφορον τὰ ριάλια 10), ὅπου τοῦ ἐμπορσάρισε, ὡς φαίνεται εἰς τὴν αὐτὴν τζεσσὶδὸν εἰσὲ τόσα τζεκκίνια χρυσᾶ πρὸς λίτρες 27 καὶ ἄσπρα 3 τὸ τζεκκίνι, καὶ κραῖζεται πληρωμένος, μπορῶντας ὁ Κατήφορος νὰ ποσσεδέρῃ τὸ ἄνωθεν κατώγειον ἀπὸ τὴν σήμερον εἰς δυνάμεως τῆς ἄνωθεν γραφῆς 1713 Μαΐου 30 καὶ βεβαιώνει.

Δημήτρις Νίκλος βεβαιώνω.

103.

Μίσθωσις ἀκινήτου τῆς 18 Δεκεμβρίου 1724. Νοτάριος Ἰω. Δενόρς (B:6λ. 23 σ. 86).

† 1724 Δεκεμβρίου 18. Τὴν σήμερον παροῦσα ἡ κυράτσα Τζόγια, χήρα γυνὴ τοῦ π(ο)τ(ε) μ(ισσέ)ρ Νικολοῦ Σωκαρά¹⁾, λεγόμενος Γένικε, ἡ ὁποία νοικιάζει πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Ἀναστάσι Νίκλον τοῦ Λιοῦ ἓνα μαγαζὶ ὅπου ἔχει κείμενον εἰς τὴν κοντραδά τῆς Κυρίας τῆς Εὐαγγελιστρίας²⁾ διὰ χρόνους δύο, πρώτους ἐρχομένους, οἱ ὅποιοι ἀγροικοῦνται ἀρχινισμένοι ἀπὸ τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου) ἀπερασμένου καὶ διὰ νοίκι ἐσυμβάστησαν πρὸς ριάλια δεκατρία, Νο 13, τὸν χρόνον, τὸ ὅποιον νοίκι τῶν χρόνων, ὅπου κάνουν ριάλια 26 ἔλαβε καθόλου ἀπὸ τὸν ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Ἀναστάσι ἀβάντι τράττο καὶ κραῖζεται πλεωμένη καὶ εὐχαριστημένη διὰ τοὺς αὐτοὺς δύο χρόνους εἰς τοὺς ὁποίους νὰ μὴν ἤμπορῇ νὰ τὸν ἐβγάνῃ, ἂν καὶ νὰ τὸ ἤθελε καὶ διὰ οὕτω πρόπριο, οὔτε ὁ αὐτὸς Νίκλος νὰ βγαίνει πρὶν τελειώσῃ ὁ καιρὸς, ἀλλέως νὰ πλερώνουν ρεάλια εἴκοσι, Νο 20, εἰς τὲς αὐθεντικὰς φάμπρικες ρετζιπροκαμέντε ὑπόσχονται τὰ καλὰ τους καὶ ἀδεμιπμέντο, ὡς ἄνωθεν, εἰς μαρτυρίας.

† Μάρκος μουζάκης μαρτυρῶ.

† Ἰωάννης Νικηφορόπουλος μαρτυρῶ.

104.

Ἀγορά ἐλπιζομένου πράγματος (καρποῦ) τῆς 6 Αὐγούστου 1725. Νοτάριος Ἰω. Δενόρς (B.24 σ. 42).

† 1725 Αὐγούστου 6. Τὴν σήμερον ὁ μ(ισσέ)ρ Νικολὸς Νίκλος ἀποκόβει πρὸς τὸν παρόντα μ(ισσέ)ρ Γιάννη Χαλκωματᾶ τὲς ἐλίές, ὅπου κάνοντας νὰ ἔχῃ, κείμενες εἰς τοῦ Κανέση, μέσα εἰς τὸ χωράφι, εἰς τὴν Κολόννα ἀποκάτου,

¹⁾ Οἶκος. ἐκ Κρήτης εἰς Ζάκυνθον. Βλ. Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΑΙΟΥ, Οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα ἐκ Κρήτης. *Λαογραφία* 7 (1923) σ. 382. Μαρτυροῦνται οἱ Γιάκουμος, Ἰάκωβος καὶ Θεόδωρος ἱερεῖς. Βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, Κρήτες ἐν Ζακύνθῳ *ΕΕΚΣ* 2(1939) σ. 128, 130, 131. Ἐν Μάνῃ τὸ ἐπώνυμον ὑπὸ τὸν τύπον *Σουκαράς*.

²⁾ Ναὸς τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἀνήκων τῷ 1561 εἰς τὸν Πέτρον Ἀβούρην καὶ ἔχων εἰκονογραφίας τοῦ Ν. Κοντούζη, Ν. Καρτούνη καὶ Ε. Πελεκάση.

διὰ τὴν ἐφετεινὴν ἐσοδεῖαν τῆς λαδίας καὶ διὰ ἀποκοπὴν ἔμειναν ντακκόρδο νὰ δώσῃ ὁ ἄνωθεν Χαλκωματᾶς τοῦ Γεωργίου, κάτοικος εἰς τὴν κοντράδα τῆς Κυρίας τοῦ Πικρίδη πρὸς τὸν ἄνωθεν Νίκλον, τὸν νοικοκύρι, λάδι παστρικό λίτρες δέκα, Νο 10 ἕως ὅλον τὸν μῆνα Σεπτέμβριον ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον, φέροντάς του το εἰς τὸ σπίτι, μαζεύοντας τὲς ἐλιές παστρικά, καὶ μὴν δίνοντας τὴν ἀποκοπὴν παντουαλμέντε, νὰ τὸ πλερώνῃ πρὸς τὸν νοικοκύρι στὰ καλύτερα πρέτζια, τὸ λάδι νὰ εἶναι λίτικο καὶ ὑπόσχεται μὲ τὰ καλά του καὶ σωματικῶς διὰ τὴν κορρυσπονσιὸν τῆς ἀποκοπῆς, ὡς ἄνωθεν, καὶ διὰ κάθε δάννα τῶν δένδρων, εἰς μαρτυρίας.

† Ἀπόστολος ἱερεὺς ὁ Ζαπάντης μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Γιαλινᾶς ¹⁾ μαρτυρῶ.

105.

Πρακτορία τῆς 5 Νοεμβρίου 1726. Νοτάριος Θ. Ζωναρᾶς (Β:βλ. 9 σ. 25).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1726 Νοεμβρίου 5. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν κατέμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ σ(ινιὸ)ρ Δημήτρις Νίκλος καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερο ὁ Τζώρτζης Γράσης τοῦ π(ο)τ(ῆ) Στεφάνου, τὰ ὁποῖα δύο μέρη ἐσυμφώνησαν, ὡς κάτωθεν: Τοῦ ἔδωσε καὶ ἐκονσενιάρισε ὁ ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Νίκλος τοῦ αὐτοῦ Γράση τὲς μέρτζες τοῦ μαγαζιοῦ του διὰ νὰν τοῦ τὲς πουλήσῃ ἀκόντο ἰδικό του εἰς ἐκεῖνα τὰ πρέτζια ὅπου φαίνονται εἰς τὴν φατιούραν γεναμένη ἀναμεσό τους καὶ ἀπογραμμένη ἀπὸ δαύτους πρεξεντάδα τὴν σήμερον εἰς τὰ ἐμοῦ ἄτη διὰ νὰ φαίνεται κάπο πὲρ κάπο τὸ πρᾶμα του καὶ πρέτζια του, τὸ ὁποῖο πρᾶμα νὰ εἶναι πάντα καὶ νὰ ἀγροικᾶται ἀκόντο καὶ ὑποτικᾶδο διὰ τὸν ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Νίκλο, ἕως νὰ πουληθῇ ὁλότελα. Καὶ ὑπόσχεται ὁ προειρημένος Γράσης πουλῶντας ἀπὸ τὸ αὐτὸ πρᾶμα καὶ κονσενιάροντας τὲς γαζέτες τοῦ σ(ινιὸ)ρ Νίκλου ἀπὸ βολὰ εἰς βολὰ, κατὰ πὼς πηγαίνει, πιάνοντας καὶ δίνοντας, κάνοντάς του τὲς ρετζεβοῦτες ἀπὸ βολὰ εἰς βολὰ εἰς ἐκεῖνο ὅπου περιλαμβάνει καὶ διὰ τὴν δούλεψι καὶ πουλησία ὅπου θέλει νὰ κάμῃ ὁ αὐτὸς Γράσης ὑπόσχεται ὁ σ(ινιὸ)ρ Νίκλος νὰ τοῦ δώσῃ δύο τὰ ἑκατὸ καὶ νὰν τοῦ πληρώνῃ διὰ χρόνους δύο τὸ μισὸ νοίκι τοῦ μαγαζιοῦ του, ὅπου εἶναι τζεκκί-

¹⁾ Οἶκος. ἐκ Κρήτης, ἐξ ἧς ὁ *Εὐτύχιος* μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κρήτης ἀφίκετο εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐνεγράφη ἐν τῇ χουσοβίβλῳ. Εἰς ἔγγραφον τοῦ 1583 ἐκ Κρήτης ἀναφέρεται τὸ ὄνομα *Μανόλης Γιαλινᾶς* πρβ. καὶ *ΕΕΚΣ*. 2 (1939) σ. 122. *Μανόλης Γιαλινᾶς* τῷ 1674. Τοῦτο ἦτο ἐπώνυμον μεγάλης οἰκογενείας ἀκουόμενον καὶ σήμερον ὡς *Διαλινᾶς* εἰς πολλὰ χωρία τοῦ Μιραμπέλου. Εἰς ἀρχαιότερα συμβόλαια τὸ ἐπίθετον φέρεται καὶ ὡς *Υαλινᾶς*. Βλ. *Χριστιανικὴν Κρήτην* τόμ. 1 σ. 25, 26.

²⁾ Ἡ οἶκος. Ζ. μαρτυρεῖται ἐν Ζακ. ἀπὸ τῆς 16 ἑκατοντ.

νια δύο ἡμισυ τὸν κάθε χρόνο, εἰς σὲ ὑπόσχεσι τοῦ ἄνωθεν Γράση μὲ τὰ καλὰ φύλαξι καὶ κουστόντια ὁλουνοῦ τοῦ πρᾶμάτου, ὅπου ἔρετζιβέρισε, ὡς φαίνεται εἰς τὴν αὐτὴν φατιούρα πρεζεντάδα, ὡς ἄνωθεν, ὅπου ριλεβάρει Τ 45113 καὶ σολδία 7. Καὶ οὕτως ὑπόσκειται ὡς ἄνωθεν εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαιώνουν τὰ μέρη ὑπὸ χειρὸς τους.

† Panagioti buona fui presente.

† Δημήτρις Νίκλος βεβαιώνω.

† Τζώρτζης Γράσης βεβαιώνω.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1729 Ἰουλίου 12. Τὴν σήμερον ὁ ἄντικρυς σ(ινιὸρ) Νίκλος ὁμολογεῖ πὼς ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἄντικρυς Γράση τὸ ὅ,τι τοῦ εἶχε δοσμένο κατὰ τὴν ἄντικρυς καὶ σβένει καὶ ἀννουλλάρει τὴν ἄντικρυς γραφή. Καὶ οὕτως βεβαιώνω φυλαζόμενη μία ἄλλη καουζιόν, ὅπου ἔχει νὰ λάβῃ καὶ βεβαιώνει.

† Δημήτρις Νίκλος.

106.

Συμβατὸς τῆς 23 Μαρτίου 1727. Νοτάρης Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 9 σ. 77).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1727 Μαρτίου 23. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρὼν σωματικῶς ἐνώπιον ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ὁ κύρ Ἀγγελῆς Νίκλος ἀνταμῶς μὲ τοὺς σ(ινιὸρ) σ(ινιὸρ) Ἀντώνιον Μακρῆ, Ἐκτωρ Σιγοῦρο ¹⁾ κάνοντας καὶ διὰ τὰ ἀδελφία του καὶ κ(ὺρ) Γερόλυμος Φραντζῆς, τὰ ὅποια μέρη ποιοῦν ὡς κάτωθεν: Ἐκαθαροκύρρευε μία βάρκα εἰς τὸ τοῦτον τὸν τόπο καὶ εἶχε ἀσηκωμένα βλησίδια ἀπὸ τὸν σ(ινιὸρ) Μακρῆ τζεκκίνια ὀχτὼ καὶ δουκάτο ἓνα ἀπὸ τὸν π(οτὲ) σ(ινιὸρ) Νικολὸ Σιγοῦρο τζεκκίνια ὀχτὼ καὶ δουκάτο ἓνα ἀπὸ τὸν σ(ινιὸρ) Φραντζῆ τζεκκίνια δώδεκα, ὅμως ἐπειδὴ καὶ νὰ ἔλειψε ἀπὸ χαημό, ὡς λέγει, τὸ λοιπὸν γυρεύοντας σολλέβο διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ δουλέψῃ καὶ νὰ σαιδάρῃ τὸ χρέος ὅλο ὡς ἄνωθεν, πρὸς τοὺς εἰρημένους χροεωφιλέτες του, οἱ ὅποιοι τὸ ἀμπελιτάρουν πρέβιον τὸ ἐμπόρσο διὰ τὸ παρὸν τζεκκίνια πέντε νὰ διαμοιράζονται ἂ σόλδο πὲρ λίρα ὅτι διὰ ὅλον τὸν παρόντα χρόνο νὰ δώσῃ τζεκκίνια δέκα καὶ ἔτζι ἀκόλουθα ἄλλα τζεκκίνια δέκα ἕως τὴν τελεία πλερωμή, κατὰ τὸν λογαριασμόν ὅπου θέλει γίνῃ μὲ τὰς τζατζιόνες καὶ κρέδιτο, ὑποσκόμενος νὰ ἀντεμπίρῃ ποντουαλμέντε εἰς ὅ,τι ὀμπλιγάρῃται μὲ τὴν παρούσα καὶ ὅποτες ἤθελε λείψῃ καὶ ἀπὸ τὴν ποντουάλ κοντριμπουτζιόν, νὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κάνουν ὡς

¹⁾ Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων οἰκογενειῶν τῆς νήσου σωζομένη μέχρι σήμερον. Πλείονα βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικόν* σ. 1002 - 1004.

βούλονται. Καὶ ἐπειδὴ καὶ τὸ χρέος ὅπου ἔχει νὰ δώσῃ εἶναι ἄλλα ἔτερα τζεκκίνια εἴκοσι πέντε τῶν ἀδελφῶν Παύλου καὶ Σπύρου Βούτου¹⁾ κρεσέρει τὴν ράτα ἄλλα ἔτερα τζεκκίνια, δύο ὅπου γίνονται τζεκκίνια δώδεκα, τὰ ὅποια ἀγροικοῦνται διὰ μία σωστὴ ράτα εἰς τὴν ὁλότῃ, ἢ τοῦτο τζεκκίνια πενήντα τρία, τὰ ὅποια ὅλα τὰ σαλδάρουνται μὲ τὴν ράτα τῶν δώδεκα, διὰ τὸ ὅποιον θέλει ριχορρέει ὁ αὐτὸς Νίκλος εἰς τὴν δικαιοσύνη νὰ τοὺς ὀμπλιγάρῃ διὰ τὴν ὑπογραφή τῆς παρουσίας, ἀλλέως νὰ τρέχῃ τὸ ἱπένιον κατὰ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ συμβασιμῶ, διὰ τὸ ὅποιον μείνέσκει εἰς τὸ παρὸν μόνο βεβαιωμένη ἢ παροῦσα ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν σ(ινιὸρ) σ(ινιὸρ) Μακρῇ, Σιγοῦρο καὶ Φραντζῇ, τὰ ὅποια τζεκκίνια πέντε ὁ ἄνωθεν Νίκλος τοὺς τὰ ἔδωσε εἰς τὸ παρὸν. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένα τὰ μέρη εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαιώσιν δίχως πρεγιουντίσιον διὰ τὰ κουκκία ὅπου εἶχε ὁ Τζικόλας, εἰς μαρτυρίας.

† ἀντώνης Μακρῆς βεβαιώνω.

† Τωμάζος Δράκος²⁾ ὑπογράφω διὰ ὄνομα τοῦ ἄνωθεν Νίκλου ἔτσι παρακαλεστός καὶ μαρτυρῶ.

† Γερόλιμος Φραντζῆς βεβαιώνω.

† Ἐκτωρ Σιγοῦρος βεβαιώνω.

† Δημήτρις Σκόρδιαρης μαρτυρῶ.

107.

Δάνειον ἡγγυημένον τῆς 25 Ἀπριλίου 1727. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (βλ. 9 σ. 84).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1727 Ἀπριλίου 25. Τὴν σήμερον ὁ παρὼν σ(ινιὸρ) Δημήτρις Νίκλος τοῦ π(ο)τ(ε) Γιώργου, ὁ ὁποῖος δίνει δανεικὰ τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Ἀντώνι Μποζίκη³⁾ τοῦ π(ο)τ(ε) Γιάννη τζεκκίνια χρυσᾶ ἐφφεττίβα εἴκοσιν, Νο τζ(εκκίνια) 20, διὰ νὰν τοῦ πλερώνῃ τὸ διάφορο πρὸς δέκα τὰ ἑκατό, κατὰ τὴν τερμιναντίον Κορνάρα, τὰ ὅποια τζεκκίνια εἴκοσιν ὁ σ(ινιὸρ) Νίκλος τὰ ἔδωσε καὶ ἐμέτρησε κατέμπροστεν ἐμοῦ καὶ μαρτύρων καὶ τὰ ἔλαβε καὶ ἐπερίλαβε καὶ ὑπόσκειται μὲ τὰ καλά του, κληρονόμους καὶ διαδόχους του καὶ σωματικῶς νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ εἰς πᾶσα του καλὴ ἀναζήτησι μὲ τὸ διάφορό τους

¹⁾ Οἶκογ. ἀπαντῶσα εἰς χωρ. Κατωστάρι. Ἐκ ταύτης τινὲς ὑπηρετήσαν ὡς συμβολαιογράφοι ἀπὸ τοῦ 1635 - 1761.

²⁾ Οἶκογ. ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ. Δράκον τοῦ, τοπων. ἀπαντᾷ εἰς περιοχὴν χωρ. Χαριτάτα καὶ Βολυμῶν.

³⁾ Ἡ οἶκογ. μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ 1507. Ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὡς ὑπότροφοι τοῦ Φλαγγινεῖου φροντιστηρίου φέρονται οἱ Rodi Bouzichi - Patrasso 1723, Εὐθύμιος καὶ Λεονάρδος Μποζίκης ἐκ Πατρῶν 1741. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἐνθ' ἂν. σ. 123, 124, 127.

καὶ διὰ πλεον καουτζιὸν τοῦ σ(ινιὸρ) Νίκλου καὶ ἐρχομένους του μπαίνει πιέτζος σίμουλ καὶ ἰνσόλιδουμ ὁ παρών. Καὶ ἔτζι εὐχαριστημένος μ(ισσέ)ρ Γληγόρις Κεφαλληνὸς τοῦ μ(ισσέ)ρ Κοσμᾶ ἀπὸ χωρίο Σκουλικᾶδο καὶ ὑπόσκειται καὶ αὐτὸς μὲ τὰ καλὰ του καὶ ἐρχομένους του καὶ σωματικῶς διὰ τὸ ἐπιστρέψιμο τῶν ἄνωθεν τζεκκινίωνε εἴκοσι καὶ διάφορό τους ἕως τὴν τελεία πλερωμή. Καὶ οὕτως ἐσυμφώνησαν καὶ ὑπόσχονται ὡς ἄνωθεν εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαιώσιν.

† τζώρτζης μαρτελάος μαρτυρῶ.

† μακρῆς ἀρέθος μαρτυρῶ.

† ἀντώνις μποζίκης βεβαιώνω.

† Γληγόρις κεφαλληνὸς βεβαιώνω.

[Ἐπὶ τοῦ περιθωρίου].

1733 Μαρτίου 23. Σήμερον ὁ ἀντικρὺς Νίκλος ὁμολογεῖ πὼς ἔλαβε τὰ ἀντικρὺς τζεκκίνια εἴκοσι καὶ διάφορό τους ἀπὸ τὸν ἀντικρὺς Μποζίκη καὶ κραῖζεται πλερωμένος καὶ εὐχαριστημένος καὶ σβένει καὶ ἀννουλάρει τὴν ἀντικρὺς γραφὴ καὶ βεβαιώνει ὑπὸ χειρὸς του.

† Δημήτρις Νίκλος βεβαιώνω.

108.

Ἀνώνομον συνάλλαγμα τῆς 28 Ἀπριλίου 1727. Νοτάριος Ἰω. Δενόρρες (βλ. 25 σ. 190).

† 1727 Ἀπριλίου 28. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρόντες σωματικῶς ἡ κυρὰ Κατερίνα, χήρα γυνὴ τοῦ π(ο)τ(ε) Λιοῦ Μηλιανοῦ μὲ τὸν υἱὸν τῆς τὸν Γιάννη ἀπὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ μ(ισσέ)ρ Νίκλος τῆς πρεφεσιὸν μαραγκὸς καὶ ἐσυμφώνησαν ὡς ἀκολουθεῖ. Ἔχει ἡ ἄνωθεν χήρα παιδί ὀνόματι Ἀθανάσι καὶ ἀδελφὸς ρεσπεττίβος, ἕως χρονῶν δεκατεσσάρων καὶ ἐπιθυμῶντας νὰ τὸν μάθῃ τὴν αὐτὴν προφεσιὸν τοῦ μαραγκοῦ, τὸ ἔδωκεν ἀπὸ καιρὸν πρὸς τὸν αὐτὸν μ(ισσέ)ρ Νικολὸν διὰ νὰ τὸ μαθητέψῃ, τὸ ὁποῖον παιδί εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν διὰ σοντισφατζιόνες τοῦ αὐτοῦ μαστόρου καὶ ὡσὰν νὰ ἔχῃ καὶ ἀδελφὸς εὐχαριστημένη εἰς τὰ καμώματα τοῦ μαστόρου καὶ ρωτήματα τοῦ παιδιοῦ· λοιπὸν εἰς δυνάμει τῆς παρουσίας τὸν αὐτὸν Ἀθανάσι θέλουν ὅτι νὰ κοντινούρῃ εἰς τὴν δούλεψι τοῦ αὐτοῦ μ(ισσέ)ρ Νικολοῦ χρόνους ὀκτώ, πρώτους ἐρχομένους, διὰ νὰ δουλεύῃ εἰς τὴν αὐτὴν προφεσιὸν, κοντινουάροντας καὶ ὁ μάστορας ὑπόσχεται νὰ τὸν μαθητέψῃ εἰς τὴν αὐτὴν προφεσιὸν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, τελειώνοντάς τονε τέλειον μάστορα, μὴν ἔχοντας ἄλλο χρὸς ὁ μάστορας πάρεξ νὰ τοῦ κάμῃ τόσα παπούτζια ὅσα χαλάσῃ καὶ τὴν θροφήν του καὶ ἐνδυμασίαν του νὰ τὴν κάνουν ἡ ἄνωθεν μάννα του, ὡς ἄνωθεν, καὶ ἰν κάζο ὁποῦ τὸ παιδί φύγῃ ἀπὸ τὴν δούλεψιν τοῦ μαστόρου πρὶν τελειώσῃ ὁ καιρὸς, νὰ ἔχῃ χρὸς ἡ μάννα

του καὶ ὁ ἀδελφός του, ὡς ἄνωθεν, νὰ τὸ στρέφουνε εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ μαστόρου, εὐρισκόμενον εἰς τοῦτο τὸ νησί καὶ ἵν' αὐτὸς εἶχε περάσει τὸ παιδί καὶ πάγει εἰς ἄλλον τόπον καὶ εἶχε γυρίσει καὶ ἐτότε νὰ εἶναι χρεῶνται ἡ μάννα του καὶ ὁ ἀδελφός του νὰ τὸ στρέφουν εἰς τὸ μαστορεῖο διὰ νὰ τελειώσῃ τὸν καιρὸν του, ὁ ὁποῖος καιρὸς τελειώνοντας εἰς τὴν δούλεψιν τοῦ μαστόρου καὶ ἔχει γίνῃ τελείως μαστορεὺς νὰ δίδῃ πρὸς τὸ παιδί τὰ σύνεργα τῆς τέχνης, ἀπὸ κάθε σύνεργο ἓνα, μὲ πάττο ἐσπρέσσο ὅτι ἂν ἴσως καὶ ὁ αὐτὸς μαστορεὺς εἶχε διώξῃ τὸ παιδί πρὶν τελειώσῃ τὸν καιρὸν του, εἰς τὸν ὁποῖον νὰν τότε μαθητέψῃ τὴν τέχνην του, ὡς καὶ τοῦ λόγου του, ἐτότε ὑπόσχεται νὰ πληρώσῃ διὰ πένα πρὸς τὴν ἄνωθεν μάννα καὶ ἀδελφὸν του ριάλια εἴκοσι πέντε, Νο 25, καὶ ἔτερα εἴκοσι πέντε, Νο 25 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Φραντζέσκου τῶν Φλάρων¹⁾ καὶ ρετζιπροκαμέντε ἡ ἄνωθεν μάννα καὶ γιάνη τὸ παιδί της, νὰ πληρώσῃ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ(ίου) Φραντζέσκου, μὴν ἀδεμπίροντας ὡς ἄνωθεν, χωρὶς καμμίαν ὀπποζιζὶδὸν οὔτε λόγου καὶ κρίσεως. Οὕτως ὑπόσχονται μὲ τὰ καλὰ τους καὶ τὰ ἔξῃς ὁμοίως καὶ ἰνσὸλιδουμ καὶ ρετζιπροκαμέντε ρεσπετσιβε εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† Μάρκος μουζάκης μαρτυρῶ.

† Ἀντώνις μαργάζης μαρτυρῶ.

† Νικολὸς Νίκλος βεβαιώνω.

† Γιάννης Μελισσηνὸς²⁾ βεβαιώνω.

109.

¹⁾ Ἀνώνυμον συνάλλαγμα τῆς 24 Ἰανουαρίου 1728. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (βλ. 9 σ. 165).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1728 Γεναρίου 24. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν κατέμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ πατὴρ Ἀντώνις Μασάρις καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ μ(ισσέ)ρ Νικόλας Νίκλος, τὰ ὁποῖα μέρη ἐσυμφώνησαν ὡς κάτωθεν: Ἔχει ἓνα παιδί ὁ αὐτὸς Νίκλος ὀνόματι Παναγιώτης, τὸ ὁποῖο του παιδί τὸ δίνει τοῦ ἄνωθεν Μασάρι διὰ νὰν τὸ ἔχῃ χρόνους ὀχτώ, πρῶτους ἐρχομένους, ἀρχινῶντας ἀπὸ τὴν σήμερον, μαθαίνοντάς του τὴν τέχνην τῆς τζαγκαροσύνης καὶ φινίροντας οἱ ἄνωθεν ὀχτὼ χρόνοι νὰν τὸν ἐβγάνη

¹⁾ Ἐννοεῖ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῶν καθολικῶν ἱερῶν ἐν τῷ φρουρίῳ. Οὗτος ἰδρύθη μετὰ τῆς ΙΔ' καὶ ΙΕ' ἑκατονταε.

²⁾ Οἶκογ. Μ. εὐρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ προσερχομένη καὶ ἐκ Μάνης τῷ 1509 καὶ ἐκ Κρήτης. Νικόλαος ἢ Νικηφόρος Μ. (1560 - 1635) σπουδάσας ἐν Ρώμῃ ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα διορισθεὶς ἐπίσκοπος Κοτρώνης. Πλεῖον βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 291 - 294. Α. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικὸν ἐν λ. ἔνθα καὶ βιβλιογραφία*. Περὶ τῶν ἐκ Μάνης Μελισσηνῶν εἰς Ζάκυνθον βλ. Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, ἐν *Ἐπετηρίδι Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου* 3 (1950) σ. 140 - 149.

νὰ ξέρη νὰ ξοφλάη ἰν τοῦττο πόντο τὰ παπούτζια, ἔχοντας τὸν αὐτὸν Παναγιώτη ὁ Μασάρις εἰς τὸ σπίτι του, θρέφοντάς το καὶ ποδένοντάς το ὅλο τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ ὁ πατέρας του μόνο νὰν τὸν ντένη καὶ ἐπειδήτις καὶ ὁ προειρημένος Νίκλος νὰ εἶναι ναύτης καὶ νὰ μισσεύη ἀπὸ ἐδῶθενε θέλει καὶ δίνει ἐξουσία τοῦ μάστορά του τοῦ Μασάρι ὅτι ἰν κάζο καὶ τὸ αὐτὸ παιδὶ ἤθελε πῆ νὰ ἔβγη ἀπὸ τὸ μάστορά του, ἐτότες νὰ ἔχη ἐξουσία ὁ Μασάρις νὰ πηγαίνει μὲ τὸ χέρι τῆς δικαιοσύνης νὰν τὸ παίρνῃ ὅθεν καὶ ἂν ἠύρίσκεται διὰ νὰν τὸ ἔχη ἔως νὰ φινίρουν οἱ αὐτοὶ ὀχτῶ χρόνοι καὶ ἂν εἶναι ἐδῶ ὁ Νίκλος, νὰν τὸ κάνῃ ὁ ἴδιος νὰν τὸ παίρνῃ καὶ νὰν τὸ δίνῃ. "Εἰς ὑπόκειται μὲ ἐξεκαθαρωσύνῃ πῶς ὅποτε εἰς τὸ ἄνωθεν διάστημα δὲν ἤθελε μάθει τὸν αὐτὸν Παναγιώτη νὰ ξοφλάη τὰ παπούτζια ἀπὸ χειροῦ του, ἐτότες νὰ εἶναι ὑποσκόμενος νὰν τοῦ δίνῃ ριάλια πενήντα. Τὸ ὅμοιον καὶ ἂν ὁ Νίκλος ἤθελε βγάλει τὸ αὐτὸ του παιδὶ ἀπὸ τὴν δούλεψι τοῦ Μασάρι πρὶν φινίρουν οἱ αὐτοὶ ὀχτῶ χρόνοι, ἐτότες νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ὑποσκόμενος νὰν τοῦ δίνῃ ἕτερα ριάλια πενήντα. "Εἰς πὲρ τοῦττο ἐσπρέσσο σταμπιλίδο ἀνάμεσό τους καὶ οὕτως ἐσυμφώνησαν καὶ ὑπόσκονται ρετζιπροκαμέντε διὰ τὸ μαντενιμέντο τῆς παρουσίας, εἰς μαρτυρίας.

† Νικόλαος Βιδάλης ¹⁾ μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Ραφτόπουλος μαρτυρῶ.

110.

Κωδὶκελλος τῆς 12 Μαΐου 1730. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (B:6λ. 11 σ. 39).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1730 Μαΐου 12, ἡμέρα Τρίτη, ἔως ὥρες ὀχτῶ τῆς αὐτῆς ἡμερὸς εἰς τὴν σκοντράδα τοῦ Παντοκράτορος ¹⁾, εἰς τὸν οἶκον τοῦ σ(ινιὸ)ρ Δημήτρι Νίκλου τοῦ π(ο)τ(ε) Γιώργου ἔγινε ἀνάκραξις εἰς ἐμένα τὸν νοτάριον καὶ εἰς τοὺς παρόντας μάρτυρας, παρακαλεστὸς ἐγὼ ὁ νοτάριος ἀπὸ τὸν ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ Νίκλο διὰ νὰ ποιήσῃ τὸ παρόν του κωντίκελλο, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἶναι σιμὰ εἰς τὴν διαθήκῃ του, χάριτι Χριστοῦ εἶχε τὸ νοῦ καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς, ἠύρισκόμενος καλὰ ἐρωτήθη ἂν ἀφίνη κανένα πρᾶμα διὰ τὴν ψυχὴν του καὶ στοὺς τόπους τῆς ἐλεημοσύνης καὶ εἶπε δὲν ἀφίνω, παρὰ ὅτι ἐδιάταξα μὲ τὴ διαθήκῃ μου γενομένη εἰς τὰ ἄτη σου, ὅπου σήμερον μοῦ ἐδιάβασες, τὴν ὁποίαν στερεώνω καὶ λαουδάρω εἰς οὐλα τῆς τὰ μέρη, ἐξόχως ὅπου θέλω κόφτω καὶ ἀννουλλάρω τὸ ὅ,τι ἄφησα μὲ τὴν αὐτὴ μου διαθήκῃ διὰ προῖκα τῆς ἀδελφῆς μου, τῆς κυράτζας Βιττορούλλας, συμβία τοῦ σπεττάμπιλε σ(ινιὸ)ρ Φραντζέσκου

¹⁾ Ἡ οἰκογ. Β. ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου μαρτυρουμένη ἀπὸ τοῦ 1557. Β. Πέτρος γλύπτης κατεσκεύασε τῷ 1742 τὸ τέμπλον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρι καὶ ἄλλων ναῶν

Μπουλδοῦ, ἐπειδή τις καὶ τὰ ἐπερίλαβε καὶ περισσότερο, ὥς φαίνεται ἡ ἀρεσκεία της καὶ προικοπαράδοσις, πούρι καὶ αὐτὸ εἰς τὰ ἄτη σου, περιπλέον ἀννουλλάρω καὶ κόφτω καὶ ὅ,τι ἀπαράτησα μὲ τὴν αὐτὴν μου διαθήκη τῆς Καλῆς Πέτα, θυγάτηρ τοῦ π(ο)τ(ε) Παναγιώτη, ἐπειδή τις καὶ νάν τῆς ἔδωσα ἐκεῖνο ὅπου μοῦ φανίστηκε εἰσὲ καιρὸ τῆς παντρείας της καὶ τὸ ἀμπέλι ὅπου εἶχα ἀκβιστάδο ἀπὸ τὸν ἄνωθεν ποτὲ πατέρα της, ἀγκαλὰ καὶ δὲν τὸ ἐμεριτάριζε. Ἔτι λέγει: ἐπειδή τις καὶ μὲ τὴν αὐτὴν διαθήκη μου νὰ κοντιτζιονάρω ὅλο μου τὸ πρᾶμα, στάμπιλε καὶ σπίτια, τώρα δεκταίριω ὅτι ἀπὸ ὅσα ὑποστατικά ἀκβιστάραμε, τόσο ὄντας ἡμουνα χώρια μὲ τὸν ἀδελφὸ μου καὶ κληρονόμο μου, ὥσάν καὶ ὄντας ἡμουν ἀντάμα, θέλω νὰ ἀγροικοῦνται διὰ δικὰ μου τὰ μισά, ὁμοίως καὶ τὸ μισὸ σπίτι, ὅπου εἰς τὸ παρὸν κατοικοῦνε καὶ τὸ ἕτερο μισὸ νὰ εἶναι στὸ μερικὸ τοῦ αὐτοῦ μου κληρονόμου καὶ τοῦ ἀσπετάρουνε νὰ εἶναι ἰδικὰ του. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος θέλοντας ὅτι τὸ παρὸν μου κωντίκελλο νὰ εἶναι σιμὰ μὲ τὴν διαθήκη μου καὶ νὰ ἔχουν τὸ στέρεο, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτο εἰς τοὺς αἰῶνας ὑπὸ μαρτυρίας τοῦ σ(ινιὸ)ρ Βιντζέτζου Χιόνη καὶ ὑπογράφει καὶ ὁ σ(ινιὸ)ρ Νίκλος ὑπὸ χειρὸς του.

† Βιτζέντζος χιόνης²⁾ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

† διμήτρις νίκλος βεβαιώνω τὰ ἄνωθεν.

III.

Συμβεβασμός τῆς 18 Αὐγούστου 1730. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 11 σ. 50).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμὴν. 1730 Αὐγούστου 18. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν παρὼν σωματικῶς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ σ(ινιὸ)ρ Σπῦρος Βοῦτος λεγόμενος Μανοῦσος, κάνοντας διὰ λόγου του καὶ διὰ τὸν ἀδελφὸ του τὸν Παῦλο καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ κὺρ Ἀγγελῆς Νίκλος, τὰ ὅποια μέρη ἐσυμφώνησαν ὥς κάτωθεν. Ἐκαρaboκῦρευε ὁ αὐτὸς Νίκλος μία βάρκα, τὴν εἶχε πρωτύτερα ὁ ἄνωθεν Παῦλος, ὅμως τὴν ἐκονσενιάρισε ἀνταμῶς μὲ τὰ βλησίδια τοῦ αὐτοῦ Νίκλου καὶ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τοῦ εἶχε εἰς βλησίδι καὶ ὁ ἄνωθεν Σπῦρος τζεγκίνια χρυσὰ ἐννια καὶ ἐπειδή τις νὰ ἐμανκάρισε νάν τοῦ τὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Νίκλος, ἔγιναν ρικόρσα εἰς τὴν δικαιοσύνη καὶ ὥς τὰ ἑξῆς: Τὸ λοιπὸν ἐπαρακάλεσε ὁ Νίκλος τὸν προσειρημένον Σπῦρον νὰ ἤθελε τοῦ ἐραστήρη διὰ νὰ τὸν πλερώσῃ καὶ εὐχαριστήσῃ, ὥς ἄνωθεν, καὶ διὰ νὰ κάμῃ ἔργο καλwsσύνης ὁ Βοῦτος συντρέχει καὶ εὐχαριστᾶται ὅτι νάν τοῦ δίνη τὸν κάθε χρόνο τζεγκίνι χρυσὸ ἓνα, ἕως τὴν τελεία ἀποπληρω-

¹⁾ Ναός τοῦ Π. εὐρίσκετο ἐν τῇ πόλει ἀπὸ τοῦ 1517. Διὰ τὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, Ἑφημ. Ζαχ. «Ἑλπίς» ἀριθ. φύλλ. 1661 τῆς 5 Αὐγ. 1907.

²⁾ Ἡ οἰκογ. Χ. μαρτυρεῖται ἐκ χωρίου Σκουλιζάδου τῷ 1505 καὶ ἐκ Κεφαλληνίας τῷ 1578.

μὴ καὶ μὴν ἀντεμπίροντας ὁ Νίκλος νὰ κάνῃ ποντουαλμέντε τὴν αὐτὴν ράτα, ἀλλέως καὶ ὅποτε πάει διφεττίβος, ἐτότες νὰ ἡμπορῇ ὁ Βοῦτος νὰν τότε ἀμαχεύῃ καὶ στενεύῃ μὲ κάθε μὸδο διὰ οὕλῃ τὴν ὁλότῃ. Ἐτὶ ὑπόσκειται ὁ Νίκλος διὰ τὴν ποντουαλιτὰ τῆς παρουσίης εἰς μαρτυρίας.

† Ἐγὼ λέος Βουτζανέσης¹⁾ μαρτυρῶ.

† Νικολέτος Σκλήβας²⁾ μαρτυρῶ.

112.

Ἀποκοπή τῆς 16 Ἰανουαρίου 1733. Νοτάριος Ἰω. Δενόρες (Β:βλ. 30 σ. 37).

† 1733 Γεναρίου 16. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστη παρῶν σωματικῶς ὁ πανευλαβέστατος κ(ὶ)ρ πρόην πρωτοπαπλᾶς Ἰωάννης Τζαγκαρόπουλλος³⁾, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς ἀποκοπὴν πρὸς τὸν παρόντα σ(ινι)ρ Πιέρρον Νίκλον τοῦ π(ο)τ(ε) Ἀναστασίου ἓνα κομμάτι ἀμπέλι ὁποῦ ἔχει εἰς τόπον λεγόμενον εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον, ὡς καλὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ αὐτοῦ εὐλαβεστάτου Τζαγκαροπούλλου, ὀνομαζομένη ἡ Κυρία ἡ Ὁδηγήτρια, μέσα εἰςὲ δαῦτο καὶ ἐλιές ποδάρια δύο κορωναιίτικες καὶ μία ἀπιδία ἄγρια ἀξίναριων δώδεκα, Νο 12, ὅσο εἶναι καὶ εὐρίσκεται, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἀμπέλι ὁποῦ ἐπῆρε εἰςὲ σεμπρίαν ὁ ἄνωθεν π(ο)τ(ε) Ἀναστάσις, ὁ πατέρας του, ζῶντας του καὶ διὰ ἀποκοπὴν ἐμείνανε δακκόρδο νὰ δίδῃ ὁ ἄνωθεν Νίκλος πρὸς τὸν αὐτὸν αἰδεσιμώτατον Τζαγκαρόπουλλον τὸν κάθε χρόνον κρασί σταμνιά εἴκοσι πέντε, Νο 25, καὶ κλήματα δεμάτια 200 κάθε τὸν μῆνα τὸν τρυγητὴν, ἀρχινῶντας ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον καὶ ἀντάμα δύο τρυγοκάλαθα σταφύλια ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀμπέλι, ἔχοντας χρός νὰ κραζῇ τὸν νοικοκύρι εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τρύγου καὶ πάτημα διὰ νὰ λαβαίνῃ τὴν ἀνήκουσαν πλερωμὴν του, τὰ μισὰ ἀγώγια ὁ κοπιαστής καὶ τὸ λάδι ὁποῦ ἔχουν κάμει οἱ ἐλιές τὸν κάθε χρόνον νὰ δίδῃ τὸ μισὸ τοῦ νοικοκύρι εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ μὲ χρός

¹⁾ Οἶκογ. ἐγγραφεῖσα ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1583. Ἐξ αὐτῆς τινὲς ὑπηρετήσαν καὶ ὡς συμβολαιογράφοι.

²⁾ Οἶκογ. γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1511. Τὸ ὄνομα ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ «Ὀνειρο» τοῦ Σολωμοῦ. Βλ. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. Ἀθήναι σ. 416, 419. Χωρίον τοῦ Σκλήβα εὐρίσκεται παρὰ τὴν Ἀνδρίτσαιναν Ὀλυμπίας, βλ. ΧΙΛ. 517, σ. 177.

³⁾ Οὗτος εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Ἰταλικῆς γλώσσης προχειρισθεὶς ἱερεὺς ἐξελέγη δις πρωτοπαπλᾶς Ζακύνθου, ἀπὸ τοῦ 1720 - 1725 καὶ ἀπὸ 1734 - 1745. Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἔνθ' ἄν. σ. 356 - 358. Ἀθανάσιος ἀκμάσας περὶ τὸ 1690 ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐχειροτονήθη ἱερομόναχος· ὑπῆρξεν ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἀθανασίου Βαρούχα καὶ ἐπεμελήθη τῶν παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ καὶ Μιχαὴλ τῷ Βαρβωνίῳ τυπωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Βαρούχα. Βλ. Ν. ΚΑΤΡΑΜΗ, ἔνθ' ἄν. σ. 350 - 351. Ἡ οἶκογ. μνημονεύεται τῷ 1510 εἰς Ζάκ. ὡς προσερχομένη ἐκ Πελονήσου, ἐτέρα δὲ ἐκ Καλαμῶν τῷ 1584. Βλ. Α.Χ. ΖΩΗ, Λεξικὸν ἐν λ. καὶ ἄλλῃ ἐκ Κρήτης τῷ 1587. Ἐν Κρήτῃ μαρτυρεῖται ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1572 Γεράσιμος ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Βροντησίου. Βλ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἔνθ' ἄν. σ. 32 σημ. 1.

νὰ κεντρώνη τὴν ἀπιδίαν δίδοντας τὸ μισὸ φροῦτο τοῦ νοικοκύρι. Καὶ ἡ παρὼν ἀποκοπὴ νὰ γροικᾶται ἕως ζωῆς τοῦ ἐνοῦ καὶ τοῦ ἄλλου μέρους, μὲ ὀμπλιγο τοῦ αὐτοῦ Νίκλου νὰ δουλεύη τὸ ἄνωθεν ἀμπέλι κατὰ τὴν τάξιν τῶν καλῶν γεωργῶν, κλαδεύη, σκάφτῃ, σκαλίζῃ, σύμμανα, καταβολάδες βάνη, γράνες ξύη καὶ σηκοτραφίζῃ ὀλοτρόγυρα ὑπόσχοντας τὰ καλά του ὁ ἄνωθεν Νίκλος καὶ σωματικῶς διὰ τὴν κορρисиπονσιὸν τῆς ἀποκοπῆς ὡς ἄνωθεν, τὴν ὁποίαν μὴ δίδοντας ποντουαλμέντε νὰ τὴν πλερώνῃ εἰς τὰ καλύτερα πρέτσια, εἰς ὑπόσχεσις καὶ τὰ ἐξῆς καὶ διὰ κάθε δάννον καὶ πεγιοραμέντα καὶ βεβαιώνουν.

† Ἰω. Τζαγκαρόπουλος πρώην Πρωτοπαπᾶς βεβαιώνω.

† Πιέρως νίκλος βεβαιώνω.

113.

Ἐξαίρεσις τῆς 13 Μαΐου 1733. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 12. σ. 61).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1733 Μαγίου 13. Τὴν σήμερον ὁ παρὼν σ(ινιὸ)ρ Δημήτρις Νίκλος, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τοῦ παρόντος μ(ισσέ)ρ Παναγιώτη Βρυώνη¹⁾ τοῦ π(ο)τ(ἐ) Γιώργου ἀπὸ χωρίο Ἁγίου Δημητρίου ἓνα δαμάλι τρίχας μελισσόν, δίχρονο, διὰ νὰν τὸ ἔχῃ, θρέφῃ καὶ φυλάῃ καὶ ἂν κάμῃ ζημία κανενοῦ, νὰ τήνε ἀποκρίνεται τοῦ νοικοκύρι ὁ αὐτὸς Βρυώνης, ὁμοίως ὅ,τι πάθῃ ἀπὸ ἀνθρώπους νὰ εἶναι ὑποσκόμενος ὁ Βρυώνης νὰ ἀποκρίνεται καὶ πλερώνῃ τοῦ σ(ινιὸ)ρ Νίκλου, ὅξω ἀπὸ φυσικὸν ψόφον, ἐτότες νὰ εἶναι ἡ ζημία ἀνάμεσό τους καὶ νὰν τὸ μάθῃ εἰς τὸ ζυγὸν καὶ μαθαίνοντάς το, ἐτότες νὰ ἀγροικᾶται τὸ μισὸ διὰ τὸν σ(ινιὸ)ρ Νίκλο καὶ τὸ ἄλλο μισὸ διὰ τὸν αὐτὸν Βρυώνη. Καὶ ὄντας θέλουσε νὰν τὸ ξεκάμουν, νὰ ἔχῃ προτίμησι ὁ νοικοκύρις ἓνα ρεάλι ἀπὸ τὸν κοπιαστὴ περισσότερον. Καὶ εἰς τὸ παρὼν ὁ ρηθέντας Νίκλος δίνει δανεικὰ τοῦ ἄνωθεν Βρυώνη ριάλια, δύο, τὰ ὁποῖα τοῦ ὑποτεκάρει τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ ἄνωθεν δαμάλι, τὸ μερικὸ του, καὶ ὀμπλιγάρει ὁ αὐτὸς Βρυώνης νὰν τοῦ τὰ ἐπιστρέψῃ τὰ ριάλια δύο ὅλο τὸ μῆνα, τὸν Αὐγούστο, πρῶτον ἐρχόμενον καὶ μὴ δίνοντάς τα εἰς τὴν ἄνωθεν διορία ἐτότες νὰ εἶναι ὅλο τὸ ἄνωθεν δαμάλι τοῦ σ(ινιὸ)ρ Νίκλου, δίνοντάς του μαθημένο ὡς ἄνωθεν διὰ νὰν τὸ κάνη καὶ δεσποντέρη ὡς θέλει καὶ βούλεται²⁾. Ἐτῆς συμφωνησμένα τὰ μέρη καὶ ὑπόσκουνται ἀναμεταξύ τους διὰ τὴν ποντουαλιτὰ τῆς παρούσης ὑπὸ μαρτυρίας τῶν κάτωθεν.

† Τζόρτζης μαρτελάος μαρτυρῶ ἀπὸ τὴν ἀποστήλα τοῦ μηνός.

† βιτζέντζος Χιόνης μαρτυρῶ μὲ τὴν ἀποστήλα τοῦ μηνός.

¹⁾ Οἶκογ. Β. μαρτυρεῖται εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ τῆς 16 ἑκατοντ. εἰς τὸ χωρίον Ἁγίου Δημητρίου, ἐνθα καὶ τοπων. *Βρυωναῖκα*, τὰ. Σήμερον ἡ οἶκογ. ἀπαντᾷ ἐν Κεφαλληνίᾳ.

²⁾ Παρομοία συμφωνία γίνεται καὶ σήμερον ἐν Μέσα Μάνη.

114.

Ἀγοραπωλησία τῆς 5 Νοεμβρίου 1735. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 13 σ. 12).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1735 Νοεμβρίου 5. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθησαν κατέμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ μ(ισσέ)ρ Φραντζέσκος Σπειζιέρης, μ(ισσέ)ρ Νικολὸς Σπαθῆς¹⁾ καὶ μ(ισσέ)ρ Μᾶρκος Κρεζίας, γαστάλδοι τῆς φράγίας τῶν μπακάληδων, καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ μ(ισσέ)ρ Ἀγγελῆς Νίκλος, τὰ ὁποῖα μέρη ἐσυμφώνησαν ὡς ἀκολουθεῖ: Ὑπόσχοντας ὁ ἄνωθεν Νίκλος νὰ πάη εἰς τὸ Σάλωνα²⁾ καὶ Λιβαδία διὰ νὰ τοὺς φέρῃ ἀπὸ τὸ Σάλωνα μὲ τὴν φριγάδα ὅπου καραβοκυρεῖ ὁ πατρο-Γιάννης Μάνος ἐλιές μαῦρες τῆς γάδης, νὰ μὴν εἶναι σάπιες, χιλιάδες λίτρες δέκα πλέον ὀλιγώτερες καὶ φέροντάς τε εἰς τὴν Ζάκυνθο νὰ μὴν μπορῇ νὰ τίς δώκῃ ἄλλουνοῦ παρὰ τῶν ἄνωθεν γαστάλδω, ὁμοίως καὶ οἱ αὐτοὶ γαστάλδοι, τόμου εἶναι τῆς κουαλιτᾶς, ὥσάν ἐκεῖνες ὅπου ἔχει νὰ τοὺς φέρῃ ὁ ἄνωθεν Μάνος μὲ γραφὴ εἰς τὰ ἄτη μου, στὴν πρώτη τοῦ παρόντος, νὰ τίς περιλάβουνε καὶ νὰν τίς πλερώνουν τὴν πᾶσα χιλιάδα πρὸς ριάλια εἴκοσι τρία ἀπὸ <ε>κατὸ γαζέτες τὸ πᾶσα ριάλι. Περιμέντε φέροντάς τους ἀπὸ τὴ Λιβαδία μὲ τὸ ἴδιο μαστιμέντε ρύζι χιλιάδες λίτρες ἔξι πλέον ὀλιγώτερον, ἐτότες νὰν τοῦ τὸ πλερώνουν καὶ αὐτὸ τὴν πᾶσα χιλιάδα ριάλια σαράντα ἐννιά ἀπὸ γαζέτες ἑκατὸ τὸ ριάλι, ὡς ἄνωθεν. Ἐτὶ ὑπόσχονται τὰ μέρη ἀναμεταξύ τους διὰ τὴν στερέωσιν καὶ μαντενιμέντο τῆς παρούσης καὶ τὰ ἑξῆς εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† φραντζέσκος σπειζιέρης βεβαιῶνω μὲ μία ἀποστίλα.

† βιτζέντζος χτενᾶς³⁾ ὑπογράφω διὰ ὄνομα τοῦ ἄνωθεν νίκλου.

† μάρκος κρεζίας⁴⁾ βεβαιῶνω.

115.

Συνοπασχετικὸν τῆς 7 Ἰανουαρίου 1738. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 13 σ. 41).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1738 Γεναρίου 7. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθησαν κατέμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ πατρὸν Στέλιος Τριαντάφυλλος⁵⁾ παρτζενέβελος καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον πατρὸν Δημήτρις Νίκλος καραβοκύρις τῆς βαρκὸς του κάνοντας διὰ λόγου του καὶ διὰ ὄνομα τῶν συντροφῶνέ του, τὰ ὁποῖα μέρη ἔχοντας διαφορὰς ἀναμεταξύ τους, θέλουν καὶ ποιοῦν τὸ

¹⁾ Ὡς ἐπώνυμον γνωστὸν ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1516. Τούτου παρωνύμια τὰ *Καραφέτης*, *Κολομπάρμπαρος* καὶ *Κοτσάνης*. Καὶ τοπων. τοῦ *Σπαθῆ* ἐν χωρίῳ Γύρι.

²⁾ Ἀμφισσα.

³⁾ Ἡ οἰζογ. *Κτενᾶ* ἐν Ζακύνθῳ ἐγκατεστάθη ἐκ Φιλιατρῶν.

⁴⁾ *Κρεζίας* παρὼν. τούτου *Μπακουριᾶνος*.

⁵⁾ Ἡ ἐν Ζακ. οἰζογ. *Τριανταφύλλου* προέρχεται ἐκ Πατρῶν.

παρὸν κομπομέσσο καὶ ἐλεγγέρου θεληματικῶς τὰ μέρη διὰ κριτᾶδες τοὺς ἄλμπιτροὺς τὸν σ(ινιὸ)ρ Νικολὸ Τερτζέτη¹⁾ καὶ σ(ινιὸ)ρ Βιντζέντζο Χιόνη, τῶν ὁποίων δίνουν ἐξουσία νὰν τοὺς ἀκούσουν τὰ δικαίωματα ὁποῦ στοματικῶς θέλει τοὺς προσφέρει τὸ καθὲν μέρος κρένοντάς τοὺς δὲ γιοῦρε ντὲ φάκτο μόρε βένετο καὶ ἱναππελλάμπιλε. Ἐτζί ὑπόσκουνται νὰν τὸ κρατοῦν τὸ ὅ,τι ἀποφασίσουν οἱ ἄνωθεν κριτᾶδες τοὺς, καὶ ἐπειδήτις καὶ τὰ ἄνωθεν μέρη δὲν θέλουν νὰ κάμουν διμάντα καὶ ἀπόκρισι, δακκόρδο ρεφονδάρουν τὸ μπενεφίτζιον τοῦ νόμου τῆς διμάντας καὶ ἀπόκρισης καὶ οὕτως ὑπόσκουνται μὲ τὰ καλὰ τοὺς διὰ τὴν στερέωσι·τῆς παρουσίας εἰς μαρτυρίας.

Τζόρτζης Καλλέκας μαρτυρῶ.

Ἀντώνιος δανηὰς μαρτυρῶ.

116.

Πληρεξουσιότης τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1740. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 13 σ. 78).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1740 Ὀκτωβρίου 14. Τὴν σήμερον ἐνεφανίστησαν κατέπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων παρόντες σωματικῶς ὁ πατρὸν Ἀγγελῆς Νίκλος, ὁ ὁποῖος εἰς δυνάμει τῆς παρουσίας, ἐπειδήτις καὶ ἔχει νὰ μισσέψη ἀπὸ τὴν παροῦσαν χώραν, θέλει καὶ ποιεῖ διὰ καθολικὸ ἐπίτροπο καὶ γενεράλ κομμέσσον τὸν εὐγενῆ σ(ινιὸ)ρ Γαῖτᾶνο Γαρδέλη, δίνοντάς του ἐξουσία, ριφενδέρη πᾶσα του δικαίωμα, ὁποῦ νὰ ἔχη μὲ καθὲν καὶ ἕκαστον ἄνθρωπον καὶ ἐξόχως στὴν διαφορὰ ὁποῦ ἔχει διὰ τὲς ἐλιές μὲ τὸν Μιχάλη Πατρινὸ²⁾ καὶ ἱερέας Γκουσέτη, ἡμπορῶντας ὁ ρηθέντας ἐπίτροπος νὰ κομπαρίρη διὰ ὄνομα τοῦ αὐτοῦ κονστιτουέντε εἰς κάθε κριτήριον, τόσο τῆς ὀρδινάριος ἀουτοριτάς, ὥσάν καὶ τῆς στραορδινάριος διὰ νὰ προσφέρῃ κάθε του δικαίωμα, ὀρίζη, δεπουτάρη, κἀνὴ νὰ γένεται ἀπόφασι καὶ αὐτὴν ἀππελλάρη, μάρτυρες προσφέρῃ, ὄρκους κἀνὴ εἰς τὴν κονσιέντζα τοῦ κονστιτουέντε, τὸ ὁμοίως δίνῃ τῶν κοντράριων καὶ εἰς κοντολογίας νὰ κἀνὴ ὥσάν νὰ ἦτουν παρὼν καὶ ὁ ἄνωθεν Νίκλος καὶ τὸ ὅ,τι κἀμὴ καὶ ποιήσῃ ὁ ἄνωθεν σ(ινιὸ)ρ ἐπίτροπος ὑπόσκειται ὁ κονστιτουέντες Νίκλος μὲ τὰ καλὰ του καὶ ἐρχομένους του νὰν τὸ ἔχη καὶ κρατῇ διὰ

¹⁾ Τερτζέτη καὶ Τερτσέτη, οἰκογ. ἐκ La Ciotat, παραλίας πόλεως τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, μετηνάστευσεν εἰς Ζάκυνθον χάριν ἐμπορίου. Πλεῖονα βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, *Λεξικὸν* σ. 1108-1110. Πρβ. Φ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΑΝΗ, Γεώργιος Τερτσέτης, *Ἑλληνικὴ Δημοιογραφία* τεύχος 54. Ἀφιέρωμα εἰς Γεώργιον Τερτσέτην, Ἀθῆναι 1950 σ. 649 κέ. ἐνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Εἰδικὴν μονογραφίαν περὶ Γ. Τερτσέτη καὶ πλήρως ἐνημερωμένην βιβλιογραφικῶς ἐδημοσίευσεν ὁ συνάδελφος καὶ φίλος Σ. Χ. ΣΚΟΠΕΤΕΑΣ, Γεώργιος Τερτσέτης, ὁ ἀγωνιστής, ὁ βιβλιοφύλαξ τῆς Βουλῆς, ὁ ἱστορικὸς τοῦ Εἰκοσιένα. *Ἑλληνιστὰ Φύλλα* 2 (1954) τεύχ. 5 σ. 115-147 [καὶ ὡς ἀνάτυπον]. Εἰς τὸ τεύχος τοῦτο καὶ σκιαγραφία τοῦ Γ. Τερτσέτη ὑπὸ ΝΤ. ΚΟΝΟΜΟΥ.

²⁾ Οἰκογ. Πατρινὸ ἀπαντᾷ ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1478.

στέρεον, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτο εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ οὕτως ἱστάρισε νὰ γράψω εἰς μαρτυρίας τῶν κάτωθεν.

† Βιντζέντζος Χιόνης μαρτυρῶ.

117.

Πληρεξουσιότης τῆς 13 Αὐγούστου 1742. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 13 σ. 132).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1742 Αὐγούστου 13. Τὴν σήμερον ὁ παρὼν μ(ισσέ)ρ Ἀγγελος Νίκλος, ἐπειδήτις καὶ μέλλει νὰ μισσέψη ἀπὸ τὴν παρὼν νῆσον, διὰ τοῦτο εἰς δυνάμεως τῆς παρούσης θέλει καὶ ποιεῖ διὰ καθολικὸν του ἐπίτροπον καὶ κομμέσσο τὸν σ(ινιὸ)ρ Σπῦρο Βοῦτο, τοῦ ὁποίου τοῦ δίνει ἐξουσία νὰ ἡμπορῇ νὰ προβαίνει εἰς τὴν δικαιοσύνη καὶ προσφέρνῃ κάθε του δικαίωμα ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ μὲ κάθενη καὶ ἕκαστον ἄνθρωπον, ὀρίξῃ, δεπουτάρῃ σκριττοῦρες, πρεξεντάρῃ, κάνῃ νὰ γένονται ἀπόφασες καὶ αὐτὲς ἀππελλάρῃ εἰς κάθε κριτήριον καὶ εἰσὲ κοντολογία νὰ προθῇξῃ καὶ κάνῃ κάθε ὠφέλιμον διὰ τὸν πριντζιπάλε του τὸν Νίκλο, περιπλέον νὰ μπορῇ ὁ ἄνωθὲ του ἐπίτροπος νὰ τοῦ σκουδέρῃ πᾶσα λιβέλλο, ὅπου ἔχει νὰ λάβῃ καὶ κάθε ἄλλο πού τοῦ ἵπαρ-θενεὺει καὶ τὸ ὅ,τι κάμῃ καὶ ποιήσῃ ὁ αὐτὸς σ(ινιὸ)ρ Βοῦτος ὑπόσκειται ὁ ρηθέντας κονστιτουέντες νὰν τὸ ἔχῃ καὶ κρατῇ διὰ στέρεον, βέβαιον καὶ ἀπαρασάλευτο εἰς τοὺς αἰῶνας, ὑπὸ μαρτυρίας τῶν κάτωθεν.

† Βιντζέντζος Χιόνης μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Ἀνινος¹⁾ μαρτυρῶ.

118.

Ἀνώνομον συνάλλαγμα τῆς 23 Αὐγούστου 1745. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 14 σ. 74).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1745 Αὐγούστου 23. Τὴν σήμερον ἐνεφανίσθησαν κατέμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων παρὼν καὶ σωματικοὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὁ εὐλαβέστατος ἱερεὺς Νικόλαος Καλήγερος²⁾ ἀνταμῶς μὲ τὴν μητέρα του, τὴν κυράτσα Ἐλενέττα Παπανοπούλλου, χήρα γυνὴ τοῦ π(ο)τ(έ) μ(ισσέ)ρ Ἰωάννη Καλήγερο καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ὁ μαστρο-Νικολὸς Νίκλος, τὰ ὁποῖα μέρη ἐσυμφώνησαν ὡς ἀκολουθεῖ: Ἐχοντας ἡ ρηθέντα Ἐλενέττα ἕνα παιδί ὀνόματι Χα-ραλάμης καὶ ἀδελφὸς ρεσπετιτβε τοῦ ἄνωθεν ἱερέως καὶ θέλοντας αὐτὸν νὰ μάθῃ τὴν τέχνη τῆς μαραγκοσύνης, εἰς δυνάμεως τῆς παρούσης τότε δίνουν τοῦ

¹⁾ Οἶκοι. Ἀννίνου ἐκ Κεφαλληνίας ἀπαντᾷ ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1535.

²⁾ Ἡ οἰκογ. αὕτη ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νῆσον ἐκ Κυθήρων τῷ 1644. Παρωνύμιον αὐ-
τῆς Νάκας. Τὸ ὄνομα καὶ σήμερον εἰς Κύθηρα. Βλ. Σ. ΣΤΑΘΗ, *Κυθηραϊκὴ Ἐπιθεώρησις*,
Ἐν Ἀθήναις 1 (1923) σ. 193.

ἄνωθεν Νίκλου ἀπὸ τὴν σήμερον νὰν τόνε δουλέψη χρόνους ἕξι καὶ ἕτερον δύο νὰν τόνε δουλέψη μισιακά, στὸ ὅποιο διάστημα τῶν χρόνωνε ὀχτὼ νὰ ἔχη χρῆος ὁ Νίκλος νὰν τόνε θρέφῃ καὶ κἀνὴ του καὶ παπούτζια καὶ κἀνοντας καὶ δουλεύοντας ὁ αὐτὸς Χαραλάμπης μπιστεμένα καὶ καλὰ τὸ μάστορά του εἰς τοὺς ἄνωθεν ὀχτὼ χρόνους ἐτότες ὁ ἄνωθεν Νίκλος νὰ ἔχη ὀμπλιγο νὰν τοῦ δίνη ἓνα ἀπὸ κἀθεν σύνεργο τῆς αὐτῆς τέχνης μὲ ὀμπλιγο τῆς ἄνωθεν κυράτζας Ἐλενέττας καὶ τοῦ ρηθέντος Νικολάου ἱερέως, ὅτι ὁ αὐτὸς τῆς υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ρεσπετίβει νὰ ἤθελε κοντινούαρη εἰς τὴν δούλεψι καὶ ὑποταγὴ τοῦ ἄνωθι τοῦ μαστόρου τοὺς ὀχτὼ χρόνους ὡς ἄνωθεν, ἀλλῶς νὰ εἶναι ὑποκείμενα ἰνσόλιδουμ νὰ πλερώνουν ριάλια εἴκοσι πέντε, τὰ μισὰ εἰς τὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου¹⁾ καὶ τὰ ἄλλα μισὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς²⁾. Ὅμοίως καὶ ἂν ἴσως καὶ ὁ Νίκλος δὲν κρατήσῃ τὸν αὐτὸν Χαραλάμπη τοὺς αὐτοὺς ὀχτὼ χρόνους ἢ δὲν τοῦ μάθῃ τὴν τέχνη, νὰ πλερώνῃ ἐτότες ἕτερα ριάλια εἴκοσι πέντε, τὰ μισὰ στὸν Ἅγιον Κωνσταντίνον καὶ τὰ ἕτερα μισὰ στὴν Ἀγίαν Παρασκευήν. Τοιοῦτω τρόπῳ ἐσυμφώνησαν εἰς ὑπόσχεσις ἀναμεταξύ τους μὲ τὰ καλὰ τους διὰ τὴν στερέωσι τῆς παρούσης εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν, μὲ ξεκαθαρωσύνῃ ὅτι εἰς τοὺς δύο χρόνους ὁποῦ δουλεύει μισιακά νὰ μὴν ἔχη χρῆος ὁ Νίκλος μήτε διὰ τροφὴ μήτε διὰ παπούτζια. Καὶ οὕτως εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαιώνουν.

† Νεόφυτος ἱερομόναχος ὁ σιγοῦρος ὑπογράφω διὰ ὄνομα τῆς ἄνωθεν Ἐλενέττας.

† Νικόλαος ἱερεὺς ὁ Καλήγερος βεβαιώνω.

† Τζώρτζης Ἀννινος ὑπογράφω διὰ ὄνομα τῆς ἄνωθεν Ἐλενέττας ἔτζη παρακαλεστὸς καὶ τὰ ἑξῆς.

† Νικολῆς Νίκλος βεβαιώνω.

119.

Ἀγλωσις μετ' ἐπιφολάξεως τῆς 19 Μαΐου 1746. Νοτάριος Θ. Ζωναράς (Β:βλ. 14 σ. 116).

† Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμήν. 1746 Μαΐου 19 Ζάκυνθο. Τὴν σήμερον ἀνακραζόμενος ἐγὼ ὁ νοτάριος εἰς τὴ ρεστέλλα τῆς κοντουμάτζιας, εἰς τὸ μαγαζὶ ὁποῦ ἠύρισκονται σεκβεστράδοι τῆς αὐτῆς, ὅθεν μὲ ὀρδινία καὶ τὰ ἑξῆς: Ἐβγαλμένος ὁ πατρὸν Ἀγγελῆς Νίκλος, ὁ ὁποῖος μὲ ἐπαρακάλεσε νὰ γράψω ὡς

¹⁾ Ναὺς παραθαλάσσιος εἰς τὸ προάστιον Κήπων καὶ πλησίον τοῦ Λοιμοκαθαρητηρίου παραχωρηθεὶς παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου Τζάννε Γουλημπούλλου τῇ 30 Μαΐου 1594 τῇ συντεχνίᾳ τῶν ξυλουργῶν.

²⁾ Ναὺς εἰς τὸ Γυφτοκάντουνο ἢ στοῦ Χαλβάτου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως σωζόμενος ἀπὸ τοῦ 1486.

ἀκολουθεῖ: Ἐπειδή τις καὶ νὰ εἶχε νὰ λάβῃ μερικὴ σοῦμμα ἄσπρα ἀπὸ τὸ Γιάννη Παλαιολόγο¹⁾ ἀρριβάροντας εἰς τὴν νῆσον τοῦ Τζιρίγου νὰ ἔδραμε εἰς τὴν δικαιοσύνη τοῦ ἐξοχωτάτου Προβλεπτοῦ καὶ ἐφυλάκωσε τὸν ἄνωθεν Παλαιολόγο, διὰ ταῦτὸ εἰς δυνάμει τῆς παρουσίας θέλει ὁ ρηθέντας Νίκλος καὶ παρακαλεῖ ταπεινὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἄνωθεν ἐξοχωτάτου Προβλεπτοῦ τῆς νῆσος Τζιρίγου νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ λιμπεράρῃ τὸν ἄνωθεν Παλαιολόγο ἀπὸ τὴν φυλακὴν διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἔλθῃ ἐλεύθερος εἰς τὴν πατρίδα του, φυλαζόμενα τὰ δικαιώματα τοῦ ρηθέντος Νίκλου διὰ ὅπου ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν αὐτὸν Παλαιολόγο. Τοιοῦτῳ τρόπῳ ἐγύρευε νὰ γράψω ὑπὸ μαρτυρίας τῶν κάτωθεν.

† Κωσταντῆς Παῖδας²⁾ μαρτυρῶ.

† Δὸν Νικολῆς Διαργυρόπουλος³⁾ μαρτυρῶ.

120.

Διαθήκη τῆς 11 Ἰουλίου 1787. Νοτάριος Ἄντ. Βαρβιάνης⁴⁾ (Β:βλ. 2. σ. 100).

Εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἔτη ἀπὸ τῆς Αὐτοῦ γεννήσεως 1787 Ἰουλίου ἔνδεκα, Νο 11, εἰς Ζάκυνθο. Ἡμέρα Κυριακὴ καὶ ὥρες τρεῖς ἡμέρας, ἐκράχτηκα ἐγὼ ὁ νοτάριος εἰς κατοικίαν τῆς Ρούσας Νίκλο ποτὲ Πιέρρου, κείμενην στὴν σκοντροῦδα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων⁵⁾ συντροφισμένη με τοὺς παρόντας κ. κ. Χαράλαμπος Καπέλλο⁶⁾ καὶ Ἀντρέα Μαρτινέγκο⁷⁾, μάρτυρας ἀξιοπίστους, τοὺς ὁποίους ὅλους παρακαλεῖ ἡ αὐτὴ τριτατρίζε, ἐμένα νὰ γράψω τὴν παροῦσα τῆς διαθήκην καὶ ὕστερὴ τῆς διόρθωσι καὶ τοὺς ἄνωθεν ἀξιοπίστους καὶ παρακαλεστοὺς μάρτυρας,

¹⁾ Οἶκογ. Παλαιολόγων εὐρίσκεται κατέχουσα κτήματα εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀπὸ τοῦ 1512. Παλαιολόγος Θεόδωρος ἀναφέρεται ὡς ἀρχηγὸς Στρατιωτῶν εἰς Ζάκ. τῷ 1480. Παλαιολογίνα Θεοδώρα, καλογοραία ἐν Ζάκ. τῷ 1523. Βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, Παλαιολόγοι ἐν Ζακύνθῳ. Ἐφημ. Ἀθηνῶν «Ἑστία» 18 Ὀβρίου 1910.

²⁾ Ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς χρυσοβίβλου τῷ 1550.

³⁾ Εὐγενὴς οἶκογ. ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1598.

⁴⁾ Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων οἶκογ. τῆς νήσου ἐξ ἧς καὶ ὁ πρῶτος φρούραρχος τῆς Ζακ. ἐπὶ βενετοκρατίας. Ριτσάρδος Βαρβιάνης 1493 Β. Διονύσιος (1788 - 1866) εἶναι συγγραφεὺς ἀνεκδότου «Χρονογράφου» ἀποκειμένου παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ Ζακύνθῳ. Τοῦτο δυστυχῶς κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς μαζί με ὅλον τὸ ὕλικόν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικεῖον κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953. Εὐτυχῶς περιήλθην τούτου διέσωσεν ὁ Ζακύνθιος λόγιος ΝΤ. ΚΟΝΟΜΟΣ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν Ἑλληνιστὰ Φύλλα 2 (1954) τεύχ. 6 σ. 152 - 164, ἐνθα καὶ εἰσαγωγή καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία περὶ τῆς οἶκογ. Βαρβιάνη.

⁵⁾ Ναὸς ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἄνωθεν τῆς Πλατείας Ρούγας. Ἐν ἔτει 1516 ἦτο ἀρχαία μονή, ἀνήκουσα τῷ Φραγκ. Μοτσενίφ.

⁶⁾ Ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Ζακύνθου τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ (1607).

⁷⁾ Οἶκογ. ἐξ Ἰταλίας. Μ. Μάρκος μετοικήσας εἰς Ζάκυνθον ἐνεγράφη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1572. Τινὲς ὑπερέτησαν καὶ ὡς συμβολαιογράφοι ἀπὸ τοῦ 1570 - 1664.

τὴν ὁποίαν ἠΐραμεν ἀχαμνισμένην καὶ κοιτόμενην στὴν κλίνην τῆς ἀπὸ αἰτίας τοῦ σώματος, ἔχοντας, χάριτι Θεοῦ, σῶν τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς, ὅλους λοιπὸν μᾶς παρακαλεῖ, ὥς ἄνωθεν, νὰ τὴν μαρτυρήσουν ὥς ἄνωθεν. "Ετι λέγει· ὅταν ὁ Κύριος καὶ Πλάστης μου καλέσῃ τὴν ἁμαρτωλὴν μου ψυχὴν στὸν οὐρανόν, θέλω νὰ κηδέψουν τὸ φθαρτό μου σῶμα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὸν Τράφον¹⁾. "Ετι ἐρώτησά τὴν, ἂν ἀφίνη τίποτις ψυχικὰ διὰ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τῆς ἢ εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐλεημοσύνης εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον τοῦ Ἰησοῦ μας Χριστοῦ στὰ Ἱεροσόλυμα, μοῦ εἶπε· δὲν ἔχω νὰ ἀφήσω τίποτι. "Ετι λέγει· πᾶσα μου ἀτζιὸν καὶ πρετζά ὅπου ἔχω καὶ ἡμπορεῖ νὰ μοῦ ἀπαρτενίρῃ διὰ κάθε ἀτζιόν, τίτολο καὶ γιούς καὶ πρετζά καὶ πᾶσα ἄλλο πρᾶμα ὅπου μοῦ βρεθῇ ἐν καιρῷ θανάτου μου κανένα ξεχωριστὸ τὰ παρατῶ ὅλα καὶ τὰ ἀφίνω τῆς ἀγαπημένης μου ἀδελφῆς μου Μπετίνας Ζαβραδινοῦ, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Ζαβραδινοῦ, συμβία τοῦ σ(ινιὸ)ρ Ἰωάννη Σκλήβα, διὰ νὰν τὸ κἀνὴ ὥς θέλει καὶ βούλεται, κατασταίνοντάς τινε καὶ διὰ καθολικὴ μου κληρονόμα, μὲ ἐτοῦτο περὶ, θέλω νὰ δίνῃ ἓνα σαρανταλείτουργο στὸν κατὰ καιρὸν ἐφημέριον τῆς ἐνορίας μου διὰ νὰ μοῦ ψάλλῃ καὶ διὰ τὴν ψυχὴν μου. "Ετι λέγει· ἀφίνω διὰ τὴν ψυχὴν μου ἓνα σαραντάρι διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνας τοῦ Μαρμάου²⁾ διὰ νὰ μὲ μνημονεύουν καὶ ἕτερο ἓνα ἀφίνω στὸν ἅγιον Ἀναστάσιον τοῦ Παλαδά, ὅπου ἐφημερεύει ὁ παππᾶ Πέτρος Ψωμᾶς διὰ νὰ μὲ μνημονεύῃ. "Ετι λέγει· "Εχω τρία μπουλλεττία τοῦ Μόντε³⁾, τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὰ χέρια τῶν παιδιῶν μου Λαμπρινῆς καὶ Μηλιάς, θέλω ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν μου νὰν τὰ παραδίδουν τῆς αὐτῆς μου κληρονόμας διὰ νὰ τὰ ποιήσῃ ὥς θέλει καὶ βούλεται, καὶ τὸ ὅσο πρᾶμα, ξέχωρα ἀπὸ τὰ τρία μπουλλεττία, βρίσκειται στὰ χέρια τῶν αὐτῶν μου παιδιῶν, θέλω νὰ μένῃ ἐδικόν τους διὰ νὰ μὲ συγχωροῦνε. "Ετι λέγει· ποσσεδέρω μὲ τὰ αὐτά μου παιδιά κομμάτι σταφίδα καὶ τὴν ἀτζιὸν καὶ μερτικόν μου θέλω νὰ τὴν περιλαβαίνῃ καὶ αὐτὴ ἢ αὐτὴ μου ἀδελφὴ καὶ κληρονόμα διὰ νὰ τὴν κἀνὴ ὥς βούλεται. Διὰ συχώριο τῆς καὶ ἡ αὐτὴ ἀδελφὴ

¹⁾ Ἡ τοῦ Φλαμπουράρι. Ναὸς ἐν τῇ πόλει ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν Ζαβραδινοῦ καὶ εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν ὑποδηματοποιῶν. Ἐν αὐτῷ ἦσαν εἰκόνες τοῦ Κουτούζη καὶ ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Γοργοεπηκόου τὴν ὁποίαν ὁ Μ. Ἀγαπητὸς εἶχε κομίσει ἐκ Κρήτης.

²⁾ Ναὸς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου Κόκκινα Σπιτάκια εἰς τὸ Δ. μέρος τῆς πόλεως ἀνήκων εἰς τὸν ἱερέα Δ. Νομικόν.

³⁾ Ἀποδείξεις τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου. Ἡ ἰδρυσις τοῦ Ἐ. χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1670 ἀποφάσει τοῦ Γεν. Προβλεπτοῦ θαλάσσης Ἀντ. Βενάρδου. Ἀφορμὴ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ ἐν τῷ τόπῳ ἑλλειψις χρημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων διενεργουμένη τοκογλυφία· ἐπὶ πλέον εἶχε καὶ προσορισμὸν τὴν ἐπὶ ἐνεχύρῳ χορήγησιν ἐντόκων δανείων εἰς τοὺς πτωχοὺς. Πρβ. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΝ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 332.

μου καὶ κληρονόμα νὰ κάνη καὶ τὰ καλὰ καὶ ἔξοδο τῆς θανῆς μου ἕως τὸν χρόνον. Ἐξεκαθαρίζοντας συνάμα ὅτι τὸ ἕμισὸ ἀμπέλι ὁποῦ ἔχω στὸ Ἀκρωτήρι ¹⁾ νὰ τὸ παίρνη καὶ αὐτὸ ἡ αὐτὴ μου κληρονόμα. Καὶ οὕτως ἔκαμε τέλος στὴν παροῦσαν τῆς συντακτικῆν διαθήκην θέλοντας νὰ εἶναι πρώτη καὶ ὑστερινὴ διόρθωσι, κόβοντας καὶ λυώνοντας πᾶσαν ἄλλην διαθήκην ἢ κωντίκελλο ὁποῦ νὰ ἔκαμε ποτὲ τὸν καιρὸ, τόσο μὲ σημάδια ὥσπερ καὶ δίχως σημάδια ²⁾, θέλοντας ὅτι ἡ παροῦσα τῆς νὰ εἶναι ἡ τελευταία τῆς θέλησιν καὶ δίνοντας χρῆος τῆς κληρονόμας μου νὰ πλερώνη καὶ τὰ χρέγια μου, ἐμποδίζοντας νὰ μὴν ἀφήσῃ δεύτερην κατὰ τὸν νόμον.

Χαραλάμπης Κόπελος μαρτυρῶ.

Ἀνδρέας Μαρτινέγκος μαρτυρῶ.

121.

Παραχώρησις περιουσίας τῆς 3/15 Ἀπριλίου 1816. Νοτάριος Γρ. Ψυχάρης ³⁾ (Β:βλ. 68 σ. 147).

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἔτι ἀπὸ Γεννήσεως Αὐτοῦ 1816 Ἀπριλίου 3/15 ⁴⁾ εἰς Ζάκυνθο. Ἐκράχτηκα ἐγὼ ὁ νοτάριος εἰς τὸ παραλτόριο τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Ξένων ⁵⁾ ἀπὸ μέρος τῆς κ(υρί)ας Λουτζιέττας Νίκλο, ὅθεν ἐπαρουσιάσθη αὐτὴ μὲ τὴν πανοσιωτάτη ἡγουμένη κ(υρί)α Ρώσση ⁶⁾ καὶ μέλλοντας, θείου ζήλου κινουμένη, ἡ αὐτὴ κ(υρί)α Λουτζιέττα νὰ ἐνδυθῇ τὸ μοναχικὸ σῆμα διὰ νὰ ἀπεράσῃ τὴν ζωὴν τῆς στὸ αὐτὸ μοναστήρι, οὕτως διὰ τῆς παρούσης προσηλώνει εἰς ὄφελος τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου καὶ κατὰ τὰς διόρισες καὶ τάξεις εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν, τὸ ὁσπίτιον χαμώγειον μὲ αὐλὴν καὶ κάθε του δίκαιον, ὁποῦ μὲ τὴν δύναμιν τῆς νοταρικῆς 30 Αὐγούστου 1815 πρᾶ-

¹⁾ Ὡς προάστιον τοῦ δήμου Ζακυνθίων μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1504. Ἐτερον τοπων. χωρ. Γερακαρείου ἀναφέρεται τῷ 1629.

²⁾ Ἐνίοτε εἰς τὰς διαθήκας ἔθετον σημεῖον οἰονδήποτε ἡ ἐκκλησιαστικὸν ρητὸν τὸ ὁποῖον ἐγγώριζον οἱ κληρονόμοι καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν πλαστοποιήσεως τῆς διαθήκης.

³⁾ Συμβολαιογράφος ἀπὸ 1787 - 1828. Ἡ οἰκογένειά του μαρτυρεῖται τῷ 1426 ὡς καταγομένη ἐκ Κορώνης.

⁴⁾ Γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ νέου καὶ τοῦ παλαιοῦ ἡμερολογίου.

⁵⁾ Ναὸς μητροπολιτικὸς ὀλίγον ἀπέχων τῆς Πλατείας τοῦ ποιητοῦ χρησιμεύων ἄλλοτε εἰς ταφὴν τῶν ξένων καὶ ἐκθέτων τοῦ Ὁρφανοτροφείου. Παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε καὶ μονή. Βλ. Α. Χ. ΖΩΗ, Αἱ ἐν Ζακύνθῳ μοναί, 1901 σ. 51. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΟΡΔΙΟΥ (τοῦ ἐξ Ἀγραφῶν), Ἀριθμησις ἀπασῶν τῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου ἐκκλησιῶν μετ' ἐπιγραμμάτων ἱαμβικῶν ἐν ἔτει 1689. Ἀνακοίνωσις ὑπὸ Κ. ΔΙΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 8 (1933) σ. 52. Ἐνταῦθα ἀπαριθμεῖ 69 ἐκκλησίας (62 ὀρθοδόξων καὶ 7 τῶν δυτικῶν).

⁶⁾ Ἡ οἰκογ. εὐρίσκεται ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῳ τῷ 1572.

ξες μου, νοτιφικάδα στὰς 14 τότε ἀκολούθου Σεπτ(εμ)βρίου κυριεύει, κείμενο εἰς τὴν κοντράδα τῆς Ζωαρχικῆς Τριάδος ¹⁾, πλησίον Λ: καὶ Π. στράτα καὶ ἀπὸ τὴν Τ: Ο: Ἀναστάσιος Κεφαλληνός, ἡμπορῶντας τόσον οἱ παρόντες εὐγενεῖς ἐπίτροποι τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου σ(ινιὸ)ρ Ἀντώνιος Μιχαλίτζης ²⁾, Ἀνδρέας Κοκκίνης ³⁾ καὶ Σπῦρος Δομενεγίνης ⁴⁾ νὰ ἐξιγγέrouν τὸ νοίκι τοῦ αὐτοῦ σπιτιοῦ. Καὶ οὕτως οἱ σουτζεδῶροι τους ὡς πρᾶγμα ἀσσενιαῶδο εἰς προπριετὰ τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου στάντε ὅπου μέλλει νὰ κοντινουάρη νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸ αὐτὸ μοναστήρι ἕως τέλος τῆς ζωῆς της, καθὼς τώρα χρόνους ἡ αὐτὴ ἡδύσκειται. Καὶ οὕτως μὲ ἐπερικάλεσε νὰ γράψω εἰς μαρτυρίαν τῶν κάτωθεν.

† Τζόρτζης Ἀντήπας ⁵⁾ περικαλεστὸς ἀπὸ τὴν ἄνωθεν Κυρία Λουτζήτα μαρτυρῶ.

† Δημήτριος Βρατζάμος περικαλεστὸς ἀπὸ τὴν ἄνωθε κυρία.

† Λουτζέτα μαρτυρῶ.

122.

Προκοπόμενον τῆς 13/25 Ἀπριλίου 1816. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (B:6λ. 69 σ. 21).

† Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος Ἁγίου, τῆς Πανυπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπ(αρθένου) Μαρίας, τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Προκοπίου καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, Ἀμὴν, νὰ σκεπάζουν, βοηθοῦν, εἰρήνην ὑγείαν, μακροημέρευσιν καὶ καλοτεκνίαν δώσουν εἰς τὸ παρὸν συνοικέσιον, ὅπου τὴν σήμερον 1816 Ἀπρ(ιλίου) 13/25 εἰς Ζάκυνθο συμφωνεῖται.

Ἡ παροῦσα εὐγ(ενής) κ(υρί)α Κατῖνα Νίκλο π(ο)τ(έ) σ(ινιὸ)ρ Εὐσταθίου λεγόμενος Μπράτης ⁶⁾, θέλοντας νὰ ἀπεράσῃ εἰς γάμον μὲ τὴν γνώμην καὶ εὐχαρίστησιν τῆς εὐγ(ενοῦς) κ(υρί)ας Λεονδαράκι ⁷⁾, χήρα π(ο)τ(έ) σ(ινιὸ)ρ Εὐσταθίου Νίκλου, ἐσυμφώνησε μὲ τὸν παρόντα καὶ οὕτως εὐχαριστημένον κ(ύρι)ον Ἰωάν-

¹⁾ Ναὸς εἰς τὸ Β. ἄκρον τῆς πόλεως μαρτυρούμενος ἀπὸ τοῦ 1511.

²⁾ Οἶκογ. Μ. ἐκ Μάνης εὐρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1641. Ἐτέρα καὶ ἐκ Κεφαλληνίας τῷ 1643.

³⁾ Ἡ παλαιότερα μαρτυρία περὶ τῆς οἰκογ. εἶναι ἡ τοῦ κώδικος τῆς μονῆς Ἀναφω-νητριάς τοῦ ἔτους 1501.

⁴⁾ Ἐν Ζακύνθῳ ἡ οἰκογ. ἦλθεν ἐκ Κρήτης καὶ εἶχεν τὸ προνόμιον τοῦ κατασκευάζειν παιγνιόχαρτα τῷ 1761.

⁵⁾ Ἡ οἰκογ. Ἀντύπα μαρτυρεῖται εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 1560.

⁶⁾ Τοῦτο ὡς ἐπώνυμον ἤτο γνωστὸν παλαιότερον ἐν Μάνῃ ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ Μπρατάκος. (χωρίον Κοῖτα τ. δ. Μέσσης).

⁷⁾ Ἡ οἰκογ. αὕτη μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1680. Α. Ἰωάννης, ὑπῆρξεν εἰς τῶν Φιλικῶν ἐν Ζακύνθῳ κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Ν. Κολύβα.

νην Τσιλιμίγκραν¹⁾ ἀναγνώστης²⁾ π(ο)τ(ἐ) Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος συντρέχει νὰ λάβῃ διὰ νόμιμον καὶ εὐλογητικὴν συμβίαν, ὡς προστάζουν οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ἡ ἰδίᾳ κ(υρί)α Κατῖνα ὑπόσχεται νὰ λάβῃ διὰ νόμιμον καὶ εὐλογητικόν τῆς συμβίον, ὡς ἄνωθεν, τὸν αὐτὸν κ(υρί)ον ἀναγνώστην Ἰωάννην Τσιλιμίγκραν. Ὅμως διὰ προῖκα καὶ χάριν προικὸς ἡ ἰδίᾳ κ(υρί)α νύμφη μὲ τὴν θεῖαν χάριν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ μὲ τὴν εὐχὴν τῶν γονέων τῆς τάσσει διὰ πατρικά, μητρικά καὶ τέλειον ἀδελφικόν τῆς μοιράδιον εἰς ρουχισμόν, ἀσημοχρύσαφο, ὑποστατικά καὶ μετρητὰ δουκᾶτα Ζακυνθινὰ³⁾ τοῦ προικιοῦ πρὸς λίτρες πέντε τὸ δουκᾶτο μὲ τὸ ριφλέσσο τοῦ τσεκκινιοῦ πρὸς λίτρες πενήντα καὶ μὲ τὸ σόλιτο ἀκρεσιμέντο τοῦ εἴκοσι τὰ ἑκατό, κατὰ τὸ συνήθειον, δουκᾶτα χιλιάδες ὀκτώ, ἥτοι Νο 8000, εἰς τὴν ὁποίαν στίμα ἀγροικοῦνται τὰ μετρητὰ τάλληρα διακόσια διὰ δουκᾶτα χίλια, Νο 1000. Καὶ εἰς ὑποστατικά, ἐν ὁσπίτιον ἀνώγειον, κείμενον εἰς τὴν Πόστα⁴⁾, κοντράδα τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Γερόντων⁵⁾, καὶ ἓνα κομμάτι ἐλαιοστάσι στὸν Πλάνο⁶⁾, ὁποῦ καὶ αὐτὰ καλκολάφουνται ἀπὸ τὴν προμητεντέ κ(υρί)αν νύμφη διὰ δουκᾶτα ὡς ἄνωθεν τέσσερες χιλιάδες ἥμισυ, Νο 4500. Καὶ ἡ ἐπιλοιπη ποσότης ἀπὸ τὸν ἄνωθεν ἀριθμὸν θέλει κονσενιαριστῇ εἰς ρουχισμόν καὶ ἀσημοχρύσαφον. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐλαιοστάσι εἰς τὸν Πλάνον ἡ κ(υρί)α νύμφη ἔταξε μὲ τὴν ἄδεια ὁποῦ τῆς δίδει ἡ εὐγ(εν)ῆς κ(υρί)α μήτηρ τῆς, στάντε ὁποῦ εἶναι ὑποστατικὸ ἐδικὸ τῆς, ἤγουν τῆς προικὸς τῆς, οὕτως ἡ ἰδίᾳ κ(υρί)α μήτηρ ἐσπρεσσαμέντε ἀγροικᾶ νὰ εἶναι φυλαμένα τὰ δίκαιά τῆς διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ λαβαίνῃ τὰ ριζαρτζιμέντα τῆς εἰς τὴν ἀξίαν του κατὰ τὴν ξετίμωσιν ὁποῦ θέλει γένει εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐπίλοιπον οὐσίαν τοῦ π(ο)τ(ἐ) συμβίου τῆς, καθὼς ὁμοίως ἡ ἰδίᾳ μήτηρ ρισερβάρεϊ κάθε τι ρισαρτζιμέντο εἰς ὅ,τι σοῦμμα ἡ ἰδίᾳ μήτηρ θέλει βοηθήσῃ τὴν αὐτὴν τῆς θυγάτηρ εἰς καιρὸν τῆς κονσένιας τῆς ταμένης προικὸς εἰς τὰ μετρητὰ τάλληρα διακόσια, ὁποῦ, ὡς ἄνωθεν, ἡ ἰδίᾳ κ(υρί)α νύμφη ἔταξε. Καὶ οὕτως ἐσυμφωνήθη ὁ παρὼν γάμος καὶ ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς αἱ δεξιαί καὶ τὸ συνηθισμένο φίλημα, ὑποσχομένη ἡ προμετεντέ νύμφη νὰ κάμῃ τὴν παρὰδοσιν τῆς προικὸς ἡμέρες τρεῖς πρὶν τῆς εὐλογήσεως, κατὰ τὸ συνήθειον, καὶ μὲ ἐπερικάλεσαν νὰ γράψω εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν. Περὶ

¹⁾ Τούτου ἡ οἰκογ. ἐκ. Π. Πατρῶν ἐγκατεστάθη εἰς Ζάκυνθον περὶ τὸ 1780.

²⁾ Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ ρασοφοροῦντες ὑπηρεταὶ τῆς ἐκκλησίας οἱ ὁποῖοι ἢ παρέμενον τοιοῦτοι διὰ βίου ἢ ἐγένοντο ἱερεῖς. Κοινῶς ἐλέγοντο ἀμπάτηδες (ἰταλ. abate).

³⁾ Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐδίδοντο μόνον διὰ προῖκα.

⁴⁾ Ἰταλ. Posta ταχυδρομεῖον. Τοποθεσία ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου.

⁵⁾ Ναὸς εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ὑπάρχων ἀπὸ τοῦ 1483.

⁶⁾ Τοπων. μαρτυρούμενον ἀπὸ τοῦ 1509.

ἢ κ(υρί)α νύμφη πρὶν λάβῃ κάθε της δίκαιον εἰς ὅ,τι διορίζει ἡ διαθήκη τοῦ π(ο)τ(ε) πατρός της ἀπάνου εἰς τὴν οὐσίαν του μὲ τὴν ὁποίαν ἀπαράτησε διὰ κληρονόμους του ἴσια καὶ ὅμοια τὴν αὐτὴν κ(υρί)αν νύμφη μὲ τὸν ἀπόντα ἀδελφόν της σ(ινι)ὸρ Διονύσιον καὶ πάλε εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† Ἰωάννης Συλιμίγγρας βεβαιώνω.

† Ἰωάννης ἱερεὺς Νεόφυτος ¹⁾ μαρτυρῶ.

† Διονύσιος Στῆθος μαρτυρῶ, παρακαλεστὸς ἀπὸ τὴν ἄνωθε κ(υρί)α μήτηρ καὶ Νύμφη.

† Ἰωάννης Λεονδαράκης μαρτυρῶ παρακαλεστὸς ἀπὸ τὴν ἄνωθεν Νύμφη καὶ μητέρα της.

123.

Χειροφύεσις τῆς 17/29 Ἰανουαρίου 1817. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (Β:βλ. 73 σ. 154).

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ 1817 Γιανουαρι(ου) 17/29 εἰς Ζάκυνθο. Παρακινημένος ὁ ἐδῶ παρὼν κ(ύριο)ς Νικόλαος Νίκλος π(ο)τ(ε) κ(υρί)ου Πέτρου, ἀπὸ τὸν παρόντα κ(ύριο)ν Πέτρο τὸν υἱόν του, ὁποῦ πολλές φορὲς τὸν ἐπερικάλεσε νὰ τὸν καταστήσῃ ἐλεύθερον, ὡς ἰταλικῶς γένηται ²⁾, νὰ τοῦ ἐμαντζιπάρῃ. Οὕτω ἐπαρησιόσθησαν καὶ οἱ δύο τὴν σήμερον ἔμπροσθεν ἐμοῦ νοταρίου καὶ μαρτύρων καὶ διὰ μέσου τῆς παρούσης τὸν ἐλευθερῶναι ἀπὸ τὴν πατρικὴν του ὑποταγὴν διὰ νὰ ἡμπορῇ ὡς ἐλεύθερος νὰ ἐργάζεται δι' ὄφελος καὶ ζημίας ἐδικῆ του, ἡγουν ἀγοράζῃ, πουλῇ, δανείζῃ, δανείζεται καὶ πράττῃ ὡς πράττουν οἱ τέλειοι ἐλεύθεροι ἄνθρωποι. Ὁ εἰρημένος κ(ύριο)ς Πέτρος πολλὰ εὐχαρίστως εἰς τὸ καλογνώμιον τοῦ ἄνωθεν πατρός του, ὁποῦ ἡθέλησε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, λαμβάνων τὴν δεξιάν του καὶ τὴν ἀσπάζεται καὶ ὁ αὐτὸς κ(ύριο)ς Νικόλαος, ὁ πατήρ, θέτοντας ἐπάνωθέν του δεξιάν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ εἰρημένου υἱοῦ του καὶ τὴν εὐχὴν του περικαλῶντας τὸν Παντοδύναμον Πλάστην νὰ τὸν ὀδηγῇ εἰς καλὸν πάντοτε καὶ νὰ τοῦ δίδῃ τὰ πλουσιόδωρα ἐλέη του. Ἐπειδὴ οὕτως μὲ ἐπερικάλεσαν νὰ γράψω εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† Νικόλαος Νίκλος, Πέτρος Νίκλος, Spiridione Cottuvali testifico.

† Παναγιώτης Καψόπουλος μαρτυρῶ.

124.

Προικοπαράδοσις τῆς 8/20 Ἰουνίου 1817. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (Β:βλ. 16 σ. 82).

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ 1817 Ἰουνίου 8/20

¹⁾ Τὸ ἐπώνυμον μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1680.

²⁾ Πρβ. Γ. ΚΑΛΗΣΠΕΡΗΝ, Ἡ πατρικὴ ἐξουσία παρὰ Ρωμαίους Ἐν Ἀθήναις 1894.

εἰς Ζάκυνθο. Ἐκράχθηκα ἐγὼ ὁ νοτάριος Γραδενίγος Ψημάρις εἰς τὴν οἰκίαν τῆς εὐγ(ενοῦς) κ(υρί)ας Ταντίας Λεονταράκι¹⁾, χήρα π(ο)τ(ὲ) κ(υρί)ου Εὐσταθίου Νίκλου, διὰ τὰ παραδοθῆ ὁ προῖκα ὁποῦ ἐτάχθη ἀπὸ τὴν κ(υρί)α Κατίνα Νίκλο π(ο)τ(ὲ) ἄνωθεν κ(υρί)ου Εὐσταθίου, τοῦ μέλλοντος γενέσθαι συμβίου της κ(υρί)ου Ἰωάννου Τζιλιμίγκρα²⁾, ἀναγνώστου τοῦ συμβίου της, μετὰ τὴν ἀρεσκειὰ 13/25 Ἀπριλίου 1816 πράξεις μου, διὰ τὸ ὁποῖον τέλος ἀπὸ ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἔκλεξαν κριτὰς τοῦ μόμπιλε καὶ ρονχισμοῦ τοῦς σ(ινιὸ)ρ Νικόλαον Σκληρὸ³⁾ καὶ Μιχαὴλ Κουρκουμέλη Ρίφιο⁴⁾, τῶν ὁποίων ἔδωκαν καὶ δίνουν ἀπλήρην ἄδεια καὶ ἐξουσίαν νὰ ἰδοῦν καὶ ξετιμώσουν τὰ πάντα εἰς τὴν συνείδησίν τους καί, εἴ τι αὐτοὶ ποιήσουν, ὑπόσχονται ἀμφοτέρω τὰ μέρη νὰ τὸ κρατοῦν στέρεον καὶ ἀμετάτρεπτον. Καὶ πρῶτον:

—Δύο κρεββάτια διπλάρι τῆς Ἀλεξάνδρειας μετὰ τὴν μακρυνάρα καὶ δύο προσκέφαλα γιομάτα μαλλὶ στιμᾶδα δουκάτα ζακυνθινὰ τοῦ προικιοῦ πρὸς λίτρες 5 τὸ δουκάτο μετὰ τὸ ριφλέσσο τοῦ τσεκκινιοῦ πρὸς λίτρες 50 καὶ μετὰ τὸ σόλιτο ἀκρεσσιμέντο τοῦ 20 τὰ ἑκατὸ κατὰ τὸ συνήθειο τοῦ τόπου μας: Δ(ουκάτ)α	250
—Ἐνα πάπλωμα καλικοτ στιμᾶδο ὁμοίως ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	100
—Δύο ζευγάρια σεντόνια ἐντόπια ὁλόλινα στιμᾶδα ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	150
—Μία μεσάλα ἐντόπια καὶ δώδεκα τουβαλίθια ἐντόπια στιμᾶδα Δ(ουκάτ)α	70
—Ἐτερεὴ μία μεσάλα καὶ ἕξι τουβαλίθια τέλο φορέστη στιμᾶδα ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	60
—Δύο ζευγάρια ντεμέλλες μετὰ καμουφα στιμᾶδα ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	20
—Δώδεκα πουκάμισα καμπρὲν στιμᾶδα ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	150
—Δέκα βέστες ἄσπρες καὶ καλικοτ καὶ δύο ἐμιγρὲ στιμᾶδα ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	300
—Τέσσερες μοῦδες ἄσπρα, ἡγουν βελέσσι καὶ γιανκέττη ἡ κάθε μία στιμάδες καὶ αὐτὲς ὅμοια: Δ(ουκάτ)α	100

¹⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακ. μαρτυρουμένη ἀπὸ τοῦ 1680. Α. Ἰωάννης, ἦτο εἰς τῶν Φιλικῶν τῆς νήσου. *Μαρώλης* Α., ὑπανδρεύεται τὴν Ἀγγελικὴν Νίκλη, τὴν μητέρα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἰς τὰς 14 Αὐγούστου 1807, βλ. Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. Ἐν Ἀθήναις σ. 27. — ΝΤ. ΚΟΝΟΜΟΥ, Σολωμοῦ ἀνέκδοτα γράμματα στὸν Ἰωάννη Γαλβάνη. Ἀθήνα 1950 σ. 10.

²⁾ Οἰκογ. ἐκ Πατρῶν τῷ 1780. Τ. Ἰωάννης γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐσπούδασεν ἱατρικὴν καὶ ὑπῆρξεν λογοτεχνικὸς συνεργάτης εἰς *Ζακυνθινὸν Ἡμερολόγιον*, *Μούσας*, *Ροδῶνα*, *Ἀνθῶνα*. κ.ἄ. ὑπὸ τὰ ψευδώνυμα Ἰων. Τσάλμας, Τιμίρας.

³⁾ Ἐπώνυμον γνωστὸν ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1772.

⁴⁾ Οἰκογ. ἐν Ζακ. ἐκ Κουρκουμελάτων Κεφαλληνίας (1590). Ἐκ ταύτης ὁ Παῦλος γεν-

- “Ενα ἄμπιτο στόφρα καλαὶ καὶ ἕτερο κομπελῶττο ριάζε ἄμοριτζά, στι-
μαῖδα ὅμ(οια): Δ(ουκᾶτ)α 200
- “Ενα ἄμπιτο λεβαντῖνα ἄσπρη μὲ ρεκάμα ἀσημένια στιαμαῖδο ὅμ(οια):
Δ(ουκᾶτ)α 200
- “Ετερο λεβαντῖνα περσέγο, φορνίδο μὲ μέρλα, στιμαῖδα καὶ αὐτὰ ὅμ(οια):
Δ(ουκᾶτ)α 100
- “Ενα μπορὸ καὶ ἓνα κομμὸ μὲ δύο πάττους φρίντους, στιμαῖδα καὶ αὐτὰ
ὅμ(οια): Δ(ουκᾶτ)α 160
- Σουμμάρει ὄλος ὁ ἀριθμὸς τοῦ ξετιμωμένου καὶ παραδομένου μόμπιλε καὶ
καὶ ρουχισμοῦ: Δ(ουκᾶτ)α 1860

Ὅμοιως παραδίδεται ἀπὸ τὴν εὐγ(ενῇ) κ(υρί)α μήτηρ τῆς κ(υρί)ας νύμφης
τὸ ἀσημοχρούσαφο περιγραμμένον εἰς τὴν νότα, ὁποῦ ἀπερνᾷ εἰς φίλιτζα μου καὶ
ὁποῦ εἶναι:

—“Ενα ζευγ(άρι) σκουλαρίκια χρυσᾶ μὲ μαργαριτάρια.

—“Ενα ζευγ(άρι) ροζέττες μὲ μαργαριτάρια.

—“Ενα κονταπέττο μὲ μαργαριτάρια ὅλα χρυσᾶ.

—“Ενα ζευγ(άρι) βεργέττες μὲ κεχριμπάρι.

Δύο κομμάτια γορδόνια.

Τρία δακτυλίδια διάφορα καὶ ἓνα ξύλο ἀτόφνο ἀσημένιο.

Μία θηλειὰ καὶ ἓνα σφοντύλι, ὁποῦ ὅλα, κατὰ τὴν ἄνωθεν νότα, ἐτιμή-
θησαν ἀπὸ τὸν σ(ιγιό)ρ Γεώργιον Δικόπουλλο¹⁾ χρυσικὸν ὅμοια: Δ(ουκᾶτ)α 881.

Ἀκόμη ἐπαραδόθησαν τοῦ αὐτοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ μετρητὰ τάλληρα κο-
λονναῖα 200 καλκολαῖδα, κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀρεσκειά, δονκ(ᾶτα) χίλια, ἥτοι 1000.

Περιπλέον ἐκονσενιαρίστηκαν ἀπὸ τὴν εἰρημένη μητέρα καὶ τρεῖς ποσάδες,
ἤγουν πιρουνία καὶ κουτάλια, ἡ κάθε μία τοῦ πέξου ὀγγίε 12 καλκολαῖδα ὡς
ἄνωθεν δ(ουκᾶτ)α 100. Ὅπου ὅλη ἡ παραδομένη προῖκα ἀσεντέρει δ(ουκᾶτ)α
τρεῖς χιλιάδες ὀχτακόσια σαράντα ἓνα, Νο 3841.

Καὶ τέλος πάντων, παραδίδεται τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ ποσσέσσο τοῦ παρόν-
τος ὁσπιτίου εἰς τὴν Πόστα, κοντράδα τοῦ Ἀγ(ίου) Νικολάου τῶν Γερόντων²⁾, τοῦ
νηθεῖς τῷ 1809 ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν ὑπὸ τὸν Καντούνην καὶ εἰργάσθη εἰς τοὺς ναοὺς
τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας.

¹⁾ Περὶ τοῦ ἱατροῦ Δικοπούλλου. Βλ. Π. ΧΙΩΤΗ, ἐνθ' ἄνωτ. 3 σ. 636. Ἐκ τῆς οἰκογ.
τινὲς ὑπηρετήσαν καὶ ὡς συμβαιογράφοι.

²⁾ Ναὸς εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ὅστις τῷ 1483 μετὰ τῶν ναῶν τῶν Ἀγίων Ἀπο-
στόλων, τῆς Φανερωμένης καὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Πετρούτσου ἔκειτο πλησίον τοῦ
Αἰγιαλοῦ. Τῷ 1568 κατεῖχεν αὐτὸν ὁ ἱερεὺς Σταμάτιος Ρουκάνης. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἡ τε-
τάρτη συνοικία τῆς πόλεως ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τούτου μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας.

μάκρου ὀρυῖες 5 καὶ τοῦ πλάτου ὀρυῖες 3 καὶ ἑμισή, πλησίον ἀπὸ Λ : κ(ύρι)ος Σπῦρος Μενάγιας, Α : ἕτερο ὁσπίτιον ντὲ ραζὸν τοῦ π(ο)τ(ἐ) πατρὸς τῆς κ(υρί)ας νύμφης, ἤγουν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, κατὰ τὴν διόρισιν τοῦ π(ο)τ(ἐ) πατρὸς τους, Ο : στράτα λεγομένη τῆς Πόστας καὶ Τρ. τράφος. Καὶ ὁμοίως τὸ ποσέσσο τοῦ ἐλαιοστασίου εἰς τὸν Πλάνο¹⁾ τῆς ἔστενσιὸν βατζελλίων 4 καὶ τρία κβάρτα μὲ ἐλιές ἐντόπιες καὶ κορωναιίκες ὀγδοήντα, τοῦ ὁποίου οἱ πλησιασμοὶ θέλει μελετηθοῦν εἰς καιρὸν τῆς ξετιμώσεως καὶ ὅπου τὰ μέρη εἰς τὸ παρὸν τὰ καλκολάρουν καὶ τὰ δύο, ἤγουν σπίτι καὶ ἐλαιοστάσι διὰ δουκᾶτα, ὥς ἄνωθεν, χιλιάδες πέντε. Μὲ ἑξεκαθαρωσύνην ὅτι ἡ προῖκα, ὅπου, ὥς ἄνωθεν, ἐπαρადόθη τοῦ γαμβροῦ εἶναι ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ρουχισμό καὶ τὸ χρυσάφι ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς προικὸς τῆς ἄνω μελετημένης μητρὸς τῆς, καθὼς εἶναι καὶ τὸ ἐλαιοστάσι, ὅπου δι' αὐτὰ φυλάττει τὰ δίκαιά της διὰ τὰ ριζαρτζιμένα της, ὥς τὰ τάλληρα ἑκατὸ ἀπὸ τὰ μετρητὰ καὶ ἀκόμη ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν ρουχισμόν, ἤγουν τὸ ἐννιακόσιον πενήντα τὰ ἐπαράδωσε ὁ ἐδῶ παρὼν εὐγ(εν)ῆς σ(ινι)ὸρ Ἰωάννης Λεονταράκις, μητρικὸς θεῖος τῆς κ(υρί)ας νύμφης, ἀπὸ ἐδικόν του, τὰ ὅποια ἔχουν νὰ ἐννοοῦνται εἰς ὄφελος καὶ μπενεφίτζιο τῆς κ(υρί)ας νύμφης, ἡ ὁποία ρισερβάρεϊ κάθε της ρισαρτζιμέντο ὅπου τῆς ἀπαρθενεῦει ἀπὸ τὴν κληρονομία τοῦ π(ο)τ(ἐ) πατρὸς της, κατὰ τὲς διόρισες τοῦ αὐτοῦ π(ο)τ(ἐ) πατρὸς της, εἰς τὲς πράξεις μου, νὰ τὸ λάβῃ καὶ κυριεύῃ ὥς διμισσόρια της, ἐπειδὴ ἡ προῖκα ὅπου ἐπαρადόθη τοῦ συμβίου της, ὥς ἄνωθεν, περισεύει ἀπὸ τὴν ποσότη ὅπου μὲ τὴν ἄνωθεν προικοσυμφωνίαν ἔταξε τοῦ αὐτοῦ μέλλοντος γενέσθαι συμβίου της καὶ τὸ αὐτὸ περίσσευμα ἀγροικᾶ νὰ εἶναι εἰς αὔξησιν προικὸς, ὁ ὁποῖος κ(ύρι)ος Ἰωάννης, ὁ γαμβρὸς, ὑπόσχεται εἰς κάθε καιρὸ καὶ κάζο διὰ τὴν περιλαβομένην προῖκα, ὥς ἄνωθεν, καὶ μὲ ἐπερικάλεσαν νὰ γράψω εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† Νικόλαος Σκληρὸς κριτής.

† Μιχέλης Κουρκουμέλης κριτής.

† Ἰωάννης Σιλιμίγγκρας ἀναγνώστης βεβαιώνω.

† μανόλις λεονταράκις μαρτυρῶ.

125.

Εἰδικὴ πληροφορία τῆς 18/30 Ἰουνίου 1817. Νοτάριος Γρ. Ψυχάρης (Β:βλ. 76 σ. 112).

† In gloria Christi anno a nativitate Eius 1817 adi 18/30 Giugno Zante. Il qui presente s. Nicolo Niclo Finomeno²⁾ crea nomina e destina in di lui

¹⁾ Τοπων. τῆς περιοχῆς τοῦ τ. δ. Ψωφίδος μαρτυρούμενον ἀπὸ τοῦ 1509.

²⁾ Τὸ παραιθέμενον ἐνταῦθα ἐπώνυμον *Φινωμένον* ἐπικρατεῖ μετὰ ταῦτα ὡς οἰκογενειακὸν ἐν Ζακύνθῳ ἀντὶ τοῦ Νίκλος.

legittimo procuratore in virtù del presente special mandato di procura il di qui absente ma come fosse presente et accentante Marco Vraca autorizzandolo di poter a nome del costituente dimandare e ricevere da Stefano Papadopullos tallari cento sessanta per portar di frumento bacili quaranta otto somministrandogli in fede delli di lui magazeni di grani allo stesso Papadopullos fornaio di questa città il quale clandestinamente evase senza fargliene il pagamento; per il che il s. procuratore porta prodursi in ogni e qualunque Cancellaria Consolare e produrre qualunque memoria o altra carta per obbligarlo a tal pagamento, pottendo perciò far atto di sequestri nelli di lui effetti ed anche vigionarlo fino sul pagamento stesso giacchè promette tener l'operato di detto sig. procuratore il cap. s. Nicoli q. Pierro Niclo Finomeno fermo, rato, grato et irrevocabile et affermo. In testa essendo pregato.

Νικόλαος Φινωμένος ¹⁾, Νικόλαος Γραμματικόπουλος ²⁾ μαρτυρῶ.

Ἀναστάσιος Σαμαριζόπουλος μαρτυρῶ.

(Μετάφρασις ὑπὸ Α. Χ. Ζώη).

Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ 1817 τῇ 18/30 Ἰουνίου Ζάκυνθος. Ὁ ἐδῶ παρὼν κ. Νικόλαος Νίκλος Φινωμένος κάμνει, ὀνομάζει καὶ ὀρίζει νόμιμον αὐτοῦ ἐπίτροπον, δυνάμει τῆς παρούσης εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, τὸν ἐδῶ ἀπόντα, ὡς παρόντα καὶ ἀποδεχόμενον, Μάρκον Βράχαν, ἐξουσιοδοτῶν αὐτὸν νὰ δύναται ἐπ' ὀνόματι τοῦ συνιστῶντος νὰ ζητῇ καὶ λαμβάνῃ παρὰ τοῦ Στεφάνου Παπαδοπούλλου τάλληρα 160, ὅπως φέρῃ σῖτον βατσέλια 48, χορηγῶν αὐτὸν ἐν πίστει εἰς τὰς ἀποθήκας του πρὸς τὸν αὐτὸν Παπαδόπουλλον, ἀρτοποιὸν τῆς πόλεως ταύτης, ὃ ὁποῖος κρυφίως ἐδραπέτευσε χωρὶς νὰ τὸν πληρώσῃ. Ὅθεν ὁ κ. ἐπίτροπος θὰ δύναται νὰ παρίσταται ἐν οἰκείῳ ποτε προξενικῷ γραφεῖω καὶ προσάγῃ οἰονδήποτε ὑπόμνημα ἢ ἄλλο ἔγγραφον, ὅπως τὸν ἀναγκάσῃ εἰς τὴν αὐτὴν πληρωμὴν δυνάμενος διὰ τοῦτο νὰ ἐνεργῇ κατάσχεσιν ἐπὶ πραγμάτων του καὶ ἅμα τὸν φυλακίσῃ μέχρι τῆς αὐτῆς πληρωμῆς· ὅθεν, ὑπόσχεται νὰ κρατῇ τὸ πραχθὲν τοῦ αὐτοῦ κ. ἐπιτρόπου ὁ πλοίαρχος κ. Νικόλαος ποτὲ Πέτρου Νίκλος Φινωμένος στερεόν, βέβαιον, εὐχάριστον καὶ ἀμετάβλητον καὶ βεβαίῳ. Παρεκλήθην ὡς μάρτυς νὰ ὑπογράψω.

Νικόλαος Φινωμένος, Νικόλαος Γραμματικόπουλος μαρτυρῶ.

† Ἀναστάσιος Σαμαριζόπουλος μαρτυρῶ.

¹⁾ Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο σώζεται καὶ σήμερον εἰς Ζάκυνθον. Βλ. Α. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Γενεαλογικὰ Ἀγγελικῆς Νίκλη - Σολωμοῦ, Ἀθηνᾶ 52 (1948) σ. 237.

²⁾ Παλαιότερα μνεῖα τοῦ ἐπώνυμου τῷ 1511. Ὁ Κ. ΣΛΘΑΣ (Monumenta V, 17) ἀναφέρει Στρατιώτην Γ. ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1499.

126.

Πόληγεις πλοίων τῆς 25 Ἰουνίου ἡ Ἰουλίου 1818. Νοτάριος Γρ. Ψυχάρης (Βιβλ. 81 σ. 101).

† In gloria Christi anno a nativitate Eius 1818 di 25 Giugno S. U. 7 Juglio S. N. Zante. Il qui presente s. Ippolito Bertrand direttore del pielego nominato s. Giacomo con paviglione Brittanico, dico Ionio, al presente ancorato in questo porto, in virtù della procura 7/19 Giugno 1816 stipulata negli atti del s. Andrea Ofpoca nodaro pubblico di Corfù con sua legalità che noi viene esibita per passarla in custodia nella mia notariale filza a cautela della presente disposizione colla qual procura fattagli dal s. Demetrio Sicuro figlio coroneipato del s. Nicolo viene autorizzato il s. Beltrand da detto suo principale di poter disporre il trabaccolo medesimo in virtù del presente pubblico notariale instrumento, cede in libera et assoluta disposizione il trabaccolo stesso verso li qui presenti così contenti Sⁱ Dionisio Niclo Brati¹⁾ q^m Eustachio e Dionisio Margari²⁾ di Zuane ambi da questa città unitamento a tutti li di lui armigi et attrezzi, cioè arbori, velle, corde, canone, caichio, robba di camera, cucina e dispensa, giusto il di lui inventario, come è et s'attrova, e che fù visto e rivisto dalli predetti aquisitori li quali rimasero perfetamente contenti, per il prezzo e valore concordamente da ambe le parti stabilito e fissato di tallari della Regina ossia imperiali seicento e quaranta, No 640, i quali in mia presenza et testimonii al presente vengono dali et esborsati da ambi li aquisitori, cioè la meta per cadaun di essi aquisitori, il quale sara capitaneziato del predetto Capⁿ Dionisio Margari et il s. Bertrand pur in mia presenza et testimonii, in virtù della facoltà improdotagli alla predetta procura, riceve il suddetto valore concordemente fissato per tallari imperiali 640, co' quali si chiama pago, contento et intieramente rissartico dell'intiera summa di valore potendo li sud^{ti} aquisitori dal di d'oggi averlo, dirigerlo, navigarlo, noleggiarlo, civernarlo, e farne di esso quello loro pare e piace obbligandosia . . . essendo il disponente s^v procurator che detto naviglio e

¹⁾ Μπράτη, οἰκογ. μαρτυρουμένη ἐν Ζακ. τῷ 1534. Καὶ σήμερον εἰς Κοίταν - Οἰτόλου Μάνης ἀπαντᾷ ἡ οἰκογ. Μπράτη ἢ Μπρατάκον. - Μ. Ἀναστάσιος, ἐπῆρξε συμβολαιογ. Ζακ. τῷ 1777-1815. - Μ. Πέτρος, ἀπὸ τοῦ 1845. Καὶ τοπων. εἰς χωρίον Γύρι ἀπαντᾷ τοῦ Μπράτη ἢ Ράχι.

²⁾ Μάργαρη οἰκογ. ἀπαντᾷ ἐν Ζακ. ἀπὸ τοῦ 1535 μέχρι σήμερον. - Μ. Κωνσταντῖνος, περὶ τὰ τέλη τῆς 18 ἐκατ. μαθητεύσας εἰς Ἰωάννινα ἐδίδασκε τὴν Ἑλληνικὴν εἰς Ἰταλίαν. Μ. Λαμπρινὸς ἢ Λύρας, γεννηθεὶς τῷ 1791 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ἐπαναστάσεως. - Μ. Δημήτριος, ζῶν λόγιος ὑπερέτησεν ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ ἔγραψε πλείστας μελέτας.

libero da cambi et appoteche, per il che vi sono pregato le dette parti di scrivere in testimonianza et affermazione dichiarando che il Sⁱ Bertrand non si intende soggetto a veruna sorte di spesa dal di d'oggi per detto trabaccolo, nè di ancoraggi, tonelaggio e divisti doganali.

† hyp^o Bertrand D, procuratore affermo.

† Dionisio Candachitti ¹⁾ testifico.

† Antonio Mandila testifico.

(Μετάφρασις ὑπὸ Λ. Χ. Ζώη).

Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἔτη ἀπὸ γεννήσεως Αὐτοῦ 1818 τῇ 25 Ἰουνίου ἔ. π. 7 Ἰουλίου ἔτος νέον Ζάκυνθος. Ὁ ἐδῶ παρὼν κ. Ἰππόλυτος Μπερτράντ πλοίαρχος τοῦ πιελέγου ὀνόματι Ἅγιος Ἰάκωβος ὑπὸ σημαίαν βρετανικὴν, λέγων Ἰονικὴν, ἥδη ἠγκυροβολημένον εἰς ἐδῶ λιμένα, δυνάμει τῆς ἀπὸ 7/19 Ἰουνίου 1816 ἐπιτροπικῆς, συνταχθείσης εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ κ. Ἀνδρέου Ὁφποκα, δημοσίου συμβολαιογράφου Κερκύρας, διὰ τὴν νομιμότητα, ἣτις μοὶ ἐχορηγήθη ὅπως διαφυλάξω ταύτην εἰς τὰς συμβολαιογραφικὰς πράξεις μου εἰς ἀσφάλειαν τῆς παρούσης διαθέσεως διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτροπικῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Σιγούρου, χειραφετημένου υἱοῦ τοῦ κ. Νικολάου, ἐξουσιοδοτεῖται ὁ κ. Μπερτράντ παρὰ τοῦ εἰρημένου κυρίου νὰ δύναται νὰ διαθέτῃ τὸ τραμπάκκουλον αὐτό, δυνάμει τοῦ παρόντος δημοσίου συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, καὶ παραχωρεῖ εἰς ἐλευθέραν καὶ ἀπόλυτον διάθεσιν τὸ αὐτὸ τραμπάκκουλον πρὸς τοὺς ἐδῶ παρόντας καὶ οὕτω εὐχαριστημένους κυρίους Διονύσιον Νίκλον Μπράτην ποτὲ Εὐσταθίου καὶ Διονύσιον Μάργαρη τοῦ Ἰωάννου, ἀμφοτέρους ἐκ τῆς πόλεως ταύτης μεθ' ὅλων αὐτοῦ ἐξαρτυμάτων καὶ ὀπλισμοῦ ἦτοι, ἱστῶν, παννίων, σχοινίων, κανονίων, λέμβου, ἀντικειμένων αἰθούσης, μαγειρείου καὶ ὀψοθήκης κατὰ τὴν ἀπογραφὴν αὐτῶν, ὥς εἶναι καὶ εὐρίσκεται καὶ τὸ ὅποilon εἶδον καὶ ἐπανεῖδον οἱ εἰρημένοι ἀγορασταί, οἱ ὅποιοι ἔμειναν τελείως εὐχαριστημένοι διὰ τὴν τιμὴν καὶ ἀξίαν ὁμογνώμως παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καθορισθεῖσαν ταλλήρων τῆς βασιλείσεως, ἦτοι αὐτοκρατορικῶν ἐξακοσίων τεσσαράκοντα, ἀριθ. 640, τὰ ὅποια παρουσίᾳ ἐμοῦ καὶ τῶν μαρτύρων κατὰ τὸ παρὼν ἐδόθησαν καὶ ἐπληρώθησαν παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἀγοραστῶν, ἦτοι τὸ ἥμισυ δι' ἕκαστον τῶν αὐτῶν ἀγοραστῶν, τὸ ὅποilon (πλοῖον) θὰ κυβερνᾶται παρὰ τοῦ εἰρημένου καπετὰν Διονυσίου Μάργαρη καὶ τοῦ κυρίου Μπερτράντ, παρόντων ἐπίσης ἐμὲ καὶ μαρτύρων ἥδη, δυνάμει τῆς ιδιότητος παρασχεθείσης αὐτοῖς διὰ τῆς εἰρημένης ἐπιτροπικῆς δέχεται τὴν ρηθεῖσαν ἀξίαν ὁμογνώμως καθορισθεῖσαν τῶν ταλλήρων αὐ-

¹⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακύνθῳ ἐκ Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1670.

τοκρατορικῶν 640, διὰ τῶν ὁποίων κράζεται πληρωμένος, εὐχαριστημένος καὶ τελείως ἀποζημιωμένος τοῦ ὀλοκλήρου ποσοῦ τῆς ἀξίας, δυναμένων τῶν εἰρημέων ἀγοραστῶν ἀπὸ σήμερον νὰ τὸ ἔχουν, διευθύνουν, ταξιθεύουν, ναυλώνουν, κυβερνοῦν καὶ κάμνουν αὐτὸ ὡς θέλουν καὶ βούλονται, ὑποχρέων, εἰς δήλωσιν τοῦ διαθέτοντος ἐπιτρόπου, ὅτι τὸ ρηθὲν πλοῖον εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ δάνεια καὶ ὑποθήκας, διὸ παρακαλοῦνται ἀμφοτέρω τὰ μέρη νὰ γράψουν ἐμμαρτύρως καὶ ἀσφαλῶς δηλοῦντα ὅτι ὁ κ. Μπερτρὰντ δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδεμίαν δαπάνην ἀπὸ σήμερον διὰ τὸ ρηθὲν τραμπάκουλων οὔτε δι' ἀγκυροβόλια, ναύλους καὶ τελωνειακὰς ἐπιθεωρήσεις.

Ἰππόλυτος Μπερτρὰντ Δ. ἐπίτροπος βεβαιῶ.

Διονύσιος Καντακίτης μαρτυρῶ.

Ἀντώνιος Μάντηλας μαρτυρῶ.

127.

Ἑταιρεία τῆς 27 Ἰουνίου/9 Ἰουλίου 1818. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (Β:βλ. 81 σ. 108).

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ 1818 Ἰουνίου 27 καὶ 9 Ἰουλίου εἰς Ζάκυνθο. Μὲ τὸ κοντράττο 25 Ἰουνίου 3 Ἰουλίου τρέχοντος πράξες μου ἔλαβαν εἰς ἀγορὰν οἱ παρόντες κ(ύρι)οι Διονύσιος Μάργαρης τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ κ(ύρι)ος Διονύσιος Νίκλος Μπράτης π(ο)τ(ε) Εὐσταθίου ἀπὸ τὸ ἕτερον, ἀπὸ τὸν καπετὰν Ἰππόλυτο Μπέλτραντ τὸ πιέλεγο μὲ μπαντιέρα ἰγγλέζε, ὀνομαζόμενον S. Giacomo διὰ τάλληρα ἱμπεριαλικά ἐξακόσια σαράντα ἀπὸ τὴν ὀλόκληρη ποσότη ἔδωσε τὰ ἑμισὰ ὁ καθεὶς ὥστε ὁποῦ ἀπαρθενεύει τὸ ἑμισὶ ἀπὸ τὸ αὐτὸ πλοῖο καὶ ἀτρέτζα του τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν Νίκλο καὶ Μάργαρη καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸ ἴδιο κοντράττο τῆς ἀγορᾶς ἀκκορδάρισαν ὅτι ὁ Μάργαρης νὰ εἶναι διὰ καπετάνιος εἰς αὐτὸ καὶ θέλει κάμουν τὰ ρελατίβα γράμματα, οὕτω διὰ τῆς παρούσης συμφωνοῦν καὶ ξεκαθαρίζουν πὼς μέλλοντας νὰ εἶναι στὸ μπόρδο τοῦ αὐτοῦ πλοίου ἰντερεσσᾶδος Νίκλος, οὕτω ὁ Καπ(ετ)ὰν Μάργαρης δὲν θέλει κάμνει κανένα προᾶγμα τοῦ ἐπάγγελμα τούτου δίχως τὴν γνώμην καὶ βουλὴν καὶ ρώτημα τοῦ εἰρημένου ἰντερεσσάδου Νίκλου, ἡγουν τόσο εἰσὲ ναύλους ὥσάν εἰς κάμπια σπεκουλατσιὸν ὃ ἕτερο ἐπιχείρημα ὁποῦ νὰ στοχαστῇ ὠφέλιμο τῆς συντροφίας εἰς ὑπόσχεσιν καὶ οὕτως ὁμοίως καὶ ὁ Νίκλος εὐρισκόμενος εἰς τὸ εἰρημένο πλοῖον δὲν θέλει κάμει κανένα ἀρμπίτριον δίχως τὴν γνώμην τοῦ κ(υρ)ίου Μάργαρη. ἡμπορῶντας ὁ καθεὶς τοὺς νὰ κάμνη τὸ μέρος τῆς προπριετᾶς του καὶ νὰ τὸ δεσπονέρη ὡς θέλει καὶ βούλεται.

Ἐπειδὴ οὕτως μὲ ἐπερικάλεσαν νὰ γράψω εἰς μαρτυρίας καὶ βεβαίωσιν.

† Διονύσιος Νίκλος Μπράτης.

† Διονύσιος Μάργαρης.

† Ἀναστάσιος Σαρμαρτζόπουλος μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Λεκατζῆς¹⁾ μαρτυρῶ.

128.

Ἐποκατάστασις πληρεξουσίου τῆς 16/28 Σεπτεμβρίου 1819. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (Β:βλ. 87 σ. 68).

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἔτη ἀπὸ γεννήσεως Αὐτοῦ 1819 Σεπτ(εμβρίου) 16/28 Ζάκυνθο. Συστημένος ὁ παρὼν κ(ύ)ρ Διονύσιος Μπερτέλλης²⁾ τοῦ Ἀντωνίου ἀπὸ τὸν Γεώργ(ιον) Ἀντύπα³⁾ διὰ ἐπίτροπόν του διὰ τὴν αἰτίαν ὁποῦ φανερώνει ἡ ἐπιτροπικὴ 2/14 Ἰουλίου 1819 πρᾶξις μου μὲ ἐξουσία νὰ σοσιτιουίρη ἕτερον εἰς τὸ πόδι του, οὗτος διὰ τῆς παρουσίας σοσιτιουίρει τὸν παρόντα καὶ ἐκδεχόμενον κ(ύρι)ον Διονύσιο Νίκλο Μπράτη διδοντάς του τὰς ἴδιες ἐξουσίες, ὁποῦ ὁ πριντζιπάλος τὸν εἶχε δώσει μὲ τὴν εἰρημένην ἐπιτροπικὴ εἰς τὴν ὁποίαν ρεκαρτάρεται καὶ μὲ ἐπερικάλεσαν νὰ γράψω εἰς μαρτυρίαν καὶ βεβαίωσιν.

διονύσιος Περτέλλης ἐπίτροπος.

διονύσιος μπράτης⁴⁾ δέχομαι.

129.

Εἰδικὴ πληρεξουσιότης τῆς 9/21 Σεπτεμβρίου 1824. Νοτάριος Γρ. Ψημάρις (Β:βλ. 106 σ. 59)

† Εἰς δόξαν Χριστοῦ, ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ 1824 Σεπτ(εμβρίου) 9/21 εἰς Ζάκυνθο. Ὁ παρὼν κ(ύρι)ος Κωνσταντῖνος Χαντζόπουλλος π(ο)τ(ε) Χαντζῆ διὰ τῆς παρουσίας ἐκλέγει καὶ ψηφᾷ διὰ νόμιμόν του ἐπίτροπον τὸν παρόντα καὶ ἐκδεχόμενον κ(ύρι)ον Διονύσιον Νίκλο Φινωμένον τοῦ σ(ινιὸ)ρ Νικολάου διὰ νὰ ἡμπορῇ ἐρχόμενος ὁ κ(ύρι)ος Σπῦρος Πομόνης⁵⁾ εἰς Ζάκυνθο νὰ ἔχῃ τελειώσει τοὺς λογαριασμοὺς ὁποῦ μὲ αὐτὸν ἔχει ὁ ἐμφανισθεὶς καὶ ἂν οὗτος δὲν ἔλθῃ εἰς τὴν διορίαν, ὁποῦ φανερώνει ἡ νοταρικὴ 5/17 Αὐγούστου ἀπερασμένου πρᾶξης εὐγ(ενοῦς) σ(ινιὸ)ρ Νικολάου Λαμπέτη⁶⁾ νοταρίου, ὡς ὑποσχέθη

¹⁾ Τὸ ἐπώνυμον μαρτυρεῖται ἀπὸ τοῦ 1715.

²⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακ. Α. Γρηγόριος, ἀρχιεπίσκοπος Ἰθάκης ἐν Ζακ., οὗτινος ἡ διαθήκη τῆς 15 Μαρτίου 1828 ἐσώζετο παρὰ τῷ συμβολαιογράφῳ Ζακ. Π. Μυλωνᾷ.

³⁾ Ἡ οἶκογ. μαρτυρεῖται ἐν Ζακ. ἀπὸ τοῦ 1560. Ἀνθίμος Ἀντύπας, ἔγινε τῷ 1601 δέκατος ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας. Βλ. Μ. ΚΡΙΑΡΑ, ἐνθ' ἂν. Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου 2 (1940) 5.

⁴⁾ Καὶ ἐνταῦθα τὸ Μπράτης ἀντεκατέστησε τὸ ἐπώνυμον Νίκλος ὡς ἐγένετο ἀνωτέρω μὲ παρωνύμιον Φινωμένος. Προφανῶς ἐνταῦθα τὸ Νίκλος ἀπῆχεῖ πλέον τὸ ἐπών. γενεᾶς.

⁵⁾ Ἡ οἶκογ. ἀπαντᾷ εἰς χωρίον Τραγάκι ἀπὸ τοῦ 1510. Π. Διονύσιος τοῦ Νικολάου ὑπῆρξεν ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν παρευρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, Πατρῶν καὶ Νεοκάστρου.

⁶⁾ Ἡ οἶκογ. ἐγγεγραμμένη ἐν τῇ χρυσοβίβλῃ τῷ 1508 (Κ. ΣΑΘΑ, Monumenta V. 17)

μέ τὴν αὐτὴν νοταρικήν. νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν Ζάκυνθο ὁ κ(ύριος) Νικολῆς Μπάστας¹⁾ καὶ ἂν οὗτος καὶ δὲν ἔλθῃ, ὁ Πομόνης νὰ εἶναι ἀποκριζάμενος νὰ πλερώνῃ τοῦ ἄνωθεν Κωνσταντῇ Χαντζόπουλλον ὅ,τι ὁ ἴδιος ὁ Χαντζόπουλλος ἔχει νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Πομόνη· οὕτως ὁ αὐτὸς ἐπίτροπος θέλει ὑποχρεώνει τὸν ἄνωθεν ὑποκείμενον Μπάστα εἰς τὴν αὐτὴν πληρωμὴν καὶ ἂν ἡ χρεὶα τὸ φέρῃ, θέλει ἡμπορῇ ὁ ἐπίτροπος νὰ παρουσιάζεται εἰς κάθε κριτήριο τόσον ἐναντίον εἰς τὸν Πομόνη, ὥσάν καὶ εἰς τὸν Μπάστα προξεντάροντας μεμόριες, ζητήματα καὶ ἄλλα γράμματα, κἀνῃ ὁρισμοὺς καὶ ξοφλητικές, τελειωτικoὺς λογαριασμοὺς, καθὼς ἡμποροῦσε νὰ πράξῃ ὁ ἴδιος ἐμφανιστεῖς Χατζόπουλλος, ὁποῖος ὑπόσχεται νὰ κρατῇ τὸ πραχθὲν τοῦ εἰρημένου του ἐπιτρόπου στερεὸν καὶ ἀμετάτρεπτον, παρκαλῶντάς με νὰ γράψω εἰς μαρτυρίαν καὶ βεβαίωσιν.

† Κωσταντῆς Χατζόπουλος.

† Διονύσιος Νίκλος δέχουμαι.

† Διονύσιος Ραφτόπουλος μαρτυρῶ.

† Τζώρτζης Λεκατζῆς μαρτυρῶ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἐγγραφα μεμονωμένα ἐκ τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου ἐδημοσίευσαν παλαιότερον εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας κυρίως ὁ ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ καὶ ὁ Λ. Χ. ΖΩΗΣ. Ἐκ τούτων ὁ Λ. Χ. ΖΩΗΣ, *Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher*, Berlin - Athen 13 (1936 - 37) σ. ιε' - μζ', ἔδωκε μίαν σειρὰν ἐξ 21 ἐγγράφων τοῦ 16ου αἰῶνος. Τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν δημοσιευόμενα εἶναι ἡ μόνη σειρὰ ἐγγράφων, ἡ καλύπτουσα διάστημα ἀπὸ τοῦ 1653 - 1824 καὶ παρέχουσα εἰκόνα τῆς ζωῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ Βενετοκρατίας καὶ μετὰ ταῦτα.

Δυστυχῶς τὰ πρωτότυπα τῶν ἐγγράφων τούτων, ὥς καὶ ὁλόκληρον τὸ πολυτιμότεον Ἀρχαιοφυλακεῖον τῆς νήσου, ἐκάησαν κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1953. Τοῦτο περιεῖχε πολλὰς χιλιάδας ἐγγράφων, χρονολογούμενων ἀπὸ τοῦ 1500-1900.

Πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς ἐπιβάλλεται ἡ βιβλιογραφία τῶν εἰς διάφορα ἔντυπα ἐγκατεσπαρμένων ἐγγράφων ἐκ τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου καὶ ἡ ἔκδοσις αὐτῶν εἰς corpus ἵνα καθίσταται εὐχερὴς ἡ χρησιμοποίησις των ὡς πηγῶν διὰ τὴν καθόλου ἱστορίαν ὅχι μόνον τῆς νήσου ἀλλὰ καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς Βενετοκρατίας καὶ μεταγενεστέρως.

κατήγετο ἐκ τοῦ Ἰωάννου Λαμπέτη ἐλθόντος ἐν Ζακύνθῳ ἐκ Ναυπλίου. Ὁ Νικόλαος ὑπῆρξε συμβολαιογράφος Ζακύνθου ἀπὸ 1794 - 1838.

¹⁾ Οἶκογ. ἐν Ζακύνθῳ καὶ τοπων. τοῦ Μπάστα εἰς χωρίον Φαγιᾶ. Μ. Ἰάκωβος συμβολαιογράφος Ζακ. 1762 - 1766. Ὁμώνυμα χωρία ἀπαντῶσι καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἠλείᾳ.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

(Οἱ παρὰ τὰς λέξεις ἀριθμοὶ δηλοῦν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐγγράφου).

- ἀβανταγιωῶ (ἰτ. *vantaggioso*)· σύμפורος, ἐπω-
φελής 69.
ἀβάντι (ἰτ. *avanti* καὶ *avante*)· ἔμπροσθεν, ἐμ-
πρός, πρότερον 1.
ἀβαντιτράττο (ἰτ. *avantitratto*)· προκαταβολικῶς 61,
101, 103.
ἀββιζάρω (ἰτ. *avvisare*)· εἰδοποιῶ, ἀναγγέλλω,
γνωστοποιῶ 12.
ἀγγιονστάρω (ἰτ. *aggiustare*)· διορθῶ, συμβιβάζω 29.
ἀγκαλὰ (ἀνκαλά, ἀγκαλά)· σύνδ. καίτοι, ἄν καὶ 7, 8.
ἀγκιναρόκηπος ὁ, 14, 86.
ἀγκιναρότοπος ὁ, 86.
ἀγρόβιο (ἰτ. *aggravio*)· βάρος, θασμύς, ἐπιβαρόν-
σεις ἐπὶ κτήματος, αἱ νομικῶς λεγόμεναι δου-
λεῖαι 96.
ἀγροικῶ· ἀκούω, ἔννοω, κρίνω. Τὸ ρ. εὐρίσκεται
καὶ εἰς γ' πρόσ. ἀγροικᾷται· ἀγροικοῦνται· γροί-
κοῦνται μὲ τὴν σημάσιαν τοῦ θεωρεῖται, ἰσχύει,
ἀνέκει 2, 29, 38, 40.
ἀδελφομοῖρι, τό· ἡ μερίς τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ τῆς κλη-
ρονομίας τῶν γονέων 2, 38, 98.
ἀδεμπιμέντο (ἀδεπιμέντο, δεπιμέντο), (ἰτ. *ademp-
mento*)· εκπλήρωσις πραγματοποιήσεως, 51, 54,
63, 64 καὶ.
ἀκβισιτᾶδο (ἰτ. *acquistato*)· ἀποκτηθὲν 82, 110.
ἀκβισιτάρω (ἰτ. *acquistare*)· ἀποκτῶ, 82, 96, καὶ.
ἀκκορδάρω (ἰτ. *accordare*)· συμφωνῶ 127.
ἀκκουζάρω (ἰτ. *accusare*)· κατηγόρῳ τινα ἐν δι-
καστηρίῳ, ἐνάγω 5.
ἀκκρεσσιμέντο (ἰτ. *accrecimento*)· αὐξήσεως 122, 124.
ἀκόντο (ἰτ. *a conto*)· διὰ λογαριασμόν, ἀπέναντι 2,
4, 5, 29, 34, 58, 105 καὶ.
ἀλ ἰκόντρο (ἀλίκόντρο) (βεν. *alincontro*)· ἀντιθί-
τως, 1, 4, 6, 16, 21, 39, 81.
ἀλλαξία ἢ· ἐνδυμασία, ἀνταλλαγή 52, 53.
ἀλωνάρις ὁ, 55.
ἀμαχεύω· ὑποθηκεύω 111.
ἀμοριτζά· 124.
ἀμοροζιτά (;)· σποργή· 124.
ἀμπαριζιώνες· πιθανόν παρουσιάσεις, ἐμφανίσεις· 96.
ἀμπέδιнос· ἐλάτινος (ἰτ. *abete* ἢ ἐλάτη) 62.
ἀμπιλιτάρω – ἀμπελιτάρω (ἰτ. *abilitare*)· ἀναδεικ-
νύω ἱκανόν, καθιςτῶ 29, 106.
ἀμπίρω (ἰτ. *ambire*)· ἐπιθυμῶ 96.
ἀμπιτο, τὸ (ἰτ. *abito*)· γυναικεῖον φόρεμα ἑορτάσι-
μον ἢ νομικὸν ἐκ μετάρης. Περιάπτων ἀπὸ τοῦ
λαμποῦ ἐξαρτῶμενον καὶ φέρον τὴν εἰκόνα τῆς
Παναγίας ἐπὶ λευκοῦ ὑφάσματος ἀποτετυπωμέ-
νην καὶ προτετραμμένον ἐπὶ μελανοῦ τετραγώ-
νου ἐριούχου ὑφάσματος 43, 124.
ἀμπλα (λατ. *amplius*)· πλήρης 9.
ἀνάσπορος 65.
ἀννουλλάδα (ἰτ. *annullata*)· ἀκρωθείσα, καταρ-
γηθεῖσα 24, 55, 68.
ἀννουλλάρω (ἰτ. *annullare*)· ἀκρωνῶ 105, 107,
110.
ἀνταποκρίνομαι, (ἀνταποκρένομαι, ἀποκρένομαι)
ἀποζημιώνω 4, 8, 16, 26, 36, καὶ.
ἀντάρ (ἐκ τοῦ ἰτ. *andare*, πορεύομαι)· ἀναχώρησις,
ἀπόπλους 40.
ἀντεμπίρω (ἀδεμπίρω, ἀτεμπίρω) (ἰτ. *adempire*)
ἐκτελῶ, εκπληρῶ. 2, 106, 108 καὶ.
ἀντερίρω (ἰτ. *aderire*)· συνολογῶ, συγκατανεύω 2.
ἀντζι (ἰτ. *anzi*)· καὶ μάλιστα 100.
ἀντζιανιτὰ (ἰτ. *anzianità*)· ἀρχαιότης, δικαίωμα
προτεραιότητος 12, 79.
ἀντίγο (βεν. *antigo* ἰτ. *antico*)· παλαιός, ἀρχαῖος,
ἐπὶ πράγματος τὸ παρὰ τῶν προγόνων κληρονο-
μηθὲν 43.
ἀντριτούρα· κατ' εὐθείαν 54.
ἀξεσνέριστα· ἐπίρρ. ἄνευ προστριβῶν ἢ παρεξηγή-
σεως 26.
ἀξινάρι, τό· ἔκτασις πρὸς γῆς καταμέτρησιν τῶν ἀγρῶν,
δυναμένη νὰ καλλιεργηθῇ ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας.
Τὸ ἀξινάριον ὑπελογίζετο πρὸς 580^{1/2} Ἴονικὰς
τετρ. ὀάρδας 14, 49, 52, 53, 67, 79, 112.
ἀζιῶ (ἡζιωμένος)· ἀναγνωρίζω 67, 79, 93.
ἀουτορικά (ἰτ. *autorità*)· κυριότης, ἐξουσία, δύνα-
μις 9, 83, 116.
ἀπογράφω· δι' ἐγγράφου συμβολαίου ἀσφαλίζω,
ἐκτιμῶ 18, 67.
ἀποκόβω· δίδω εἰς ἀποκοπήν, ὑπολογίζω κατ' ἀπο-
κοπήν τὸ ποσὸν τῆς παραγωγῆς ἢ τοῦ δικαίω-
ματος, ἐπὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων 77.
ἀποκοπή· εἶδος συνεταιρισμοῦ. 55, 71, 72, 77, 88, καὶ.
ἀποστίλλα (ἰτ. *postilla*)· ὑπερρόγραφον, σημείωμα εἰς

τὸ περιθώριον, σημείον διαβεβαιώσεως 61, 113.
ἀπογράφω τειλεῖων τὸ ψάλλον 62.

ἀπαρθενεῦω - ἀπαρτενίω (ιτ. appartenire)
ἀνήκω 14, 37, 44, 124 κα.

ἀπελλάω (ιτ. appellare) ἐκκαλῶ, κάμνω ἔφε-
σιν 116, 117.

ἀπροβάω, ἀπρομπάω (ιτ. approvare) παραδέ-
χομαι, ἐγκρίνω 52, 61, 67, 79, 93.

ἀράζω ἀγκυροβολῶ 9.

ἄρατος ὁ, τι ἄρατος ὁ, τι δῆποτε 44.

ἀρεσκεία (ἀρεσκεία), ἡ τὸ προικισμῶν 2, 14,
43, 92, 110 κα.

ἀρίζω (ιτ. risico) κίνδυνος 40.

ἀρμάδα (ιτ. armata) στόχος 40, 41.

ἀρματώνω ἐφοδιάζω τὸ πλοῖον δι' ὅλων τῶν ἐξαρ-
τημάτων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν κανονικὴν κί-
νησιν του.

ἀρμεττα 63, 68, 98.

ἀρμπάτω (ιτ. arbitrio) θέλησις, ἐξουσία 127.

ἄρμπας ἄλμπας, ἄρμπας (ιτ. arbitro) διαι-
τητής 29, 89.

ἄρρεδε (ιτ. arredo) κατασκευὴ 43.

ἀσεντέω (ιτ. ascendere) ἀνθροίζω, συγκαταλέγω
124.

ἀσκήνω τήκω, εἰσπράττω ἀσκήνω ὁ τόπος
παράγει 106.

ἀσπειταρίζω 2, 24.

ἀσπειτάω (ιτ. aspettare) περιμένω, πρόκειται νὰ
λάβω, 2, 9, 24.

ἀσπειταίβα (ιτ. aspettativa) προσδοκία, ἀναμενό-
μενον δικαίωμα 2, 14.

ἄστρον, τό τουρκικὸν νόμισμα 53, 85, 102 κα.

ἀσσενάδος (ιτ. assegnato) σημειωμένος, ὁφειλόμε-
νος 121.

ἀσσιστέντζα (ιτ. assistenza) βοήθεια συντήρησις
62.

ἀσσολοῦτος (ιτ. assoluto) ἀπόλυτος, μόνος 5.

ἀττεντάντε (ιτ. accettante) ἀποδεχόμενος 70.

ἀττετάω (ιτ. accettare) δεχομαι, παραδέχομαι
7, 38, 52, 61 κα.

ἀτζιάν (προηγούμενος) 2.

ἀτζιόν (ιτ. azione) πράξις, ἐνέργεια, μετοχή 128.

ἀτόρνο (ιτ. a torno) περίξ 43.

ἄττη (ιτ. atto) αἱ συμβολαιογραφικαὶ πράξεις, τὰ
συμβόλαια 9, 14, 43, 53, 60 κα.

ἀτρέτζα ἄρμέτζα (σχονία, ἱστία, ἄγκυρα κλπ. τοῦ
πλοίου ἐξαρτήματα). 127.

ἄτακκάδος (ιτ. attaccato) συναπτόμενος, συνενού-
μενος, ἐφαπτόμενος, 96.

ἄττουάλ (ιτ. attuale) πραγματικὸς 52, 53, 61.

αὐθεντικός, ὁ ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἀφέντην, ὁ κρατι-
κός, ὁ δημόσιος, 52, 79, 93.

ἄφεντία, ἡ ἡ ἐξουσία, ἡ ἀρχή, αὐθεντία 54.

ἄφόντις τὸ μεσαιων. ἐπὶρρ. ἀφόντι 9, 23, 37 κα.

ἄφφαττο (ιτ. affatto) ἐπὶρρ. τελείως 2.

ἄχαμνίζω καθιστῶ τινὰ ἀδύνατον, ἰσχυρὸν 120.

ἄψέντε (ιτ. absente) ὄρος οικονομικός, εἶδος τι
ἐρημοδικίας καταδικῆς ἢ ἐκπτώσεως δικαιοώ-
ματος 29

Βάκος, ὁ (ιτ. vacuo) ἔρημος 52, 55, 64, 71.

βαλουτάδο (ιτ. valutato) τὸ ἔχον ἐκτιμηθῆ 70.

βαπτιστίκιον (βαπτιστίκι), τὸ τὸ πρὸς τὸν βαпти-
ζόμενον ὄρον τοῦ ἀναδόχου 6.

βαρικός ὁ, (βαρκή) τόπος ἔχων πολλὰ ὕγρασιαν,
ἐλώδη 93.

βαρῶ βαρώνω, ζυγίζω, ἀξίζω 39.

βαστάω ὁποῖός, 2.

βασιέλλι, τό μεσαιων. βασιέλλι, ὁ ἐκ τοῦ Λατ.
vassellum, μέτρον ἐκτάσεως ἴσον πρὸς δύο ἀξι-
νάρια ἢ μέτρον χωρητικότητος ἴσον πρὸς 70
λίτρας, 14, 49, 51, 55, 74 κα.

βελέσσι, τὸ (βεν. valessio) ἐσώφριον γυναικῶν
συνήθως βαμβακερὸν ἢ ἐξωτερικὸν ἐορτάσιμον
ἔνδυμα γυναικῶν 38, 39, 124.

βέντιτα, ἡ (ιτ. ventita) ἡ πώλησις 63.

βεργέττα, ἡ (ιτ. verghetta) χρυσὸν ἐνώπιον κυ-
κλικὸν 39, 124.

βέρο (ιτ. vero) ἀληθής 2.

βέστα, ἡ (ιτ. vesta) φόρμα γυναικῶν, ἐσθής 124.

βία, ἡ (ιτ. via) ὁδὸς τρόπος, 5.

βιατζάω (ιτ. viaggiare) ταξιδεύω 59.

βιάγιο, (βιάτζο) τὸ (ιτ. viaggio) ταξίδι 24, 51,
54, 58, 53, 68.

βιγόρε (ιτ. vigore) ἡ ἰσχύς, τὸ κύρος 91.

βλαντί, τὸ τὸ μεσαιων. βλοττιν, πολυτελὲς ἐκ κα-
θαρῆς μεταξὺς ὕψοςμα καὶ ἔνδυμα 43.

βλησίδι, τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον, θησαυρός, κέρ-
δος 40, 59, 68, 106, 111.

βοιτυλιώτικο, τὸ τὸ ἐν χρήσει εἰς τὸ Βοῖτυλον.
βολά, ἡ ἡ φορὰ 2.

βολοντά, ἡ (ιτ. volonta) βολοντάριο ἡ θέλησις 7, 26.

βολονταριαμέντε (ιτ. volontariamente) ἐπὶρρ. ἐκού-
σιως 91.

βουτζί, τὸ ἀγγεῖον ξύλινον ἐν ᾧ θέτουν τὰ σι-
τηρὰ ἢ καὶ οἶνον, ἀλλαχὺ ὁ πίθος 62, 63.

Γάδη ἡ ἡ ἀλλαχὺ κἀδη, ἐν Ζακύνθῳ δηλοῖ καὶ
μικρὸν βοτάνιον ἀνοικτὸν κατ' ἀμφοτέρας τὰς βά-
σεις του καὶ φέρον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν μι-

- κρῶς ὅπας διὰ τῶν ὁποίων ἐκρέει ὁ διὰ τῆς τρι-
πορίας ἀπὸ τὰ σίπουρα ἐκθλιβόμενος μου-
στος 124.
- γαζέτα (βεν. gazeta)· νόμισμα γαλκούν Βενετι-
κὸν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτήσεων
τῆς Βενετίας ἰσοδυναμοῦν πρὸς δύο σολῖα 53,
54, 85, 86 καὶ.
- γαλιόττα (γαλεόττα) (ἰτ. galiotta)· κωπήλατον καὶ
ἱστιοφόρον ταχύπλουν σκάφος, μικρογραφία τῆς
γαλιέρας, χρησιμοποιούμενον καὶ ὡς πειρατικόν.
5, 8, 9.
- γάλος (ἰτ. galo)· κόσμημα, σειρήτιον 39.
- γαμπᾶς, ὁ (βεν. gaban, τουρκ. kaba)· χειμερινόν
φόρεμα ἀτελῶς κατεργασμένον μετὰ καλύμμα-
τος κεφαλῆς 23, 34.
- γαστᾶλδος, ὁ (βεν. gastaldo)· ἐμπορικός ἀντιπρό-
σωπος, ἐπίτροπος ἀδελφότητος, ἐπίτροπος ναοῦ,
ἐκτελεστής δικαστικῶν ἀποφάσεων· gastaldi
ducali· δικαστικὴ ἀρχὴ δι' ἧς εἰσέπραττον οἱ
Βενετοὶ τὰς καθυστερημένας ὀφειλάς 114.
- γιαγερός, ὁ διαγερός, ἐπιστροφῇ 39.
- γιακέττη ἡ (γαλλ. jaquette)· ζακέττα, κολόβιον 124.
- γιούς (ἰτ. jus)· δίκαιον, δικαίωμα 120.
- γενεράλ (γενεράλε, γενεράλε) (ἰτ. generale)· γε-
νικός, προβλεπτής 7, 70.
- γκιοῦστος (γιοῦστος) (ἰτ. giusto)· δίκαιος, ἀκριβής 17.
- γοβερνατρίσε (ἰτ. governatrice)· κηδεμὼν 70.
- γοδέρω (ἰτ. godere)· ἀπολαμβάνω, καρποῦμαι 46.
- γορδόνι, τὸ (γαλλ. cordon)· λεπτότατον χρυσοῦν πε-
ριθέραιον ἐκ τῶν κατασκευαζομένων ἐν Ζακύνθῳ
καὶ μεταφερομένων ἐπὶ Βενετοκρατίας εἰς τὴν
Δύσιν 124.
- γράνα, ἡ· τάφος, ἀλλὰ σκαπόμενος πρὸς ἀπο-
στράγγισιν ὑδάτων ἢ ὁρθότητιν ἢ προφύλαξιν
ἀγρῶν 12, 112 καὶ.
- Δαμασκίνα-δαμασκέτο τό· ἐκ Δαμασκού ὕφασμα 43.
- δατίζον, ἡ (ἰτ. dazione)· ἡ δῶσις 70.
- δεκρετάρω (ἰτ. decretare)· ψήφίζω 6.
- δελίτο, τὸ (ἰτ. delitto)· τὸ ἔγκλημα 11.
- διμλιτῶρος, ὁ (ἰτ. debitore)· ὀφειλέτης, χρεώστης
62, 83.
- δεπουτάρω (ἰτ. depulare)· διορίζω ἀντιπροσώπους
διὰ τина ὁπόθισιν 116, 117.
- δεσδα (ἰτ. disegno)· σχέδιον 43.
- δεσπότιζο, τὸ (ἰτ. deposito)· κατὰθεσις, παρακα-
θήκη, ἐνέχυρον 7.
- δαίνα, ἡ· Ἰνδιάνη, ὁθόνη λεπτὴ ποικιλόχρωμος, τὸ
ταῖσι 92.
- διαρέτα 43.
- διαφορεῦν· ὠφελεῖν 36.
- διάφορον, τὸ· τόκος, κέρδος 27, 40, 53, 56 καὶ.
- διβέροσα (ἰτ. diverso)· διάφορα 43.
- δισγοῦστο (δεσγούστο) (ἰτ. digusto)· δυσαρέσκεια,
βλάβη, ζημία 28, 32.
- δiligετιμέντε (ἰτ. diligentemente)· ἐπιμελῶς 90.
- διμάντα (ἰτ. dimanda)· αἵτησις 115.
- διμισσόρια (ἰτ. dimissoria)· ἀφετική ἐπιστολή 124.
- διορθῶνω δουλειά· ἀναθίτω ἐργασίαν 5, 10, 16,
23 καὶ.
- διόρθωσις ἡ· ἐπανόρθωσις ἐνιαχοῦ δὲ καὶ διαθή-
κη 2.
- διόρισις, ἡ· καθορισμός, δυνάτις 124.
- διπλαρεῖνος· ὁ ἐκ διπλάκως κατασκευασμένος· εἰ-
δος χονδρῶ ἐντοπίου ὑφάσματος ἀπὸ παντὶ δι-
πλάρι, δίμιτον 23.
- διπλάρι, τὸ· εἶδος χονδρῶ ὑφάσματος· εἶδος κου-
βίρας μαλλίνης προικῆας, γυναικεῖον ἐξωτερι-
κὸν ἔνδυμα 124.
- διοποντέρω (δεσποντέρω, δεσπονέρω) (βεν. dispo-
ner)· διαθίτω 5, 6, 82, 127.
- διφειτίβος (ἰτ. difettivo)· ἑλλειπτής 111.
- διφφερεντζιάδα (ἰτ. differenziale)· διαφορετικὸς 43.
δὸν 119.
- δουκάτο, τὸ (βεν. ducato) βενετικὸν νόμισμα 14,
26, 49 καὶ.
- δοτιῶρος (ἰτ. dottore)· διδάκτωρ 83.
- Ἐξεκρίω (ἰτ. esequire)· ἐκτελῶ, πραγματοποιῶ
52, 61, 67, 79 καὶ.
- ἐξεκονίδες 7.
- ἐξιγγέρω (ἰτ. esigere)· ἀπαιτῶ, εἰσπράττω 121.
- ἐξίτο τὸ (ἰτ. esito)· ἡ ἔκβασις, τὸ ἀποτέλεσμα 91.
- ἐκδύομαι (ἐγδύομαι, ἐγδύνομαι)· ἀποξενοῦμαι 52
58, 67, 79.
- ἐλαιοστάσι, τό· ἐλαίων, 122, 124.
- ἐλεγγέρω (ἰτ. eleggere)· ἐκλέγω 43, 115.
- ἐλιενάρω (ἰτ. alienare)· μεταβιβάζω, ἀπαλλοτριῶ 9.
- ἐμιγρῶ (βεν. emigre)· στενὸν φόρεμα τὸ ὁποῖον
ἔφερον Γάλλοι μετανάσταί καὶ ὁποῖον ἦτο ἐν
χρῆσει ἐπὶ τινα ἔτη 124.
- ἐμπόροσ (ἐσμπόροσ) (ἰτ. borsa)· βολάντιον, εἴσπρα-
ξις 91, 106.
- ἐντύνω (ντύνω, ντέρω)· 10, 66, 81, 109.
- ἐξοδία ἡ, ἐξόδιον τό, ἐξοδος ἡ, (ἐξοδες) ἡ· δα-
πάνη, τὸ ἐξόδον 5, 6, 52, 79 καὶ.
- ἐπιτροπική ἡ 128.
- ἐμποροσάρω (ἰτ. imborsare)· θέτω εἰς τὴν τσί-
πην 4, 68, 91, 102.
- ἐσποζιτζών (ἰτ. esposizione)· ἡ ἔκθεσις 11.

ἐσπρεσσομένητε (ιτ. *espressamento*)· ἐπίρρ. ρητῶς 122.

ἐσπρέσσο (ιτ. *espresso*)· ρητῶς, ὠριζόμενος 9, 12, 16, 23 κἀ.

ἔσσερε (ιτ. *essere*)· εἶμαι, ὑπάρχω 23.

ἐστενσιών (ιτ. *estensione*)· ἔκτασις 124.

ἐττελλεντίσσιμος (ιτ. *eccellentissimo*)· ἐξοχώτατος 2, 4.

ἐττεττουάδα (ιτ. *eccettuato*)· ἀπεκλεισμένη, ἐξηρημένη 68.

εὐλόγησις, ἡ 38, 39, 98.

εὐλογητικός, ὁ ὁ διὰ τῶν εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας εὐλογηθεὶς σύζυγος, ὁ νόμιμος 38, 39, 98.

ἐφμεσιός· ἐπίρρ. κατὰ τὸ ἥμισυ 12.

ἐφφέτια (ιτ. *effetta*)· κινήτη περιουσία 7.

ἐφφετιβαμέντε (ιτ. *effettivamente*)· ἐπίρρ. πραγματικῶς 68.

ἐφφετιβός (ιτ. *effettivo*)· πραγματικῶς 53, 107.

Ζιππούνι (τζιππόνι, τζιππούνι) (βεν. *zippon*, ιτ. *giupponi*)· ἀνδρικὸν περιστῆθιον, γιλέκο, 23, 38, 39, 43, 92.

Θηλεῖά, ἡ 114.

Ἰγγλέε· ἀγγλική 127.

ἰδικός (ἐδικός, δικός)· συγγενής 24, 68.

ἰλλιμιτάτα (ιτ. *illimitato*)· ἀπεριόριστα 83.

ἰμπορτάντε (ιτ. *importante*)· κατεπείγουσα, σπουδαία 26.

ἰμπορτάρω (ιτ. *importare*)· εἰσάγω, συμποσθῶμαι 54.

ἰνατεράμπιλε (ιτ. *inalterabile*)· ἀμετάβλητος, ἀνἀλλοίωτος 2, 68.

ἰναπιλάμπιλε (ιτ. *inappellabile*)· ἀνέκλητος, ἐπὶ δικαστικῆς πράξεως ἢ κρίσεως 89, 115.

ἰνβεστίρω (ιτ. *investire*)· ἐπενδύω 20, 69.

ἰνκαμμινάρω (ιτ. *incamminare*)· προάγω, κατευθύνω, καθορίζω 9.

ἰνκατεριάνα 92.

ἰνβριζιτόωρος (ιτ. *inquisitore*)· ἐξεταστής, ἐπόπτης τῶν ὑπαλλήλων 61.

ἰνκλοῦζος (ιτ. *incluso*)· ἐγκλεισμένος 43.

ἰνκόμοδο (ιτ. *incomodo*)· ἐνόηλτις, στενοχωρία 91.

ἰνκοντράριος (in *contrario*)· ἀντίθετος 52.

ἰνλαμιασμένος 88.

ἰνπέτιον (ιτ. *inpegno*)· ὑπόχρεσις 106.

ἰνπερέτιονο (λατ. *in perpetuo*)· διαρκῶς 82.

ἰνπερφεζιονάρω (ιτ. *inperfezionare*)· ἀφίνω ἀτελές 5.

ἰνσολιδονι (λατ. *insolidum*)· ὑποχρέωσις εἰς ὅλον κληρὸν 10, 16, 52, 67 κἀ.

ἰνστάρω (ιστάρω) (ιτ. *instare*)· ἐνοχλῶ, ἐνάγω, παρακινῶ 6, 7, 11, 28, 82 κἀ.

ἰνστοιουίρω (ιστιουίρω)· καθιστῶ, ὀρίζω 44, 49, 70, 80 κἀ.

ἰντέρδιττο (ιτ. *interdetto*)· ἀπαγόρευσις 68.

ἰντερεσσάδος (ιτ. *interessato*)· ἐνδιαφερόμενος 127.

ἰντερεσσε - ἰντερεσσεα (βεν. *interesse*)· τὸ συμφέρον, τὸ κέρδος 4, 6, 10, 11, 12, 16, κἀ.

ἰντζίρω (ιτ. *in circa*)· περίπου 2, 6, 18 κἀ.

ἰντιέρο (ἰντιέρα) (ιτ. *intiero*)· ἀκείρατος, ὁλόκληρος 9, 34, 91.

ἰντιεραμέντε (ιτ. *intieramente*)· ἐπίρρ. τελείως καθ' ὁλόκληριαν 10, 16.

ἰντιματιζῶ (ιτ. *intimazione*)· συμφωνία, παραγγελία, κοινοποιήσις 1.

ἰσραορδινάριο (ιτ. *straordinario*)· ἔκτακτον 7.

ἰτάγι, τὸ (ιτ. *intaglio*)· χάραγμα 39.

Καβέτζα (καβέτζο) (ιτ. *gavetta*)· νῆμα, χροσθὸν, διάκοσμος 2, 43, 92.

κάζο, πὲρ κάζο, ἰν κάζο (ιτ. *per, in caso*)· ἐν περιπτώσει 2, 26, 49 κἀ.

κακοποιός, ὁ ὁ ζημιωτής 65.

καλά, τὰ τὰ ὑπάρχοντα, ἡ περιουσία. Τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς· αἱ θωρεαὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς 2, 7, 9, 13, 16 κἀ.

καλαφάτης, ὁ (ιτ. *calafato*)· ἐπισκευαστής τῶν ὑφάλων τοῦ πλοίου (καΐκοῦ) 51.

καλικόν· (ἀπ)λωμα καλικόν 124.

καλκολάδος (ιτ. *calcolato*)· ὑπολογιζόμενος 124.

καλκολάρω (ιτ. *calcolare*)· ὑπολογίζω 122, 124.

καλλιεργίζω· αἰλλιεργῶ 64, 85.

καλογνώμιον, τὸ ἡ καλὴ γνώμη 123.

καλοιβόλια (ιτ. *qualsì vaglia*)· οἰαδήποτε βούλησις, διάθεσις 2.

καμιζόλα (βεν. *comisola*)· ἐπενδύτης 39.

καμούφα· τατιά σουρωτή, φραγματάς 124.

καμπελλῶττο, τὸ (ιτ. *ciampellotto*)· ἐπενδύτης, καμηλωτὴ 124.

κάμπια (ιτ. *cambio*)· συναλλαγὴ, θαλασσοδάνειον 74.

καμπρέν, καμπρένιος, ὁ ἐξ ἐφάσματος χαρτὴ 38, 39, 43, 124.

κανναβατζέττα (ιτ. *cannavaccio*)· κανναδόπανον 43.

καννελλάδος, ὁ 39.

καντζέλλο (ιτ. *cancello*)· φραγμός, τραπέζιον, γραφεῖον 96.

κατούνι, τὸ (ἰτ. *cantone*)· στενωπὸς 51, 67.
 καουτζιόν (καουτζιό, καουτζιόν) ἢ (ἰτ. *cauzione*)· ἀ-
 σφάλεια, ἐγγύησις 42, 67, 70, 79 κα.
 καουτελάρω (ἰτ. *cautelare*)· ἐξασφαλίζω, βεβαιῶ,
 ἐγγυῶμαι 7.
 καταρράρω (ἰτ. *caparrare*)· δίδω ἀρραβῶνα 7.
 καπάρο, τὸ (ἰτ. *capparo*)· ἀρραβῶν 51, 58.
 κατατζίτá, ἡ (ἰτ. *capacità*)· (ικανότης), χωρητικό-
 τῆς 67.
 καπιτάλε, τὸ (ἰτ. *capitale*)· τὸ κεφάλαιον 69.
 καπ.τάρω (ἐκαπιτάρω) (ἰτ. *capitare*)· φθάνω.
 ἀπρότ. καπιτάρει συμβαίνει 8.
 κάτο (ἰτ. *capo*)· κεφάλαιον κάτο πὲρ κάτο 29, 105.
 καρταρόλι, τὸ (βεν. *quartaroli*)· μέτρον χωρητ.
 τὸ ἥμισυ τοῦ κοιλοῦ, τριάντα λίτρες περίπου ἢ
 τὸ 1/4 τοῦ πινακίου. 12 πινάκια 1 μῶδιον 37,
 61, 72.
 καρτζιόνι, τὸ· καλτσόνι, ἡ μικρὴ κάλτσα 39.
 κάσσι, τό· ἐπενδύτης 39.
 κασσέλλα, ἡ (ἰτ. *cassella*)· ξύλινον κιβώτιον· ἔπι-
 πλον ὃ συνήθως ἔφερον ἐγγλυφα σχέδια 43, 62.
 καταβολάδα 87, 112.
 κβερέλα (καρέλα) (ἰτ. *querela*)· αἰτίαςις κατηγο-
 ρία 18, 28.
 κβερελάρω (καρελάρω) (ἰτ. *querelare*)· κατηγο-
 ρῶ, ἐνάγῳ 29, 32.
 κεττρώνω· ἐμβολιζῶ 112.
 κεφαλαίρις, ὁ 43.
 κεχρημπάρι, τὸ 124.
 κλόσσι, τὸ· ὁ κροσσὸς 43, 92.
 κοβερετόριο, κουβερετόριο τό. (ἰτ. *copertorio*)· μέ-
 γας τάκης 43.
 κοζανίτης, ὁ· εἶδος λευκῆς σταφυλῆς 52, 53.
 κοινοτάφιον (κοινοτάφιο) τὸ· ὁ οἰκογενειακὸς τάφος
 46, 49.
 κολλέγας, ὁ (ἰτ. *collega*)· ὁ συνεταῖρος κολλήγας 9.
 κολόρ, τὸ (ἰτ. *colore*)· τὸ χρώμα 43.
 κολοράδος, ὁ (ἰτ. *colorante*)· χρωματιστικὸς 43.
 κολοννάτο, τὸ (ἰτ. *colonnato*)· νόμισμα δισηλόν
 154.
 κομμέσσος ὁ (κουμμέσσο)· ὁ (commesso) πληρε-
 ξούσιος, ἐπίτροπος 7, 8, 37, 68 κα.
 κομμοδιτά (γκομμοδιτά) (commodità)· εὐπορία, ἄ-
 νεσις 2.
 κόμμοδο, τὸ (ἰτ. *commodo*)· ἡ ἄνεσις, ἀνάπαυσις,
 εὐκαιρία 49.
 κομμός, ὁ· ἔπιπλον τραπεζοειδοῦς σχήματος, ἔχον
 συρτάρια πρὸς τοποθετήσιν ἐνδυμάτων 124.
 κομπαρίρω (ἰτ. *comparire*)· παρουσιάζομαι 116.
 κονπαρτέτσιτος (ἰτ. *compartecipe*)· ὁ συμμέτοχος 11.

κομπρέζο (ἰτ. *compresso*)· πεπιεσμένος 92.
 κομπρομέσσο (ἰτ. *compromesso*)· δίκη διαιτησίας
 115.
 κουπερτάρω (ἰτ. *copertare*)· καλύπτω, παράγω 12
 κονσένια (ἰτ. *consegna*)· ἡ παράδοσις, διαφύλαξις
 34, 43, 122.
 κονσενιάδος (ἰτ. *consegnato*)· παραδεδωμένος ση-
 μειωμένος 70.
 κονσενιάρω (ἰτ. *consegnare*)· παραδίδω, σημειώ-
 νω, παραχωρῶ 2, 9, 38, 105, 111 κα.
 κονσιέντζα, (κονσέντζια) (βεν. *consistenza*)· ἡ συνεί-
 δησις 2, 166.
 κονσιδεράρω (ἰτ. *considerare*)· διασκέπτομαι, ἐξε-
 τάζω 71.
 κονσιστέντε (ἰτ. *consistente*)· συνιστάμενον 43.
 κονσορτίβα (βεν. *consortiva*)· ἀμοιβαία 90.
 κονστιτουέντες ὁ (ἰτ. *constituente*)· ἐντολεὺς 70,
 115, 116 κα.
 κοντάδα, ἡ (ἰτ. *contante*)· ἡ εἰς μετρητὰ χρήματα
 προῖς τῆς νόμης 14.
 κονταπέττο, τὸ (ἰτ. *contapetto*)· κόσμημα γυναι-
 κείον ἐκ χρυσοῦ τιθέμενον πρὸ τοῦ στήθους 124.
 κονιάρω (ἰτ. *contare*)· μετρῶ, πληρώνω 4, 43.
 κοιτινοῦάρω (ἰτ. *continuare*)· ἐξακολουθῶ 108,
 118.
 κοντενουατζιόν (ἰτ. *continuazione*)· ἡ συνέχεια,
 ἐξακολούθησις 43.
 κοντετζιονάδα 2.
 κοντιτζιόν (κοντετζιόν) (ἰτ. *condizione*)· ὁρος συμ-
 φωνία 2, 10, 49, 50 κα.
 κόντε - κόντο (ἰτ. *conto*)· ὑπολογισμὸς 68.
 κοντατζιονάρω (κοντετζιονάρω) (ἰτ. *condizionare*)·
 διατίθεμι, περιορίζω 110.
 κοντολογία, ἡ· ἡ βραχυλογία, τὸ σύντομον 116, 117.
 κοντοματία, ἡ (ἰτ. *contumacia*)· τόπος ἐναπο-
 θηκεύσεως ἐμπορευμάτων 119.
 κόντρα (κόντρο) (ἰτ. *contra*)· ἐναντίον 32, 80,
 83 κα.
 κοντράδα (κοντράτα, σκοντράδα) (ἰτ. *contrata*)·
 συνοικία, περιοχὴ 2, 14, 30, 35, 88, 90,
 96 κα.
 κοντράριος (ἰτ. *contrario*)· ἀντίθετος, ἐναντίος 61,
 67, 69 κα.
 κοντράττο, τὸ (ἰτ. *contratto*)· συμβόλαιον, συμ-
 φωνητικόν 127.
 κοντριμπουτζιόν (ἰτ. *contribuzione*)· ἡ εἰσφορά 6
 61, 106.
 κονφερμάρω (ἰτ. *confermare*)· ἐπικυρῶ, ἐπιβε-
 βαιῶ 60.
 κονφινάρω (ἰτ. *confinare*)· συνορεύω 61.

κομφίνι, τὸ (ἰτ. *confine*)· τὸ σύνορον 79.
 κοπέλλα, ἡ· ἡ νέα ὁπρήτρια 15.
 κοπέλλι, τὸ· ὁ ὁπρήτης 48.
 κοπιαστής, ὁ· ὁ εἰς τὰ κτήματα ἐργαζόμενος 12, 84, 85, 86 κα.
 κορχάτος· ὁ ἔχων χρώμα τοῦ κρόκου, κίτρινος 92.
 Κορνάρα τερμινανζίν· ἀπόφαις τοῦ προβλεπτοῦ
 Κορνέρ 30, 48, 53, 56, 97.
 κόρπο (ἰτ. *corpo*)· τὸ σῶμα 12, 14, 86 κα.
 κορποράλ (ἰτ. *corporale*)· σωματικός, ιδιόκτητος
 52, 53, 61, 67.
 κορρέντε (ἰτ. *corrente*)· κυκλοφοροῦν 54.
 κορριοποντέρω (ἰτ. *corrispondere*)· ἀποδίδω, ἀν-
 ταμείβω 4, 23, 73, 75 κα.
 κορριοσσίων (βεν. *corisponsion*)· πληρωμὴ 55,
 77, 112 κα.
 κορωνάικος· ὁ ἐκ Κορώνης, ἐπὶ ἐλαιοδένδρων πρὸς
 διάκρισιν ἐκ τῶν ἐντοπίων 52, 79, 88, 112 κα.
 κορωνέττο (ἰτ. *coronetto*)· ἀνθόπλεκτον 39.
 κοναλιτά (ἰτ. *qualità*)· ποιότης· αἱ βελτιώσεις ἢ
 αἱ καλλιέργειαι αἱ γενόμεναι εἰς τὸν ἄγρον 114.
 κουάρτα (ἰτ. *quarta*)· ἄγγειον χωροῦν τὸ τέταρ-
 τον μοδίου· τὸ τέταρτον τοῦ πήχεως· ἡ ἔκτα-
 σις τοῦ μεγάλου καὶ λιγανοῦ δακτύλου 43.
 κουβέλι, τὸ· πολλαχοῦ μέτρον θυμητριακῶν χω-
 ρητικότητος 24 ὁκάδων. ἐνιαχοῦ δὲ 44 ὁκά-
 δων 37.
 κουινιάδα, ἡ (ἰτ. *cognata*)· ἡ γυναικαδέλφη 24.
 κουινιάδος, ὁ (ἰτ. *cognato*)· γυναικαδέλφος 53.
 κουθροβουλο, τὸ· στέλεχος τῆς σταφιδάμπλου, τὸ
 ὁποῖον κατ' ἔτος κόπτεται καὶ ἐκφύει βλαστούς,
 χονδρὸς κορμὸς τοῦ κλήματος 93.
 κουέρσα, ἡ (ἰτ. *corsa*)· δρόμος, ταξίδιον 9.
 κουέρσος, ὁ (λατ. *corso*)· πειρατεία ἢ λ. εὐρηται
 καὶ κατὰ οὐδ. γένος τὸ κουέρσος 9.
 κουρτινέλλι, τὸ (ἰτ. *cortinelli*)· παραπέτασμα 43, 42.
 κουστοντία, ἡ (ἰτ. *custodia*)· φύλακῃ, φύλαξις 105.
 κρεοιμένο, τὸ (ἰτ. *crescimento*)· περίσσευμα, αὐ-
 ξησις 92.
 κόρβω (κόρφοι)· διαλύω, ἀκυρῶ τὴν συμφωνίαν 1.
 κόρψιμον, (τὸ) τῆς γραφῆς· ἡ διάλυσις, ἡ ἀκύρω-
 σις τῆς ἐγγράφου συμφωνίας 68.
 κροίζω (κροάζομαι - κροάζομαι - κροασμένη)· προ-
 σκαλῶ, ὁμολογῶ 1. 5 κα.
 κρεββάτι, τὸ· τὸ στρώμα τῆς κλίνης 38, 39, 46, 49 κα.
 κρέντιτο, τὸ (κρέδιτο - κρέτιτο) (ἰτ. *credito*)· ἡ
 πίστωσις 7, 48, 53 κα.
 κρεδιτώρος, ὁ (ἰτ. *creditore*)· πιστωτής, ἐγγυη-
 τὴς, δανειστής 5, 53.
 κρεσέω (ἰτ. *crescere*)· αὐξάνω 106.

κροῖατο, τὸ 67.
 κροτινίρω· καταγγέλλω 11.
 κροπία, ἡ· κόπρος 64.
 κροπίζω· κοπρίζω 65, 88.
 κρούσσια, τὰ· θύσανοι, κρούσοι 39.
 κτιστοσύνη, ἡ· τέχνη τοῦ κτίστου 10.
 κυράτζα, ἡ (κεράτζα-κυράτζω)· κυρία 44, 79, 82, 91.
 κωνδίκιλο, τὸ (κωντίκελο) (ἰτ. *condicilo*)· νομικὴ
 πράξις τελευταία· βουλήσεως μετὰ τὴν διαθή-
 κην συντασσόμενη πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς 49,
 50, 60, 110 κα.
 Λαβοράδα - λαβοράδο (ἰτ. *lavorato*)· κατεργασμέ-
 νη 2, 43.
 λαβορέντες (ἰτ. *lavorante*)· ἐργάτης 26.
 λαδία, ἡ· ἡ ἐποχὴ τοῦ τρογγοῦ τῶν ἐλαίων 71,
 77, 104.
 λαμῶς, ὁ· περιδέραιον 43, 92, 2.
 λαονδόρω (ἰτ. *laudare*)· ἐγκρίνω, ἐπαινῶ 52, 61,
 67, 79 κα.
 λαοτρέττα (ἰτ. *lastretta*)· πέτρα μικρὴ, κόσμημα, ἡ
 λ. παρὰ τὸ *lastra*· ὄαλος 43.
 λαοτρίνη 43.
 λαορεύω· περιποιοῦμαι 12, 87.
 λεβαντίνα, ἡ· εἶδος ἄνθους 124.
 λεγκίτιμο (ἰτ. *legittimo*)· νόμιμος 4, 10, 16.
 λεγκιτιμαμέντε (ἰτ. *legittimamente*)· νομίμως 2.
 λέζες (ἰτ. *legge*)· νόμος 80.
 λειώνω βλ. κόφτω· διαλύω τὴν συμφωνίαν 1.
 ληνός, ὁ· τόπος ὅπου πατοῦν τὰς σταφυλάς, πα-
 τητήρι 14, 61.
 λιβέλλο, (ὀλιβέλλο) (ἰτ. *livello*)· ἐδαφονόμιον 2, 61,
 96, 107.
 λιθία, ἡ· ὁ ἐκ λίθων χωρὶς κονίαμα τοῖχος, δ' οὐ
 περιφράσσον κήπους καὶ ἀγρούς. Ὑποβαπτάζει·
 τὸ χῶμα τῶν ἀμπέλων ὅσαι εἶναι εἰς τὴν κλι-
 τὸν τοῦ βουνοῦ 90.
 λικονυδάρομαι (ἰτ. *liquidare*)· ἐκκαθαρίζω 10.
 λιμπερώω (ἰτ. *liberare*)· ἐλευθερώνω 11.
 λινομπάμπακος· ὁ ἐκ λίνου καὶ βάμβακος 92.
 λιτζεντζιάρω (λιτζεντζιάρω) (ἰτ. *licenziare*)· ἐλευ-
 θερώνω, ἀπαλλάσσω 96.
 λίτικος, ὁ· ἐξ ἐλαίων 64.
 λίτρα, ἡ (ἰτ. *libbra*)· Ἡ ἀξία τῆς λίτρας ὡς νομί-
 σματος ἐπὶ ἐντοκρατίας ἐποικίλλε κατὰ δια-
 φόρους ἐποχάς. Καὶ ὡς μονὰς βάρους 61, 104
 122 κα.
 λογῆς (λοῆς). Συνήθως ἡ γεν. τί λογῆς· τίνος εἴ-
 δους· ἡ λογῆ· τὸ εἶδος· λογῆς κοπῆς· παντός
 εἶδους 7, 9, 14, 20, 38 κα.

λόκος, ὁ (ἱτ. *luogo*)· τόπος 86, 87.
 λότζα, ἡ (ἱτ. *loggia*, βεν. *loza*)· στοά 61.
 λουρί, τό· λωρίς ὑφάσματος 43, 92.
 λουρωτός, ὁ· ὁ ἔχων λωρίδας 43.
 λιτροπόλο, ἡ· πετοῦτα τοῦ λουτροῦ 38, 39, 43.
 Μαθητεύω· διδάσκω 27.
 μακρονάρα, ἡ· ὑποπροσκεφάλαιον 38, 92.
 μαλεφίτζιο, τό (ἱτ. *maleficio*)· βλάβη 96.
 μανίκα, τό· τὸ μανίκι, φόρεμα χειριδωτῶν 39.
 μανίκι, τό· βραχιόλιον 43, 79, 92.
 μαγκαμέντο (ἱτ. *mancamento*)· ἔλλειψις, ἐλάττωμα, σφάλμα 23.
 μαγκάρω (ἱτ. *mancare*)· ἐλλείπω, καθυστερῶ, παρα-
 μελῶ 10, 26, 111.
 μανουτατζιόν (ἱτ. *manutenzione*)· ἡ ἀσφάλεια 19.
 μαντάτο, τό (ἱτ. *mandato*)· ἡ ἀγγελία, ἐντολή, ἐνταλμα, διαταγή 88, 90, 91.
 μαντενιδωρός, ὁ (ἱτ. *mantenitore*)· σταθερὸς 42.
 μαντενιμέντο (ἱτ. *mantenimento*)· ἡ συντήρησις, ἡ διαφύλαξις 4, 6, 10, 12, 34 κἀ.
 μαντινέρω (ἱτ. *mantenere*)· διατηρῶ, ὑπερασπίζω, διασώζω 6, 16, 18, 20, 22 κἀ.
 μαντζιπάρω (ἱτ. *manceppare*)· χειραφετῶ 123.
 μάργινε (ἱτ. *marginare*)· τὸ περιθώριον 182.
 μασσαρία (μεισσαρία) (ἱτ. *massaria*)· οἰκοσκευή, πάντα τὰ ἐντος τῆς οἰκίας ἐπιπλα καὶ σκεύη 14, 49.
 μάσσιμε (ἱτ. *massimo*)· ἐπὶ ῥρ.· μάλιστα, κυρίως, ἀνώτατος 5.
 ματαράτζι, τό (ἱτ. *materasso*)· παχὺ μάλλινον ὑφασμα, χρησιμεύον ὡς στρώμα χωρὶς νά εἶναι γεμισμένον, μάλλινον ἐπίστρωμα.
 μεγιοραμέντο (μελιοραμέντο) (ἱτ. *miglioramento*)· ἡ βελτίωσις, ἡ ἐπανόρθωσις 6, 52, 53, 61, 79, 82 κἀ.
 μέζα ἡ ὁ· μισθός, 63.
 μεινέσχω (μνέσχω)· μένω 46.
 μελισσό, τό· τὸ ἔχον χρῶμα μελισσῆς 113.
 μέντρε (ἱτ. *mentre*)· ἐνῶ, ἐπειδὴ, τότε 2, 9.
 μεμόρια (ἱτ. *memoria*)· ἡ ἐνθύμησις, ὁ λογαριασμός 129.
 μεριταρίζω (ἱτ. *meritare*)· δικαιόμαι 110.
 μέρο, τό (ἱτ. *merlo*)· τριχαπτον, δαντέλλα 39, 43, 92.
 μέρτζα, ἡ (ἱτ. *merce*)· ἐμπορεύμα 105.
 μερτζέδε (ἱτ. *mercede*)· μισθός, ἀμοιβή 16.
 μεσάλα, ἡ· βοζ. μεσάλιον (λατ. *mensalis*)· τὸ τροπεζομάνηλον, ἡ ὑπόστρωμα πινακωτῆς 43, 92.
 μεσοκόβλι, τό (ἱτ. *miscuglio*)· διάστικτον 39.
 μετρητῶς· ἐπὶ ῥρ. διὰ μετρήσεως 17, 19, 21.
 μιζέρια, ἡ (ἱτ. *miseria*)· ἔνδεια, ἀθλιότης 2.

μινάτζια, ἡ (ἱτ. *minaccia*)· ἀπειλή 61.
 μοιακός (μοιακά)· ὁ ἐξ ἡμισείας δεδομένος· ὁρος ποιμενικός ἢ γεωργικός καθ' ὃν ὁ δίδων τὰ κτήματα ἢ τὰ αἰγοπρόβατα εἰς ἄλλον λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ ἥμισυ· ἡ ζήμια ἐπιβαρύνει καὶ τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη.
 μοισοτράφι, τό· τὸ μεσοτράφι. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἄκρα τῶν ἐν τῷ κήπῳ πρασιῶν, τὰ κατὰ τὰ ἀλλὰκια 84.
 μοισεύω· ἀναχωρῶ (*missus sum*) 26, 37, 41, 116 κἀ.
 μόδι, τό (λατ. *modius*)· μέτρον χωρητικότητος διαφόρου ποσότητος κατὰ τόπους.
 μόδος ὁ (ἱτ. *modo*)· τρόπος, ὁρος, συμφωνία 2, 5, 9, 39 κἀ.
 μοιράδιον, τό· τὸ ἐκ τῆς διανομῆς μερίδιον 122.
 μολεστία, ἡ (ἱτ. *molestia*)· ἐνόησις 28.
 μόμπιλε (μόμπιλε) (ἱτ. *mobile*)· κινητὸν ἐπιπλόν 2, 44, 46, 49 κἀ.
 μονός, συνών. τοῦ ἀπλοῦς ἐπὶ ὑποδημάτων, ἀντίθ. διπλῶ (παπούτσια) 23.
 μονότρα, ἡ· μονή καὶ ὄχι διπλή, ἡ ἀραιῶς ὑφασμένη. Ὅταν οἱ στήμονες οἱ διερχόμενοι δι' ἐκάστης θύρας τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστού εἶναι ἀπλοὶ· μονότροιο παντὶ λέγεται τὸ ἀραιῶς ὑφασμένον ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζον ἀσπρόρρουχα καὶ συνδόνια 39.
 μορατζάδα, ἡ· συκαμινέα, μορέα, ἡ μέλαινα. *Rubus ulmifolius* Schott 43.
 μόρε (ἱτ. *more*)· συνθήκη, μόρε βενέτο· κατὰ τὴν Βενετικὴν συνθήκειαν 115.
 μόστρα (ἱτ. *mostra*)· ἐπίδειξις, ταινία, παρυσή 42.
 μοῦδα, ἡ· ἐπίρραγμα, ἐνδυμασία 2, 4, 38, 124.
 μουσουλένιος, ὁ ἐκ Μουσούλης· ἐπὶ ὑφασμάτων τὰ πολυτελῆ 43.
 μπαρμπαρέσκος, ὁ· ἐκ Μπαρμπαρίας 42.
 μπαστιμέντε (μπαστιμέντο) (ἱτ. *bastimente*)· πλοῖον. 114.
 μπατάρω (βεν. *bater*)· λογαριάζω, ὑπολογίζω 2.
 μενεφίτζιάδα (ἱτ. *beneficiata*)· ἐδεργετομένη 43.
 μενεφίτζάρω (ἱτ. *benefiziare*)· ἐδεργετῶ, χαρίζω 52.
 μενεφίτζιο (ἱτ. *beneficio*)· ἐδεργέτημα, κέρδος 52, 61, 67, 79, 93 κἀ.
 μποκαοί - μπονκαοί (τουρκ. *bogasi*)· εἶδος ὑφάσματος ἐροθροῦ 43.
 μπολία, ἡ (ἐμπόλια) (ἱτ. *boglia*)· κάλυμμα κεφαλῆς, λεπτὸν ἐλαφρὸν ὑφασμα μεταξωτῶν ἢ ἐκ βάμβακος κεντημένον 92.
 μπολίστικος ὁ· ὁ ἐκ μπολίας κατασκευασμένος 39, 43, 92.

μπονιφικάριον (it. bonificare) βελτιῶ, καλυτερεύω 4.
πόρδος, τό (it. bordo) πλοῦτον, πλευρά 127.

μπορός, ὁ (γαλλ. bureau) εἶδος φορισμοῦ τοῦ
ὑποίου τοῦ ἄνω μέρους ἀπετέλει συνήθως γρα-
φεῖον 124.

μπορτάδα, ἡ (it. portata) δῶρον 16.

μπουλλεττί, τό (it. bullettino) δελτίον, γραμμα-
τίον 120.

μπουστοπάνι, τό ἀκροχειρίδι ὑποκαμίσου ἢ καί
αὐτό τό περιλαίμιον ἐρραμμένον ἐπὶ τοῦ ὑποκα-
μίσου 43.

μπρακάνι, τό (τουρκ. bakras) γάλικον ἀγγεῖον πρὸς
ἀντήλιν ὕδατος 43.

μπράτσο, τό (it. braccio) βραχίον, πῆχυς μεί-
ζων τοῦ τῆς ΚΠόλεως κατὰ $\frac{1}{8}$ δι' οὗ ἐμε-
τροῦντο τὰ ὑψόσματα 43.

μπρόκκα - μπροκκί (it. brocca) πόρπη 43.

Ναυγκατζίον (it. navigazione) πλοῦς, ταξίδι 63.
νατουράλε (it. naturale) φυσικός 43.

νιούνα (it. niuno) οὐδείς 68.

νοβάμα (it. nuova) ἀνανέωσις 91

νόβο (it. nuovo) νέος· τὰ νόβο de nuovo ἐκ
νέου 9, 49.

νολιτζάδο (it. noleggiato) νηρολογηθῆν 63.

νοταρικός (νοδαρικός) συμβολαιογραφικός 2, 68, 129.

νοτάριος, ὁ (notarius) συμβολαιογράφος, 53, 78,
100 κα.

νοτιφικάδος (it. notificato) ἀναγγελεῖς 96, 121.

νοῦδος, ὁ (nudo) γυμνός, ἀκάλυπτος, ἄνευ κοσμη-
ματος 6.

ντακκόρδο (δακκόρδο) (it. d'accordo) ἐκ συμφώ-
νου 13, 24, 24, 26, 27 κα.

νιάννα, ἡ (νιάννος, δάννος, δάννα) (it. danno) ἡ
ζημία 4, 6, 9, 10, 12, 16, 20 κα.

ντατζί (it. dazio) δασμός 54.

ντεζιντερέδος, ὁ (it. desideratore) ἐπιθυμητικός,
θελών 11.

ντεμέλλα, ἡ (βεν. intemela) προσκιφαλοσθήκη 43.
ντερεοποῖτο 63.

ντικιαρατζίον (it. dichiarazione) δηλοποιήσις, ἐκ-
καθάρσις 91.

ντεκιαρίω (δικιαρίζω) (it. dichiarare) δηλῶ, φα-
νερώω 2, 9, 110.

ντισοράτσια (ντεσοράτσια) (it. disgrazia) συμφορά
κίνδυνος, περίστασις δεινῇ (ἀτυχία) 2, 41.

Ξανάρχα· ἐπίρρ. ἐξ ἀρχῆς 91.

Ξεδούλειο ἡ· τό ἀντίτιμον τοῦ κόπου τῆς ἐργασίας 14.
Ξεκαθαρίζω (ἐξεκαθαρίζω) διασαφηνίζω 8.

Ξεκαθαρότητα, ἡ ξεκαθαρωσύνη 2.

Ξεκαθαρωσύνη (ἐξεκαθαρωσύνη) ὁρος συμβολαιο-
γραφικός διασαφήσις, ἀσφάλεια 109, 119.

Ξεκάνω· πωλῶ, ἐκποιῶ 36, 68, 99, 113.

Ξέπορτος ὁ· ἄνευ θύρας· τό ξέπορτο ἡ ἐξώθυρα 61.

Ξεταχτό, τό· τό πρέπον, τό παραδεχγμένον 45.

Ξετιμώνω (ξετιμωμένος) ἐκτιμῶ, δίδω τὴν ἀρμό-
ζουσαν τιμὴν εἰς τι πρᾶγμα 122, 124.

Ξετίμωσις, ἡ ἐκτίμησις, 122.

Ξεῖμπλι, τό (ξομπλι) (λατ. exemplum) ὑμᾶντον
ποικίλμα ἑγχρωμον, πλουμιστόν 38, 39, 43, 92.

Ξυλή, ἡ ξυλεία 51.

Ξύλο, τό· πλὴν τῆς συνήθους σημασίας σημαίνει
καὶ τό πλοῖον 51, 124.

Ξωπρίκι, τό· τὰ παράφερα, ὅσα λαμβάνει ἡ νόμψη
ἐκτὸς τῆς προικὸς 2.

Ὀββέρο (it. onvero) ἡ 6, 36, 42 κα.

ὀγγία· οὐγγιά· Ἡ Βενετικὴ λίτρα εἶχε 12 οὐγγιές.
Ἐπὶ ἄκρας τιμότητος ἡ φρ. εἶναι δώδεκα ὀγ-
γιές 43, 143.

ὀγγιάρικος· τῆς μιᾶς ὀγγιάς 92.

ὀμπλατζίον (it. obblazione) προσφορά 7.

ὀμπλιγάδος - α - ο (it. obbligato) ὑποχρεωμένος 6,
13, 29, 41, 63, 65 κα.

ὀμπλιγάω (it. obbligare) ὑποχρεώνω, ἀναγκάζω
10, 12, 13, 17, 19, 21 κα.

ὀμπλιγο (it. obbligo) ἡ ὑποχρέωσις 2, 4, 6, 29,
34, 44 κα.

ὀμπρα ἡ ὀμβρικὴ γῆ 43.

ὀπεράω (it. operare) ποιῶ τι, ἐνεργῶ 7, 70, 80, 83.

ὀπποζιζιόν (it. opposizione) ἀντίθεσις 108.

ὀπποσίμιλitas· ἀντίθεσις (:) 7.

ὀργυῖα ἡ· τό διάστημα ἡ ἀπόστασις τῶν δύο χει-
ρῶν ἀπλωμένων 61, 90.

ὀρδινάρια (it. ordinario) τακτικός, συνήθης 2, 7,
16, 27, 34, 37, 81.

ὀρδίνια (it. ordine) διαταγὴ 119.

ὀρμιζένιος (ὀρμιζέν) (it. ormesino) μεταξωτός 39, 92.

ὀρο (it. oro) χρυσοῦς 43.

ὀσερβάντζα (it. servare· διατηρῶ) 10.

ὀσπιτάλε (ὀσπιτάλιν, ὀσπετάλε) (it. ospetale) νοσο-
κομεῖον 2, 37, 44, 46, 49, 62.

ὀττεντάρω (it. attendere) ἐργάζομαι 26.

οὐζάδος (it. usato) μεταχειρισμένος 2, 29, 38, 39,
42 κα.

οὐζάρω (it. usare) χρησημοποιῶ, μεταχειρίζομαι 83.

οὐζο, τό (it. uso) ἡ χρῆσις 103.

οὐζοφρουτιονάρια (it. usufruttuario) ἐπικαρπω-
τῆς 96.

οὐτιλίτᾳ, ἡ (ἱ. utilità) ὠφέλεια 68.
 ὀφφίτζιο (ἱ. ufficio) ἀρχή, ἐξουσία 32.
 ὀνιμία, ἡ ὀψικαρπία, τὰ ζαρκάβατικὰ τοῦ θέρους 64, 84, 87, 88.
 Παβιόνι, τὸ (ἱ. paviglione) σκηνή, στρατόπεδον 43.
 παγαμέντο (ἱ. pagamento) πληρωμὴ 23, 29.
 παγοννάτσο (ἱ. pagonazzo) τὸ ἰχθῦρον, τὸ ἐπανωχρυσωμένον.
 παῖδι, τό χονδρὸν κυρτὸν ξύλον, εἰς τὰ πλάγια τοῦ πλοίου τιθέμενον 51.
 παριμέντε (περιμέντε) (ἱ. parimente) παρομοίως 2.
 παρίνιον 51.
 παριστάσιον ἡ ἐκτελείς 72.
 παρλατόριο τό, (ἱ. parlatorio) ἐντευκτήριον 121.
 πάριτε (ἱ. parte) μέρος 43, 67.
 παρτζενέβολος (παρτζενέβελος, παρτζενέβαλος) (ἱ. parcenevole) συγκύριος, μεριδιοῦχος ἐμπορικῶς πλοίου, κατ' ἀναλογίαν καὶ παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου 36, 41 115.
 παρτικολάρος (ἱ. particolare) ἰδιαιτέρος, ἰδικὸς 2.
 παστικός καθυρὸς 54, 55, 71, 72.
 πατζίφικος (ἱ. pacifico) εἰρηνικός, φιλήσυχος 61.
 πατρὸν (ἱ. patron) κοβερνήτης πλοιαρίου 119.
 πάτιος (ἱ. patto) συμφωνία, σύμβασις, θύκη 9, 12, 16, 23, 34, 39 κα.
 πεγιοραμένα (πετζοραμένα), (ἱ. peggioramento) ἡ χειροτέρευσις 12, 86, 86, 88, 112 κα.
 πεζάρω (ἱ. pesare) βάρυνω 43, 92.
 πέζο, τὸ (ἱ. peso) βάρος 43, 17, 19, 20, 21, 92, 124.
 πένα, ἡ (ἱ. pena) ποινή, τιμωρία 108.
 πενάλι ποινικοί(;) 91.
 περβενίρω (ἱ. pervenire) φθάνω 2.
 περγουλιά, ἡ (ἱ. pergola) ἡ κληματαριὰ 61.
 περίκουλο (ἱ. pericolo) κίνδυνος 40.
 περιμέντε (ἱ. perimeno) ἀσφάλεια 114.
 περό (βεν. pero) δηλαδὴ, λοιπὸν 2, 9, 14, 29 κα.
 περπετουάλε (ἱ. perpetuale) συνεχῶς 2.
 περπέτονος (περπέτονος) (ἱ. perpetuo) ἐπὶ ῥ. διαρκῶς, διαρκής 14, 61, 93.
 περοέγο 124.
 πέτζα ἡ (ἱ. pezza pezzetta) τόπι ὑφάσματος καὶ προσόψιον 43.
 πεττοράλε, τὸ (ἱ. pettorale) τὸ προστερνίδιον 92.
 πιάνο, τὸ (ἱ. piano) τὸ σχιδιον, ὁ σκοπὸς 20.
 πιάνω ἐπὶ πλοίων προσεγγίζω 9.
 πιδεμὴ, ἡ ἡ ὑπόδεσις, ποδεμὴ 45.

πιέλεγο, τὸ (ἱ. pielego) ἱστιοφόρον πλοῖον 126, 127.
 πιέτζος, ὁ (πιέγγιος, πέτζος) (ἱ. piezo) ἐγγυητής. 10, 42, 67, 71, 79 κα.
 πιλιά ἐπίρρ. πλέον 28.
 πινατιούλλα, ἡ (ἱ. pignatta) ἡ μικρὴ χύτρα, πολλαχού καὶ σήμερον 62.
 πλάβος (γαλλ. bleu) κυανοῦς 39.
 πλατέις (πλατεῖο, πλάτου τοῦ) 43.
 πλησιάζω συνορεύω 52.
 πλησιασμός, ὁ τὸ σύνορον 124.
 ποδάρι, τὸ μέτρον μήκους. Ἐν Σόρφ: δέκα ποδάρια ἐλῖες· δέκα ἐλαιόδενδρα, ἐν Κρήτῃ εἶναι μέτρον μήκους ἀπὸ τὸ ἄκρον τοῦ ἀντίχειρος ἕως τὸν δείκτην τενωμένον: μία πιθαμὴ καὶ ἑνα ποδάρι 4, 52, 67, 112 κα.
 ποδένω παρῆγω ὑποδήματα 109.
 πολακέτα, ἡ (βεν. polacheta) βραχεία γυναικεία ἐσθῆς 92.
 πολύλογον πολύχρῳμον 39.
 πόντο (ἱ. ponto) ἀκριβῶς, παντελῶς 43.
 ποντουάλε (ποντουάλ), (ἱ. pontuale) ἀκριδής 10, 29, 39, 72, 77 κα.
 ποντουαλιὰ, ἡ (ἱ. pontualità) ἡ ἀκρίβεια 111.
 ποντουαλιμέντε (ἱ. pontualmente) ἐπίρρ. ἀκριβῶς 55, 88, 108, 111, 112 κα.
 πορτζιὼν (ἱ. porzione) μερίδιον 27.
 ποσάδα, ἡ (ἱ. posata) ἐπιτραπέζιος συσκευὴ 124.
 ποσσεδέρω (ἱ. possedere) κατέχω 20, 49, 52, 93, 96 κα.
 ποσσεσσο (ἱ. possesso) ἡ κατοχὴ 6, 58, 61, 67, 86 πόστα 20 ἡ· θῆσις 14.
 πόστερος (ἱ. posterus) ὁ μεταγενέστερος, ὁ ἀπόγονος 2.
 πονλήσια ἡ πώλησις 53.
 πονμπλικάδα (πομπλικάδα), (ἱ. pubblicata) δημοσιευθεῖσα 26.
 πονμπλικάρω (πομπλικάρω), (ἱ. pubblicare) δημοσιεύω 37, 46, 49, 50 κα.
 πούρι (πούρ) (ἱ. pure) ἐπίσης, ὁμοίως 9, 87.
 πραγματεύομαι (-ομαι) ἐμπροσθεύομαι 40.
 πραιτόρια, ἡ (λατ. praetorius) στρατηγικὴς, γενικὸς 32.
 πραγματεία, ἡ ἡ ἐμπορεία, ὑφάσματα καὶ ἄλλα εἴδη πωλούμενα ὑπὸ πλανοδίων ἐμπόρων 40.
 Προβεδουρος, ὁ (proveditor) Προβλεπτὴς 80, 90, 96.
 πρέβιος (ἱ. previo) προηγούμενος, προκαταρκτικὸς 106.
 προγιουντίτζιο (ἱ. pregiudicio) βλάβη, ζημία, ἐπιβάρυνσις 106.

πρεζεντάδα (ιτ. *presentata*)· παρουσιασθεῖσα 29, 105.
 πρεζεντάρω (ιτ. *presentare*)· παρουσιάζω 1, 7, 68.
 πρεζέντε (ιτ. *presente*)· *al presente*, ἐπὶ τοῦ πα-
 ρόντος 23.
 πρεζεντσιαλμέντε (ιτ. *presenzialmente*)· παρόντως 29.
 προτέζα, ἡ (ιτ. *pretesa*)· ἀξίωσις 91, 120.
 προτενσιόν (προτενσιών) (ιτ. *pretensione*)· ἡ ἀξίω-
 σις 68.
 προτεντέρω (ιτ. *pretendere*)· ἀξιώ, ἀπαιτῶ 1, 2,
 4, 11, 18, 20, 23, 28.
 πρότζια (ιτ. *pregior*)· τίμημα, ἀξία 39, 58, 104,
 105 κἀ.
 προτζιάρω (ιτ. *pregiare*)· ἐκτιμῶ 20, 27.
 προφεσιόν (προφεσιόν) (ιτ. *professione*)· ἐπάγ-
 γημα 108.
 προτζιπάλες ὁ (προτζιπάλ) (ιτ. *principale*)· πρῶ-
 τος 42, 117, 128.
 προτζιπαλμέντε (ιτ. *principalmente*)· ἐπὶ πρ. κυ-
 ρίως, μάλιστα 13.
 προχούν (προχού)· προτοῦ 81.
 προβάρω (ιτ. *provare*)· δοκιμάζω 11.
 προβλεπτής ὁ, 119.
 προγρεδιμέντο (ιτ. *progredimento*)· πρόοδος, κα-
 ταγγεῖα 11, 29.
 προθίζω· προωθῶ, ἐνεργῶ, πράττω 117.
 προικοπαράδοσις, ἡ· ἔγγραφοι περιέχον λεπτομερῶς
 καὶ κατ' αὐξόνα ἀριθμὸν πάντα τὰ ἀντικείμενα
 τῆς προικῆς 110.
 προικοσυμφωνία ἡ· 124.
 προκουρατώρος (ιτ. *procuratore*)· ἐπίτροπος, πλη-
 ρεζούσιος 58, 70, 80, 83.
 προκρεάδος (ιτ. *procreato*)· τεχθεῖς, γεννηθεῖς 14,
 70, 98.
 προμετέντε (προμετέντε)· ὑποσχθεῖσα 122.
 προμετέρω (προμετέρω), (ιτ. *promettere*)· ὑπι-
 σχεῖν 6, 10, 38, 39, 63, κἀ.
 προπριετὰ, ἡ (ιτ. *proprietà*)· ἡ κυριότης, ἡ ἰδιο-
 κτησία 121, 127.
 πρόπριος (ιτ. *proprio*)· ὁ ἴδιος, ἰδιαίτερος 6, 103.
 προσεγκουέρω (ιτ. *proseguire*)· ἐξακολουθεῖ ποιῶν
 τι 7.
 προσεθρίβεται· ἐξακολουθεῖ 91.
 προσεφθαλάδι, τό· προσεφθαλκίον 43.
 προτζεδέρω (ιτ. *procedere*)· προβαίνει, ἐνεργῶ δι-
 καστικῶς 18, 28, 32.
 προτιμή, ἡ· δωρεὰ πρὸς μελλόνουπον ἐκ μέρους
 τῶν γονέων 49, 85, 66.
 προῦμία, ἡ· οἱ πρῶτοι καρποὶ 84, 87, 88.
 Ραζάδος ὁ (ιτ. *rasato*)· λειόστιπνος 2.

ράζινος (ιτ. *rasino*)· ὁ ἐκ λειοσηρικοῦ ὑφάσματος
 43.
 ράζο (ιτ. *raso*)· λειοσηρικὸν ὑφάσμα 39, 43.
 ραζόν ρτέ (ραζόν) 124.
 ράτα ἡ (ιτ. *rata*)· ἡ δόσις, ἡ πληρωμή.
 ρατζάγι 43.
 ρατιφικάρω (ιτ. *ratificare*)· ἐπικυρῶ, ἐγκρίνω 52,
 67, 79, 93.
 ρεάλε (ρεάλε) τό· νόμισμα ἀργυροῦν ἰσπανικὸν κυ-
 κλοφοροῦν ἐπὶ Βενετοκρατίας 2, 12, 13, 23, 27,
 69, κἀ.
 ρεαλτιώω (ρεαλτιώω) (βεν. *realdin*)· ἐπεσιβάλλω
 29.
 ρεγκιστριάδο (ιτ. *registrato*)· καταχωρηθὲν 53, 70.
 ρεκάμα (βεν. *recamo*)· κέντημα 124.
 ρεκουπεράρω (ιτ. *recuperare*)· ἐπανακτῶ, ἐξαγο-
 ράζω, ἐλευθερώνω 37, 83.
 ρεκουτζιλιάρωμα (ιτ. *riconcigliare*)· διαλλάσσομαι,
 συμβιβάζομαι 18.
 ρελασιόω (ιτ. *rilassare*)· χαλῶ, διαλύω 70.
 ρελατίβος (ιτ. *rilativo*)· σχετικὸς 127.
 ρεμέτζα, τὰ (ιτ. *remeggio*)· τὰ πείσματα τοῦ πλοίου,
 αἱ κῶπαι καὶ τὰ ἐρετικὰ σκεύη, ἡ ἀρματωσιά
 9, 13, 20, 27, 36.
 ρεμοτζιόν (ιτ. *rimozione*)· μετακίνησις, ἀφαίρεσις
 91.
 ρενούντζια ἡ (ιτ. *rinuncia*)· παραίτησις, 29.
 ρενουντζιάρω (ιτ. *rinunziare*)· παραιτοῦμαι, ἐγκα-
 ταλείπω 27, 29, 76.
 ρεντέρω (ιτ. *rendere*)· ἀποδίδω 2.
 ρέος (ιτ. *reo*)· ἔνοχος 11.
 ρεσάντε 2.
 ρεσιάρω (εἰρασιάρω), (ιτ. *restare*)· μένω, ὑπολεί-
 πομαι 27, 43, 52, 62, 111.
 ρεστεῖλλα (ιτ. *restello*)· κιγκλίδωμα, φραγμὸς σιδη-
 ροῦς παρὰ τὴν θάλασσαν ὅπου προσωρμίζοντο
 τὰ μὴ ἐλευθεροκινουμένα πλοῖα 119.
 ρετζιβέρω (ιτ. *ricevere*)· δεχέμαι 105.
 ρετζεβούτα, ἡ (ιτ. *ricevuta*)· πιστοποιητικὸν παρα-
 λαβῆς 105.
 ρετζιπροκα (ιτ. *reciproco*)· ἀμοιβαῖος 28, 68, 85,
 100 κἀ.
 ρετζιπροκαμέντε (ιτ. *reciprocamente*)· ἀμοιβαίως
 45, 54, 63, 68.
 ρεφερίω (ιτ. *rifirire*)· ἀναφέρω, ἐξηγοῦμαι 52,
 61, 67, 79 κἀ.
 ρεφονδάρω (βεν. *refudar*)· παραιτοῦμαι, ἐγκατα-
 λείπω 6, 12, 52, 61, 67 κἀ.
 ρεάιζε (καμπειλλῶτο ρεάιζε) 124.
 ριβανός (ραβανός - κάππα ἐκ τριχῶν αἰγός) 2.

ρηγάδος 92.

ρειαριζιμέντο τὸ (ἱτ. risarcimento) ἀποζημιώσεις, ἐπιστροφὴ, ἐπανόρθωσις 122, 124.

ρικαπιτάρω (ἱτ. ricapitare) ἐπανέρχομαι, παρουσάζομαι 5.

ρικαρτάρωμαι (ἱτ. ricardare) ἀναξάνω 128.

ρικορρέρω (ἱτ. ricorrere) ἀνατρέχω 106.

ρικόρσο τὸ (ἱτ. ricorso) ἀγωγὴ, προσφυγὴ 111.

ριλεβάρω (ἱτ. rilevare) κειφαλαῖω, συμποτοῦμαι 105.

ριμοβέρωμαι (ριμοβέρομαι) (ἱτ. rimuovere) ἀποσύρω, μετακινῶ, παραιτοῦμαι 18, 24, 28, 32, κἀ.

ριοαντίρω (ἱτ. resantire) αἰσθάνομαι; (resante ὑπόλοιπον) 16.

ριογάρδα ἡ (disgracia); ἐνόησις 44.

ριοσερβάρω (ἱτ. riservare) ἐπιφυλάσσομαι, διατηρῶ 43, 68, 124.

ριοπετιτίβα (ριοπετιτίβε) (ἱτ. rispettivo) προσήκων, ἁρμοζόν 24, 67, 93, 118 κἀ.

ριοπετιτίβαμέντε (ἱτ. rispettivamente) ἁρμοζαίως 70, 83.

ριοφενδέρω (ριοφενδάρω) (ἱτ. rifendere) παραχωρῶ, παρήκω 5, 116.

ριοφλέσο (ἱτ. riflesso) ἀτανάλασις, ἀπέναντι 122 124.

ριοβίνα ἡ (ἱτ. rovina) ἐρείπιον 61.

ριοβινάτος (ἱτ. rovinato) ἐτοιμόρροπος 90.

ριογά ἡ (ἐκ τοῦ λατ. erogo) ὁ μισθός 4, 16, 34.

ριοζέττα ἡ (ἱτ. rosetta) δακτύλιος ἀδαμαντοκόλλητος.

ριοκόπλεκα τὰ πεπλεγμένα διὰ νήματος τῆς ρόκας 43.

ριομανέττα 43.

ριούσιδο (ριούσιδος) (βεν. ruspido) τσεκκίνα μύλης ἐκδοθέντα καὶ ἀκριβοῦς βάρους 40, 43, 69, 74.

ριοῦχο, τὸ (ριοῦχα) ἡ τσόχα, ὁ βραχὺς ἐπενδύτης 4, 23, 39, 45.

ριοχιμός, ὁ τὸ σύνολον τῶν ἐνδυμάτων, 2, 43, 98 κἀ.

ριομανέττα (ριομανέττα) χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν κέντημα δι' οὗ ἐκοσμούντο τὰ φορέματα 2.

Σαγιά ἡ (λατ. sagum) εἶδος ὑφάσματος καὶ φορέματος μαλλίνου 39, 42.

σαλόδω (ἱτ. saldare) ἐξοφλῶ λογαριασμούς 106.

σάλδο, τὸ (ἱτ. saldo) ἡ ἐξόφλησις, ἡ πληρωμὴ 29.

σαλιέρα ἡ (ἱτ. saliera) τὸ ἀλατοδοχεῖον 43.

σάνια (ἱτ. sano) ὕγιής, σῶος, στερεός 63.

σαρταλεῖτονεργο, τὸ ἁμοιβὴ διὰ τεσσαράκοντα ὑπὲρ τῶν τεθνηόντων λειτουργίας 2, 44, 46, 49.

σαραντάρω, τὸ ἡ διδομένη εἰς τοὺς ἱερεῖς ἁμοιβὴ ὅπως λειτουργοῦντες μνημονεύουν τὸν νεκρὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας 120.

σβαλεγκιάρω (ἱτ. svagligiare) ληστεύω 11.

σειρίρει (ἱτ. seguire) ἀκολουθεῖ; συμβαίνει 2.

σειρία, τὰ σειρήνια 43

σειβεστοράδος (ἱτ. sequestrare κατάτχω) ὁ ἐκτελῶν κατάτχειν 119.

σεμπρία, ἡ ἡ ἐπὶ τῇ ἡμίσει ἀγροτικῶν κτημάτων μίσθωσις 12, 14, 64, 65 κἀ.

σέμπρος, ὁ ὁ ἐνοικιάζων ἐπὶ μισθῷ κτήματα 2, 85.

σηκοτραφιζῶ (σηκοτραφιζῶ) ἀνοίγω τράφους παρὰ τὸ κτήμα ἢ καθαρίζω τοὺς ὑπάρχοντας ἢ ἀνεγείρω τοὺς καταπεσόντας διὰ τὴν μὴ παρεμποδίσαι τῆς ἐκροῆς τῶν ὁδῶν καὶ διὰ τὴν προσφύλαξιν τοῦ κτήματος ἀπὸ τὰ ζῷα 12, 85, 87, 112.

σηκοτράφισμα (ἀσηκοτράφισμα) ἡ ἐργασία τοῦ σηκοτραφιζειν 12, 65.

σημάδι, τὸ τὸ σημεῖον δανεισμοῦ, ἐνέχυρον 17, 19, 21, 22, 30, 56, 120.

σίγλος, ὁ χάλκινον σκεῦος διὰ τοῦ ὁποῖου ἀντιοῦν ὄδωρ 62.

σίμουλ (λατ. simul) ὁμοῦ 16 κἀ.

σιμοτίνος ὁ πληρετέστερος συγγενής 49.

σκάλιος, ὁ ἡ ἐποχὴ τοῦ σκαλισματος τῆς ἀμπέλου 12.

σκαλιζόντι, τὸ (ἱτ. calzoni) περιπόδιον 4.

σκαπίνω, τὸ (ἱτ. scarpino) βραχεῖα κάλτσα 51.

σκαρλάττω, τὸ (ἱτ. scarlatto) λεπτὸν μάλλινον φόρεμα λαμπροῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐρχόμενον ἐκ Βενετίας.

σκάτολα, ἡ (ἱτ. scatola) κυτίον, θήκη 39.

σκαφίδα, τὸ μικρὰ σκάφη 39.

σκέττω (σκέττι) (ἱτ. schietto) καθαρὸν, ἄμικτον 43, 92.

σκεττοκόρπο ἡ ἀπλοῦν κατὰ τὸ κύψωμα 92.

σκληβίνα, ἡ (γαλλ. esclavine) μάλλινον χροσσωτὸν ὕψωμα, παταγία χονδρὴ 62.

σκληβούνικος ὁ ἐκ σκληβίνης, μαλλίνου ὕψωματος 4.

σκέλετος ἡ ἀπλή κουβέρτα με ἐνοψασμένα λωρία χρωματιστά 39.

σκοδέρω (σκουδέρω) (βεν. scuoder) εἰσπράττω, λαμβάνω τὸ ἀναλογεῖν μέρος 7, 24, 70, 83, 17.

σκολαρίκι τὸ σχολαρίκιον ἐνώτιον 38.

σκόριζα, (ἱτ. scorza) ὁ φλοιός 61.

σκοσσίων (βεν. scossion)· εἰσπραξις 78, 83.
 σκουλλίνος· κυρίως τὸ ἐκ καλῆς ποιότητος λίθου κατασκευαζόμενον ὕψωμα 2, 38, 39, 42, 43, 92.
 σκριττο, τὸ (ἰτ. scritto)· τὸ γεγραμμένον, τὸ ἔγγραφον 93.
 σκριτούρα (ἰτ. scritto)· ἔγγραφον, συμβόλαιον σμάλδο (ἰτ. smalto)· σμάλτον 43.
 σόλδι, τὸ (τολδί) (βεν. soldo)· μικρὸν νόμισμα ἐνετικὸν χαλκοῦν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Ἀνατολῇ κτήσεων τῆς Βενετίας ἔσον $\frac{1}{20}$ τῆς Βενετικῆς λίτρας ἢ τὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ Τουρκικοῦ γροσιόν 70, 106(;)·
 σόλιτο, τὸ 122, 124.
 σολλεβάρω (ἰτ. sollevare)· ἀνακουρίζω, ἐλαφρύνω, ἀπαλλύσσω 6, 16, 20, 35, 53 κἀ.
 σολλέβο (τὸ σολλιέβο) (ἰτ. solliervo)· ἡ ἀνακούφισις, ἡ ἀνέσις 91, 106.
 σοπραλόκο (ἰτ. sopralogo)· ἐπὶ τόπου 90.
 σοτιστάρω (ἰτ. sollostare)· ὑποστηρίζω, ὑπόκειμαι 80.
 σοτισφάρω (ἰτ. soddisfare)· ἱκανοποιῶ 11.
 σοτισφατίζοντε (σοτισφατίζοντα, σοτισφατίζοντε) (ἰτ. soddisfazione)· ἡ πληρωμή, ἡ ἱκανοποίησις 33, 188.
 σοστινούρω (ἰτ. sostituire)· διορίζω, καθιστῶ 128
 σοτανέλλα, ἡ (ἰτ. sottanella)· γυναικεῖον ποδῆρες φόρεμα 2, 38, 43, 92.
 σοτοπόστος (σοτοπόστοτα) (ἰτ. sottoposto)· ὑποκείμενος, ὑποχρεωμένος 9, 11, 16, 23, 26, 29.
 σοῦμμα, ἡ (ἰτ. somma)· ἄθροισμα, κεφάλαιον 2, 4, 5, 7, 9, 13, 17, 19 κἀ.
 σουμμάρω (ἰτ. sommare)· ἀθροίζω 39, 43.
 σουμπλιμέντο, τὸ (ἰτ. supplimento)· συμπλήρωμα 10.
 σουππλιώ (ἰτ. supplire)· συμπληρῶ, ἀναπληρῶ 16, σουριάνικος, ὁ ὁ ἐκ Συρίας 38.
 σουτζεδωρος (ἰτ. successore)· διάδοχος 121.
 σουφφικιέντε (ἰτ. sufficiente)· ἱκανός, ἀρκυτός 63.
 σουφφραγάρω (ἰτ. suffragare)· βοήθω, προστατεύω, ἀνακουρίζω 5.
 σουφφραγγιο, τὸ (ἰτ. suffragio)· βοήθεια, φῆψος 29.
 σπέα, ἡ (ἰτ. spese)· τὰ ἐξόδα, ἡ δαπάνη 9, 10, 11, 12, 16, κἀ.
 σπεκουλασιόν (ἰτ. speculazione)· ἡ κερδοσκοπία 127.
 σπεττάμπι (ἰτ. spettabile)· ἀξιότιμος 43, 46, 96.
 σπόντζα (ἰτ. spondo)· πλευρά, ἄκρον 43.
 σταλλία ἡ (σταλλιά) (ἰτ. stallia)· ὄρος ναυτικοῦ δικαίου σημαίνων διάρκειαν καθ' ἣν τὸ πλοῖον ὑποχρεοῦται νὰ ἀναμείνῃ τὴν φόρτωσιν ἢ τὴν ἐκφόρτωσιν 63.

σταμέττα (ἰτ. stame)· ἔριον μάλλινον 38.
 σταμνί, τὸ· μέτρον ὕψων, ἰδίως οἴνου, χωρητικότητος ἐν Ζακ. 13 περίπου ὀκάδων 86.
 στάμπα, ἡ (ἰτ. stampa)· ἐκτύπωσις 17, 19, 29, 21.
 στάμπιλε (ἰτ. stabile)· ἀκίνητος περιουσία 2, 39, 44, 46, 110.
 σταμπιλίδο, τὸ (ἰτ. stabilito)· στερεόν, μόνιμον 23, 109.
 σταμπιμέντο, τὸ (ἰτ. stabilimento)· ἔδραμα κοινῆς ὠφελείας 10.
 στάντε (ἰτ. stante)· διότι, ἐπειδὴ 5, 18, 29, 67, 121 κἀ.
 στάσες· ἐν Ζακ. στάσι ἡ, εἶναι τμήμα ἀμπέλου 49.
 στενεύω· στενοχωρῶ, ἐξαναγκάζω, δεσμεύω διὰ τῆς δικαιοσύνης 5, 7, 9, 26, 29, 111·
 στίμα (ἰτ. stima)· ἐκτίμησις 2, 29, 43, 61, 67, 79 κἀ.
 σtimados (stimado) (ἰτ. stimato)· ἐκτιμηθεὶς 3, 9, 13, 43.
 σtimadōros (stimadōros, stimadōros) (ἰτ. stimatore)· ἡ ἐκτιμητής 43, 52, 61, 99.
 σtimarō (ἰτ. stimare)· ἐκτιμῶ 36, 39, 42, 62, 62 κἀ.
 στοματικῶς· προφορικῶς 52, 67, 93, 115 κἀ.
 στόφφα (ἰτ. stoffa)· ὕψωμα πολυτίμον, συνήθως ἐκ μετάξης καὶ διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐνυφασμένον, χρυσοῦφαντος φοῦστα γυναικῶν 124.
 στραορδινάριο (ἰτ. straordinario)· ἔκτακτον 116.
 στράνα, ἡ· ἡ γράνα 85.
 στριδάρω (βεν. stridare)· ἀναγγέλλω ἀπόφασιν τῆς δικαιοσύνης 6.
 στρουήρισμα, τὸ· τὸ στρίψωμα, εἶδος ραφῆς 39.
 στρωμάτσα, τὰ· τὰ ἐπὶ τῆς κλίνης στρώματα τὰ ὅποια εἶχον καὶ τὸ στρωματόντομα των ἡ ἦσαν παλέτσες ἢ παλέτσια, παραγμιζόντο δηλ. μὲ ἄχρον ἢ παρὰ τοῖς ἐγκαταστάτοις ἦσαν γιμῆτα μὲ φτερά 43.
 σνκολνθία, ἡ 14, 86.
 σύμμανο, τὸ· καταβολὴς διὰ τὴν ἀνανέωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἀμπέλου 12, 85, 86, 87 112·
 σύμπεζα, τὰ· πιθανῶς τὰ σύμποδα, τὰ περίξ τῆς οἰκίας κτήματα 37.
 συμφωτισμός, ὁ· ἡ συμφωνία 10.
 σννεργία, ἡ· ἡ ἐπιμέλειαις 28.
 σννεργον, τὸ· ἐργαλεῖον 45, 118.
 συντακτικὴ διαθήκη 120.
 συντροφία, ἡ· κοινὴ ἐπιχειρήσεις, ἐταιρεία 69.
 σνφάμελος· μὲ ὄλην τὴν οἰκογένειαν 12.
 σφαλκάρω 2, 53, 61.
 σώνω· τελευτῶ, φθάνω 4.
 Τάλλιαρο (tallero) (ἰτ. tallero)· νόμισμα ἀργυροῦν ὃ τῷ 1630 ἦτο ἔσον πρὸς 24 ὀπέρηρα.

ταλπέδι· στρώμα από φτερά 39.
 ταμπένιος (ιτ. *tabi άρσβ. attabi*), ύφασμα κυμα-
 τώδεις μεταξωτόν), μεταξωτός 38.
 τανσάρω (ιτ. *tansare*)· επιβάλλω πρόστιμον, κατέ-
 σχω 7.
 τάρντι (ιτ. *tardi*)· επίρρ. άργά 43.
 τερμινάρω (ιτ. *terminare*)· τελειώνω 88.
 τερμιναιζιών (ντερμιναιζιών) (ιτ. *terminazione*)·
 άπόφασις, κατάληξις 30, 52, 53, 56, 67, κά.
 τέρμινον, τὸ (ιτ. *termine*)· χρονικόν όριον, προθε-
 σμία 12, 15, 45, 54.
 τεφέτο· τὸ έφετος, τὸ παρὸν έτος 84.
 τζαμπελλοτένια (ιτ. *ciampelloitto*)· ή εκ καμη-
 λωτής 43.
 τζατέλ· κόκκινον 92.
 τζέκιο, τὸ· (βεν. *zegino*)· άνθος· 92.
 τζεγκίνι, τὸ (ιτ. *zecchino*)· νόμισμα βενετικόν χρυ-
 σούν τοῦ όποιου ή αξία τῷ 1707 ίσοδυνάμει
 πρὸς τρία δουκάτα 39, 40, 68, 74 κά.
 τζεσσιόν (τζασσιών) (ιτ. *cessione*)· πωραχώρησις
 102.
 τζιβίλλια 92.
 τζίκομα, τὸ 92.
 τζιουντάλ, τὸ 43.
 τζιμπουνέλλο, τὸ (όποκορ. τοῦ ιτ. *giuppone*)· μικρὸν
 γελέκον 2.
 τζιογέλλο, τὸ (ιτ. *cioiello*, βεν. *zogelo*)· ψέλλιον εἰρ-
 γασμένον με λίθους 43.
 τοκκάρω (ιτ. *toccare*)· έγγίζω, πιάνω, άνήκω 2,
 49.
 τόμον· όταν, εἰδύς ως 114.
 τορναλέττο, τὸ (ιτ. *tornaletto*)· ύφασμα μετὰ δια-
 κόσμον, δι' οὗ περιέβαλλον τὸ κάτω μέρος τῆς
 κλίνης ὅπως μή φαίνονται τὰ ὑπ' αὐτήν 39,
 43, 92.
 τουβαλίθι, τὸ (τουβαλίφι) (ιτ. *tovaglietta*)· επιτρα-
 πίζιον χειρόμακρον, πετοέττα 38, 43, 92.
 τουλουπαννένιος ὁ, ἀπὸ τουλουπάννι (τουρκ. *toul-
 bend* ιτ. *turbante*)· λεπτόν διαφανές ύφασμα
 χρησιμοποιοῦμενον ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς 92.
 τουρκοπάννι, τὸ 42.
 τοὔττο (ιτ. *tutto*)· ὅλος· ἐν τοὔττο· ἐν ὅλῳ. 2, 5,
 43, κά.
 τρακλωστή, ή· πιθανῶς ὀτρακλωστή, ὀτρὰ ή οὔτρά,
 ή τρὰ εἶναι· χονδρὴ μεταξωτὴ κλωστή με τὴν
 ὁποίαν κεντῶν διάφορα ὕφασματα, νηματσειδές
 μεταλλικὸν σύρμα τοῦ νοφικοῦ πέπλου 39.
 τραμέζο (ιτ. *tramezzo*)· διαχώρισμα, διατείχισμα 96.
 τραμπάκκουλον (ιτ. *trabaccolo*)· μικρὸν ἱστιοφόρον
 126.

τρανσάδα (ιτ. *transatto*)· συμβόλασμός, εγκατάλει-
 ψις ἰδιοκτησίας ή κατοχής 68.
 τρασαντζιόν (τρανσαντζιός) (ιτ. *transazione*)· συμβό-
 λασμός 68, 91, 106.
 τρασάρω (βεν. *transar*)· συμβόλῶ 7.
 τραῦσμα 70.
 τρατίτο, τὸ (ιτ. *tratto*)· διάστημα 61.
 τράφος ὁ· φράκτης 85, 120.
 τρεμέζα· 20.
 τριόμορφο 39.
 τριόκλωστο, τὸ· τὸ ἐκ τριῶν κλωστῶν ήνωμένων εἰς
 στρεφάς 39.
 τριωπόδι, τὸ· τρίποδον τῆς κλίνης, 39.
 τριτάριχο, τὸ· ὅρος συναλλαγῆς, καθ' ήν ὁ ἰδιο-
 κτήτης λαμβάνει τὰ δύο τρίτα καὶ τὸ ἕτερον
 ὁ συνεταίρος. Ὁ ὅρος εἶναι συνηθέστερος
 ἐπὶ θανατισμοῦ γεωργικῶν προϊόντων 36.
 τριπατριτζε, ή (ιτ. *diretrice*)· διευθύντρια, διατάκ-
 τρια διαθήκης 120.
 τσεδέρω (τζεδέρω) (ιτ. *cedere*)· παραχωρῶ 27, 29,
 31, 96, 102.
 τῶρα (τῶρη) 17, 19, 21, 214, 125.
 Ὑποθετικάρω· θίτω ὑποθήκην 39.
 ὑποθηκάριον ὑποτεκάρω, (ιτ. *ipotecare*)· ὑποθηκέυω,
 39, 74.
 ὑποκρίνομαι· ἀποκρίνομαι, ἀποζημιώνω 10.
 ὑποστατικά (ποστατικά)· τὰ κτήματα τὰ περιουσιακά
 στοιχεῖα κινητὰ καὶ ἀκίνητα 2, 12, 14, 43,
 52, κά.
 ὑποτεκάδος (ὑνποτεκάδο, ὑποτεκάβο)· ὑποθηκευμέ-
 νον 6, 69, 105.
 Φακωτός· ὁ ὑψαινόμενος με δύο ποδαρικά 43.
 φάμπρικα ἀνθεντική· τὸ δημόσιον, τὸ κράτος 103.
 φαμπρικάρω (ιτ. *fabbricare*)· κατασκευάζω 5
 φαντός· ὕφαντός, ἔγχωρος, εἰργασμένος εἰς ἀργα-
 λείον 43.
 φασουλομπάμπακο, τὸ 64.
 φαττούρα, ή (ιτ. *fattura*)· τιμολόγιον 43, 105.
 φελτζάδα, ή (ιτ. *feltzata*)· ἐξάπλωμα μάλλινον,
 πατανία 39.
 φερεντζιάδες 39.
 φέρμος (ιτ. *fermo*)· βέβαιος 2.
 φράντρα 43.
 φιάρα· 92.
 φίλτζα, ή (βεν. *filza*)· σειρά, ἑγγραφοθήκη, βιβλίον
 εἰς τὸ ὁποῖον οἱ νοτάριοι προστεκόλουν ή συν-
 ἑραπτον τὰ συμβόλαια. 124.
 φινίρω (ιτ. *finire*)· τελειώνω 1, 23, 34.

φίντος (ἰτ. *fido*) σταθερός, βίβαιος 124.
 φιοράδος (ἰτ. *fiorato*) διγνθισμένος 92.
 φιότζος, ὁ (ἰτ. *figlioccio*) ἀναδεκτός 6.
 φιογάδα, ἡ (βεν. *fregada*) πλοῖον 114.
 φλεζονιά, ἡ μηλοπέπων κοινῶς πλεζονιά, καρπου-
 ζιά (*citrullus vulgaris*) 64.
 φλοκκάτη (ἐκ τοῦ ἰτ. *flocco*, κροσσός) βελέντζα
 ἔχουσα φλόκκους (κροσσούς). 62, 92.
 φοδράδος (ἰτ. *foderato*) ὑπερραμμένος 43.
 φόκος, ὁ (ἰτ. *fuoco*) ἡ φωτιά, ἡ ἐστία 86, 87.
 φορέστης ὁ ξένος 124.
 φόρμα, ἡ (ἰτ. *forma*) μορφή, ὁδηγία, τὰ νόμιμα
 2, 7, 49.
 φορνίδο (φουρνίδα) (ἰτ. *fornito*) ἐφωδιασμένον 124.
 φορτούνα, ἡ (ἰτ. *fortuna*) ἡ τρικυμία 11.
 φουρνίρω (ἰτ. *fornire*) προμηθεύω 9, 49.
 φούσκα (φούσκες) 2.
 φουτᾶς, ὁ (ἐκ τοῦ ἀραβ. *futa*) κάλυμμα ἐπινώμιον
 ἐπίμηκες, εἶδος ἐσάρπας 42.
 φράγια ἡ (βεν. *fragio*) ἡ συντεχνία 14.
 φράντζα, ἡ (*frangia*) κροσσός, θύσανος 92.
 φραντζέττα (ἰτ. *frangetta*) κρόσιον 43.
 φυλλοσέντονα, τὰ 43.

χαμάδο, τό· Ἡ χαμάδα εἶναι ἡ ἀρίστη ποιότητος
 βαλανθίου· ἀποτελεῖται ἐκ τῶν πρὸ τῆς ὀρι-
 μάνσεως πιπτουσῶν βαλάνων αἵτινες εἶναι εἰσέτι
 μικραί, μόλις ἐξέρχονται τῶν κοπέλλων 54.
 χάρισμα, τό· τὸ δῶρον εἰς τὸν βαπτιζόμενον 6.
 χάριται (χάριτας) 2.
 χειροδοτῶς (χειριδοτῶς) ἐπίρρ. εἰς τὸ χέρι 12,
 17, 19, 20 κἀ.
 χεράτα, ἡ σφαίριδιον ὀάλινον 39.
 χροσικός, ὁ· χροσυχός 124.
 χώνω· ἐνταφιάζω 62.
 χώρα, ἡ ἡ πρωτεύουσα, ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου,
 7, 33, 37, 40.
 ψηφῶ· διορίζω 129.
 ψόφος, ὁ· ἐπὶ ζῶων· ὁ θάνατος 113.
 ψοφῶ· ἐπὶ ζῶων· θνήσκω 129.
 ψυχικό, τὸ (ψυχικά) ἀγαθοεργία· πρὸς χάριν τῆς
 ψυχῆς. Κτήματα ἢ γαῖαι δωρούμεναι εἰς ἐκ-
 κληρίας ἢ μονὰς χάριν τῆς σωτηρίας τῆς ψυ-
 χῆς 120.
 ψυχοδοριζῶ· δωρίζω τι χάριν τῆς ψυχῆς 2.

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

(Οἱ παρὰ τὰ ὀνόματα καὶ τοπωνύμια ἀριθμοὶ δηλοῦν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐγγράφου εἰς ὃ ἡ λέξις).

Ἀδαρνιώτη Ζωή τοῦ Ἀναστά- σι 61.	Ἅγιος Τάφος 120.	Βινιέρ Βιτζέντζος 80.
Ἀθάσταρος Τζουάννης 9.	Φραντζέσκος 108.	Βλαστός Κωσταντῆς 96.
Ἀλοόρης Ἀνδρέας 18.	Ἀθηναῖος Νικολός 14.	Στάθης 5.
Δημήτριος (Anuri) 25.	Αἰγιαλός 2, 5, 6, 7, 9, 11, 39.	Βοζαίτης Γιάννης 61.
Εὐγένιος 18.	Ἀκρίλας Τομάζος 36.	Bozza Antonia 55.
Ἀγία Αἰκατερίνη 30, 46, 55, 62.	Ἀκρωτήρι 120.	Βολόμα - Βολόμας 40, 41, 83.
Λεοδσα 46.	Ἀλεξάνδρεια 124.	Βοντάνης Ἀν(ώνιος) 89.
Μαρίνα τοῦ Μαμάου 14, 120.	Ἀλικάρης Δημήτρις 38.	Βόσος Λιάς 21.
Παρασκευὴ 118.	Ἀλοσάντρου 71.	Βόσου Θεodώρα 21.
Ἅγιοι Σαράντα 37.	Ἀμμοῦς 46.	Vraca Marco 125.
Ἅγιος Ἀθανάσιος 2.	Ἀνάληψις 2, 3, 5, 44, 49 κ. ἄ.	Buonas Panagiotis 105.
Ἀναστάσιος 49, 120.	Ἀνδριόλας Χριστόδουλος 82.	Βουρδουράκης Γιάννης τοῦ Νι- κολοῦ 75.
Ἀναστάσιος τοῦ Παλαδά 120.	Ἀνδρίτσης Τζώρτζης 59, 60, 92.	Βούργαρις Γιωργάκης 69.
Ἀνδρέας 73.	Ἀνδρόνικος Δημήτριος παππᾶς 44, 90.	Πιέρρος 69.
Ἀντώνιος 59, 60, 65, 67.	Ἄννης Τζώρτζης 117.	Τζουάννης 27.
Ἀντώνιος τοῦ Ἀνδρίτζη 59.	Ἀντόπας Γεώργιος 128.	Βουτζανέσης Λίος 111.
Ἅγιοι Ἀπόστολοι 120.	Τζώρτζης 121.	Βούτος Παύλος 106, 111.
Ἅγιος Γεώργιος 1.	Ἀρακλιώτης Τζώρτζης 52.	Σπύρος 106, 111, 117.
Γεώργιος τοῦ Πετρούτζου 85.	Ἀρμακίς 37.	Βρατζάμος Δημήτριος 121.
Δημήτριος 6, 14, 61, 93, 113.	Ἀσώματοι 52, 53.	Brazzo di Maïna 3.
Θεόδωρος 72, 77, 82, 112.	Ἀξέντης Ἀναστάσις 27, 37.	Βρυώνης Παναγιώτης τοῦ Γιώρ- γου 113.
Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ὁ Πατινιώτης 6.	Balsamo Stefano 56.	Γαβαλᾶς Γιωργάκης τοῦ Μανό- λη 98.
Ἰωάννης τοῦ Λογοθέτη 49.	Βαρζὸς Μιχαήλ ἱερεὺς 53.	Γαζής Παῦλος 1.
Κωνσταντῖνος 118.	Βαρδιάνης Ἀντ. 120.	Γαϊτάνι 29
Λάζαρος 97.	Βαρσαμάς Γιωργάκης 5.	Γαρδῆλης Γαϊτάνος 116.
Νικόλαος τῶν Γερόντων 122, 124.	Γεώργιος 9.	Πιέρρος τοῦ Δημήτρι 73.
Νικόλαος τῶν Ξένων 121.	Γιώργος 5.	Γαρτζώνη Συμπέλλα τοῦ Νικο- λοῦ 91.
Προκόπιος 98.	Βασμούλος Χριστόφαλος 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 48, 51, 82.	Γένικε 103.
Σπυρίδων εἰς τὸν Τράφον 120.	Venetia 55.	Γερακαρεῖον 101.
Σώστης 11.	Venier Nicolo 27, 32, 52.	Γερακάρης 9.
Ταξιάρχης 52.	Βεντουρῆς Βιτζέντζος 27.	Γερακάρης 37.
Ταξιάρχης τοῦ Πασπα- λιάρη 6.	Βερούτης Γιάννης 65.	Γεροβάλλου Ἰεραμνήμος 15.
	Bertrand Ippolito 126.	Giacomo Santo 126.
	Βιδάλης Νικόλαος 109.	

- Γιακουμέλλος Ἀναστάσις τοῦ Δρῶ 11.
Γιούλιου 88.
Γιαννῆς Τζώρτζης 104.
Γιαννῆς Γαμπριήλ 11.
Γιάννινα 67, 79.
Γιατράς Δημήτριος τοῦ Ἀθανάσι 22.
Γιατράς Σταυριανός 18.
Γιούλιος 88.
Γίπορο 37.
Γκουσέτης 116.
Γοίτα 10.
Γονίμης Δημήτριος τοῦ Ἀντρέα 48.
Γουζέλης Μπενέττος τοῦ Τζάννε 65.
Γουλάκης Παναγιώτης 70.
Γουναρίτσανα 101.
Γούναρης Πέτρος 40.
Γουνιῆς Νικόλας 37.
Γουνιῆς Νικόλας 37.
Γραμματικέπουλλος Νικόλαος 125.
Γράσης Τζώρτζης τοῦ Στεφάνου 105.
Γριπάρης 46, 55, 62.
" Θεόδωρος 62.
Γρίτζης Λιός 74.
Γρόπας Νέοφυτος 85.
Gusseti Nicolo di Theophili 94.
Δανηῆς Ἀντώνιος 115.
Δελετεμένιος 35.
Δενόρης Ἰωάννης 52 - 56, 58, 59, 60, 63, 64, 67 - 77, 79 - 81, 83 - 104, 108, 112.
Δημῆρης Μαστρογιώργος 51.
Διδάρης Δημήτριος 98.
Διαργυρόπουλλος Νικόλας 119.
Δικαῖος 37.
Δικόπουλλος Γιώργιος 124.
Δομνεγγίνης Σπύρος 121.
Δούκας Στέφανος 16.
Δράκα 93.
Δρακόπουλλος Γιάννης 82.
Δράκος Τωμάζος 106.
Δρογγίτης Δημήτριος τοῦ Γιάννη 72, 77.
Δρῶ 11.
Ἐμινάτος (:) Γιάννης 24.
Ἐπισκοπή 58.
Ζαβραδινός 49.
" Ἀλέξανδρος 49.
Ζαβραδινὸς Μπετίνα 120.
Ζαγγάλης Κωσταντῆς 13.
Zadin Gabriel 11.
Ζάκουνθος 37, 39, 40, 41 κ.ἄ.
Zante 55, 126 κ.ἄ.
Ζαπάντης Ἀπόστολος 104.
Zurachi Andrea 25.
" Zanetto 25.
Ζωναρῆς Θ. 9, 105, 106, 107, 109 - 119.
Ἡρακλειώτης Πιέρρος 4.
Θιακὸς Νικόλας τοῦ Σταμάτη 30.
Θοδόσις Ἀναστάσις τοῦ Μπενάρδου 40, 41, 83.
Ἱεροσόλυμα 120.
Κάκλης Τζουάννης 2, 10.
" Στέφανος 45.
Κακαλὸρρης Τζανέτος τοῦ Θεοφίλου 19.
Καλαμάκι 49, 52, 67, 79, 85.
Κατέρρης Ἀντζόλος 32.
Καλεσάνος Δημήτριος 28.
Καλήγγρος Ἰωάννης 118.
" Νικόλαος 118.
" Χαραλάμπης 118.
Καλίκας Τζώρτζης 115.
Καλοφωναῖοι 2.
Cancellaria 3.
Κανίσση 6, 104.
Candachitti Dionisio 126.
Καντζελλαρία 28, 32, 53.
" τοῦ Κελεφά 70.
Κάπαρης Γιάννης τοῦ Παναγιώτη 75.
Καπέλλος Χαραλάμπος 120.
Καπίος Νικόλας 52.
Καπνίσσης Ἀναστάσις 94.
Καρδιανός Δημήτριος 41.
Καρρίρης Τζώρτζης 78.
Κάστρο 88.
Κατζίπουρεση 37.
Κατζίπουρεση 37.
Κατήφορος Εὐστάθιος 102.
Καψῆς Πόλος 79.
Καψοκέφαλος Ἀναστάσιος τοῦ Κωσταντῆ 79.
Καψοκέφαλος Ἀντρουσιάνος 81.
Καψόπουλλος Παναγιώτης 62, 123.
Κελεφά 63.
Κεφαλληνός Ἀναστάσιος 121.
" Γιάννης 1.
" Γληγγόρις 89, 107.
" τοῦ Κοσμᾶ 107.
Κεφαλλονίτης 42.
Κερχρὸς Πουλημένος 2.
Chiveto Polidoro 2.
Chrisoplevris Giacomo 3.
Κόκκαλης Στάθης 7.
Κοκκίνης Ἀνδρέας 121.
" Παναγιώτης 13.
Coletti Tomaso 98.
Κολομάχαρο 37.
Κολόνα 88, 104.
Κονιάρης Μαρῆς 9, 10, 21.
Κονόμος Λεούτζης 59.
Κονταργιάνικα 58.
Κοντονῆς Γιάννης 41.
" Νικόλαος 19.
" Τζώρτζης 34.
Κοντοστάβλης Πέτρος 1.
Κοντοστάβλος Βασίλειος 89.
" Γεωργάκης 38.
" Γεωργάκης 59.
" Γιώργος 68.
" Γιάννης 38, 59, 60.
" Δημάκης 38.
" Δημήτριος 59.
" Κοριάκης 38.
" Λεούτζης 38.
Κοντοστάβλος Μαρούλλα 38.
" Παρασκευῇ 59, 60.

- Κόπανος 37.
 Κόπελλος Χαράλαμπος 120.
 Κοπίος Νικολός 44.
 Corfu 126.
 Κοροβόνας Μιχάλης 41.
 Κοσμάς Ἀντώνιος Γερακάρης τοῦ
 Μιχαλάκη 5, 9.
 Κοσμάς Ἀντώνιος 9.
 Κόττης Ἰωάννης 39.
 Cottuvali Spiridione 123.
 Κουδονής Ρίκος 5.
 Κουδουμνής Τζώρτζης 69, 72,
 74, 76.
 Κουκουλομαμάτης 52, 67.
 Κούμανης Νικολήττος 69, 85, 87.
 " Τζώρτζης 63.
 " Σάββας τοῦ Πέτρου
 40, 41, 83.
 Κουμανίτζα Κανέλλα 39.
 Κουρκουμῆλης Μιχάλης 124.
 " Ρίξιο Μιχαήλ 124.
 Κουρούκλης Λάζαρος Νικολός 37.
 Κουρούμαλος Ἀντώνιος 29, 31.
 " Γεώργιος τοῦ Δρα-
 κούλη 29.
 Κουρούμαλος Δημήτρις 48.
 " Νικολός 94.
 Κουρτίσης Σπύρος 39.
 Κούτζης Πιέρρος 19.
 Κουτούβαλης Σταματέλλος 69.
 Κουτούφαρης Μαστρονικολός 90.
 " Νικολός 90.
 Κρεζίος Μάρκος 114.
 Κρίκος Λάζαρος 27.
 Κρήτη 39.
 Κρητικὸς Μανόλης τοῦ Ἰωάννη
 12.
 Κρίζος 37.
 Κυβερὸς Τζώρτζης 78.
 Κυρὰ τοῦ Σκοποῦ 5, 9.
 Κυρία Εὐαγγελίστρια 103.
 " Ὁδηγήτρια 112.
 " τοῦ Πικρίδη 88, 109.
 Λαζαρίττο τοῦ Βαρδιάνου 4.
 Λαμπέτης Νικόλαος 129.
 Λαμπρόπουλλος Μαρῖνος 55.
 Λάτζαρης Ἀναστάσις 66.
 " Γιάννης 65.
 Λεκατζᾶς Τζώρτζης 127.
 Λεονταράκι Ταντία 124.
 Λεονταράκης Ἰωάννης 122, 124.
 " Μανόλης 124.
 Λεῦκο 49.
 Λευκὸ 84.
 Λευκοκόιλος Κωσταντῖνος 96.
 " Νικολός 96.
 Λευκοκόιλου Σταματέλλα τοῦ Ἀ-
 ναστάσι 88.
 Λιθαδικὸς Θεόδωρος 80, 82.
 Λιθαδία 114.
 Λιδάνης Νικόλαος 44, 49, 50.
 " Μιχάλης 96.
 Λιγερίας Νικολός τοῦ Σταματέλ-
 λου 85.
 Λιδιακὸς Θεόδωρος 51, 84.
 Λινάρδος τῆς Χρυσκίνας 62.
 Λογοθέτης Ἀναστάσις 15.
 Logotetti Zorzi 55.
 Λογοθέτη Γεώργη Κατερίνα 82.
 Logotheti Demetrio 3.
 Λογοθέτης Θεόδωρος 41, 49.
 Λομπάρδος Τζουάννης 83.
 Λουκάς Στεφανῆς 12.
 Λούρος 75, 86, 87.
 Λούτζης Τζαννίτος 40.
 Λούτζης Σταματέλλος 45.
 Λυκούδη 22, 49.
 Μαθόπουλλος Γιωργάκης 86.
 Μακρῆς Ἀντώνιος 106.
 " Ἀρίθιος 107.
 " Γιάννης τοῦ Θεόδωρ.
 67, 79.
 Μακρυνικόλας Τζιωρτζίος 4.
 Μαλάκης Ἰωάννης 46.
 Μαμάος 120.
 Μάνσης Ἀναστάσις 93.
 " Δημήτρις 91.
 " Κόσμος 39.
 Μάνη 7, 9, 10, 11, 13, 15, 36,
 40 κ.λ.
 Μανιάτη Σταμάτα 78.
 Μανιάτης 28, 29, 30, 31, 32 κ.λ.
 Μανιάτης Νικήτας 78.
 Μανιάτισσα Σταμάτα 78.
 Μάνιο 39.
 Μάνος Γιάννης 114.
 Μανού 55.
 Μανούσος 111.
 Μάντηλας Ἀντώνιος 126.
 Μαργάζης Ἀντώνιος 97, 108.
 Margari Dionisio di Zuane
 126, 127, 128.
 Margari Soffiano Theodo-
 ro 47.
 Μαρόπουλλος Ἀναστάσις 52.
 " Μάτιος 101.
 Μαρούδας Τζουάννης 55.
 Martelao Giorzi 47.
 Μαρτελάος Τζώρτζης 107, 113.
 Μαρτινέγκος Ἀντρέας 120.
 Μαρῶτη Γιάκουμο Μαρῖα 66.
 Μαρῶτης Σάββας τοῦ Γιάκουμο
 66.
 Μασάρις Ἀντώνιος 109.
 Μασκομπροῦνος Σπύρος 35.
 Ματαράγκας Πανάγιος 76.
 Μάτσης Ἰωάννης 46, 78.
 Μαυρίκης Βελισσάριος τοῦ Στάθη
 71.
 Μαυρίκης Νικολός 23.
 Μαυροκέφαλος Ἀντώνιος 46.
 " Ἰωάννης 57, 61,
 62, 65, 66.
 Μαυρομιχαλάκης Γεώργιος 58.
 Μαρούδας Τζουάννης 56.
 Μαχαράδο 19.
 Μεγκινάτης Δημήτρις 39.
 Μελισσηνὸς Γιάννης 108.
 Μενάγιας Σπύρος 124.
 Μεσαρία 37.
 Μεσιῶ 40, 41, 83.
 Μεταξᾶς Θεόδωρος 50.
 Μεταξοπούλα Ἀναστασοῦλα 69.
 Μήλεσης Μπατίστας 93.
 Μηλιανὸς Ἀθανάσις 108.
 " Γιάννης 108.

- Μηλιανός Λιός 108.
 Μηλιανού Κατερίνα τοῦ Λιού 108.
 Μηλιώτης Γιάννης 6.
 Μεγαλίτης Ἀντώνιος 121.
 Molin Nicolo 35.
 Μονοδασιώτης Ἀντώνιος 22, 61.
 Monte (di Pietà) 120.
 Μοραίτης Ζαχαρίας ἡ Τραχήλας 91.
 Μοροζαννέτης Ἀνδρέας 37, 120.
 Μοζενίγος Γιάκουμος 96.
 " Μένιος 96.
 Mocenigo Massimiliano 71.
 Μουδάξος Ἀντώνιος 64.
 Μουζάκης Ἀντώνιος 99.
 " Θεόδωρος 54.
 " Μάρκος 89, 103, 108.
 " Νικολέττος 100.
 Μουζάκι 84, 87.
 Musachi 25.
 Μουνίλος Δημήτρις 52.
 Μουρτζής Ἀντρέας 96.
 Μπανάτον 33, 72, 77, 82.
 Μπαρτζάιοι 49.
 Μπαρζός Ἀντώνιος 43.
 Μπαρμπιάνης Τζώρτζης 92.
 Μπαρμπίας Κωσταντής 56.
 " Τζώρτζης 92.
 Μπαρτζός Ἀντώνιος 43.
 " Μιχαήλ 67.
 " Νικολός 36.
 Μπάστας Νικολής 129.
 Μπελεφάντες Μάρκος 61.
 " Τζώρτζης 62.
 Μπενάρδος 83.
 Μπερτέλλης Διονύσιος τοῦ Ἀντωνίου 128.
 Μπέλτραν Ἰππόλυτος 127.
 Μπεφάνης 52.
 Μπιλάρδος Γιάννης 92.
 " Δημήτρις 92.
 " Ἰωάννης 2, 92.
 " Νικολέττος 99.
 " Νικολός 86.
 Μποζίκης Ἀντώνιος 107.
 Μπολόκρατος Γιάννης 81, 107.
 Μπὸν Γιωργάκης 79.
 " Γιώργης 79.
 Μπονσινὸρ Βερνάρδος 1-14, 16, 100.
 Μπονσινὸρ Γεώργιος 100.
 Μποντία Ἀναστασούλλα 14.
 Μποντίας Γιάκουμος 14.
 Μπόριος Θάνος 88.
 Μπουζιάνος Ἀντώνιος 61.
 Μπουζιάνος Νικολής 14.
 Μπουλδός Φραντζέσκος 110.
 Μπουλδού Βικτορούλλα 110.
 Μπουλτζός Κωσταντής 18.
 " Συναδινός 49.
 Μπουντίνου 14.
 Μπόγαλη 71.
 Μπράτης 122, 128.
 " Διονύσιος 128.
 Μπράτσο τῆς Μάνης 3.
 Μπρὸν Ματιός 54.
 Μυλλωνάς Σταματέλλος 13.
 Νεγκράτης Δημήτρις 18.
 Νεφύτος Ἰωάννης 122.
 Νεράτζης Κωσταντής 43.
 Νερούλη 98.
 Νερούλης Ἀναστάσιος 9.
 Νικηφορόπουλος Ἰωάννης 103.
 Νικαίοι 52, 64, 67.
 Νίκλο Κατίνα 122.
 " Λουτζιέττα 121.
 " Ρούσα τοῦ Πιέρρου 120.
 Νίκλος Ἀγγελής 106, 111, 114, 116, 117, 119.
 Νίκλος Ἀγγελος 65.
 " τοῦ Δημήτρι 65.
 Νίκλος Ἀλέξανδρος τοῦ Λουκά 42.
 " Ἀναστάσις 72, 77, 82, 99, 100.
 Νίκλος Ἀναστάσις τοῦ Λιού 97, 103.
 Νίκλος Ἀντώνιος τοῦ Πιέρρου 16.
 " Βασίλειος 11.
 " Βρετός τοῦ Γιάννη 13.
 " Γιωργάκης 56, 66.
 Νίκλος Γιωργάκης τοῦ Λία 9.
 " Γεωργάκης τοῦ Μιχαήλ 34, 38.
 Νίκλος Γεώργιος 4, 8, 32.
 " τοῦ Βρετού 2.
 " Γιαννάκης τοῦ Μάρκου 40.
 " Γιάννης 5, 8, 30, 40, 46, 60 κ.ά.
 Νίκλος Γιάννης τοῦ Γιωργάκη 38, 96.
 Νίκλος Γιάννης τοῦ Θεόδωρου 46.
 " Ντελιᾶ 78.
 " τοῦ Μάρκου 83.
 " Γεώργιος 5, 14.
 " Δημήτριος 16, 102.
 " Δημήτρις 105, 113.
 " Δημήτρις τοῦ Γιάννη 47, 93, 115.
 Νίκλος Δημήτρις τοῦ Γιώργου 107, 110.
 Νίκλος Δημήτρις τοῦ Πιέρρου 16.
 " Δῆμος 45.
 " Δικαῖος 15.
 " Διονύσιος Μπράτης 128.
 Νίλο Dionisio Brati 126, 128.
 Νίκλος Διονύσιος τοῦ Εἰσταθίου 127.
 Νίκλος Διονύσιος Φινωμένος τοῦ Νικολάου 125, 129.
 " Εἰσταθίος Μπράτης 122, 127.
 Νίκλος Θεωδωράκης 52.
 " Θεωδωρής 49, 50, 53, 64, 67, 73, 75, 91, 98.
 Νίκλος Θεωδωρής τοῦ Μιχαήλ 52, 53, 67.
 Νίκλος Ἰωάννης τοῦ Μιχαήλ 2.
 " Κωσταντής τοῦ Ἰωάννη 39.
 " Νίκλος Λεούτζης 28.
 " Λέως 6.
 " Λίας 4, 37.
 " τοῦ Ἀναγνώστη 6.
 " τοῦ Γιώργου 4.
 " Λουκάς 92.
 " Μάρκος 18.
 " Μιχαήλ 2.

- Νίκλος Μιχάλης 1, 7, 11, 12, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 42, 49, 79.
- Νίκλος Μιχάλης τοῦ Γιάννη 20, 24.
- Νίκλος Μιχάλης τοῦ Λιᾶ 10.
- " " " Λουκά 22, 42.
- Νίκλος Μιχάλης τοῦ Στρατῆ 1.
- " Νικόλας 19.
- " Nicolo 94.
- " Νικόλας τοῦ Γιάννη 17, 21, 109.
- Νίκλος Νικόλας τοῦ Πέτρου 123.
- " Nicoli Finomeno 125.
- " Nicolos Finomenos 125.
- " Νικολός 70, 81, 88, 90, 104, 108, 118.
- Νίκλος Νικολός τοῦ Θεωρῆ 23.
- " Παναγιώτης 109.
- " Πέτρος 7, 123.
- " Pietro 55.
- " " τοῦ Μιχάλη 10.
- " " " Νικολάου 117.
- " " " Νικόλα 16.
- " Πέτρος τοῦ Ἀναστασίου 120.
- Νίκλος Προκόπιος 25, 26, 43, 44, 48, 50 κ.ά.
- Νίκλος Προκόπιος τοῦ Μιχαήλ 67, 96.
- Νίκλος Procopi de Micheli 25
- " Προκόπιος τοῦ Μιχαήλ 52, 67.
- Νίκλος Σάλλος τοῦ Βασίλει 11.
- " Στρατῆς 1.
- " Τζαννίος 89.
- " Τζουάννης τοῦ Μάρκου 36.
- Νίκλου Ἀναστασοῦλλα 52.
- " Ἄννα τοῦ Γιώργου 2.
- " Ἀντριάννα τοῦ Δημήτρη 65.
- Νίκλου Βιτώρια τοῦ Μιχαήλ 50, 52.
- Νίκλου Ἐλένα τοῦ Μιχαήλ 36.
- " Θωδώρα τοῦ Λιᾶ 37.
- " " " Κρίζου 37.
- Νίκλου Καλίτζα τοῦ Μιχαήλ 49, 50, 52, 67, 79.
- Νίκλου Κατίνα 124.
- " Κολομοῖρα τοῦ Θεωρῆ 98.
- Νίκλου Κυριακή τοῦ Κώστα 24.
- " Λαμπρινή 120.
- " Μαρινέττα τοῦ Θεωρῆ 98.
- " Μαρουῖλλα τοῦ Γιάννη 96.
- " Μηλιὰ 120.
- " Ρόδω τοῦ Ἰωάννου 46.
- " " " Γιάννη 62.
- " Σταμάτα 15.
- " Σταματοῦλλα 92.
- Νοδάκος Κωνσταντῖνος 30, 43.
- Νομικός Ἀνδρέας 67, 93.
- " Γιωργάκης τοῦ Θεωρῆ 59.
- Νομικός Γιώργος 10, 36, 58, 60.
- " Ἰωάννης 15.
- " Νικόλαος 18, 24, 28, 36, 40 - 45.
- Νομικός Νικολός 83.
- " " τοῦ Λουκά 88.
- Νομικός Μαρία τοῦ Γιώργου 70.
- Νομίζης Δημήτρης 41.
- Νταμουλιάνος Χριστόφορος 98.
- Ντελετεμένιος Κωνσταντῖνος 34.
- Ντεμπονίρας Ἀντρέας 34.
- Ντενάζος Ἀλεξίζος 12.
- Ντεπάστης Γιαννούλης 52.
- Ντζῆ Ἀναστασοῦλλα τοῦ Τζουάννη 79.
- Ντζῆς Μιχάλης 74.
- " Τζουάννης τοῦ Κωνσταντῖνου 53.
- Ξωμερίτης Μανόλης 39.
- Opfoco Andrea 126.
- Παγκόπουλλος Γιωργάκης 8.
- Παῖδης Κωσταντῆς 28, 119.
- Παῖσιος Ἱερομόναχος 23.
- Παλαδινός Γιάννης τοῦ Βίκου 97.
- Παλαδῆς 120.
- Παλαιολόγος Γιάννης 119.
- Παναγία στὰ Κονταργιάνικα 58.
- Παγκόπουλλος Γιωργάκης 8.
- Πανδῆς Τζάννης 42.
- Παντοκράτωρ 110.
- Παντώνης Τζώρτζης 43.
- Παπαδόπουλλο Ἀνελίνα 39.
- Παπαδόπουλλος Γιώργος 39.
- Παπαλιᾶς Ζαχαρίας 6.
- Παππανοπούλλου Ἐλενέττα 118.
- Παππανοπούλλος Χαράλαμπος 118.
- Παράλμνο 12, 64, 87.
- Παρίσης Γιάννης τοῦ Βεντούρα 42.
- Παπαλιᾶς 6.
- Πατῆς Δημήτρης 14.
- Πατγᾶλη 93.
- Πατινώτης 6.
- Πατρὶνός Μιχάλης 116.
- Πελεγρινόπουλλος Σπύρος 66.
- Πενταδοπούλλα Φραντζοῦ 28.
- Περδικάρης Γιάκουμος 98.
- " Στέλιος 88, 89, 90.
- Περτέλης Διονύσιος 128.
- Πέτα Καλή 110.
- Πεταλᾶς Ἀντώνιος 16.
- Πέτας Χριστόφορος 84.
- Πετρούλης Ἀντώνης 68.
- " Λιός 7.
- Πετρούτσου 85.
- Πικρίδης 88.
- Pirri Demetrio 55.
- Piropulos Georgio 55.
- " Anastasio 55.
- Πιστωντας 64.
- Πλαγιᾶς 37.
- Πλάνος 122, 124.
- Πλαρινόπουλλα Μαργίττα 81.
- Πλατυγένης Θεωρῆς 33, 83.
- Πλέσσα Μαρίνος τοῦ Σταματίλου 85.
- Πολίτης Ἀναστάσιος 53.
- Πομόνης Σπύρος 129.
- Πόστα 14, 122, 124.
- Ποτάμι 73.
- Πουλαριοί 4.
- Προγέρακος Νοδῆς 16.
- Πυρόπουλλος Ἀναστάσιος 92.

- Πορρῆς Γεώργιος 47.
 " Δημήτριος 80.
- Ραγγαδάς Θωδωρῆς τοῦ Νικολοῦ 58.
- Ραφτόπουλλος Ἀντώνιος τοῦ Ἀνδρέα 42.
- Ραφτόπουλλος Διονόσιος 129.
 " Τζώρτζης 109.
- Ράχη τοῦ Νομικοῦ 93.
- Ραφμανίκης Ἀναστάσις 26.
- Ρουμανὸς Δημήτρις 50.
- Ρουμειλιώτης Ἀἴμος τοῦ Θεοφίλου 55.
- Ρουσιᾶς Γερόλυμος τοῦ Γιάννη 17.
 " Γιάννης τοῦ Νικήτα 17.
- Ρουσιλάτος Ἀναστάσις 91.
- Ρουσιανοπούλλα Δεσποινίττα 39.
- Ρουσιᾶς Ἀναστάσις 54.
 " Μαυροσιδῆς 35.
- Ρούσμης Γεώργιος 47, 91.
 " Θόδωρος 91.
- Ρούσος Σταμάτης 57, 67, 79.
- Ρωμανὸς Δημήτρις 67, 79.
 " Νικόλας 75.
- Ρωμήρι 65.
- Ρωμιόπουλλος 67.
- Ρώσση 121.
- Σαβόγας Γρηγόριος 2, 9.
- Σαλαμαλίκης 20.
- Σάλιαρης Νικόλας 61.
- Σάλωνα 114.
- Σαμαριάρις Νικόλας 70, 74.
- Σαμαρτζόπουλλος Ἀναστάσις 125, 127.
- Σαμιόλης Δημήτρις 45.
 " Λεοπόλδης 45.
- Σαντορίνη Ἄννα 43, 44.
- Σαντορίνης Γιάκουμος 43, 44.
 " Μανόλης 43.
 " Νικολέττος 48.
 " Νικόλας 43.
- San Zuanne Percuor 94.
- Σαρακινάδον 99.
- Σβερόνας Τζώρτζης 43.
- Σεμπρικὸς Ἀνδρέας 4, 6.
- Σερβάκις Παναγιώτης 92.
- Σερβάκη Σταματούλλα 92.
- Σιγοῦρος Ἐκτωρ 106.
 " Νεόφυτος 118.
- Sicuro Demetrio 126.
 " Nicolo 126.
- Σιγοῦρος Νικόλας 106.
- Σιλημίγκρας Ἰωάννης 124.
- Σικανταλιῶ 49, 76.
- Σιλιάδης Τζώρτζης 24.
- Σιλήβας Ἰωάννης 120.
 " Νικολέττος 111.
- Σιληρὸς Νικόλαος 124.
- Σκοπὸς 5.
- Σκόρδαρης Πολυχρόνης τοῦ Ἀνδρέα 20.
- Σκόρδαρης Δημήτρις 106.
- Σκορδῆλης Ἀναστάσις 14.
 " Σταμάτης 49.
- Σκουλικάδον 62, 85, 107.
- Σκουλλογένης Στέλιος 100.
- Σκουρῆς Τζουάννης 43.
 " Τζώρτζης 96.
- Σκούρας Γιάννης 71.
- Σκούρας Γιάννης 70.
- Σκουρῆς Μάρκος 32, 59, 60.
 " Τζουάννης 71.
- Σοφριανὸς Ἀντωνία τοῦ Ἀναστάσι 102.
- Σοφριανὸς Μαγδαληνή τοῦ Ἀναστάσι 102.
- Σπαθᾶκης Γιωργάκης τοῦ Πέτρου 99.
- Σπαθῆς Νικόλας 114.
- Σπειζέρης Νικόλας 73.
 " Στάθης 86.
 " Φραντζέσκος 114.
- Σπειζέρης " 73.
- Στάθης 18.
- Στεριώτη Ἀναστασοῦλλα 62.
- Στεριώτης Γιάννης 93.
 " Ζαφίρης 62.
 " Λινάρδος 62.
 " Μαρῖνος 93.
 " Νικόλας 62.
- Στεριώτη Ρόδα 62.
- Στεφανόπουλλος Δημήτρις 89.
 " Παναγιώτης τοῦ Γεωργίου 87.
- Στεφάνου Ράχη 14.
- Στῆθος Διονόσιος 122.
- Στρούζαινα 67, 79.
- Στρούζας Στέλιος 62.
 " Στυλιανὸς 62.
- Σιλημίγκρας Ἰωάννης 122.
- Συρίσος Ἀντόλιος 53.
- Σφεντόνας Γιάννης 24.
- Σωκαρά Τζόγια τοῦ Νικολοῦ 103.
- Σωμερίτης Μιχάλης 63, 88, 100.
 " Νικόλας 40, 41, 83.
 " τοῦ Γεωργίου 83.
- Taglipiera Anastasio 55.
- Ταλιαπιέρας Γιάννης 62.
 " Νικόλας 62.
- Ταφτανᾶς Γιάννης 61.
- Τανάκης Πιέρρος 29.
- Τερεζίτης Νικόλας 115.
- Τετράδης Ἰωάννης 112.
 " Πιέρρος 31.
 " Φραντζέσκος 51.
- Τζερωτάς Ἀναστάσις 7.
- Τζέτος Τζαννέτος 20.
- Τζικὸλας 106.
- Τζιλημίγκρας Ἰωάννης 122, 124.
- Τζίμοβα 58.
- Τζιμπλέτης Φύλιππος 56.
- Τζιρίνον 119.
- Τζιτανίδης Κωνσταντῆς 62.
- Τέμπολος Γιάννης 61.
- Τουρνακῆς Σταματέλλος τοῦ Φιλιππου 33.
- Τούτσας Ἀναστάσιος 15.
- Τραχήλας Ζαχαρίας 91.
- Τριαντάπουλλος Στέλιος 115.
- Τρούσας Κυριάκης 33.
- Φαρακλὸς Νικόλας 52, 67, 79, 80.
- Φαραὸς Γιάννης 64.
 " Πιέρρος 93.

Φαραός Σπύρος 84.	Χαλκιερὸ 48.	Χαντζῆ 129.
Φαρισαῖος Γιώργος τοῦ Στάθου 64.	Χαλκιᾶς Νικολὸς 63.	Χαριάτης Δημήτριος 17.
Φελοῦτὰ 27.	" Φραγκίσκος 97.	Χιόνης Βιντζέντιος 110, 113,
Φινωμένος Νικόλαος 125.	" Φραντζέσκος 87.	115, 116, 117.
Φλαμπουριάρης Γιάννης 48, 68.	Χαλκωματᾶς Γιάννης τοῦ Γεωρ- γίου 104.	Χόντρον 37.
Φλάρεων 108.	Χαλκωματᾶς Σταματέλλος 2.	Χρικόπουλλος Λευτέρης 86.
Φλεμοτόμος Τζουάννης 2.	Χαμουζᾶς Δημήτριος 81.	Χρυσοπλεόρης Ἰάκωβος 3.
Φουκάς Γιάννης 6.	" Νικολὸς Δημήτριος 81.	Χτενᾶς Βιντζέντιος 114.
Φραντζῆς Γερόλυμος 106.	Χαντζόπουλλος Κωσταντῆς 129.	Ψημᾶρις Γραθενίγος 124 - 129.
" Πέτρος 61.	" Κωνσταντῖνος τοῦ	Ψωμᾶς Πέτρος 120.
Φωτεινὸς Μικέλης 58, 96.		

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Τ Ε Α

Τορ. 5' » 11, 27, 28, 29, 30	κολληγία	» κολληγία
» » 37	1712	» 1722
» » 48	ρεσπετσιβε	» ρεσπετιτίβε

Ἐνίων λέξεων ὁ ὀρθὸς τύπος καὶ ἡ μεταγραφή ἐκ τῆς ἰταλικῆς ἀπεκατεστάθη εἰς τὸ λεξιλόγιον.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο ΠΥΡΡΟΣ ΩΣ ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ ΝΟΜΩΝ

ΤΠΘ

ΙΑΚΩΒΟΥ Τ. ΒΙΣΒΙΖΗ

Διονύσιος ὁ Πύρρος (1777-1853), ἐκ Καστανιάς τῶν Θεσσαλικῶν Τρικκάλων¹⁾, ἦτο ἐροδιάκονος, ἐσπούδασε δὲ κατ' ἀρχὰς μαθηματικά, φυσικὴν, μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν, συγχρόνως δὲ καὶ τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας συγγραφεῖς. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου τῷ 1807 ἐνεγράφη ὡς φοιτητὴς τῆς Ἰατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Padova, τοῦ ὁποίου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Χειρουργικῆς τὸ ἔτος 1813. Κατὰ τὴν εἰς Ἰταλίαν παραμονὴν του ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν ἀστρονομίαν, ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετήρχετο συγχρόνως τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν ἱατρὸν.

Τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ἐν ἀρχῇ ὑπηρέτησεν οὗτος ὡς κληρικὸς καὶ ἱατρός. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν διηκόνει μόνον εἰς ἓνα Θεόν, ἔτι δὲ τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κερδῶον Ἑρμῆν, διότι κατὰ τὸ ἔτος 1827 ἐμφανίζεται καὶ ὡς βιομήχανος, «χαρτουρογός» ἢ «χαρτοποιός», χωρὶς νὰ παύσῃ ἀσκῶν καὶ τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα.

Ὁ Πύρρος κατὰ τὴν περιπετειώδη ζωὴν του ἐδημοσίευσεν πάμπολλα βιβλία, θεολογικά, παιδαγωγικά, γεωγραφικά, ἀστρονομικά, μαθηματικά, ἱατρικά, φαρμακευτικά, φυσικὰ κλπ.²⁾, τὰ πλείεστα δὲ ἐξ αὐτῶν θὰ ἐξέδωκε μὲ κύριον σκοπὸν τὴν κερδοσκοπίαν, ἐὰν κρίνωμεν καὶ ἀπὸ ὅσα γράφει σχετικῶς εἰς τὴν κατωτέρω δημοσιευμένην ἀναφορὰν του.

Ἀλλὰ ὁ λόγιος οὗτος δὲν ἤρκεσθη εἰς τὴν ἀνωτέρω συγγραφικὴν παραγωγὴν. Ἐμφανίζεται καὶ ὡς ἐρασιστὴς νόμων³⁾.

Ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὑπῆρχε σπάνις συλλογῶν τῶν εἰσαχθέντων νόμων. Ἀντιληφθεὶς τοῦτο ὁ Πύρρος ἐσκέφθη ὅτι ἡ ἔκδοσις συλλογῆς νομικῶν δια-

¹⁾ Ἀντὶ ἄλλου βλ. Ε. ΦΩΤΙΑΔΟΥ, Διονύσιος Πύρρος ὁ Θετταλός, εἰς περιοδικὸν «Ἀκτῆ-
ρες», ΙΕ (1952), 209 - 217.

²⁾ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΒΡΕΤΤΟΥ, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Μέρος Β' (Ἀθ. 1857), ἀρ. 459, 488, 513, 615, 616 καὶ σελ. 324. - Κ. ΣΑΘΑ, Νεοελληνικὴ φιλολογία (Ἀθ. 1868), 709, 713 - Δ. ΓΚΙΝΗ καὶ Β. ΜΕΞΑ, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία (1800 - 1863) (Ἀθ. 1939 - 41), ἀρ. 617, 727, 728, 787, 1027, 1106, 1659, 1674, 1751, 1905, 2047, 2350, 2710, 2795, 2933.

³⁾ Π. ΖΗΠΟΥ, Ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου (Ἐνακτῆριος λό-
γος) (Ἀθήναι, 1954), 14 σημ. 7.

τάξεων θά εἶχεν ἀρκετὴν κυκλοφορίαν καὶ θά ἀπέφερε κέρδη. "Οθεν, με βράσιν κυρίως τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἀλλὰ καὶ τὸν Κώδικα τῆς Μολδαβίας τοῦ Καλλιμάχη¹⁾, ὡς πρὸς δὲ τὰς ποινικὰς διατάξεις καὶ τὸ περὶ Ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν σύγγραμμα τοῦ Ἰταλοῦ Βεκκαρία, εἶτι δέ, πιθανῶς, καὶ τινὰς νομοκανονικὰς συλλογὰς ἐπιχειρεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1827, τὴν σύνταξιν συλλογῆς νομικῶν διατάξεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Νόμος Δικαιικός»²⁾. Τὸ χειρόγραφον αὐτῆς ὑπέβαλε πρὸς τὸν τότε Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Συνελεύσεως Πανοῦτσον Νοταρὰν, ὅπως, διορθούμενον, υἱοθετηθῇ ὡς ἐπίσημος συλλογὴ νόμων καὶ ἐκτυπωθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, μάλιστα δὲ κυκλοφοροῦν εἰς χεῖρας διαφόρων, ἐν οἷς καὶ τοῦ Κλονάρη, ἵνα τὸ κρίνουν, ἀπωλέσθη. Διὰ τοῦτο ὁ Πύρρος ἀπευθύνει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1830 ἀναφορὰν του, παραπονούμενος διὰ τὴν τύχην τοῦ χειρογράφου του³⁾. Εἰς τὴν ἀναφορὰν αὐτὴν συνάπτει καὶ ἕνα μόνον τμήμα ἐκ τοῦ Α' Βιβλίου τῆς συλλογῆς του, ἀρκετὸν διὰ νὰ λάβωμεν ἰδέαν καὶ νὰ κρίνωμεν τὸ ἔργον του, ὡς καὶ νὰ δικαιολογήσωμεν τοὺς νομικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διότι τὸ ἠγνόησαν.

Εἰς τὸ τμήμα τοῦτο ὁ Πύρρος περιέλαβε παντοῖαν ὕλην, ἀφορώσαν εἰς τὴν φορολογίαν, τὸ Κανονικὸν δίκαιον, τὸ Ἀστικόν, τὸ Ποινικόν, τὸ Δικονομικόν κλπ.

Αἱ διάφοροι διατάξεις εἶναι ἀλφαριθμητικῶς κατατεταγμέναι με ἀρκετὰς ἐπαναλήψεις. Συχνά αὗται δὲν μεταφέρονται πιστῶς ἀπὸ τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν παρελήφθησαν, ἀλλὰ ἐλλειπεῖς ἢ, ἀντιθέτως, με ἀυθαίρετους προσθήκας, ἄνευ δὲ οἰασδήποτε μνείας περὶ τοῦ πόθεν ἐλήφθησαν.

Ὡς δεῖγμα τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ «Δικαιικοῦ Νόμου» παραθέτομεν, ἐν συνεχείᾳ τῆς δημοσιευομένης ἀναφορᾶς τοῦ Πύρρου, ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ συνυποβληθέντος μετ' αὐτῆς τμήματος τῆς συλλογῆς ταύτης.

Α*.

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου.

Κατὰ τὸ 1827 ἔτος ἰδὼν τὴν ἀνωμαλίαν τῶν νόμων, καὶ τὴν ἔλλειψιν αὐ-

¹⁾ Ὁ Κώδιξ οὗτος ἦτο γνωστὸς καὶ ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (βλ. π.χ. Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, Ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (Ἀθῆναι, 1941) ὑπ' ἀρ. 565 καὶ 568 ἔγγραφα, σ. 468, 470.

²⁾ Εἰς τὸ ἔγγραφόν του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου ὁ Πύρρος ἀναφέρει ὡς πηγὴν τῆς συλλογῆς του μόνον τὸν Ἀρμενόπουλον καὶ τὸν Βεκκαρίαν.

³⁾ Τὴν ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης γνωμοδότησιν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ Ἰ. Γενατᾶ, βλέπε εἰς Π. ΖΕΠΟΥ ἐνθ. ἀν.

* Τὰ δημοσιευόμενα κείμενα ἀπόκεινται εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, παρατίθενται δὲ ἄνευ διορθώσεων.

τῶν εἰς τὸ ἔθνος, ἐπῆρα ἀνὰ χεῖρας τὸν Ἀρμενόπουλον καὶ μεταπλάσας αὐτόν, κατέταξα μὲ κόπον πολὺν εἰς τρία τμήματα. Εἰς τὸ Πρῶτον τούτων τμήμα κατέταξα τινὰ θεωρίαν τῶν νόμων, ἐρανίσας αὐτὴν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα αὐτῶν τῶν νόμων. Εἰς τὸ Δεύτερον Τμήμα ἔκθεσα ἐν συντόμῳ τὸ Δικανικὸν διηρημένον εἰς εἴκοσι βιβλία περιέχοντα κατ' ἀλφάβητον πᾶσαν ὑπόθεσιν τῶν νόμων καὶ τὴν ποινὴν αὐτῶν, κατὰ τὸν βεκαρίαν. Εἰς τὸ τρίτον Τμήμα κατέταξα χωριστὰ τὰ ἐκκλησιαστικά: δηλ. συνοικέσια, γάμους, διαζύγια, καὶ ἄλλους κανόνας ἀναγκαίους εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν Κλῆρον· πρὸς τὸ τέλος τῆς Βίβλου ἐσχεδίασα καὶ ἐν γενικὸν δένδρον τῶν ἀνιόντων, κατιόντων καὶ ἐκ πλαγιῶν βαθμῶν τῆς συγγενείας τῶν ἀνθρώπων. Τὴν Βίβλον ταύτην μετὰ δύο χρόνους τότε ἐτελείωσα καὶ ἀντιγράφας τὸ ἔδωκα μὲ καλὴν πίστιν, ὥς παρακαταθήκην τῷ εὐγενεῖ Κυρίῳ Πανούτσῳ Νοταρᾷ, ὄντα τότε Προέδρῳ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Συνελεύσεως, μὲ ἀναφορὰν μου μάλιστα, διὰ νὰ τὴν παραστήσῃ εἰς τὴν τότε ἐκεῖ ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἰδοῦσα καὶ διορθώσασα τὰ ἑλλείποντα μὲ προσθαφαιρέσεις, νὰ δώσῃ τὴν ψῆφον τῆς, διὰ νὰ πολλαπλασιασθῇ διὰ τοῦ τύπου πρὸς ὄφελος τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ καὶ τινὲς τῶν ἀνθρώπων δι' ἄγνοιαν τῶν νόμων γίνονται παρὰ τὰ αὐτῶν, καθὼς στοχάζομαι.

Ἐκτοτε Συνελεύσεις ἔγιναν πολλαί, καὶ τὸ Βιβλίον μου ἐχάθη ἀπὸ τὴν μέσσην. Πολλάκις ἔγραψα τῷ Κυρίῳ Νοταρᾷ, μάλιστα καὶ ὁ Κύριος Θεοτόκης, καὶ ὁ Κύριος Καλλέργης οἱ Διοικηταὶ Ναυπλίου καὶ οὐδέποτε ἀπόκρισίν του ἔλαβον. Τέλος πάντων ἔλθων εἰς Ἀργος πέρισυ μοὶ λέγει, ὅτι τὸ ἔδωκε τῷ Κυρίῳ Κλονάρε, ἔπειτα μοὶ ἔδωκε γράμμα διὰ νὰ τὸ ζητήσω ἀπὸ τὸν Κύριον Βάγιαν Ἀρχιεποφύλακα τοῦ Ἔθνους· μεταξὺ τούτων λοιπὸν τὸ Βιβλίον ἐχάθη, καὶ ἐγὼ ἀμνηχῶν προστρέχω τώρα εἰς τὴν Δικαιοσύνην, νὰ μὲ ὀδηγήσῃ πόθεν νὰ λάβω τὸ Βιβλίον μου. Διότι ἐγὼ κοπιάσας δύο χρόνους εἰς αὐτό, ἤθελον τὸ ἔχει τυπωμένον καὶ πωλημένον ἕως τώρα εἰς τὸν Κόσμον· αὐτὸ παρακαλῶ καὶ μένω μὲ τὸ ἀνῆκον Σέβας.

Ἀργος 1830 Ἰουλίου 12

Διονύσιος ὁ πύρρως

B.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΥΡΡΟΥ ΝΟΜΟΣ ΔΙΚΑΝΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΝ Α'.

Περιέχον

(κενὸν)

Ἀγίων λείψανα ποτὲ δὲν πρέπει νὰ πωλῶνται μὲ χρήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀκιδάζωνται (sic) εὐλαβῶς, καὶ νὰ προσκυνοῦνται τιμητικῶς ἀπὸ τοὺς ἀληθεῖς

καὶ ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἐπειδὴ καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ μὲ χρήματα δὲν πωλεῖται ποτέ· καὶ ἐὰν τις ἤθελεν εὐρεθῇ πωλῶν ἅγια λείψανα, ἢ ἐπίπλαστα καὶ ψευδῇ εἰς τιμὴν ἁγίων λειψάνων, νὰ παιδεύεται καὶ νὰ ἐξορίζεται μακρὰν, τὰ δὲ χρήματά του νὰ δίδονται εἰς πτωχὰς ἐκκλησίας.

Ἀγγραεῖαν δὲν κάμνουν οὔτε οἱ ἐκκλησιαστικοί, οὔτε οἱ ψωμάδες, οὔτε τὰ ζῶα αὐτῶν· οὔτε οἱ ὀπλοποιοί, οὔτε οἱ ἀρχιατροί, οὔτε οἱ διδάσκαλοι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ζωγράφων, οὔτε αἱ γυναῖκες, οὔτε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔχουσιν ἕως δέκα ἑξὶ παῖδας, ἐκτὸς μόνον εἰς ἀνακαίνισιν γεφύρας, εἰς σύναξιν στρατεύματος ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς κατασκευὴν λιμένος, φρουρίων, καὶ καταγωγείων¹⁾ Βασιλικῶν, ἐν οἷς ἀγγραεῦνται καὶ τὰ ὑποζύγια αὐτῶν.

Ἀγοράσας τις παρὰ γυναικὸς πράγμα τοῦ υἱοῦ της, δὲν δύναται νὰ τὸ κρατήσῃ, ὅταν ὁ υἱὸς της τὸ ζητήσῃ, εἰ δὲ καὶ ὁ υἱὸς κληρονομήσῃ τὴν μητέρα του δὲν τὸ πέρνει.

Ἀγοράσας τις πράγμα μὲ προσταγὴν ἐξουσιαστοῦ, γίνεται κύριος τοῦ πράγματος ἐκεῖνου.

Ἀγοράσας τις πράγμα, τὸ ὁποῖον ἤξευρεν, ὅτι ἦτον ξένον, δὲν δύναται νὰ τὸ ἐξουσιάζῃ, εἰ δὲ καὶ δὲν ἤξευρε τὸ κυριεύει, κρίνεται ὅμως ὁ πωλητὴς μὲ τὸν πρῶτον αὐφθέντην αὐτοῦ.

Ἀγοραστὴς ἐὰν δὲν πληρώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ πράγματος ἕως εἰς τὸν διωρισμένον καιρὸν, δίδει μόνον τὸ διάφορον αὐτοῦ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς παραδόσεως αὐτοῦ, ὅχι ὅμως καὶ ὅσα ἐμποροῦσε νὰ κερδίσῃ ὁ πωλητὴς ἀπὸ τὸ πράγμα αὐτό, καὶ ἐὰν ἔξω τοῦ καιροῦ πληρωθῇ τὸ κεφάλαιον δὲν ζητεῖται διάφορον, ἐὰν δὲν εἶναι συμφωνημένον.

Ἀγοραστὴς ἐὰν δὲν πληρώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ πράγματος, δὲν κερδαίνει εὐθὺς τὸ πράγμα αὐτό, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἀρῶαβῶνα διὰ τὸ πράγμα.

Ἀγοραστὴς δὲν γίνεται κύριος τοῦ πράγματος ἀπὸ μόνην τὴν συμφωνίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πληρωμὴν.

Ἀγοραστὴς πρὸ τοῦ λάβῃ τὸ πράγμα, ἐὰν τὸ εὔρεν διεφθαρμένον δὲν χάνει, ἀλλ' ἂν μετὰ ταῦτα φθαρῇ χάνει, μάλιστα καὶ ἂν τὸ κρατήσῃ γιὰ πολὺν καιρὸν.

¹⁾ Ἐκ τοῦ *καρᾶγος* (λατ. *carrago*)=ὁ δι' ἁμαξῶν, τριβόλων καὶ ἄλλων μηχανῶν γενόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ. Βλ. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis* ἐν λ.

Ἄγοραστής εἶναι ὁ πληρωτὴς καὶ ὄχι ὁ λογιζόμενος ἀγοραστής.

Ἄδελφοὶ ἀνάμεσόν των θέλοντες νὰ κληρονομήσωσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν χωρὶς διαθήκην, πρέπει νὰ φέρωσιν εἰς τὸ μέσον, ὅσα πράγματα ἔλαβον πρότερον ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτῶν, ὄχι ὅμως καὶ ὅσα αὐτοὶ ἐκφόρισαν ἀπὸ τὴν τέχνην των, τόσον πρῶτον, ὅσον καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, καὶ οὕτω μοιράζουσιν ἐξ ἴσου ἅπαντες, καὶ ἂν μικροὶ ᾖσι, καὶ ἂν μεγάλοι.

Ἄδελφός, ὅσα πράγματα ἔλαβε χάρισμα ἀπὸ τὸν πατέρα του εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, δὲν τὰ φέρει εἰς τὸ μέσον, εἰ δὲ τὰ ἔλαβεν ἐν ᾧ ἔζη ὁ πατὴρ αὐτῶν, τὰ βάνει εἰς τὸ μέσον, ἐκτὸς μόνον ἐὰν ὁ πατὴρ εἴπεν ἐκ στόματος, νὰ μὴν τὰ βάλλῃ εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃ χωριστά.

Αἵρετοὶ κριταὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐκλέγονται, ἢ διορίζονται ἀπὸ τοὺς ἐνάγοντας ἢ ἀπὸ τοὺς κριτάς, καὶ λαμβάνουσι τάξιν κριτοῦ· αὐτοὶ κρίνοντας ἀποφασίζουσι καὶ ἡ κρίσις αὐτῶν πλέον δὲν χαλᾷ μήτε ἀπὸ ἡγεμόνας μήτε ἀπὸ θείαν ἀντιγραφὴν ἢ δικαίως, ἢ ἀδίκως γίνεται· καὶ ὅποιος δὲν ὑποτάσσεται εἰς αὐτούς, πληρώνει τὴν διορισθεῖσαν ποινὴν· οἱ αἵρετοὶ κριταὶ πρέπει νὰ ἐκλέγονται ἄνθρωποι τίμιοι, σπουδαῖοι, καὶ εἰδήμονες τῆς κρινομένης ὑποθέσεως, καὶ ὄχι ἀνίδεοι καὶ φιλοκερδεῖς.

Αἰχμάλωτος ἀλλόπιστος ἕως πέντε χρόνους πρέπει νὰ δουλεύσῃ τοῦ αὐθέντου του, ἔπειτα νὰ ἐλευθεροῦται.

Ἀνάγκυρος χρεώστης βληθεὶς εἰς φυλακὴν διὰ τρεῖς μῆνας, ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους του, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔχει τί νὰ δώσῃ.

Ἀνήλικος εἰς τὸν 14 χρόνον τῆς ἡλικίας του καταδικάζεται περὶ κλεψίας καὶ ὕβρεως καὶ φόνου.

Ἀνήλικος κληρονομήσας τινά, πληρώνει ἀφεύκτως καὶ τὸ χρέος αὐτοῦ.

Ἀνὴρ ἀγοράσας πρᾶγμα, γράφει οἰκονομικῶς τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του, τὸ κερδαίνει, πρέπει ὅμως νὰ ἐξεταχθῇ ἡ ἀλήθεια, ἂν εἶναι οὕτως.

Ἀνὴρ ἐὰν δώσῃ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκα του πρὸς χρῆσιν αὐτῆς, καὶ δὲν εἰπῇ τίποτε εἰς τὴν θανάτην του, δύναται νὰ τὸ ἔχῃ αὐτὴ, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἐὰν καὶ ἤθελε δευτεροῦπανδρευθῇ· ἐὰν ὅμως ὁ ἀνὴρ εἰπῇ εἰς τὴν θανάτην

του νὰ τῆς πάρωσιν ὀπίσω, τὸ πέρνουσιν οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν θανὴν τελειόνοῦσι τὰ πάντα.

Ἄνὴρ ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἄτεκνος, καὶ χωρὶς διαθήκην ἐὰν καὶ δύο μῆνας μόνον συνζύσωσι, πέρνει ὀπίσω τὰ πράγματά του ὅλα ὅσα εὐρίσκονται καὶ ἐὰν ἔδωκε προγάμου δωρεὰν πέρνει καὶ ἓν τρίτον μέρος τῆς προικὸς αὐτῆς, οἱ δὲ κληρονόμοι αὐτῆς λαμβάνουσι τὴν λοιπὴν περιουσίαν αὐτῆς.

Ἄνὴρ πιάσας τὸν μοιχὸν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ εἰς τὸ ἔργον, δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ τὸν θανατώσῃ, ἀλλὰ νὰ τὸν κρατήσῃ σωστὰ 20 ὥρας, προσκαλέσας μάρτυρας, εἰ δὲ καὶ τὸν ἀφήσῃ, δὲν δύναται πλέον νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ, εἰ δὲ καὶ τοῦ φύγῃ, πρέπει αὐτὸς νὰ τὸν κυνηγήσῃ καὶ νὰ τὸν πιάσῃ, καὶ ἀφ' οὗ πιασθῇ, νὰ παιδευσθῇ, νὰ σφραγισθῇ, νὰ ἐξορισθῇ, καὶ τὸ πρᾶγμα του νὰ τὸ πάρῃ ἡ Διοίκησις.

Ἄνὴρ λαβὼν μὲ ὄρκον κόρην τινὰ εἰς τάξιν γυναικὸς αὐτοῦ χωρὶς προίκα, ἐὰν τὴν διώξῃ παραλόγως, πρέπει νὰ τῆς δώσῃ τὸ τέταρτον μέρος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, εἰς τόπον τοῦ διαζυγίου αὐτῶν· τὸ ἴδιον λαμβάνει καὶ ἐὰν τὴν δεχθῇ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ ὅταν ἔχῃ τοῦλάχιστον ἕως τρεῖς υἱοὺς ἀπὸ αὐτῆς.

Ἄνὴρ ὅταν τελειωθῇ ὁ γάμος ζητᾷ τὴν προίκα ἀπὸ τὸν τάξαντα, καὶ ὅχι ἡ γυνή, καὶ ὁ λαβὼν αὐτὴν δὲν δίδει ἐγγύησιν, εἰμὴ ἐὰν πρότερον οὕτως ἔσυμφωνήσαν.

Ἄνὴρ ἀποθανὼν ἀφήνει τὰ πράγματά του εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, καὶ ὅχι εἰς τὴν γυναῖκα του.

Ἄνὴρ τις συνομηλῶν μὲ τινα γυναῖκα, τὴν καταπέσει καὶ τὸν γράψῃ κληρονόμον, δὲν κατακρίνεται, διότι δὲν φαίνεται, ὅτι τὴν ἐβίασεν.

Ἄνὴρ εὐρὼν τὴν γυναῖκα του μοιχεύουσιν, καὶ θελήσῃ νὰ τὴν πάρῃ, ὕστερον σχεδὸν καὶ ἀπὸ δύο χρόνους, δὲν ἐμποδίζεται, ἐὰν θέλῃ ὁμῶς καὶ αὐτὴ.

Ἄνὴρ πορνεύσας πεπορνευμένην γυναῖκα ἀπὸ πολλοὺς, δὲν καταδικάζεται ὡς μοιχός.

Ἄνὴρ ἀποθανὼν ἀφήσῃ υἱὸν κληρονόμον, καὶ μετ' ὀλίγον ἀφ' οὗ ἀποθάνει καὶ ὁ υἱὸς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ περιουσία ὅλη τῶν δύο ψυχῶν εἰς τρία μερίδια, καὶ τὸ μὲν ἓν τούτων νὰ δίδεται εἰς ψυχικὰ τῶν δύο ψυχῶν, τὸ ἄλλον

τρίτον νὰ τὸ λάβουν οἱ γονεῖς τοῦ δευτέρου καὶ μικροτέρου ἀποθανόντος υἱοῦ, τὸ δὲ ἄλλον τρίτον νὰ τὸ λάβουν οἱ γονεῖς τοῦ μεγαλητέρου καὶ πρώτου ἀποθανόντος, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἄδικον νὰ ὑστεροῦνται οἱ ταλαίπωροι γέροντες γονεῖς, καὶ τὰ

(Ἐνταῦθα τελειώνει τὸ χειρόγραφον)

ΔΙΑΘΗΚΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΝΗΣ

Τ Π Ο

ΣΤΑΥΡΟΥ Χ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Ἐκδίδομεν περαιτέρω ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Ἑξω-Δυτικῆς Μάνης δύο διαθήκας*.

Ἐν Μάνῃ μέχρι τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον — ἐν μέρει καὶ σήμερον — σπανίως συνετάσσοντο διαθήκαι. Οἱ Μανιάται *patres familiae* ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι, ἐφ' ὅσον ἔζων, ὁλοκλήρου τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας των. Συνήθως ὅμως εἰς ἕκαστον υἱόν, εὐθὺς ὡς οὗτος ἐνηλικιούμενος ἤρχετο εἰς γάμου κοινωνίαν, ἐδίδετο προφορικῶς, κατὰ τὴν ἰδίαν τοῦ πατρὸς κρίσιν, μοῖρα τῆς περιουσίας. Συνηθέστερον ὁ τρόπος τῆς διανομῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐγίνετο ὡς ἑξῆς:

Οὗτος ἐν Δ. Μάνῃ ἐκάλει τοὺς *πραγματογνώμονας τοῦ χωρίου* ἢ, ἄλλως, *ἐκτιμητὰς* λεγομένους, καὶ περιήρχοντο ὁμοῦ ὅλην τὴν κτηματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν. Ταύτην διήρουν εἰς τόσας μερίδας, ὅσα ἦσαν τὰ τέκνα· εἶτα ἀνέγραφον τὰς μερίδας ταύτας ἀνὰ μίαν εἰς ἰσάριθμα ὁμοιόμορφα φύλλα χάρτου, τὰ ὅποια εὐθὺς ἐσχημάτιζον εἰς κυλίνδρους. Αἱ οὕτω καθοριζόμεναι μοῖραι τῆς πατρικῆς περιουσίας ἐλέγοντο «*κλήροι*» ἢ «*λαχνοί*» ἢ «*μερτικά*». Εἰρήσθω ὅτι ὁ πατὴρ ἐκ τῆς περιουσίας του διετήρει ἐκτὸς τῆς διανομῆς ταύτης ὅτι ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του συντήρησιν. Τοῦτο ὠνομάζετο «*γεροτρόφι*».

Ἐκ τῶν χαρτῶν τούτων ὁμοιομόρφων κυλίνδρων, τῶν ἀντιπροσωπεύοντων τὰ μερίδια τῆς περιουσίας, εἰς γενομένην κοινὴν συγκέντρωσιν, εἰς ἣν προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ πατρὸς τὰ τέκνα — συνήθως δ' ἀκόμη καὶ οἱ *πραγματογνώμονες* καὶ οἱ συγγενεῖς — ὁ πατὴρ διέτασεν ἕκαστον τῶν υἱῶν αὐτοῦ νὰ λάβῃ ἐκ τῆς χειρὸς του ἓνα τῶν «*λαχνῶν*» ἢ «*κλήρων*» τούτων, ἀρχῆς γενομένης ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου ἢ καὶ τοῦ νεωτέρου. Ἐὰν ἀπουσίαζεν εἰς τῶν υἱῶν, οὗτος, ἐφ' ὅσον ἦτο ἄγαμος, ἐλάμβανε τὸν ἀπομένοντα κληρον, ἄλλως ἀντεπροσωπεύετο διὰ τῆς συζύγου ἢ τοῦ τέκνου αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος τρόπος διανομῆς ἐθεωρεῖτο ὡς διαθήκη ἄγραφτος τοῦ πατρὸς, οὐδόλως ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν γραπτὴν σεβαστή. Ὁ «*λαχνός*» ἕκτοτε ἀπετέλει τὸ περιουσιακὸν μερίδιον ἑκάστου τέκνου.

* Ταύτας μοι παρεχώρησαν εὐγενῶς πρὸς σπουδὴν καὶ ἔκδοσιν οἱ τῶν οἰκογενειῶν ἀπόγονοι, τὴν μὲν Α' ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν κ. *Εὐάγγελος Ἀλ. Καλλέργης*, τὴν δὲ Β' ὁ ἔγκριτος δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης κ. *Γεώργιος Φτέρης* (*Τομπαδάρος*), πρὸς τοὺς ὁποίους ἐλπίζω ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

Σπανιώτατα τὰ τέκνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς κατέφευγον εἰς τὰ δικαστήρια διὰ νὰ ζητήσουν νέαν διανομήν, νὰ «*ρίξουν τοὺς κλήρους*», ὅπως λέγεται, ἔστω καὶ ἂν εἶχον ἀδικήθῃ. Ἐθεωρεῖτο τοῦτο παράβασις καὶ ἀσέβεια εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς καὶ ἀνέντιμον εἰς τὰς συνειδήσεις, οὐ μόνον τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς κοινωνίας τοῦ χωρίου. Περὶ θυγατέρων οὐδεὶς λόγος. Αὗται ἔθεωροῦντο «*ξεπροικισταί*», δηλαδή δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ λάβουν κλῆρον, διότι ὑπανδρευθεῖσαι ἔλαβον, ἐὰν εἶχον λάβει, εἰς κινητὰ ἢ ἀκίνητα προῖκα, ὅτε μεγαλύτεραν, ὅτε δὲ μικρότεραν, ἐκ τῆς πατρικῆς περιουσίας. Ἐὰν ὅμως θυγάτηρ τις παρέμενε μέχρι τῆς ὥρας τῆς διανομῆς ἢ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς ἄγαμος, τότε ἐλάμβανε καὶ αὕτη κανονικὴν μοῖραν. Γραπτὰς διαθήκας συνήθως ἔκαμνον οἱ ἐπιφανεῖς Μανιάται, ὁσάκις ἤθελον νὰ ἀφήσουν διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν τῶν (*ψυχικό*), κτήματά τινα εἰς μοναστήρια ἢ ξένα πρόσωπα (ἱερεῖς, μοναχοὺς, ψυχογιοὺς κ.λ.π.), ἐνίοτε ὅμως καὶ διὰ λόγους γοήτρου αὐτῶν. «*Ἀφήκε*», ἔλεγον οἱ ὁμοχώριοί των, *ὁ τάδε τὴν «ὁμολογία» του.* Ὅταν τὴν ἐδιάβαζαν, «*ἐκλαιγαν καὶ τὰ παιδιὰ, ραῖζαν κι' οἱ πέτρες*».

Τὰς διαθήκας ταύτας συνέτασσον κυρίως οἱ κατέχοντες τὸ ὄφφικιον τοῦ ταβουλαρίου ἢ οἱ ἱερεῖς, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς μετὰ χειρὸς παρατιθεμένης ἀνεκδότου τοῦ 1622 σιγυλιώδους πράξεως τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, ἀφορώσης εἰς τοὺς ταβουλαρίους τοῦ σταυροπηγιακοῦ χωρίου Προαστείου τοῦ τ. δ. Καρδαμύλης, ἀπεσπασμένης δὲ ἐκ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς Δοσιθεοῦ (φ. 291^α) καὶ ἐχούσης οὕτω :

Κύριλλος Ἐλέφ Θεοῦ

Ἐπειδὴ μετὰ τὸ Δημητρίου Ἀλκιβιάδου καὶ Γεωργίου Μεντρίτικα ὑπάρχον σκάνδαλα καὶ συγχύσεις περὶ τοῦ ὄφφικίου τοῦ ταβουλαρικοῦ τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου τοῦ Πρασταίου καὶ ποτὲ μὲν τοῦ Δημητρίου λέγοντος, ὡς ἔχοντος αὐτό, ποτὲ δὲ τοῦ Γεωργίου, καὶ οὐ διέλειπον καθ' ἐκάστην αἱ ἀλληλομαχίαι, ἤλθεν ὁ αὐτὸς Δημήτριος Ἀλκιβιάδης ἐπὶ συνόδου καὶ ἐζήτησεν, ἵνα, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ αὐτοῦ σταυροπηγίου τοῦ Πρασταίου ἐπιφέρουσι τὰς ζημίας καὶ τὰ ἐπερχόμενα βάρη τῶν ἐνοριῶν, δοθῇ τοῖς αὐτοῖς ἱερεῖσι τοῦ αὐτοῦ πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου τοῦ Πρασταίου καὶ μηκέτι ἔχειν ἄδειαν ἀπὸ τοῦδε τὸν Δημήτριον αὐτὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τὸν Γεώργιον Μεντρίκαν γράφειν τὰ προικοσυμβόλαια καὶ τὰ λοιπὰ χαρτῶα ἔγγραφα, ἀλλ' οἱ ἱερεῖς μόνον, τοῦτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν τὴν αἴτησιν ταύτην ἀποδεξαμένη, ὡς εὐλογον, γράφει καὶ ἐν ἀγίῳ ἀποφαίνεται καὶ διορίζεται πνεύματι, γνώμῃ καὶ τῶν μακαριωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ τε Ἀντιστοχασίου κυρίου Κυρίλλου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων κυρ-Θεοφάνους καὶ τῶν λοιπῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν,

ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, οἱ μὲν ἱερεῖς τοῦ αὐτοῦ πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου τοῦ Πραστείου γράφωσι τὰ προικτῶα συμβόλαια καὶ τὰ λοιπὰ χαρτῶα ἔγγραφα τῶν ἐνοριακῶν αὐτῶν καὶ λαμβάνωσι τὸ ἐξ ἔθους δίκαιον διακριτικῶς, τὰ δὲ γράμματα ἅπερ ἔχουσιν, ὅτε Δημήτριος Ἀλαγχιόζης καὶ ὁ Γεώργιος Μεντρίκας, ὑπάρχουσιν ἄκυρα καὶ ἀνίσχυρα καὶ εἰς οὐδὲν λογιζέσθωσαν, ἂν δ' ὁψέποτε ὁ Δημήτριος αὐτὸς καὶ ὁ Γεώργιος θελήσωσι πάλιν ἐνοχλῆσαι τοῖς ἱερεῦσι καὶ σκάνδαλόν τι καὶ σύγχυσιν διεγείρει, ἢ καὶ ζητῆσαι παρ' αὐτῶν ἢ ἄσπρα ἢ ἄλλο τι, ἀφωρισμένοι ὦσιν ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ ἐξω τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δόλῳσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐδόθη καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν γράμμα τοῖς ἱερεῦσι τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ σταυροπηγίου τοῦ Πραστείου.

Ἐν ἔτει /ζρλϞ/ ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶνος Ε'.

Ἡ πρώτη διαθήκη, ἄνευ χρονολογίας καὶ τόπου, συνετάγη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καλλεργάκη - Σκούμπλου καὶ προέρχεται ἐκ τῆς πάλαι ποτὲ Καπετανίας τῆς Ἀνδρουβίστης (τὸ παλαιότερον Ἀρδουβίστα), τῆς νῦν Κοινότητος Ἐξωχωρίου τοῦ τ. δ. Καρδαμύλης. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου τῆς διαθήκης χάρτου εἶναι γεγραμμένα καὶ τέσσαρες δικαιοπραξίαι, σχετιζόμεναι πρὸς τὰ κατιόντα τοῦ διαθέτου πρόσωπα.

Αὕτη εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ ἐνετικῷ μεθ' ὕδατινων γραμμῶν διφύλλου χάρτου, διαστάσεων 0,30 x 0,20, οὕτινος τὸ μὲν κείμενον καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν πρώτην σελίδα, αἱ δὲ ὑπογραφαὶ τῶν μαρτύρων μέρος τῆς δευτέρας. Μετά τι κενόν, ὀλίγον κάτω τοῦ μέσου, σημειοῦται ὁ συντάξας καὶ γράψας τὴν διαθήκην *Ἡσαΐας Ἱερομόναχος ὁ Σκούμπλος*. Τὰ ἄλλα ἔγγραφα εἶναι γεγραμμένα αἰσάτως, τοῦτο μὲν ἀντιστρόφως, τοῦτο δὲ ἐν ἡμικλάστῳ τοῦ χάρτου καὶ δι' ἑτέρας ἕκαστον χειρὸς.

Ἡ δημοσίευσίς καὶ τῶν ἐγγράφων μετὰ τῆς διαθήκης εἶναι ἀναγκαία, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ προσδιορίσουν χρονικῶς (ante quem) ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι ταῦτα ἀποτελοῦν ἄλυσιν συμβάσεων τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καὶ σχετικὰ πρὸς ἄλληλα.

Τὰ ἔγγραφα ἠριθμήσαμεν, τὴν μὲν διαθήκην διὰ τοῦ Α, τὰ δ' ἑτέρα διὰ τοῦ α'-δ', ἀποβλέψαντες εἰς τὴν χρονολόγησιν ἑκάστου. Τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα α', β', γ', εἶναι ἔγγραφα πωλήσεως ἀπὸ 14ης Αὐγούστου, 4ης Σεπτεμβρίου καὶ 1ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1728, ἐν οἷς ἀγορασταὶ φαίνονται ὁ *Στρατήγης*, *Θεοδωρῆς* καὶ *Κωστάκης*, τὰ «*Καλεργάκια*».

Οὗτοι ἀναμφιβόλως ἦσαν οἱ υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἀποβιώσαντος διαθέτου Ἰωάννου Καλλεργάκη τοῦ Σκούμπλου. Τὸ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον δ', κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διότι τοῦτο εἶναι ἀκέφαλον, ἀποτελεῖ δωρεάν

ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ γηροτροφείου τῆς πρὸς τὸν πρωτότοκον υἱὸν καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς διατροφῆς τῆς (ἀποκοπῆς). Τὸ ἔγγραφο τοῦτο εἶναι λογικὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι θὰ συνετάγη μετὰ τὸ 1728. Οὕτω τὸ ἔτος 1728 τίθεται ὡς *terminus ante quem* ὅθεν πρέπει νὰ συνετάγη ἡ διαθήκη. Ὁ συντάκτης καὶ γραφεὺς αὐτῆς ἡγούμενος Ἡσαΐας Σκοῦμπλος, συγγενὴς προφανῶς τοῦ διαθέτου, κέκτητε μαιτρίαν παιδείαν, ὅπως δὴποτε ὅμως ἀνωτέραν τῶν γραφῶν τῶν ἄλλων ἔγγράφων. Ἡ γραφή του εἶναι πῶς ἐπηρεασμένη ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων τῆς τυπογραφίας τῆς Ἑνετίας. Ἀγνοεῖ παντελῶς τὴν στίξιν καὶ τὸν τονισμόν, πλὴν τοῦ ὀνόματός του, καὶ γέμει ἀνορθογραφίων. Τὰ γράμματα μεγάλα καὶ ἱκανῶς εὐανάγνωστα, ἀλλ' αἱ πλείσται τῶν λέξεων γράφονται ἀπ' ἀλλήλων ἀδιαχώριστοι. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μαρτύρων εἶναι αὐτόγραφοι.

Οἱ γραφεῖς τῶν α', β', γ', ἔγγράφων, μετὰ κόπου δύνανται νὰ γράψουν, ὁ δὲ τοῦ δ' μετὰ μεγίστου κόπου καὶ οὐχὶ πάντοτε κατορθώνει νὰ ἀποτυπώσῃ ἀκεραίας τὰς λέξεις, εἰς τρόπον ὥστε λέξεις τινὲς νὰ καθίστανται πάντῃ ἀδιανόητοι.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Καλλεργῶν - Σκούμπλων τῆς Δ. Μάνης.

Οἱ Καλλέργαι - Σκούμπλοι τῆς Κοινότητος Ἐξωχωρίου, τοῦ τ. Δήμου Καρδαμύλης εἶναι ἀρχαία καὶ πρόκριτος οἰκογένεια τῆς πάσαις ποτὲ Καπετανίας τῆς Ἀνδρουβίστης¹, πιθανῶς οὐχὶ αὐτόχθων, ἀλλὰ ἐγκατασταθεῖσα ἐκεῖ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, ὅτε οἰκογένειαι ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου καὶ δὴ ἐκ Μεσσηνίας καὶ Λακεδαιμόνος, δι' ἀσφάλειαν ζωῆς κατέφυγον ἐπὶ τῶν Α. καὶ Δ. ὑποχωριῶν τοῦ Ταυγέτου².

Τὸ παλαιότερον αὐτῶν ὄνομα ἦτο «Σκοῦμπλος»³. Τοῦτο παραδίδεται γρα-

¹) Ὁ τύπος «Ἀνδρουβίστα» νεώτερος. (Βλ. ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, Ἐγγραφα Ἰδιωτικά ἐκ Δ. Μάνης τῶν ἐτῶν 1517 - 1830, Ἐπετ. τοῦ Ἀρχ. Ἱστορ. τοῦ Ἑλλήν. Δικαίου τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τευχ. 3 (1950) σ. 66 καὶ 109, ἐνθα ἡ ἐτυμολογία καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

²) Ἐτενεστέρον (Βλ. ΣΤ. Χ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 64 κέξ. Πρὸς τούτοις καὶ δύο νέα ἄρθρα του, «Ἡ Καρδαμύλη» καὶ «Ἀνδρουβίστα» εἰς Ἐφ. «Ὁ Φάρος τῆς Λακωνίας» Ἀθῆναι 1, 16 Δεκ. 1953 φυλ. 11 καὶ 12.

³) Καὶ τοῦτο εἰκάσω ὅτι εἶναι παρωνύμιον. Πιθανὴ ἐτυμολογία αὐτοῦ. 1) Ἐκ τοῦ Κονλοῦμπος (Κονλουμπῆς, Κονλουμπέας, Κονλουμβάκης εἰσέτι εἰς τὰ χωρία τοῦ τ. δ. Καρδαμύλης) Σ/κονλοῦμπος) Σκλοῦμπος) Σκοῦμπλος. Ὁ τύπος «Σκλοῦμπος» διασώζεται εἰσέτι εἰς ἓνα τῶν συνοικισμῶν τοῦ Ἐξωχωρίου, τὰ «Σκλουμπαῖκα». Ἐπὶ τῶν Κονλοῦμπος α) εἰς Τσακωνίαν. Η. ΠΕΚΝΟΤ, Introduction à l'étude du dialecte Tsakonien Paris 1934, σ. 387. β) Πειρατὴς Columbus ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βενετῶν τὸ 1476 (VL. LAMANSKY, Secrets d'état de Venise. S. Pétersbourg, 1884 σ. 24, 819 γ') εἰς Χίον, G. Columbo, sacerdote Chio (Ἐγγρ. Χρυ-

πτῶς, ἐξ ὧσων γνωρίζω, ἐξ ἐγγράφου τοῦ 1618 τῶν προκρίτων τῆς Μάνης, ἀποσταλέντος πρὸς τὸν Γάλλον Δοῦκα τοῦ Νεβέρ, τὸν ἀποκαλούμενον Παλαιολόγον, ὅπου ὑπογράφεται ὁ «Γεώργιος Σκούμπλος καὶ Ταβουλάριος Ἀρδούβιστας μετὰ ὅλην τὴν Χώραν»¹. Συννοικισμὸς τῆς Κοινότητος καὶ σήμερον διατηρεῖ τὴν ὀνομασίαν «Σκλουμπαίικα», ἀντὶ «Σκουμπλαίικα», προφανῶς διότι ποτὲ ἀνῆκε εἰς τὴν «σειριάν» τῶν Σκούμπλων. Οἰκογένεια Σκούμπλου παραδίδεται καὶ ἐκ Ζακύνθου τῷ 1687², πιθανώτατα Μανιάτικης καταγωγῆς, γνωστοῦ ὄντος ὅτι πολλαὶ οἰκογένειαι τῆς Μάνης ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἰδίᾳ εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν³.

Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν ὅτι τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ καὶ τοῖς ἐγγράφοις, ὡς

σάνθου Λάσκαρη Ἀρχιεπ. Λακεδαιμονίας εἰς Δοῦκα Νεβέρ 1613: (C. BUCHON, Nouv. Rech. Hist. t. I (1845) σ. 288) καὶ Παπᾶ-Κούλουμπος (I. T. ΒΙΣΒΙΖΗ, Αἱ περιουσιακαὶ σχέσεις συζύγων, ἐν Ἑπετ. Ἀρχ. Ἰστ. Δικ. Ἀκ. Ἀθ. τ. 1 (1948) σ. 98 (ἔγγρ. ἔτ. 1677), Κουλουπῆς Γεωργῆς, αὐτόθι σ. 87, 82, Θωμᾶς σ. 82, 86, 89, 91, 92, Ἰωάννης 92, Καλὴ 81, 82, Κυριακὴ 81, Κώστας 81, Μιχαῆλης 82, 90, 92, Σγουράνα 94. (Κ. ΚΑΝΕΛΛΑΚΙ, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, ἐν Ἀθῆναις 1890 σ. 463) ἐνθα: καὶ Γερωδιάκος κουλούμπου, (1702) σ. 401 γεωργίς τοῦ κόστα κουλούμπου (1645), Κουλούμπος (Πιργίου = Colombo): Χ. Γ. ΖΩΛΑΤΑ, Χίος τ. 1 β σ. 254). Καὶ τοπων. εἰς Θήραν «Κουλούμπος» (Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ). Ὁμοίως «κουλούμπο», (Ἰταλ.) τὰ πρῶτα σῦκα τοῦ Ἰουλίου. Ἀκουλούμπα, ἡ νεροκολόκυθον (Νάξος) κουλούμπα, ἡ ἡ κεφαλὴ (Θήρα) καὶ παρωνύμιον. κουλούμπα, ἡ ἡ ἐξωτερικὴ περὶ τὸ μέσον πλευρὰ τοῦ πλοίου (Κάρπαθος). Κουλούμπα, ἡ ἀσθένεια (Παξοί) κουλούμπακας, ὁ μελισσόχορτον (Κύπρος) (Ἀρχ. Ἰστ. Λεξ.). Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου φαινομένου Βλ. ΧΡ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ, Προσθήκη καὶ ἀφαιρέσεις σ. πρὸ συμφώνου, ἐν τῇ μέσῃ καὶ νέῃ Ἑλληνικῇ, ἐν Byz. - Neugr. Jahrbücher τ. 6 (1928) σ. 402 κξξ., Κ. FÖR, Lautsystem der Griech. Vulgärsprache, Leipzig 1879 σ. 74 κξξ. 2) Ἐκ τοῦ: Σκούβουλιον) Σκουβλιον) Σκούμπλος. Σκούβουλιον ἡ λ. εὔρηται παρὰ DU CANGE, Gloss. ἐν λ. καὶ σημαίνει solanum hortense, εἶδος στρύχνης, μελιτζάνας. (Πρβ. Π. ΒΛΑΣΤΟΥ, Συνών. σ. 473). σκούβουλιον, τό ἡ σκουλίτσα (ΣΟΜΑΒΕΡΑΣ ἐν λ.). Scovolo ἐν τῇ Ἰταλ. ἡ ψήκτρα. σκούβλο, τό ἡ βούρτσα τῶν ἐνδυμάτων (Λευκάς, Κεφαλληνία) σκούβ'λο, τό (Πρέβεζα). σκούβλος, ὁ ἡ βούρτσα (Κέρκυρα, Παξοί) σκούβλια, ἡ ψήκτρα (Τήνος) σκούβαλο, τό ἡ βούρτσα (Κορσική, Ν. ΦΑΡΑΥ, Ὑλη σ. 200) σκούβουλο, τό (Σύρος) ξυλάφιον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου θέτουν ἐν τεμάχιον καὶ δι' αὐτοῦ ἀπομακρύνουν τὰς μελίσσας, πού ἔχουν κολλήσει εἰς τὴν κυψέλην. (Ἀρχ. Ἰστ. Λεξ.) σκούβαλον (ΚΟΡΑΗΣ Ἀτ. 4, 518) μικρὰ φιλοκαλία.

¹) BUCHON, ἐνθ' ἄνωτ. τ. Α σ. 273 MIKLOSICH - MÜLLER, Acta. Vol. III (1865) σ. 270. BERGER de XIVREY, Mémoires sur une tentative d'insurrection organisée dans la Morée de 1612 à 1619. Paris 1841 σ. 27, Α. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἀθῆναι 1923 σ. 69.

²) Α. ΖΩΗ, Λεξικὸν Ζακύνθου. Ἐν Ζακ. 1898 σ. 1020 β.

³) Ν. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ, Γοιχογραφίαι ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Καιρῇ Διδαχῇ τ. 3 (1920) σ. 74, ἐνθα ἡ παλαιότερα βιβλιογρ., Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Μελισσηνοὶ καὶ Κοντόσταβλοι ἐκ Μάνης εἰς Ζάκυνθον, ἐν Ἑπ. Μεσαιων. Ἀρχεῖον Γ (1951) σ. 141 κξξ.—, Μανιάται εἰς Ζάκυνθον, ἐν Ἑπετ. Ἀρχ. Ἰστ. Ἑλλήν. Δικαίον, τ. Ε' (1954) σ. 62 καὶ σημ. 3—, Σχέσεις Ζακύνθου καὶ Μάνης, ἐν Περ. «Αἰξωνή» 3 (1953) σ. 123 κξξ.

καὶ ἄλλοθεν, παραδιδόμενα: *Καί(λ)ιεργάκης, Καί(λ)εργάκης, Καί(λ)εργέας* καὶ *Καί(λ)έργης* εἶναι μεταγενέστερον παρωνύμιον, τὸ ὁποῖον ἀπεδόθη ἀρχικῶς εἰς τινα ἐκ τῶν Σκούμπλων, ὡς ἔνδειξις, πιθανώτατα, τῆς ἐν τινι τέχνῃ ιδιότητος του. Τὸ παρωνύμιον προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπεκρατῆσαν ἐξετόπισε τὸ πραγματικὸν ἐπώνυμον.

Εἶναι δὲ λίαν εὐλογον νὰ συμπεράνωμεν τοῦτο, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πατριαρχικότητα τῆς Μανιάτικης οἰκογενείας, καθὼς καὶ ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς ἠκολούθει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ὁ υἱός, ἀλλὰ καὶ συνετέλει τοῦτο συχνὰ εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος¹. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ τελευταίου τούτου, ὅτι συνυπάρχουν αὐτὰ ἐπὶ μακρόν, ὡς ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος διαθήκῃ· «*Ἰωάννης ὁ Καλεργάκης ὁ Σκούμπλος*». Ὁμοίως καὶ τὰ δύο ὀνόματα ἀναγράφονται καὶ εἰς κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν ἐκκλησιδίου, μονοκλίτου μετὰ καμάρας, ἱστορημένου κατὰ τὸ ἡμῖς δι' ὠραίων ἀγιογραφῶν, (Ἅγιος Νικόλαος, Ἀποκαθίλωσις, Παναγία ἔνθρονος, Μέγας Ἀρχιερεύς, Ἅγιον Μανδήλιον, Ἅγιος Ἰωάννης, Ἅγία Μαρίνα, Ἀρχάγγελος Μιχαήλ), τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, κειμένου δὲ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἔξωθι τοῦ χωρίου Ἐξωχωρίου πρὸς Ν., εἰς θέσιν «*Τίτλια*», ὅπερ καὶ σήμερον εἶναι ἰδιοκτησία τῆς ἰδίας οἰκογενείας. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲ ἔχει οὕτως: «*Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων γῆς καὶ ἱστορίσθη ἡ παρὼν (sic) ζωγραφία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικολάου διὰ ἔξοδα τοῦ ἐνλαβοῦς Στρατήγη Καλλέργη Σκούμπλου εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, τῆς συμβίας καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ καὶ εἰς μνημόσυνον τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ. Ἔτος ἀπὸ τῆς ἐν σαρκὶ οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αἰῶνι (1745) μηνὶ Σεπτεμβρίου 15*»². Τὸ ἐν συνεπῶς ἐπώνυμον - Καλεργάκης - Καλλέργης - τὸ καὶ νεώτερον, προσεκτῆθη προδήλως ἐκ τῆς ἐπαγγελματικῆς ιδιότητος, καὶ τὸ ἕτερον, τὸ παλαιὸν — «*Σκούμπλος*» —, ἐδήλου τὸ τῆς οἰκογενειακῆς ἐπωνυμίας.

Οἰκογένεια Καλεργῶν ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ χωρίον Γωνέα τῆς Α. Μάνης³. Οὐδεμίαν ὁμως ἔνδειξιν ἔχομεν, πλὴν τῆς συνωνυμίας, διὰ νὰ τὴν συσχετίσωμεν πρὸς τὴν τῆς Ἀνδρουβίστης τῆς Α. Μάνης. Τὸ ἐπώνυμον ἄλλωστε «*Καλλέργης*»

¹) Πρβλ. Ἰωάννης Μανρομυχάλης - Κατσῆς (=τελώνης). Ἐπων. Κατσάκος. Γρηγοράκης - Μαγγιόρος (=Ἀξιωματικός). Ἐπων. Μαγγιοράκος. Θεοδ. Γρηγοράκης Μπέης τῆς Μάνης. Ἐπων. Θεοδορομπεάκος Ὁμοίως Ἐξαρχέας, Παπαδέας, Δασκαλέας, κλπ. Γενικώτερον περὶ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κυρίων ὀνομάτων ἐν Μάνῃ: Βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Περὶ τῶν καταλήξεων — εἰς - βρόχι - αἶος, εἰς *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* τ. 6 (1923) σ. 237 κέξ. καὶ δὴ σ. 248.

²) Ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ ἀνέκδοτος παρ' ἐμοί, δημοσιεύεται νῦν τὸ πρῶτον. Ὁ κτίτωρ οὗτος Στρατήγης, πιθανώτατα, υἱὸς τοῦ διαθέτου Ἰωάννου, οὐτινος γίνεται μνεῖα καὶ ἐν τοῖς ἐγγράφοις β', γ' καὶ δ'.

³) Ν. Θ. ΚΑΤΣΙΚΑΡΟΥ, Ἡ βεντέτα ἐν Μάνῃ, Ἀθῆναι 1933 σ. 79.

παραδίδεται καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος¹. Μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ βυζαντινὴ, πριγκιπική, οἰκογένεια Καλλεργῶν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ², ὡς καὶ εὐγενὴς τοιαύτη ἐν Λευκωσίᾳ-Κύπρῳ³. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως τινὲς τῶν ἐν Ἑλλάδι Καλλεργῶν νὰ ἔχουν καὶ κοινὴν τὴν προέλευσιν.

Ἡ χρῆσις πάλιν τοῦ οὐσιαστικοποιηθέντος ἐπιθέτου «καλ(λ)ιέργος, καλ(λ)ιέργοι» ἦτο ἐν χρῇσει εἰς πλεῖστα ἰδιώματα τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ Ἀντ. Χατζῆς⁴, ἐτυμολογῶν τὸ ὄνομα «Καλλίεργος» ἐκ τῆς Ἑνετικῆς (*caligher* = ὑποδηματοποιός), εἰκάζει ὅτι, ἴσως, προῆλθεν ἀπὸ τοῦ «Καλιέργης» καὶ τὸ «Καλιέργης», ὅπερ, καθ' ἡμᾶς, ἄτοπον. Τὸ «Καλλίεργης» μετὰ διπλοῦ λ, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου⁵ προσαγόμενα (*Καλλιφρονᾶς, Καλλίεργος, Καλλίχορος, Καλλιμάχης*), θεωρεῖ λόγια, δεχόμενος ὅτι τὰ μετὰ τοῦ καλλι- σύνθετα ἄγνοοι ἢ νεωτέρα ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἄλλ' ἢ περὶ τοῦ ἐτύμου ὀρθὴ ἐρμηνεία ἀφίεται εἰς τοὺς γλωσσολόγους. Δι' ἡμᾶς ἀρκεῖ ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ὑποδηλοῦται ἐπάγγελμα καὶ ὅτι παλαιόθεν παραδίδονται καὶ αἱ δύο γραφαὶ (λ ἢ λλ)⁶.

¹) Ἀντζελο Καλλέργης, ἐν Ζακύνθῳ ἐξ ἐγγράφου 23 Ἀπριλ. 1684 (Δ. Β. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Ἑπ. Ἀρχ. Ἰστ. Δικ. τ. 5 (1954) σ. 62 1) Νικ. Καλλέργης, Σπουδαστὴς ἐν Πίζῃ (1816) (Κ. ΣΑΘΑ Νεοελλ. Φιλολογία Ἐν Ἀθήναις 1868 σ. 655). 2) Ἰων. Καλλέργης ἐξ Ἀττικῆς, φονευθεὶς ἀγωνιστὴς ὑπὸ τὸν Χ' Μελέτην Βασιλείου (Φάκ. Ἀγων. Ἐθν. Βιβλ., Δ. ΣΟΥΡΜΕΛΗ, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν Λίγνῃ 1834 σ. 303) 3) Νικολ. Καλλέργης, Χίος, Πυρπολητὴς (Φάκ. Ἀρχ. Ἀγων. Ἐθν. Βιβλ.). Ὡς κυριώτατα ἀπαντοῦν: «Καλλέργω» χωρίον Μυλοποτάμου - Κρήτης: (Α. ΓΟΥΔΑ, Βίοι Τσουδερῶν ἢ Καλλεργῶν. Ἐν Ἀθήναις 1930 σ. 24, Ν. ΣΤΑΥΡΑΚΗ, Στατιστικὴ Πληθυσμοῦ Κρήτης. Ἀθῆναι 1890 σ. 18), «Καλλεργίαν» χ. ἐν Κισσάμῳ (Μ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΗΣ, Κρητικά. Ἀθῆναι 1842 σ. 41). «Καλλέργων» συνοικ. Καλ(λ)ιανοῦ - Καρυστίας (Α. ΔΡΑΚΑΚΗ - Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ, Ἀρχαῖον Δήμων καὶ Κοινοτήτων τ. Β (1939) σ. 388) Ὁμοίως ὡς βαπτιστικὸν «Καλλέργα» (Ν. ΒΕΗ, Παρατηρήσεις εἰς τὸ Συναξάριον τῶν εὐγενῶν γυναικῶν καὶ τιμωτάτων ἀρχοντισσῶν, ἐν Ἑπ. Φιλ. Συλλ. Παρυσσοῦ τ. Θ' (1906) σ. 139).

²) Α. ΓΟΥΔΑ, ἐνθ' ἄν. (προλεγ.) σ. 7, ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ, Συνθήκη μεταξὺ Ἑνετικῆς Δημοκρατίας καὶ Ἀλεξίου Καλλιέργου, ἐν «Ἀθηνᾶ» 14 (1902) σ. 289 κξξ. Τὸ δίπλωμα (προβελέγιον) τῶν Σκορδιλῶν Κρήτης. ΕΕΚΣ 2 (1939) σ. 300, Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Ἡ Συνθήκη Ἑνετῶν - Καλλέργη (Κρητικά Χρονικά Ι' (1949) σ. 265 κξξ.). 13 - 14 αἰ. [Π]τεργύ[ων] τ[ῶν] [τῇ] σ[κ]ία, στρατ[η]λ[ή]α, τοῦ Κα[λλ]ιέρ[η] περιφρο[ν]ε[ι] πρακτ[εί]α (V. Laurent, Les bulles métriques dans la sigillographie byzantine, ἐν «Ἑλληνικοῖς» τ. 5 (1932) σ. 170).

³) ΑΡΧΙΜ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ, Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου. Ἐνετίαι 1788 σ. 272 - 3, καὶ ἐκδ. Βα (1902) σ. 405 - 6, Παρυσσοῦ τ. 11 (1887) σ. 261, Ἀθηνᾶ ΛΔ' (1934) σ. 140.

⁴) Ἐπιστημονικὴ Ἠχώ τ. 17 (1930) σ. 50β.

⁵) Παραδόσεις τ. Β' (1904) σ. 1252.

⁶) Ὁ πρῶτος ἐκ Κρήτης εἰς Ἱθάκην τῷ 1500 ἀφίχθεις ἐλέγετο Τομάζος Καλλιέργης (Δ. ΖΩΗ, Οἱ Καλλέργαι ἐν Ζακύνθῳ (Ἱόνιος Ἀνθολογία 5 (1931) σ. 128). Ὁ Ξανθοῦδιδης (Ἀθηνᾶ 14 (1902) σ. 289) μάλιστα δέχεται, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ Κ. ὅτι ὁ παλαιὸς τύπος εἶναι «Καλλίεργης», ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐγγαράκιου ἐπιγραφῆς τοῦ ἔτους 1598 τοῦ Ναοῦ

Τὰ ἔχοντα ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὸ θέμα *καλλι-* σημαίνουν ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ σηματιζόμενον ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ ὡραίου, ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον ἢ τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζουν, ἢ ὅτι γίνεται τι κατὰ καλὸν ἢ ὡραῖον τρόπον. Κατὰ τινὰ ἐκδοχὴν καὶ ὁ τῆς Κρήτης κλάδος τῶν Καλλιερῶν «παρὰ τῶν Ἑνετῶν ὕστερον ὡς τῶν καλῶν ἐργάται, Καλλιέργαι ἐπωνομάσθησαν»¹, ἐνῶ τὸ ἀρχικὸν οἰκογενειακὸν αὐτῶν ὄνομα ἦτο «Φωκάς». «Ἱστοριογράφος ὄνομα Καλιέργης» ἐξωγράφισε τῷ 1315 ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' Παλαιολόγου τὸν ἐν Βεροῖα τῆς Μακεδονίας Ναὸν Παναγίας τῆς Περιβλέπτου². Ἐκ Κρήτης πάλιν πλῆθος λογίων, ζωγράφων καὶ τυπογράφων ἔχει ὡς ἐπώνυμον τὸ «Καί(λ)ιέργης»³. Μηχανικός, προφανῶς, Ἑλλήν Calergi παραδίδεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἑνετοῦ συνδίκου D. Gritti τοῦ Μορέως ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1688⁴.

Ἐν Ἀνδρῷ οἱ «καλλιέρῳι» λέγονται εὐρύτερον ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν καλλιερῶν τῆς γῆς, τῶν κολλήγων⁵, τὸ δὲ «καλλιερῶς» ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ γεωργοῦ⁶. Καὶ οἱ Καλλέργαι τῆς Ἀνδρουβίστης ὄντως ἤσκουν τέχνην τινὰ ἢ καὶ καλλιτεχνίαν, διότι παραδίδονται ἐκ τῆς οἰκογενείας τεχνίται, ξυλογλύπται, μαρμαρογλύπται, ἀγιογράφοι, εἶναι δὲ καὶ κτίσται καὶ κτήτορες μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιδίων. «Χεῖρ Χριστοδοῦλου Καλέργη» ἱστορεῖ τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Κάστρου τῆς Ζαφνάτας, τὰς τοιχογραφίας τοῦ ὁποῖου, ὁ τὸ πρῶτον περὶ τούτου γράψας σεβαστός μοι διδάσκαλος Σ. Β. Κουγέας χαρακτηρίζει ὅτι «εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιαι»⁷.

Ὅμοιως «διὰ χειρὸς Ἀναγνώστη Φιλιππάκη Ἀνδρουβίστας καὶ Ἀναγνώστη Καλιεργάκη ἐκ Πραστίου» ἐν ἔτει 1787 ἐξωγραφήθη καὶ ὁ νεώτερος τῆς Ζαφνάτας Ναὸς Παναγίας τῆς Καστριανῆς⁸, καθὼς καὶ πρότερον ἐν ἔτει

Προφήτου Ἡλίας, εἰς χωρίον Περιβόλια τῆς Κυθωνίας. (Πρβ. Κ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 265, 286, 289, Ἀλέξιος ὁ Καλλιέργης καὶ Alexi Callergi).

¹) Α. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΟΥ, Ἑλληνομνήμων 1843 σ. 322.

²) ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἑλληνες Ζωγράφοι πρὸς τῆς Ἀλώσεως ἐν Ν. Ἑλληνομνήμωνι 5 (1908) σ. 279.

³) Κ. ΣΑΘΑ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 73, 74, 120, 175, 409, 416, 418, 419, 420, 655, Α. ΖΩΗ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 128 Ν. Ἑλληνομν. Δ' σ. 460, ΙΒ' σ. 242 ΙΓ' σ. 377.

⁴) Ν. Ἑλληνομν. 20 (1926) σ. 56, 61.

⁵) Δ. ΠΙΣΤΗ, Περιγραφή τῆς νήσου Ἀνδρου. Ἐν Ἑρμούπολει 1881 σ. 17.

⁶) Π. ΒΑΣΣΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 291: «δουλεῖτε καλλιερῶν», Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ - ΝΟΥΑΡΟΥ. Καρπαθιακά Δημοτικὰ Ἀσματα. Κ/πολις 1913 σ. 76: «Δὲν ἦσαν γὰρ καλλιερῶς γὰ σπέρης κάθε χρόνο».

⁷) Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Β. Δ. Μάνης, ἐν Ἑλληνοκοῖς τ. 6 (1933) σ. 287.

⁸) Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 288.

1785 ὁ Ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Δολῶν—Ἀβίας¹.

Νικόλαος Καλλέργης ἐξ Ἀνδρουβίστης «ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνος ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἱκανοὺς στρατιώτας ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας, ὅπου ἔδειξε γεναιότητα καὶ καρτερίαν εἰς τὰ δεινὰ, ἐξοδεύσας καὶ οἰκονομῶν πάντοτε τοὺς στρατιώτας...», ὡς ἐξάγεται ἐκ πιστοποιητικοῦ ἀπὸ 3 Αὐγ. 1836 τοῦ Ἰωάννου Μαυρομυχάλη ἡ Κατοῇ².

* *

Ἡ δευτέρα διαθήκη, ὑπὸ χρονολογίαν 30 Ὀκτωβρίου 1829, συνετάγη ὑπὸ τοῦ Στράτη Τιμιπιδάρου, προκρίτου τοῦ χωρίου Καρέας τῆς Δ. Μάνης. Τὸ χωρίον ἡ Καρέα—καὶ Καρέας, ὁ—γραφτικῶς ἀναφέρεται, ἐξ ὅσων γνωρίζω, κατὰ πρῶτον τὸ ἔτος 1612, εἰς τὸν στατιστικὸν πίνακα τῶν κωμῶν τῆς Μάνης, ὅστις συνετάγη τὴν ἐποχὴν τῶν συνεννοήσεων τῶν Μανιατῶν μετὰ τοῦ Δουκὸς τοῦ Νεβέρ³. Ὁ Νηφάκης συγκαταλέγει τὴν Καρέαν μετὰ τῶν χωρίων τῆς Ἀνατολικῆς ἡ Κάτω Μάνης⁴.

¹) Σ. Β. ΚΟΥΓΕΛ, Κτιτορικὴ Ἐπιγραφὴ ἐκ Δολῶν, ἐνθ' ἄνωτ. τ. 7 (1934) σ. 108 ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, Ἡ καταγωγή τῶν Δοξαράδων «Ἐπαρσιακὰ Φύλλα» Φῶτος 1954 τ. 3 σ. 61.

²) Φάκελλος Νικολ. Καλλέργη, *Ἀρχαῖον Ἀγωνιστῶν Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης*.

³) BUCHON, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 284α. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ Κ. μετ' ἄλλων χωρίων ἀπετέλεσε τὸν δήμον Καρουπόλεως (Ι. Δ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ, Πίναξ χωρογραφικὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1846, σ. 53, Ι. ΝΟΥΧΑΚΗ, Ἑλληνικὴ χωρογραφία, ἔκδ. Γ', Ἐν Ἀθήναις 1901 σ. 757. Μεταγενεστέρως ὑπλήχθη εἰς τὸν τ. 8. Οἰτύλου (ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ, Ε. Α. τ. 7 σ. 296α). Τὸ 1927 ἀποσπασθεῖσα τῆς Κ' τοῦ Γέρμας ἀπετέλεσεν ἰδίαν Κοινότητα διὰ Δ' τοῦ (Φ. Ε. Κ. 209/1927) χωρίον *Καρέα* ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν Πρίγκιπον, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ 155 κώδικος τοῦ ΙΖ' αἰ. τῆς Μονῆς Χάλκης (Φύλλ. σγ', σδ' «ζοιέ»). Βλ. *Μητροπολίτου ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ* τοῦ ἀπὸ *Μ. Πρωτοσυγκέλλου*, Κατάλογος τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Παναγίας, ἐν ΕΕΒΣ 13 (1937) σ. 53. Τὸ ὄνομα πιθανῶς κυριώνυμον, ἀπαντῶν καὶ ὡς ἀρσενικὸν «ὁ Καρέας». Καὶ ἐπὶ τῶν Β. Δ. προβούτων τοῦ Ὑμητοῦ ὑπάρχει Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Καρέα, χριστιανικὸν μνημεῖον, χρονολογούμενον καὶ πέραν τοῦ ΙΑ' αἰ. (Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, Β (1890) σ. 190 κ.ε., ΤΟΥ ΛΥΤΟΥ, Ἀναδρομὰς τῆς Ἀττικῆς σ. 30, Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΟΥ—Γ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, Εὐρετήριον τῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Τεύχ. Γ' (1933) σ. 157). Χωρίον *Καράϊμα* καὶ εἰς τὸν τ. δ. Δύμης—Κάτω Ἀχαΐας (Χ. ΚΟΥΡΥΛΟΥ, Χωρογραφία τῆς Ἑλλάδος, Α'. Νομὸς Ἀχαΐας. Ἐν Ἀθήναις 1903 σ. 74, Ι. ΝΟΥΧΑΚΗ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 527). Τὸν Ναὸν τοῦ μάρτυρος Ἀκακίου εἰς Ἐπτάσκαλον ἐκάλουν οἱ Βυζαντινοὶ *Καρέαν* τὸν Ἅγιον Ἀκάκιον τὸν Χαρέαν. Ὁ Σωκράτης δέ, ὅστις ἐξήσεν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, *Καρέαν* καλεῖ ἐν-κλήριον οἰκίσκον. Παραλαβὼν ὁ Θεοφάνης παρὰ τοῦ Σωκράτους ἔχει *Καρία*, ἀντὶ *Καρέας*. Ἐν-τεῦθεν προήλθε καὶ ὁ τύπος *Καρέα*. (DU CANGE, *Historia Byzantina*, τ. β. (Venetis 1729) σ. 48. *Καριῶν, Καριῶν, Καρέας*: ΟΥΣΠΕΝΣΚΗ, Ἅγιον Ὄρος σ. 670—671, 674). Ἐτυμ. *Καρεαί*, (ΒΛΑΧΟΥ ΚΟΣΜΑ, Ἡ χειρσόνησος τοῦ Ἀγίου Ὄρους Ἀθῶ κ.λ.π. Ἐν Βόλῳ 1903 σ. 37, 151), *Καρέαι* Κορσικῆς (Ν. ΦΑΡΔΥ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 82).

⁴) Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ (Μετφρ. Χ. Πράτσια—Ε. Καραστάθη), Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς, τ. Α. (1943) σ. 146.

Ἡ διαθήκη αὕτη εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ διφύλλου μεθ' ὑδατίνων γραμμῶν τῆς ἐποχῆς χάρτου, διαστάσεων 0,330 x 0,225, οὗτινος καταλαμβάνει μετὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν μαρτύρων ὅλην σχεδὸν τὴν πρώτην σελίδα. Τελευταῖος ὑπογράφει ὁ γράψας τὴν διαθήκην Παπᾶ Ἰωάννης Κοζομπολάκης. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μαρτύρων ἔχουν τεθῇ διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως.

Ὁ ὡς ἄνω γραφεὺς τῆς διαθήκης κέκτηται ποιὰν τινα παιδείαν, ἀγνοεῖ ὅμως τὸν τονισμόν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν, τὴν δὲ στίξιν χρησιμοποιεῖ ἀδιακρίτως μεθ' ἐκάστην λέξιν. Τὰ γράμματα καθαρά, αἱ δὲ λέξεις εἶναι κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων, εὐανάγνωστοι καὶ ἄνευ συντομογραφιῶν.

Ὁ διαθέτης Στράτης Τσιμπιδάρος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς διαθήκης, ἦτο ἀρχοῦντως εὖπορος καὶ πρόκριτος τῆς Καρέας.

Δημήτριος Τσιμπιδάρος καὶ Πιέρος Ταβουλάρης ἦσαν ἐπικεφαλῆς τῶν Καρεατῶν εἰς τὸν ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα, μετασχόντες εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ μάχην τῶν Μανιατῶν ἐν τῷ Πολυαράβῳ (26-28 Αὐγούστου 1826)¹.

*
* *

Τέλος ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων ἀποκατεστήσαμεν ἁπλῶς ὀρθογραφικῶς τὸ κείμενον αὐτῶν, ἐκανονίσσαμεν τὴν στίξιν, χωρὶς ὅμως νὰ θίξωμεν τὴν φωνὴν τῶν λέξεων καὶ τὴν σύνταξιν τῆς φράσεως. Κατ' ἐξαίρεσιν διετεθήσαμεν πανομοιότυπον τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ὑπογραφῶν.

Ὡς κριτικὰ σημεῖα ἐχρησιμοποίησαμεν τὰ διεθνῶς παραδεδεγμένα², ἅτινα ἄλλωστε ἀπαρεγκλίτως τηρεῖ διὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐκδοσιν τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας.

Α'.

† Ὡς διὰ τῆς παρούσης {σ} μου διαθήκης καὶ καθολικῆς ἀποδείξεως³ ἐγὼ ὁ Ἰωάννης ὁ Καλεργάκης | ὁ Σκοῦμπλος | ἐλθόντος ἐν ἀστενείᾳ βαρυτά⁴ τη {ν} καὶ φοβούμενος τὸ αἰφνίδιο τοῦ θανάτου ἵνα μὴν ἔλθῃ ξάφνω⁴ | καὶ ἀρπά{ρ}τῃ {ν} τὴν ἐλπεινῇ μου ψυχὴν τὸ μὲ πρῶτο ἀφῆνω συνχώ⁵ ρεσιν εἰς σὲ ἅπατας τοὺς χριστιανούς γειτόνους γονέα μου κουνιά⁶ δους μου {ς} πεθερὰ καὶ σύγαμπρο καὶ εἰς | ᾧ | πας

¹) Π. ΚΑΡΑΚΑΣΣΩΝΗ, Ἱστορία τῆς τριμῆρου μάχης τοῦ Πολυαράβου. Ἐν Ἀθήναις 1929, σ. 43.

²) Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 76 κ.έ. Σ. ΣΚΟΠΕΤΕΛ, Ἐγγράφα σ. 69.

τοῦ χριστιανώμου λαοῦ.⁷ Ἀκόμα καὶ εἰς τὴ θεία μου τὴν Ἀλεφαντίνην καὶ εἰς τὸ μπάριμπα μου τὸ Βόλη μὰ τὸ⁸ ψωμί καὶ τὸ ἀλάτι ὅπου ἔχωμε ἀνάμεσό μας ἄς εἶναι χαλάλι καὶ ἄς⁹ {σ} ἔχωμε καὶ συχώρεσιν ἀνάμεσό μας. Ἐτς: θέλω καὶ ὀρίζω εἰς τὰ ὑπάρχον¹⁰ τὰ μου κινήτὰ καὶ ἀκίνητὰ εἰς {σ} τὴ γυναῖκα μου καὶ εἰς τὰ παῖδιά μου.

⁷) Ἀλεφαντίνη ἢ βαπτιστικὸν ἐκ τοῦ οὐσ. ἀλυφάντης (ὕφαινω) διὰ τῆς τροπῆς τοῦ ν εἰς ε. Θηλ. Ἀλυφαντῶ, Ἀλεφαντῶ, Ἀλεφαντίνη. - (Α. Χ. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑ, Τὰ Νεοελληνικά κύρια ὀνόματα. Ἐν Ἀθήναις 1912, σ. 164 - Ν. ΒΕΝ, Κατάλογος Χειρογρ. Μ. Σπηλαίου. Ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 127: Μεταξὺ ἐκφωνήσεων ὀνομάτων, Ἀλεφάντω.

Βόλη ἄγνωστον εἰς ἐμὲ κύριον ὄνομα, εἴτε ὡς συγκεκομημένος αὐτοῦ τύπος. Θὰ ἦτο δύνατον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς φραστικὴ καὶ γραμματικὴ ἀτέλεια τοῦ γράψαντος, ἀντὶ τοῦ «εἰς τοῦ μπάριμπα τὸ βόλι (= βλήμα, σφαῖρα)» ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀκολουθοῦσαν εὐθὺς φράσιν «μὰ τὸ ψωμί καὶ τὸ ἀλάτι ἄς εἶναι χαλάλι». Καθ' ἡμᾶς ἄτοπος ἢ ἐκδοχὴ αὕτη. Κατὰ τὸν IB' αἰ. ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης (Opusc. 293, 77) ἀναφέρει Θεσσαλονικέα Βολέαν, ὡς καὶ ἐξ Ἱερισσοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1142, 1267, καὶ 1329 Νικηφόρον καὶ Μιχαὴλ Βολέαν. - (Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 250 καὶ σημ. 3 καὶ 4).

⁸) Μὰ τὸ ψωμί καὶ τὸ ἀλάτι ἢ φράσις παροιμιώδης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις Ἑλλήσι

Ὅρχον δ' ἐνοσφίσθης μέγαν
ἄλας τε καὶ τράπεζαν

ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ 95. *Origen adv. Cels.* 2,21 K.: τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι πολλοὶ κοινωνήσαντες ἁλῶν καὶ τραπέζης ἐπεβούλευσαν τοῖς συνεστίοις. καὶ ὀνειδίζειν γὰρ ὁ Πάριος λαμποποιὸς τὸν Λυκάμπην κατὰ ἄλας καὶ τράπεζαν συνθήκας ἀθετήσαντά φησι πρὸς αὐτόν [1.2]. *Dion Prus.* 74, 16 (II 198 Arn.): τὸν Ἀρχιλοχον οὐδὲν ὦνθησαν οἱ ἄλας καὶ ἡ τράπεζα πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῶν γάμων, ὡς φησιν αὐτός. Εἰς *Anthologia Lyrica Graeca*. Ed. Diehl. Lipsiae 1925 σ. 239. (Βλ. Σ. Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλήν. διαλέκτου, Ἀθ. 1874 σ. 16. - Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, Παροιμίαι Α (1899) σ. 436 κ.ξ. - Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ - ΝΟΥΑΡΟΥ, Περὶ τῆς ἀδελφοποιίας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Βυζαντίῳ. Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρὶς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τόμος 6. (Τόμος Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου) Θεσσαλονίκη 1952 σ. 279). Πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Νουάρου ἀναγραφόμενων περιπτώσεων ἀδελφοποιίας, ἀξιοσημείωτα καὶ τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὴν Κ/Πολιν καὶ νῦν ὑπάρχει συνθήκεια: εἰς τιμὴν τινῶν Ἀγίων γίνονται ἀδελφῶτα δηλ. τινὲς τῶν ἐνοριτῶν συνδέονται ἐπὶ συνθήκῃ νὰ τιμῶν τὴν ἐορτὴν καὶ νὰ εὐπρεπίζουσιν τὸν (δεῖνα) Ἅγιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀνομάζονται ἀναμεταξὺ τῶν *σταναδελφοί* ἢ *ἀδελφοποιητοί* ἀπλῶς» (Π. ΟΥΣΠΕΝΣΚΗ, Ὁ μοναχικὸς Ἄθως. Πετροῦπολις 1892, τ. 3 σ. XVI (εἰσαγ.) - Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν κ.λ.π. ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 7 (1952) [1953] σ. 142-143. Καὶ παρὰ Ρωμαίους: «Multos modios salis simul edere» ἐπὶ μακροχρονίου τινὸς φιλίας. Ἐνταῦθα, ἂν καὶ ἀμάρτυρον ἄλλοθεν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπονοεῖ, συνεπείᾳ προτέρου πταίσματος ἢ φόνου, συμβιβασμὸν τινα, εἶδος *ψυχικοῦ*, κατὰ τὸ ὁποῖον προσεφέρετο «*ψωμί καὶ ἀλάτι*» εἰς ἔνδειξιν συμφιλώσεως. Τὴν ἐκδοχὴν μας ταύτην ἐπιρρουνεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀκολούθως τὸ ἔγγραφο περιέχει τὴν φράσιν «ἄς εἶναι χαλάλι καὶ ἄς ἔχωμε καὶ συχώρεσιν ἀνάμεσό μας». Εἰς Ζάκυνθον «νερό καὶ ἀλάτι» παροιμιώδης φράσις ἐπὶ συμφιλώσεως (Α. Ζώη, Λεξ. Ζακ. σ. 718 β). Ὁμοίως ἐν Μάνῃ τὸ «ψωμί καὶ τὸ νερό» εἰς ἔνδειξιν στενοῦ δεσμοῦ. Τοιοῦτόν τι ἐννοοῦν οἱ ἐπόμενοι στίχοι τοῦ μοιρολογίου:

¹¹ Ἀκόμα ἐδράζω καὶ γὰρ τῇ ψυχῇ μου εἴ τι μὲ φωτίτῃ ὁ θεός. Ἐδράζω τῆς ¹² γυναικός {τ} μου γεροθρόφι· τὸ Τίκλιν' ἄλωνα καὶ τῇ ¹³ Μακρημερέα καὶ τὸν ἄλλο χρόνον τοῦ Καγιοῦλῃ εἰς τὰ ¹⁴ {ν} Ἅγιο Ἀβονασῇ· ἀκόμα καὶ εἰς τὰ Σάλδωνα δύο στ(ρ)έμμα ¹⁵ τα· ἀκόμα καὶ τὸ κάτω τὸ ἀποκαπινὸ λαχίδι τὸ ¹⁶ ἀμπέλι καὶ κάνω γεροθρόφι. Ἐδράζω τῆς < > θυγατρὸς μου ¹⁷ τὸ χωράφι· τὸ ὅποιον νομάζεται Καρατζᾶ· ἀκόμα καὶ

Ἐκαμα ὄρκο καὶ σταυρὸ
Νὰ μὴ μοιρολογήσω πλιό.
Γιὰ τὸ φρωμί, γιὰ τὸ νερό,
Ὅπου ἐφάγαμε μαζί,
Νὰ τὸν μοιρολογήσω θῶ.

(Παρθόρα 17' (1866) σ. 540α) ΑΜΑΝΤΟΥ. Κ., Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας (Ε.Ε.Β.Σ. τ. Δ. (1927) σ. 280 κέξ.).

^{12, 16, 25} Γεροτρόφι τὸ μετὰ τὴν διανομὴν περιουσίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων των, οἱ γονεῖς ἐν Μάνη, ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, κρατοῦν κτήματά τινα καὶ τὴν οἰκίαν ἢ μέρος τῆς οἰκίας, ἐὰν ἔχῃ μόνον μίαν ἢ οἰκογένεια, διὰ τὰ συντηρῶνται καὶ διαμένουν εἰς τὰ γηραιότητά των, ζῶντες μακρὰν τῶν τέκνων των. Διὰ τὴν δὴλωσιν τοῦ ἐθίμου τούτου ἔχομεν τὰς λέξεις: Γεροθρόφιν τὸ. (Χίος). «κρατίζομεν οἱ δύο γέροντες τοῦ Μερζινιού τὸ πρᾶγμα διὰ γεροθρόφιν, νὰ τὸ ζωοτροφούμεσταν ὥστε νὰ ζοῦμεν καὶ ἐδημούτος μας νὰ τὸ μοιράζου ὁ υἱός μου ὁ Γεώργης καὶ ἡ κόρη μου ἡ Νιαμονίτισσα . . . » (Ἐκ προικοσυμφ. 1601). - Ι. Τ. ΒΙΣΒΙΖΗ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 80 καὶ 158 (πίναξ).

Γεροτρόφι, Μάνη (ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΛ, Ἐγγραφα, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 83, 110), γεροκόμι (Μάνη). γεροτοβρόσια, τὰ (Χίος), γεροτομοῖρια τὰ, Χίος. - (Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ, Χιακὸν γλωσσάριον. Ἐν Ἀθήναις 1888 σ. 119-120), Γεροτομοῖρι τοῦ Ἄνδρος, Νίσυρος (τὸ εἰσόδημα προικοδοτηθέντος κτήματος, ὅπερ νέμονται οἱ προικοδότη γονεῖς πρὸς γηροκομίαν των. - Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ, Ἄνδριακὸν γλωσσάριον. Ἐν Ἀθήναις 1933 σ. 45, Δ.Ι.Ε.Ε. τ. 9 (1926) 563), γεροτοτρόφι, Χίος (Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗ, ἐνθ' ἄν. σ. 120) Εὐβοία κ.ά.

Ὡς τοπων. παραδίδονται τὰ: Γεροτομοῖρι, Κρήτη (Α. ΔΡΑΚΑΚΗ - Ε. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ, ἐνθ' ἄν. Β. (1940) σ. 581, Γεροντόφχια τὰ Μέσα Μάνη.

Εἰς Κύθηρα ὁ τελευταῖος τῶν υἱῶν ὁ μέλλων γηροκομῆσαι τοὺς γονεῖς καλεῖται γεροτρόφος (Παρθόρα 12 (1861) σ. 451). Παρ' ἀρχαίοις τὸ ρ. γηροβοσκίω, τρέφω ἢ περιποιουμαι τοὺς γονεῖς μου. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημ. καὶ τὰ γηροκομέω καὶ γηροτροφέω, παρὰ Βυζαντινοῖς δὲ καὶ γεροβοσκῶ. (Α. ΚΟΡΑΗ, Ἀτακτα 1 (1828) σ. 4.

¹² Τίκλιν' ἄλωνα, τὰ τοποθεσία ἔξω τοῦ χ. Ἐξωχωρίου καὶ σήμερον λεγομένη οὕτω καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Καλλεργῶν.

¹³ Μακρημερέα, ἡ τοπων. ἔξω τοῦ Ἐξωχωρίου καὶ σήμερον.

¹⁴ Ἅγιο Ἀβονασῇ σήμερον ἐκτεταμένη ἐλαιοφόρος περιοχὴ λέγεται «Ἀβονασῆς». (Πάνω Ἀβονασῆς, Κάτω Ἀβονασῆς). Πρὸκειται περὶ τοῦ ἰδίου τοπωνυμίου· Καὶ ἡ μὲν μεταβολὴ τοῦ Ἅγιος) Ἅϊς) Ἄς (τοπων. Ἀστρεφός (Ἀθῆναι) ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ναΐδιου τοῦ Ἅγιος Τρύφωνος) εἶναι συγγνωστή. (Κ. Η. ΜΠΡΗ, Τοπωνυμικά τῶν Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι, 1945 σ. 244). Ἄγνωστος ὁμως μοῖ ἀπομένει «Ἅγιος Ἀβονασῆς».

¹⁴ Σάλδωνα, τὰ σήμερον Σαῖδόνα, ἡ καὶ χωρίον ἐκεῖ, ἡ Σαῖδών, ὡς ὁμώνυμος κοινότης.

¹⁷ Καρατζᾶς, ὁ τοποθ. καὶ νῦν πλησίον τῆς Σαῖδόνας. Κυριώνυμον.

¹⁸ εἰς τὴν Ἀγιστασίαν εἰς τὸ Νίκοβο τρεῖς ἑλές. Ἀκόμα ἐδγάζω¹⁹ εἰς τὸ Μοναστήρι εἰς τὸ Μπιζιτζέ τοῦ Παπαηλίας καὶ²⁰ πνευματικό μου μία -α- πρόθεσι νὰ τὴν πλε-
²¹ρώ ἐγὼ εἰτέ ἂν ἀποθάνω νὰ τὴν πλερώνουνε τὰ πα²² δία μου. Τὰ δὲ ἀποδέ-
 λαιπά μου ρούχα κινητὰ καὶ ἂ²³ κίνητα τὰ ἀφίνω τὼν παιδιῶ μου μὲ τὴν εὐχή μου
 καὶ²⁴ μὲ τοῦ θεοῦ καὶ νὰ προκόψουνε. Ἀκόμα εἶ τι ἐδγάλα²⁵ τῆς γυναικός μου {ς}
 γεροθρόφι ν᾿ ἄχῃ γιὰ τροφὸς τῆς²⁶ καὶ ὄμοιος μὲ παρακούσει γυναικα ἢ παιδί ν᾿ ἄχῃ
 τὴν²⁷ κατὰ μου καὶ εἰς τὸ ἀ(ῶ)τὸ ἐποίησα {ν} τὴν παροῦσα μου²⁸ διαθήκη ἐνέπροστε
 καλῶν ἀθρώπων καὶ ἀξιπίστων μαρτύρων.

“Ὁπισθεν ἄνω”.

²⁹ † καὶ(ι) ἐγὼ πα πα παρθενηρος μηρα(ι) καὶ(ι) σκουμλο μαρτηρο το ο³⁰ πηστεν
³¹ † παρμπα στου ταβλαρης πετρελακης μαρτηρο ητη ακη³² τὰ ἀπο το στομα
 του ανηψη με κα μαρτηρα.

³³ † θηονησος ηερομοναχος πολητης μαρτηρο το ανοθε.

³⁴ † πα πα διμιτρης πατακис μαρτηρας.

³⁵ † κορονοος λεβεταρης μαρτηρας.

¹⁸) Ἀγιστασία, ἢ οὕτω καὶ σήμερον ἐκ τοῦ ἐκκλησιδίου, ἐρειπωμένου νῦν, τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας.

Νίκοβον, τό· ἐν ἐκ τῶν χωρίων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοιν. Ἐξωχωρίου (τ. Ἀνδρουβίστης: BUCHON, τ. I, σ. 283). χ. Νίκοβα καὶ ἐν. τ. δ. Φαλάρων - Φθιώτιδος (Ι. ΝΟΥΧΑΚΗ, Νέος χορογρ. πίναξ. Ἀθῆναι 1885 σ. 73).

¹⁹) Μοναστήρι Μπιζιτζέ· σήμερον ἄγνωστον, ἀκόμη καὶ ὡς τοποθεσία.

²⁰) Παπᾶ Παρθένιος· καὶ οὗτος ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Σκούμλων, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ παρωνύμιον Μοιράς (·), μὴ διασωζόμενον ὁμῶς σήμερον.

²¹) Ταβουλάρης Πετρολάκης· τὸ Ταβουλάρης ἐνταῦθα ὡς βαπτιστικόν. Tabularius παρὰ τοῖς Βυζ. ὁ γραμματεὺς ἢ ἀρχιεοφύλαξ, συμβολαιογράφος. Οὗτος ἔδει νὰ εἶναι «σεμνὸς τὸ ἦθος καὶ τῇ φρονήσει ἀκέραιος» καὶ ἐγγράμματος ἀρτίως. (Ε.Ε.Β.Σ. τ. Ζ (1930) σ. 415). Οἰκογένεια Πετρουλέων πολυμελὴς καὶ σήμερον εἰς τὸ χ. Πρίπιτσα, Κοιν. Ἐξωχωρίου. Ταβουλάρης Πετρουλάκης ὑπογράφεται μετὰ τοῦ Παναγιώτου Τρουπάκη - Μουρτζίνου καὶ ἄλλων ἐν ἔτει 1800, Ἰουνίου 12, ὡς συνιδιοκτήτης τῆς Μονῆς Βαϊδενίτισης, τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου. - (Α. Ν. ΓΟΥΔΑ, Βίοι Παράλληλοι τ. Η (1876) σ. 405). Τὸ ὄνομα Ταβουλάρης, συναντᾶται ἐν Μάνη, Ζακύνθῳ κ.ά. ὡς ἐπώνυμον. (Περβ. καὶ ἀνωτέρω, «Προλεγόμενα» σ. 101).

²²) Ἱερομόναχος Διονύσιος Πολίτης· ἡ οἰκογένεια Πολιταίων παραδίδεται ἐν. χ. Νικόβῳ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' (1580) αἰ., ὡς ἐξ ἀνεκδότων, παρ' ἐμοί, ἐγγράφων ἐξάγεται.

²³) (Μ)πασάκис· Οἰκογ. Μπασέων καὶ σήμερον ἐν Ἐξωχωρίῳ (Μπασιάκου, Μπασιά, Μπασιάκισ, ἐπών. οἰκογ. ἐκ Στεμνίτισης (ΙΖ' αἰ.). - (Ν. ΒΕΗ, Μεσσην. Χριστ. Ἐπιγρ. σ. 392 κέξ.).

²⁴) Κορωνάιος· βαπτιστικόν. Οἰκογ. Λεβεντέα καὶ σήμερον ἐν Ἐξ. Σῶζεται καὶ τοπων. «Κορωνάκη τ' ἁλών, τοῦ». Κορωνάιος καὶ ὡς ἐπίθ. οἰκογ. ἐκ Ζαρνάτας (BERGER DE XIVREY, ἔνθ' ἄνωγ. σ. 21, Δ. Χ. ΔΟΥΚΑΚΗ, Μεσσηνιακά Β (1908) σ. 151). Ἡ κομ. τῆς Μεσσηνίας Κορώνη κεῖται ἀπέναντι ἐπὶ τῶν Δ. ἀκτῶν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ὑπῆρχε συχνὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Μανιατῶν καὶ Κορωναίων, ἰδίᾳ ἐπὶ Ἐνετοκρατίας. Ὡς ἐπώνυμον σήμερον

³⁶ † νικολος κορηλως μαρτηρας.

〈εις τὸ μέσον〉.

³⁷ † Εισαχως εισρομοναχος σκουμπλος ταχα και υγμενος ³⁸ της νεας οδιγιδι-
τριας μαρτηρο και υπεγραφα υτη ακησα ³⁹ απο τε αστιν το στομα εγραφα ειπε
ατφαλεια.

α'.

1728 μηνι Αὐγούστου 14.

† {ο} Ἐφάνη ἐμένα καλὸ τοῦ Κορωναίου τοῦ Πισκοπάκη καὶ τοῦ Ἀναγνώ ³

εἰς Ἀρεόπολιν, εἰς δὲ τὸ Γύθειον ὑπὸ τὸν τύπον *Κορωνάκος*. Περί τῶν ἐξ ἐθνικῶν οἰκον. εἰς
αὐτοῦ Βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, ἐνθ' ἄνωτ. τ. 6 (1923) σ. 266 κέ.

³⁶) Ν. Κόσιλας· συνοικισμός τῆς Κοιν. Ἐξωχ. εἰσέτι «Κοσιλαῖκα», κυριόνημον.

³⁷) Ἡσαΐας Σκούμπλος· ἕτερος ἐκ τῆς οἰκον. Σκούμπλων. Ἐν τῷ κώδικι τῆς Μητροπό-
λεως Μονεμβασίας, προκειμένου περὶ ἐκλογῆς Ἐπισκόπου Πλάτης ὑπὸ χρονολογίαν 22 Φε-
βρουαρίου. 1751, μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων καὶ «ὁ Πανοσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις Παπᾶ Ἡσαΐας,
ὁ Πανοσιώτατος Παπᾶ Παρθένιος καὶ ὁ ἱερομόναχος Παπᾶ Ἡσαΐας. (Ν. ΒΕΗ, Ἐκφρασις
Κώδικος Μονεμβασίας καὶ Καλαμάτας ἐν Δ.Ι.Ε.Ε. 6 (1901) σ. 193). Χρονολογικῶς εὐδοκῶνται
ἵνα θεωρήσωμεν ἕνα ἐκ τῶν ὑποψηφίων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡσαΐας» ὡς τὸν Ἡσαΐαν Σκούμ-
πλον. Ὁμοίως (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 193 φ. 12α) ἐν ἔτει 1765, 12 Φεβρ. ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ἐπισκόπου
Νίκλου υπογράφεται καὶ ὁ «Μηλαΐας Ἡσαΐας».

Τάχα καὶ ἡγούμενος φράσις ταπεινοφροσύνης τῶν ἱερωμένων. Ὁμοίως «ταπεινοῦ Θεο-
δοσίου τοῦ Κακκαβᾶ τάχα καὶ ζωγράφου». Ἐξ ἐπιγραφῆς κτιτορικῆς (1565) τῆς Μονῆς
Ταξιαρχῶν γ. Στεφάνι - Κλεωνῶν (Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ, Μελέται, Ἐργασίαι καὶ Περιηγήσεις τῶν
ἐτῶν 1892 - 1893. Ἐν Ἀθήναις 1894 σ. 21), «τάχα καὶ ζωγράφου» (Χ. Α. ΓΙΑΜΑΛΙΔΟΥ,
Ἀρχαῖαι Ἐκκλησίαι Ἐτιδαύρου, ἐν Ἀθηνῶν 25 (1913) σ. 428). Ἀλλαχοῦ δέ: Τάχα καὶ προη-
γουμένου, ὡς: Χριστοφόρου ἱερομονάχου τάχα καὶ προηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐν-
δόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ νησί τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Βλ.
Μητροπολίτου ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ τοῦ ἀπὸ Μ. Πρωτοσυγγέλων, Ε.Ε.Β.Σ. 12 (1936) σ. 310. (ἐκ
κώδικος τοῦ 16 αἰῶνος). «Θεωνᾶς ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρίτης Π. Πατρῶν τάχα καὶ πνευ-
ματικὸς αὐτῆς ἔγραψα καὶ ὑπέγραψα (Πρακτ. Χρ. Ἀρχ. Ἐταιρ. 3 (1937) σ. λε').

³⁸) Μονὴ Νέα Ὀδηγήτρια· αὕτη ἔκειτο εἰς τὸν συνοικ. Σκουμπλαῖκα (Σκουμπλαῖκα),
πρὸ πολλῶν χρόνων καταστραφεῖσα.

α'.

²) Κορωνάος Πισκοπάκης· σήμερον μόνον ὡς τόπων. ἐν τῇ περιφερείᾳ, «Πισκοπάκι,
τὸ, ἢ Ἐπισκοπάκη, τοῦ». Γ. Πισκοπέας καὶ Κ. Πισκοπάκης, Φιλικὸς (Β. ΜΕΞΑ. Οἱ Φιλικοί.
Ἀθῆναι 1937 σ. 27).

³) Καυλαρετῆκης Οἰκον. ἐπων. προελθὼν ἀπὸ ψογεροῦ ἢ σωματικῶ παρωνυμίου.
Ἀντώνιος Καυλέας παραδίδεται ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, γενόμενος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης
(893-895). ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΣΥΝΕΧ. 357, 10 702,6. - Γ. ΚΕΑΡΗΝΟΣ 2.254, 1. - Ι. ΛΕΩΝ ΓΡΑΜΜΑ-
ΤΙΚΟΣ 266,17. - Μ. ΓΕΛΩΝ, Πατριαρχ. Πίνακες σ. 294. Ὁ Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ (ἐνθ' ἄνωτ.
σ. 250) σχετίζει τοῦτο πρὸς τὸ «καυλός», σημαίνον ὅτι καὶ τὰ τῶν ἀρχαίων, «πόσθων» ἢ «ψό-
λων». Εἰσέτι ἐν Μάνῃ (γ. Νιοχώρι τοῦ τ. δ. Λεύκτρου ἐπων. Καυλέας. Τὸ παρὸν ἐπων. εἶναι,
πιθανῶς, σύνθετον ἀπὸ τὸ Καυλός - Ἀρετὴ - ἀκης (= υἱός) καὶ σημαίνει ὁ υἱὸς τῆς Καυλο-
Ἀρετῆς. - Πρὸβλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Βυζαντινά τινα πρῶνύμια, ἐν Ἐπιστημ. Ἐπετ. Φιλ. Σχ. Παν.

στη τοῦ Καυλαρετάκη καὶ πουλοῦμε τὴ δουκάα τοῦ Κυρ(ι)άκη τοῦ Κα¹ ποκάλη πού
τὴν ἔχει ἀπὸ τοῦ Κατρίτζου καὶ τὴν πουλο(ῶ)με τῷ Κα² λε(ρ)γάτζωνε πουλησία
καθολικὴ νὰ τὴν ἔχο(ῶ)να δική⁶ τους καὶ μεις νὰ μὴν ἔχωμε τίποτες καὶ τοὺς τὴ
πουλοῦμε⁷ γιὰ δουκάτο ἓνα καινούριο ἐνοῦ κοσαρίου ἀκόμα⁸ παράδες-20 καὶ ἂν εὐ-
ρεθῇ κανεὶς νὰ τοὺς ἀτιτσίνη νὰ τὴ κεφα⁹ λιώνωμε ἐμεῖς ὁ Ἀναγνώστης καὶ ὁ Κορωνάιος.

¹⁰ † καπετανουδάκης μαθηρας.

¹⁰ † κεγὸ κορονεος εγραψα με το χειρ μου.

β'.

1728 μηνὶ Σεπτέμβριος 4.

¹ † Ἐφάνη ἐμένα καλὸ τοῦ Νικόλα τοῦ Μαυρέα μὲ οἰκείας μου βουλή καὶ³
θελήσας καὶ προαιρέσας τῶν ἐδικῶ μου ἀπεπράττομαι καὶ ἀπε⁴ πουλῶ τὸ μισθό
σοπωτὸ ὅπου ἔχω κοτὰ τους γιὰ γρόσια δύο, ἡγοῦ⁵ δύο καὶ πουλῶ το τῷ παι-
δίονε τῷ Καλεργάκιωνε τοῦ Σταρτήγη καὶ⁶ τοῦ Θεοδωρῇ καὶ τοῦ Κωστατῇ νὰ εἶνα.
ἔκεινα κύριος νοικοκύ⁷ ρης καὶ ἐγὼ ὁ Μαυρέας ξένος καὶ ἀμέτοχος καὶ ὅμοιος
βρεθῇ καὶ τὰ⁸ ἀτιτσίνει τὰ παιδία ἐγὼ ὁ Μαυρέας νὰ τὰ κεφαλιώνω καὶ εἰς⁹
αὐ⁹ τὸ τοὺς ἔδωσα τὴν ὁμολογία μου εἰς τὰ χέρια τους.

¹⁰ † κ(αί) εγω πηλειμενος κωρακοζωτακεις με εβαλα κ(αί) εγραψα.

5. Ἀντὶ Σταρτήγη.

¹ Ἀθηνῶν, Περ' Β τ. Δ (1953-54) σ. 88). Ἀπαντᾷ καὶ ἐπώνυμον Καυλαντζάκης (ΣΤ. ΣΚΟ-
ΠΕΤΕΑ, Ἑγγραφοί, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 108).

⁴) Καποκάλης' μὴ διασωζόμενον εἰσέτι, οὔτε ὡς ἐπώνυμον οὔτε ὡς τοπωνυμικόν.

⁵) Κα(σ)τρίτσος' καὶ σήμερον οἶκον. Καστριτσά εἰς χ. Σαϊδόνα.

⁷) Δουκάτον' παλαιὸν χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν νόμισμα εἰς πολλὰ κράτη τῆς Εὐρώπης,
ἀξίας 10 ἢ 12 χρυσῶν φράγκων. Μᾶλλον ἐνταῦθα πρόκειται περὶ βενετικοῦ δουκάτου, κν.
τσεκινίου ἢ φλωρίου. Τὸ Βενετικὸν φλωρὶ προσδιωρίσθη Δ. 8 20 Φεβρ. 1833', εἰς δρ. 13,24.09
(Κ. ΒΕΝΑΡΔΗ - Γ. ΤΕΝΤΕ, Τὰ Ἑλληνικὰ Νομίσματα. Ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 102, 122. - Γ.
Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορικαὶ σημειώσεις 1750 - 1850. Ἐμπόριον - Ἀσφάλεια -
Τραπεζικοὶ - Νομίσματα. Ἀθῆναι 1938 σ. 37.

¹⁰) Ἡ ὑπογραφή, ἔνεκα ἀδαημοσύνης τοῦ ὑπογράφοντος δυσανάγνωστος.

β'.

²) Μαυρέα, τοῦ' μόνον ὡς τοπων. σῶζεται εἰσέτι. Ἀλλὰ καὶ σήμερον οἶκον. Μ. εἰς τὸν
τ. δ. Λεύκτρου.

¹⁰) Πουλημένος καὶ Πουλημένη (θηλ.) ὡς βαπτιστικὸν καὶ ὡς ἐπώνυμον. Εὐχρηστον καὶ
ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι (Βλ. Ν. ΒΕΗ, Χριστιαν. Ἐπιγρ. Μεσσηνίας ἐν Δ.Ι.Ε.Ε. τ. 6 (1904) σ.
386, ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Κατάλογος χειρ. Μονῆς Μ. Σπηλαίου σ. 94. - Κ. Ν. ΖΗΣΙΟΥ, Πούλος τὸ
παρὰ τοῖς Πελοπον. κύριον ὄνομα, ἐν Ἑβδομάδι' Β (1885) 392 κἑξ. - Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ,
Μνημ. Ἱστορ. Ἀθην. Α (1891) σ. 179 καὶ Ἱστορ. Ἀθην. Α (1889) 138. - Ι. ΒΕΛΟΥΔΟΥ, Ἑλ-
λήνων Ὁρθόδοξον ἀποικία ἐν Βενετίᾳ. Ἐν Βενετίᾳ 1872 σ. 175. - Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Αἰξ.
Ἀρχ. τ. 6. σ. 256 σημ. 1.

γ'.

1728 μηνί 'Οκτωβρίου 1.

* † 'Ομολογοῦμε ὁ Δημητράκης καὶ ὁ Στρα³ τήγης οἱ δύο ἀδελφοὶ πῶς μᾶς ἐφάνη κα⁴ λὸ μὲ οἰκείας μας βουλή καὶ θελήσεως τῶν⁵ γυναικῶς μας καὶ τῶν ἐδικῶς μας ἀπεπρά⁶ σκυμε καὶ ἀπεπουλοῦμε τὸ χωράφι μας⁷ εἰς {σ} τῇ Τίτλα πλησίον εἰς {σ} τὸ δικὸ {ς} τοῦς κοτὰ⁸ καὶ πουλοῦμε τὸ τῷ παιδίῳ τῷ Καλεργά⁹ | κίωνε γιὰ γρόσια ἐπτά, ἕγγο ἐπτά, νὰ εἶναι¹⁰ | κύριες νοικοκύρηδες τὰ παιδιά τὰ Καλεργά¹¹ καὶ καὶ ἐμεῖς ξένοι καὶ ἀμέτοχοι καὶ ὄγοις βρε¹² θῇ καὶ τοὺς ἀτιτείνει ἐμεῖς ἔχομε νὰ τὰ κερα¹³ λιώνουμε· εἰ {ς} σὲ αὐτὸ τοὺς ἐδώσαμε τῇ¹⁴ ν ὁμολογία μας εἰς τὰ χέρια τοῦς.

¹⁵ † πωλημενῶς κωρκοζωειτακης με εδωλα τα δι¹⁶ ο μερη κα(ι) εγραφα.

δ'.

[¹ οστη²
εγο³ αλεγε⁴
αμου οπου⁵ τρα μου ε⁶
.....] τοῦ γ(ι)οῦ μου
⁷ τοῦ Στ(ρ)ατήγῃ με τῇ νύ⁸ γῃ μου καὶ με τοῦ γεοῦ καὶ με⁹ νὰ μου δίδει τὸ γε-

δ'.

δ' ⁹) Γεροτρόφι, τό· (Βλ. Α, 12). Διὰ τῆς, ὡς ἀνωτέρω, Α διαθήκης ὁ διαθέτης Ἰωάννης Καλεργάκης ὁ Σκοῦμπλος «ἐβγαλε τῆς γυναικὸς του γεροτρόφι» κτήματά τινα διὰ νὰ δύναται ἐκ τῆς ἐπικαρπίας ἥ καὶ τῆς πωλήσεώς των νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὴν ὑπόλοιπον τῆς χηρείας ζωὴν τῆς, ἐάν δὲν ἤθελε, ἔνεκα ἀσυμφωνίας τινὸς νὰ συζῇ μεθ' ἑνὸς τῶν τέκνων τῆς. Τὰ κτήματα τοῦ γεροτρόφιου τῆς ταῦτα ἠδύνατο νὰ τὰ διαθήσῃ ἢ πωλήσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Συνήθως ἐγκατέλιπε ταῦτα ἔνεκα ἀσθενείας ἢ γήρατος πρὸ τοῦ θανάτου εἰς τὰ τέκνα ἢ τὸ τέκνον. Πολλάκις, ἐπειδὴ ὁ γέρον γονεὺς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τοὺς κόπους τῆς καλλιέργειας, ἤρχετο εἰς συμφωνίαν πρὸς ἓνα τῶν υἱῶν ἢ καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς του ἢ καὶ πρὸς ἄλλο συγγενικὸν ἢ φιλικὸν πρόσωπον τῆς ἐκλογῆς του, καὶ «ἔδινε τὸ γεροτρόφι του» ἐπὶ τῷ λόγῳ νὰ τῷ παρέχωνται κατ' ἔτος εἰς ξηροὺς καὶ ὑγροὺς καρπούς, εἰς ἐνδύματα, ὑποδήματα καὶ χρήματα, τὰ πρὸς συντήρησίν του. Ἐλέγετο τότε ὅτι «ἐπαιρε τὴν ἀποκοπὴν του», ἥτις καθοριζέτο ἐν ἀναλογίᾳ ἢ καὶ μὴ τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων - γεροτρόφιου, δυναμένη νὰ ὀρίζεται μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ διὰ τὴν ἄγαμιον ἀδελφὴν. Ἡδύνατο ὁμῶς νὰ μὴ «βγάλουν τὸ γεροτρόφι τους» οἱ γονεῖς ἢ ἡ ἄγαμος ἀδελφὴ (εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀδελφῆς ἐλέγετο καὶ «μερτικὸ ὅτι ἐπαιρε») καὶ τότε ἡ συντήρησις ἐγένετο ἐναλλάξ, ἀπὸ υἱοῦ εἰς υἱόν, καθ' ἕκαστον ἔτος. Μετῴκει τότε ὁ γέρον ἢ ἡ γυναῖκα μήτηρ ἢ ἀδελφὴ εἰς τὸν οἶκον τοῦ υἱοῦ ἢ ἀδελφοῦ «ποῦ ἦτανε ἡ χρονία του», ὅποτε περιήρχετο εἰς αὐτὸν διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ ἡ νομὴ τῶν κτημάτων τοῦ γεροτρόφιου. Ἰδιαίτερος διακανονισμὸς ἐπεβάλετο εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐλαίων, ἐάν συνέβαινε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ συμβῇ ἀφορία, ἢ ἐάν, λόγῳ τῆς ἀγροαπαύσεως, συνέπιπτεν ἡ καλλιέργησις ἑκτασις νὰ εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ἄν καὶ τὸ δεύτερον ἀπε-

ροτροφί¹⁰ μου κουδέλεια γέννημα¹¹ εἴκοσι καὶ δύο σιτάρι¹² καὶ δύο κουκία καὶ τρία¹³ λούπι(ν)α λίτρες τυρί¹⁴ τρι¹⁴ (άν)τα κρετήρια λάδι εἴκο¹⁵ (σι πέ(ν)τε καὶ ἕνα + λα-
νο¹⁶ μα + τ¹⁷ Ἀγγι(ι)ω(ρ)γίου καὶ¹⁷ τῇ καλῇ σουκέα τοῦ¹⁸ χεῖμαθίου καὶ ἕνα σι¹⁹ βά-
ρι + παγού στα + καὶ δύο²⁰ ο δέματα λινάρι καὶ²¹ δύο λίτρες παπάκι καὶ ὅ²² ποῖος ξε-
(6)γῇ νά χάνῃ τὸ²³ δικό του καὶ ν᾿αῖ καὶ τῇ²⁴ κατάρα.

²⁵ † [κε εγο]γερο σαπατσα μαρ²⁶ τηρας.

²⁷ † κε εγο νηκολης εγ(ρ)α²⁸ ψα.

8. τοὺς γιούς.

Β'.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου. Ἀμήν· ἔτος τῆ(ς) αὐτοῦ γεννήσεως.

² 1829 ἐν μηνί Ὀκτωβρίου 30 ἐν Καρέα.

³ Εὐρισκόμενος ἐγὼ ὁ γέρον Στρατής Τσιμπιδάρος εἰς βαρετάτην ἀσθένειαν καὶ φο⁴ βούμενος τὸν θάνατον καὶ τὸ πικρὸν ἐκείνο(ν) ποτήριον, μήπως καὶ ἔλθῃ αἰφ(ν)ίδιος καὶ ἀρπάσῃ τὴν ἐ⁵ λεεινήν μου ψυχὴν καὶ ὕπαγω ἀδιόρθωτος, τώρα ἔχοντας τὸ νοῦν σώον καὶ τὰς φρένας καὶ τὴν γλῶτταν⁶ εὐλαλὸν ἐπροσκέλεσα τὸν ἐφημέριόν μου πατήρ καὶ τοὺς παρόντας συνευρεθέντας νά γράψω τὴν⁷ παροῦσαν μου διαγωγὴν καὶ ὕστερήν μου παραγγελίαν. Πρῶτον ἀνατίθην, παραδίδω τὴν ἐλε⁸ εινὴν μου ψυχὴν ἐν χερσὶ θεοῦ ὁμοίως καὶ τὸ ἀναγὰς καὶ μεμολυ(ν)σμένον σῶμα. Δεύ-

φεύγεται, διότι τὰ τοῦ γηροτροφίου κτήματα διεκανονίζοντο ἐξ ἀρχῆς κατὰ ἰσομοιρίαν διαιτῇ, ὥστε νά πίπτῃ ἀγρανάπαυσις κατὰ τὸ ἥμισυ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπὶ τοῦ ὅλου. Ἐνταῦθα ἡ γραῖα μήτηρ δίδει τὸ γεροτροφί της εἰς τὸν υἱὸν «Στρατήγῃ μὲ τῇ νόφῃ της καὶ τοὺς γιούς των» διὰ γραπτῆς συμφωνίας, ἀσύνθετες, διὰ νά λαμβάνῃ εἰς εἶδη καθοριζόμενα τὰ τῆς διατροφῆς της, ἐπὶ ποινῇ δὲ ἀκυρώσεως, εἰς περίπτωσιν μὴ ἐκπληρώσεως τῶν συμφωνηθέντων. Τοιαύτης ἐννοίας εἶναι ἡ φράσις: «ὅποιος ξεβγῇ νά χάνῃ τὸ δικό του». Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἡθικῇ καταδίκῃ: «καὶ ν᾿αῖ τὴν κατάρα». Τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ γέροντες γονεῖς, ἰδίᾳ ἡ γραῖα μήτηρ, μὴ συγχρωτιζόμενοι πρὸς τὰς νέμφας των, διέμενον κατὰ μόνας, ἀτοξῶντες ἐκ τοῦ «γεροτροφίου» ἢ τῆς «ἀποκοπῆς». Πρβλ. ΜΑΟΥΡΕΡ Γ., ἐνθ' ἀνωτ. τ. Α σ. 242, 245, 281, ἐνθα περὶ πατρικῆς ἐξουσίας, διανομῆς καὶ διατροφῆς ἐν Μάνῃ. Ὁμοίως καὶ Ι. ΠΑΤΣΟΥΡΑΚΟΝ, Ἡ Μάνη καὶ οἱ Μανιάται. Ἐν Πειραιεὶ 1910 σ. 59, ἐνθα περὶ κληρονομίας θηλέων. Ὁ Ἱ. Π. γενικεύει, ἀνακριβῶς, ἔθιμον ἀποκλεισμοῦ τῶν θηλέων ἀπὸ παντὸς κληρονομικοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἴσχυεν εἰς τινὰ χωρία τῆς Μέσα - Μάνης, δι' ὁλόκληρον τὴν Μάνην.

Β'.

¹ Διαγωγή. Τὸ πρῶτον, νομίζω, χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «διαγωγή» ἀντὶ τῶν συνήθων: Διαθήκη, παραγγελία, ἀποφασίς, ὁρισμός. Ὁ ἀποθνήσκων ἄνευ διαθήκης, ἐλέγετο ὅτι ἀπέθανεν «ἀδιόρθωτος» (Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Περὶ τῆς τρίτης Πατριαρχίας Συμεὼν τοῦ Τραπεζούντιου [Δ.Ι.Ε.Ε. τ. 3 (1883) σ. 480]: «Ὁ πατριάρχης Συμεὼν ὁ Τραπεζούντιος . . . ἀμὴ ἀπέθανεν ἀδιόρθωτος». Ὁμοίως ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐλέγετο καὶ «ἀδιάτακτος». (ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 85): «στεῖλῃ ὁ φοβερός χρητὴς καὶ πάρῃ τὴν ἐλεεινὴν μου ψυχὴν καὶ πάω ἀδιάτακτῃ».

τερων⁹ ἀφι[ν]η) τὴν τελείαν συνχώρησι πατρῶν τῶν χριστιανῶν, ὅσοι μὲ ἐκκλοποιήσαν καὶ ὅσοι μ¹⁰ ἐκκλοποιήσαν ὅλων ὁμοῦ, ἅς μὲ συνχωροῦν καὶ ὁ θεὸς συγχωρήσειν αὐτούς. Τρίτον ἀφίνω τὴν εὐ¹¹ χήν μου εἰς τὰ παιδία μου καὶ εἰς τὰς νουφάδας μου καὶ εἰς τὰ ἐγγόνια καὶ εἰς τὰ ἀνίψια μου¹² καὶ ἅς {σ} ἔχουν τὴν εὐχήν μου καὶ ἅς εἶναι καλὰ· ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς μου καὶ εἰς ὅλους¹³ μου τοῦ(ς) χωριανοῦς. Ἐτερπ¹⁴ διορίζω τὰ παιδία μου διὰ τὴν ἀμαρτωλήν μου ψυχὴν νὰ δώ¹⁴ σου τὸ θεσπότη μας ἁγίου Καριουπόλε[σπολε]ως γρόσια 20, τοῦ πνευματικοῦ Γιεργού¹⁵ λα τὴ ραχέα μου καὶ νὰ δώσῃ γρόσια 10· τοῦ παπᾶ Ἰωάννη νὰ δώσουν ἕνα βρα¹⁶ |κί, τοῦ παπᾶ Παναγιώτῃ ἕνα ποκάμισο. Ὁ πνευματικὸς τὰ δέκα γρόσια

¹¹) Καρυούπολις· Παλαιὰ πόλις, πολυάνθρωπος τῆς Κάτω ἢ Ἀνατολικῆς Μάνης. Παράδιδται τὸ πρῶτον τῷ 821/22 μ.Χ. εἰς τὸν «Βίον τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου» τοῦ Παφλαγόνο, τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ ἑγγονος αὐτοῦ Νικήτας ὁ Ἀμνιάτης, «ἐν ἐξορίᾳ ὧν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Καρυουπόλει»: Μ - G. FOURMY ET M. LEROY, *La vie de Saint Philarete (Byzantion)*, τ. IX (1934) σ. 165,28). Τὰ εἰρηπία τῆς ἀρχαίας πόλεως κεῖνται πλησίον τοῦ χ. Βαχός. Παράδοσιν τῶν αἰτίων τῆς καταστροφῆς τῆς διέσωσεν ὁ Ἀθ. Πετρίδης (*Πανδώρα*, K (1870) σ. 431a). Ἐξοχὴ τοῦ χ. *Τορεοῖ* νῦν λέγεται *Παλαιὰ Καρυούπολις*. (I. ΝΟΥΧΑΚΗ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 757. Ἐκ K. προήρχοντο οἱ εἰς Ζάκυνθον μεταναστεύσαντες τὸ 1522 Κοντόσταβλοι. - (Δ. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ, Μελισσηνοὶ καὶ Κοντόσταβλοι, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 159 καὶ 160. Νέα Καρυούπολις μετονομάσθη εἰς νεωτέρους χρόνους τὸ χ. *Μινιάκοβα*. - (Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, Νυκλιᾶνοι σ. 202). Ἡ Ἐπισκοπὴ Καρυουπόλεως ἦτο μία ἐκ τῶν δύο ἐπισκοπῶν τῆς Μάνης, ὑπαγομένη, τὸ μὲν εἰς τὴν Μητρόπολιν Λακεδαιμονίας, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν τῆς Μονεμβασίας (N. Ἑλληνομνήμων, τ. 3 (1906) σ. 118). Ἐσφαλμένως ὁ Π. Ζερλένης ἀνέγραψεν ὅτι δὲν καταλέγεται ἐν ταῖς πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐκθέσεσι Π. ΖΕΡΑΕΝΤΗ, Τάξις ἱεραρχικὴ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν. Ἡ Μητρόπολις Ζαρνάτας καὶ αἱ ἐν Μάνῃ Ἐπισκοπαί. Ἐν Ἐριμυπόλει 1922 σ. 35. Εἰς κώδικα τοῦ ΙΕ' αἰ. μεταξὺ τῶν Ἐπισκοπῶν Πελοποννήσου, ἀναφέρεται καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ K. (N. Ἑλληνομν., 6 (1901) σ. 181. - Γ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1938 σ. 314).

¹⁴) Γιεργούλας· Ἀντὶ Γιωργούλας· Οἶκογ. καὶ νῦν Γεωργουλέα ἐν Βοιτύλῳ, ὡς ἀπόγονος τῶν Στεφανοπούλων. - Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ, Μεγάλῃ Ἑλλάδι, σ. 186, σημ. 1.

¹⁵) Ρασέα ἢ χονδρὸν τρίχινον ἢ μάλλινον ὑφαντὸν χειμερινὸν ἔνδυμα, ὡς τὸ ράσον, μετὰ κουκούλας ποιμενικῆς κάππα). Γνωμικὸν τῆς Μάνης λέγει: Εἶδες τζοπάνη νὰ γενῇ Ποτέ σου τιμονιάρης / Γιατὶ ἔχει τράγινη ρασιά / Καὶ δερματένια σκούφια. (*Πανδώρα*, K (1870) σ. 197a). Καὶ παροιμία ἐν Μάνῃ: Μέσα ἀπὸ τῆ ραχιά, βρίζου καὶ τὸν Πασᾶ. (Ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες κάμνουν τὸν γενναῖον, μόνον ὅταν εὐρίσκονται ἐν ἀσφαλείᾳ). Ἀλλαχοῦ: Βάστα τὴν τὴν ρασιάν σου, θέλ' ὡς βρέξι, θέλ' ὡς χιονίσση (Κάρπαθος) / Ἀρχεῖτον Ἰστορικὸν Λεξικόν καὶ ἐπώνυμον ἐν Ζακύνθῳ, *Ρασέας Νικόλ*. - (Δ. ΖΩΗ, Λεξικὸν Ζακ. σ. 944a)

¹⁶) Βρακί τό. Οἱ Μανιάται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄλλους Μοραίτας ἐφόρουν τὴν νησιωτικὴν βράκαν, χρώματος βαθέος κυανοῦ (γεράνιο). Τὸ λέγει καὶ τὸ μοιρολόγι τοῦ Βαρκλαντῆ, ὅστις ἐφρονέθη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν:

Μὲ τὸ γεράνιο του βρακί / Καὶ μὲ τὴ κουμπουρίτσα του, / Καὶ μὲ τὴ μαχαιρίτσα του, / Πουκάμισο μεταξωτό, / Μαζοῦ ἴσα μὲ τὸν ἀφαιλὸ (*Πανδώρα*, ΙΣΤ (1866) σ. 540a). Οἱ Μανιάται, οἱ μεταναστεύσαντες εἰς Κορσικὴν ἐκαλοῦντο παρὰ τῶν Κορσικανῶν «οἱ Τουρκομερίταις

νὰ τὰ¹⁷ βάλῃ εἰς τὴ Γκαταφυγ{γ}ιώτισσα καὶ νὰ δώσουν καὶ τὰ παιδιά μου ἄλλα δέκα πέντε. 50 γρόσια¹⁸ νὰ δοθοῦν εἰς τὴν Παναγία στὰ Κοιμητήρια καὶ πταστή νεκροκρέββατο καὶ νὰ κουρασά¹⁹ νωθῇ, νὰ πορτιαστή²⁰ στοῦ Στεφανόπουλου τὸ Μοναστήρι γρόσια 10, στὸν Προφήτην Ἠλίαν γρό(σια) 5²⁰, στὴ Σηλαιώτισσα γρόσια 5,

μὲ ταῖς πλατέαις βράκαις καὶ τοὺς κόκκινους στήθους». (Ν. ΦΑΡΑΥ, "Υψηλὴ καὶ σκαρίφημα σ. 75). Κατ' ἐξαίρεσιν οἱ Μαυρομυχαῖοι ἐφόρουν εἰς τὴν ἐπανάστασιν φουστανέλλαν (CH. SWAN, Journal of a voyage up the Mediterranean τ. 2 (1829) σ. 202).

¹⁷) Καταφυγίωτισσα ἢ Μονὴ Καταφυγίου, τιμωμένη εἰς τὸ ὄνομα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀπέχει τῆς Καρυσπόλεως 1.45' - (Ι. ΝΟΥΧΑΚΗ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 757. - Ε. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ, Ἡ Ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις 1897 σ. 70).

¹⁸) Νεκροκρέββατο τό κυρίως τὸ ἐπίμηκες ἔπιπλον, εἰς ὃ ἀποθέτουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ φέρετρον κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ φέρετρον, ὅπως πιθανῶς ἐνταῦθα.

^{18/19}) Κουρασανωθῇ· ρῆμα κουρασανώνω = κατασκευάζω καὶ ἐπιχρίω δάπεδον ἐξ ἀργιλώδους χρώματος ἢ τετριμμένης κεράμου (κουρασάνι) ἢ ἀσβέστου μετ' ἄμμου.

¹⁹) Πορτιαστή· πορτιάζω = κατασκευάζω καὶ τοποθετῶ θύραν.

¹⁹) Στεφανόπουλον τὸ Μοναστήρι οἱ Στεφανόπουλοι ἦσαν μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Οἰτύλου, ἀνάγοντες τὸν γενάρχην εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντος (D. COMNENE, Precis historique de la maison imperiale des Comnènes, Amsterdam 1780 σ. 75 κ.ε. - G. COMNENE, Sur la Grèce, Paris 1831 σ. 31 κ.ε. - Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 126 κ.ε., ἔνθα καὶ ἄλλη βιβλιογραφία.).

Ὁ Στέφανος Κομνηνὸς ἀνήγειρε Μονὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου παρὰ τὸ Οἰτύλον, ἐντὸς χαράδρας ἐπὶ κορυφῆς λόφου τινὸς ἀπόπτου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὡς εὐχαριστήριον διὰ τὴν νίκην, ἣν ἤρε κατὰ τῶν Τούρκων. - (Ν. ΛΑΣΚΑΡΗ, Περί τῆς Μάνης καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις 1877 σ. 9). Παράδοσις κτίσεως τοῦ Μοναστηρίου καὶ παρὰ Ν. ΦΑΡΑΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 14).

Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀκούεται καὶ ὡς Μονὴ Τσίγκου (Πανδώρα, Κ. (1870) σ. 432) ἢ Μονὴ Πετρουλιάνων. - (Ν. ΚΑΤΣΙΚΑΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 80-81).

¹⁹) Προφήτης Ἠλίας· ναῖσος, μετόχιον Παν. Τάφου ἐν Καρῆ. Ἀνήγειρε τοῦτον διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν ὁ Ἠλ. Λιαράκος περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος (1760), ἀφιερῶσας καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ. Τὸν ναὸν καὶ τὰ κτίματα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ μήτηρ του ἀφιέρωσε εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον (Γ.Α.Κ. Μοναστηριακὰ Φάκ. 456).

²⁰) Σηλαιώτισσα ἢ μονὴ τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου ἢ ἡ Σηλαιώτισσα, κειμένη μετὰ τῶν χ. Κελεφᾶς - Γέρμας - Κρουνηρίου· ἀπέχει δὲ δύο ὥρας ἀπὸ Οἰτύλου. Εἶναι ἐκτισμένη εἰς σπήλαιον ἐντὸς κρημνοῦ. - Α. ΜΑΜΟΥΚΑ, τὰ Μοναστηριακὰ. Ἐν Ἀθήναις 1859 σ. 159. - Θ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 72.

²⁰) Τζοτάκου Ἀγιος Νικόλαος· ναῖσος εἰς χ. Γέρμας - Οἰτύλου, ἔνθα καὶ συνοικισμὸς Τσοτιάνικα. Τσοτάκος ἦτο καὶ ὁ Μακεδονομάχος Καπετὰν Γέρμας, ὁ ἐνδόξως πεσὼν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Καλογεριοῦ (Λειψίστης) τὴν 16ην Ἀπριλίου 1907. - (Γ. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΥ - ΡΑΖΕΛΟΥ, Οἱ ἐθελοντικοὶ ἄγωνες τῆς Μάνης διὰ τὴν ἐλευθερίαν (1840-1940) σ. 74 κ.ε.

²⁰) Κάλιαζη ἢ τοπωνυμία ἀνωθεν τοῦ χ. Γέρμας, ἔνθα ἐρεΐπια καταστραφέντος χωρίου, ὅπερ, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἄλλων Μανιατῶν, διότι ἦτο κέντρον κουρσάρων. «Χορὸ κάλιαζη», ἀναγράφει εἰς τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ ὁ Λαγιάτης ἱατρός Παπαδάκης μετὰ τῶν χωρίων εἰς τὰ ὁποῖα ἤσκει τὴν ἱατρικὴν του τέχνην, ὑπὸ χρονολογίαν

τοῦ Τζοτάκου εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον γρόσια 5, στὴ Γγάλιαζη ἄλλα²¹ 5, στὴν Κόζια τὸν Ἅγιον Γεώργιον γρόσια 5 νὰ δώσουν τὰ παιδιά μου. Ἀκόμα γρόσια τρακόσια²² πενήτα ἢ σὲ κερία, ἢ σ' ἐλεημοσύνη ὅθεν γνωρίζουν. Τέλος τῶν ψυχικῶν. Διορίζω τα²³ τὰ παιδιά μου ἂν θέλῃ ὁ Γεώργης νὰ ἔλθῃ νὰ κάθεται ἐδῶ, καλῶς ὅχι καὶ ὅθεν θέλῃ, ²⁴ μόνε θέλει νὰ πουλήσῃ, νὰ ἔχῃ τὸ κῆρος ὁ Ἡλίας νὰ {ν} τὰ παίρνῃ πρὸς ἐξήντα γρόσια²⁵ τοῦ κουβελίου τὸ μεριδιόν του, τὰ κλαδιά τὰ ἡμερα δέκα γρόσια τὸ ἓνα. Ἐρωτήθη²⁶ κα διὰ τὰ ἀνακαχώματά μας, νιτερέσια καὶ μιλῶ κατὰ θεόν, θεόψυχ. Ὁ Ἡλ²⁷ τις Ντουδάκης μὲ ἀποκριθὲ ἐνγράφως νὰ μοῦ ξεμπερδέψῃ τὸ νιτερέσιο, ὅπου μὲ²⁸ χρεωστῇ εἰς τοὺς 1817, Σετεμβρίου α', ἦτον ἡ ὁμολογία γιὰ γιναμένη γρόσια²⁹ 209, λέγω διακόσια-9-καὶ ὅταν μὲ ἤρε ἡ συφορά,

1727 (Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 209). Ὁ Νηφάκης δὲν μνημονεύει τὴν Κ. Ἄρα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1727 - 1790 θὰ κατεστράφη τὸ χ. Κάλιαζη.

²¹) Ἅγιος Γεώργιος Κόζιας. Μονὴ διαλελυμένη εἰς τὸ χ. Κουλούκια τοῦ τ. δ. Μαλευρίου ταύτην ἐνέμετο μέχρι τοῦ 1852 ὁ ἱερομόναχος Οἰκονόμος Κανάκης (Γ.Α.Κ. Μοναστηριακά, Φάκ. 449 καὶ Ι. ΝΟΥΧΑΚΗ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 761). Σήμερον ἰδιοκτησία οἰκογ. Κουάκη καὶ συνοικισμὸς Κόζια, ὅπου καὶ ὁ πύργος τῆς οἰκογ. Κουάκη. (Ν. ΚΑΤΣΙΚΑΡΟΥ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 80)

²⁴) Κῆρος, τό· δικαίωμα, ἡ προτεραιότης.

²⁵) Κουβέλι, τὸ τοῦ κουβελίου τὰ ἔντροπα, τῆς κοῦπας τὰ καβάθια (παροιμία ἐν Μάνῃ). Τὸ κουβέλι ἦτο μέτρον σιτηρῶν 22 ὀκάδων, τὸ καβάθι 5, ἡ δὲ κοῦπα 1. Συνεϊθίζον ἐν Μάνῃ εἰς προτέρους καιροὺς νὰ δανειζοῖσιν εἰς εἶδη καρπῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ λαμβάνουν τὸ ἐν τρίτον ὡς τόκον τοῦ ἐπιστρεφόμενου ποσοῦ. Μεταφορικῶς ἡ παροιμία, λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες, πράξαντες κακά, ἐτιμωρήθησαν κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ μὲ τόκον. (Πανδώρα, ΚΒ (1872) σ. 463β).

²⁵) Κλαδιά τὰ ἡμερα. Ἀντί, τὰ καρποφόρα δένδρα.

²⁶) Ἀνακατώματα, τά = ραδιοσυρτί, σκάνδαλον (Ἱστορικὸν Λεξικόν, Ἀκαδ. Ἀθηνῶν ἐν λ. Β)5

²⁶) Νιτερέσια (Ἱταλ.) Ἰντερέσιο = διαφέρον.

²⁶) Θεόψυχα· λέξεις καὶ σήμερον ἐν χρήσει, σημαίνουσα «ἀπὸ θεοῦ καὶ ψυχῇ», εὐσυνειδήτως.

²⁷) Ντουδάκης· ἐπόνυμον· καὶ σήμερον εἰς χ. Σταυρὶ Μ. Μάνης ἐπών. Ντούβας ἢ Ντουβάκος.

²⁹) Ἡ ἐν τῇ διαθήκῃ φράσις: «ἐχαλάστηκαν τὰ σπῆτια μου» φέρει ἐν ἐαυτῇ ἱστορικὰ στοιχεῖα. Κατὰ τὴν διασωθεῖσαν παράδοσιν τῆς οἰκογενείας, ὁ «χαλασμός» τῶν σπιτιῶν τῶν Τσιμπιδάρων προῆλθεν ἐκ τῆς συγκρούσεως τῆς οἰκογενείας μετὰ τῶν Μαυρομαχαλαίων. Διασώζεται μάλιστα ἔκτοτε εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Τσιμπιδάρων σπιτιῶν καὶ ἡ βόμβα, ἡ προξενήσασα τὴν καταστροφὴν. (Τὴν παράδοσιν αὐτὴν ὀφείλω εἰς τὸν διαέγγονον τοῦ διαθέτου σεβαστόν μου Πότην Τσιμπιδάρων, τ. βουλευτὴν καὶ δημοσιογράφον).

Τὸ ἔτος 1816 ὁ Πέτρος Πιέρον Μαυρομαχάλης ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μπᾶς - Μπογοῦ τῆς Μάνης, διαδεχθεὶς τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Σερεμέτ μπέη Θεοδορόμπεην Γρηγοράκη. Τὸ Μπεηλίκιον τότε ἐταράσσετο ὑπὸ τῶν ἀντιθέσεων, τῶν συγκρούσεων καὶ τῶν στάσεων τῶν κατὰ τότους Καπεταναίων, διὸ καὶ ὁ Καπουδάν πασᾶς εἰσηγήθη τὸν διορισμὸν τοῦ Πέτρου Μαυρομαχάλη, ὡς τοῦ ἰσχυροτέρου Καπετανίου (Α. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 223).

Ὁ νέος Μπέης διὰ συντόνων μέτρων ἐπαγίωσε τὴν θέσιν του καὶ ἐπέβαλεν τὴν ἡσυχίαν καὶ τάξιν. (Γ. ΦΡΑΝΤΖΗ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος τ. Δ

ὅπου ἐχαλάστηκαν τὰ σπίτια³⁰ μου, ἐχάθη τὸ πᾶν μου, ὅλον ὅ,τι καὶ ἂν εἶχα ἐτότε, ἐχάθηκα καὶ οἱ ὁμολογίαι μου³¹ ὅπου τὸ ἡξέσθαι ὅλος ὁ Βοϊτύλος καὶ τὰ λοιπὰ χωρία. Τὰ χωράφια τοῦ Γάτου ὅπου τὰ βάλᾳ³² με εἰς τὴν ὁμολογίαν τὸ ξεχώρησά του τοῦ Βάκη, ὅτι χωράφια στὸ Βοϊτύλο δὲν³³ θέλω διὰ πέντε γρόσια τοῦ κουδελίου, ἔτσι τοῦ εἶπα, ἀλλὰ θέλω γρόσια³⁴ ὅτι ἐσένα δάνεισα καὶ σένα γυρεύω ἔξω κεφάλια πρόβατα μου θέλει ὁ Λύρης³⁵ ἀπὸ Βαχό· τοῦ Ληγοράκου ἀπὸ Ἀρχοντικὸν εἶμαι ἀπομεινέμενος γρόσια 30,³⁶ θεόψυχα. Τὸ ἄλῳν ὅπου γυρεύει ἡ Κάτζαινα, ἐκεῖ μερίδιον δὲν ἔχει, θεόψυ³⁷ χα. Τὸ σπίτι ὅπου (ἐπού)λησε ἡ Κάτζαινα τοῦ Σιρόκου, εἶναι τὸ μὲτ' δικὸν μου· ἂν ἐ³⁸ δόθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίᾳ διὰ φορικὰ νὰ μὴ γυρεύουν τὰ παιδία μου, ὅχι νὰ γυ³⁹ ρεύουν. Ὅποιον ἀπὸ τὰ παιδία μου παρέδωγ' τὴν ἐντολήν μου, θελήσει νὰ βᾷ⁴⁰ λη{ν} σκάνδαλον, νὰ ἔχῃ τὴν κατάραν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναχρά(ν)του Αὐτοῦ⁴¹ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν Ἀγίων. Ἀμήν.

⁴² διακουμὶς μασουράκος ἐπικαιρον τι αλιθια.

(1841) σ. 86, Α. ΓΟΥΔΑ, Βίοι παράλληλοι: Μανρομιχάλοι τ. ΣΤ (1874 σ. 121 κέ. ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, Πετρόμπεης Μανρομιχάλης [Ἐφ. Ἡχώ τῆς Μεσσηνίας 1-4-1951 σ. 1].

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἰσχυρὰ σώματα ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Πετρόμπεη Κυριακούλην καὶ Ἰωάννην, τὸν ἐπονομαζόμενον Κατσην, διεξήγαγον πολεμικοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τῶν Κιτριῶν μέχρι τοῦ Μαροθωνοῖου (Γύθειον), μέχρις οὗ παγιώσουν τὴν ἡγεμονίαν τῆς οἰκογενείας τῶν. Εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν δέον νὰ συγκαταλέξωμεν καὶ τὴν σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἀντίπαλον πρόκριτον τῆς Καρέας Στράτην Τσιμπιδάρων, ὃν καὶ νίκησαντες προσέβησαν, κατὰ τὴν κρατούσαν συνήθειαν, εἰς τὸν χαλασμόν τῶν σπιτιῶν τοῦ ἀντιπάλου τῶν.

³¹ Βοϊτύλος. Ἡ γνωστὴ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου Λακωνικὴ πόλις Οἰτύλος (βλ. ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ, Τὸ Οἰτύλον. [Ἐφ. Ὁ Φάρος τῆς Λακωνίας, 1-40-1953 φ. 7 σ. 1].

³² Γάτου· ἔπων. Εἰς ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Πέτρου Medici, προκρίτου τῆς Μάνης, ἐλέγετο Γάτος ἢ Γάτος. Ἐξ αὐτοῦ λέγεται ὅτι κατὰγεται ἡ νῦν οἰκογένεια Γάτου ἢ Γατέα τοῦ τ.δ. Οἰτύλου. (Γ. Α. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΟΥ - ΡΑΖΕΛΟΥ, Οἱ ἀγῶνες τῆς Μάνης διὰ τὴν ἔλευθέρειαν (1453 - 1821). Ἀθήναι 1948 σ. 68. «Γάτος Φρατζέσκος» ἀπαντᾷ καὶ εἰς Νάξον (1541) (Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα. Ε.Α.Ι.Ε.Α. τ. 4 (1951) σ. 90, 6 (ἔγγρ. 71).

³³ Βάκη· ἔπων. Ἀγνωστον νῦν.

³⁴ Λύρης· ἔπων. καὶ σήμερον ἐν Λακωνίᾳ, Λύρης καὶ Λύρας.

³⁵ Βαχό τό· χ. τ.δ. Καρουπόλεως, Γυθείου.

³⁶ Ληγοράκου· ἀντὶ Γληγοράκου, ἀντὶ Γρηγοράκου. (θηλ. Ληγοροῦ, ἦ).

³⁷ Ἀρχοντικόν· χ. τ.δ. Μελιτίνης - Λακεδαιμόνος

³⁸ Κάτζαινα· ἀνδρωνυμικόν, ἢ σύζυγος τοῦ Κάτζου. (Περὶ τῆς καταλήξεως, -αῖνα, δηλοῦσης κυρίως τὴν σύζυγον: βλ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΚΑ, Συμβολὴ εἰς τὴν τοπωνυμικὴν ἔρευναν [Ἀθηνᾶ τ. ΜΗ' (1938) σ. 16].

³⁹ Σιρόκου· ἔπων. Ὡς παρωνύμιον καὶ σήμερον ἐν Κίτιτᾳ - Μ. Μάνης. Καὶ τοπωνυμικόν «τοῦ Σιρόκου τὸ λαγκάδι» (Καρδαμύλη - Μάνης).

⁴² Διακουμὶς Μασουράκος. (Ἰταλ. Giacomo) - Γιακουμῆς (Α. ΜΠΟΥΤΟΥΡΑ, ἐνθ' ἄνωστ. σ. 119). Σύνηθες ἐν Μάνῃ ὡς βαπτιστικὸν καὶ ὡς ἐπώνυμον (Διακουμῆς) - εἰς - ἀκος, βλ. Π. ΚΑΛΟΝΑΡΟΥ, ἐνθ' ἄν. σ. 132. Ὁμοίως ἔπων. Μασουράκος καὶ σήμερον ἐν Μάνῃ, Μασουρίδης δὲ ἐν Ἀλαγωνίᾳ - Μεσσηνίας.

⁴³ κ(αὶ) ἐγὼ διμητρὶς Στζαπατζαρις βεθεονο.

⁴⁴ Πλιας πετροντζακος· ἡμῶν παρον.

⁴⁵ Κοστταντις σκορινακος· ἡμῶν παρον.

⁴⁶ Παπα Ιωαννης· κοζομπολακις

⁴⁷ ἡτι ἡκουσα· ἀπο τοῦ ἀσθενη.

το στομα· ἐγγράφα

8. ἀντὶ ἐναγῆς 17. ἀντὶ Καταφυγούτσας 20. ἀντὶ Κάλιαζη 28. ἀντὶ γιναμένη
γὰ γρόσια.

⁴³) Τζαπατζάρης· Τσαπατσάρη οἶκογ. καὶ σήμερον ἐν Καρέα.

⁴⁴) Πετροντσάκος· ὁμοίως καὶ σήμερον οἶκογ.

⁴⁶) Καζομπολόκης· ὁμοίως καὶ σήμερον οἶκογ. Κοζομπόλης καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μάνης.

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΤΟΥ
ΕΤΟΥΣ 1833 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΕΠ' ΑΥΤΩΝ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ*.

3. ΣΥΡΑΣ⁵⁵

Πρὸς τὴν Σ. ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας.

Ἡ Δημογεροντία τῆς Ν. Σύρας.

Ἀριθ. 231.

Κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀρ. 330 ἐγκυκλίου τῆς Γραμματείας ταύτης, λαβοῦσα ἡ Δημογεροντία καὶ τὰς συμβουλὰς τῶν Προκριτοτέρων καὶ εἰδημονεστέρων τῆς Κοινοότητός τῆς ἐπὶ τῶν τοπικῶν συνηθειῶν, σπεύδει ν' ἀπολογηθῇ εἰς τὰ ἐπ' αὐτῶν γινόμενα αἰτήματα.

Ἀπολογία εἰς τὸ 1 ζήτημα περὶ κληρονομίας.

Ἐνεργοῦντο ἀπαράλλάκτως αἱ διακελεύσεις τοῦ Νόμου.

Ὁμοίως εἰς τὸ 2 ζήτημα.

Οἱ γονεῖς ἦτον εἰς χρεὸς ν' ἀφίσουν εἰς τὴν διαθήκην των τῶν τέκνων των ὅλην τὴν περιουσίαν των, ἐξαιρουμένων μόνον δέκα τοῖς ἑκτὸν εἶχαν τὸ ἐλεύθερον νὰ τὸ διαθέσουν κατ' ἀρέσκειαν ἢ διὰ ψυχικὴν των ὠφέλειαν, ἢ δι' ὅποιον ἄλλο

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 169 τοῦ 3 (1950) τεύχους τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου.

¹⁾ Ἡ ἀπάντησις ἐκ τῆς νήσου ταύτης, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων δύο νήσων Μήλου καὶ Ἱου δημοσιεύονται ἐξ ἀντιγράφων ἐκ τῶν εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους εὕρισκομένων πρωτοτύπων (Ἀρχεῖον Γιάννη Βλαχογιάννη. Κιβ. Δ. 127) ἀντιγραφέντων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Βλαχογιάννη. Οὗτος κατὰ τὴν συνήθειάν του δὲν ἐσημεῖον εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ ἀντιγραφόμενα ἐνδειξὴν περὶ τοῦ ποῦ εὔρηται τὸ ἐξ οὗ ἀντέγραψεν ἔγγραφον. Ἐν προκειμένῳ τὰ πρωτότυπα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀντιγραφῆς των ὑπὸ τοῦ Βλαχογιάννη ὑπῆρχον εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, παρ' ὅλας ὁμως τὰς ἐρεῦνας μου δὲν τὰ ἀνέυρον. Πρέπει ταῦτα καὶ σήμερον νὰ εὕρισκωνται εἰς τὰ ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῶν Γεν. Ἀρχείων ἀκατάτακτα, ἢ ἑλλειψίς ὁμως ἐνδείξεως μοὶ κατέστησεν ἀδύνατον τὴν ἀνέυρεσίν των. Ὅτι αἱ δημοσιεύμεναι ἀπαντήσεις εἶναι πιστὰ ἀντίγραφα ἐκ τῶν πρωτοτύπων, δὲν πρέπει νὰ γεννηθῇ ἀμφιβολία τις, διότι ὁ μακαρίτης Βλαχογιάννης ἦτο προσεκτικώτατος καὶ ἀκριβέστατος εἰς τὰ γινόμενα παρ' αὐτοῦ ἀντίγραφα. Ταῦτα δημοσιεύομεν ἀπαράλλάκτως, ἄνευ δηλαδὴ διορθώσεως τῶν ἀνορθογραφιῶν.

δήποτε ἀντικείμενον, σημειωταῖον δὲ ὅμως ὅτι ὁ γονεὺς ἦτον αὐτεξούσιος εἰς τὴν διαθήκην του νὰ διαμοιράσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τὰ τέκνα του, ὅπως ἔκρινεν εὐλογον, παραδείγματος χάριν εἶχε περιουσίαν ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν καὶ πέντε τέκνα, ἐδύνατο ν' ἀφήσῃ εἰς μὲν τὸ ἐν τεσσαράκοντα χιλιάδας, εἰς δὲ τὸ ἄλλο τριάκοντα καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα ἀπὸ δέκα, ἢ διαθήκῃ ἦτον ἀμετάτρεπτος.

Ὁμοίως εἰς τὸ 3ον ζήτημα.

Ἐνεργοῦντο ἀπαράλλάκτως αἱ διακελεύσεις τοῦ νόμου.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ δὲν ἔχομεν παράδειγμα ν' ἀποθάνῃ τις ἄνευ συγγενεῖς εἰς τὴν πατρίδαν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ποῖος τὸν ἐκληρονόμει εἰς τοιαύτην περίπτωσιν.

Ὁμοίως εἰς τὸ 4 ζήτημα.

Ἐνεργοῦντο ἀπαράλλάκτως αἱ διακελεύσεις τοῦ νόμου.

Ὁμοίως εἰς τὸ 5 ζήτημα.

Ἐνεργοῦντο ἀπαράλλάκτως αἱ διακελεύσεις τοῦ νόμου.

Ὁμοίως εἰς τὸ 6 ζήτημα περὶ προικός.

Τὸ προικισθὲν τέκνον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποξενωμένον πλέον ἀπὸ πᾶν κληρονομικὸν δίκαιον ὡς πρὸς τοὺς γονεῖς του, ὥστε ἦτον ὑπόχρεον νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς μόνον τὴν δοθείσαν αὐτῷ προίκα, ἂν καὶ οἱ γονεῖς εἰς τὸν θάνατόν των ἄφιναν εἰς τὰ λοιπὰ τέκνα τριπλάσιαν περιουσίαν ἀπὸ ἑκείνην εἶχαν ὅταν τὸ ἐπροικοδότησαν. Σημειωταῖον ὅμως ὅτι ἡ προίξ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τέκνου δένυπέκει το ὠστχύτως εἰς κἀνὲν εἶδος χρέος τοῦ γονέως του μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐὰν τὸ χρέος τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὴν προικοδότησιν.

Ἀπολογία εἰς τὸ 7 ζήτημα.

Ἐνεργοῦντο ἀπαράλλάκτως αἱ διακελεύσεις τοῦ νόμου.

Ὁμοίως εἰς τὸ 8 ζήτημα.

Συγχωρεῖται ἡ ἐκποίησης τῆς προικός, ὅταν εἶναι περὶ τούτου σύμφωνον τὸ ἀνδρόγονον διὰ τὰς ἐφεξῆς μόνον ἀνάγκας.

1. Διὰ νὰ ζωοθραφῶσιν.

2. Διὰ νὰ πληρώσουν χρέη νόμιμα.

3. Καὶ τέλος ἐὰν εἶναι νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν πωληθησομένην προίκα, ἧγουν νὰ λάθουν περισσότερον ἀπὸ ὅτι ἀξίζει.

Ἐκθέτομεν ὠστάτως καὶ ἄλλας συνηθείας ὑπαρχούσας εἰς τὴν Κοινότητά μας, ἐκτὸς τῶν περιεχομένων εἰς τὰ ἀνωτέρω ὁκτὼ ζητήματα.

Ὅλα τ' ἀνδρόγωνα, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐλάβανον κοινωνίαν γάμου ἕως εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέρους ὅσα ἀγαθὰ ἀπέκτεινεν κινήτῃ ἢ καὶ ἀκίνητῃ, καθὼς προσέτι καὶ εἰς ὅσα χρέη χρηματικὰ ὑπέπιπταν προσερχόμενα ἢ ἀπὸ ἐμπορίου ἢ ἀπὸ ὁποῖον δήποτε ἄλλο τι, ἦτον ἡ ὠφέλεια καὶ τὸ βάρος ἐξ ἡμίσειας εἰς ἀμφο-

τερα τὰ μέρη, δηλαδή εἰς τὸ ἀνδρόγυνον· παρ. χάριν ὁ ἄνδρας μὲ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἐμπορίου του ἢ ἄλλο τί, τοῦ εὐρίσκειτο ὄφελος εἰς τὰ θανατὰ του εἴκοσι χιλιάδ. δραχ. εἰς μετρητὰ ἢ εἰς κτήματα, ἢ ἐκ τούναντίον εἴκοσι χ. δραχ. χρηματικὸν χρέος, τὸ ἐπιτόπιον ἔθος ἔδιδε τὸ δικαίωμα (μὴν ἔχοντες κατιόντας κληρονόμους) καὶ εἰς τοὺς ἀνιόντας ἢ πλαγίους συγγενεῖς τῆς γυναικὸς νὰ μοιράζοντο ἐξ ἡμισείας μὲ ἐκείνους τοῦ ἀνδρὸς ὅλην τὴν εὐρεθείσαν ὠφέλειαν ἢ ὑπεχρέωσαν εἰς περίστασιν χρέους καὶ τὴν προίκα τῆς γυναικὸς νὰ πληρώσῃ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀφισμένου παρὰ τοῦ ἀνδρὸς χρέους. Ἦτον ὡσαύτως παλαιότατον ἔθος τῆς Κοινότητός μας, ὅτι ὅλαι αἱ μεταξὺ τῶν πολιτῶν ὑφιστάμεναι διαφοραὶ προσερχόμεναι ἀπὸ προικοσύμφωνα καὶ διαθήκας νὰ δικάζωνται ἐκκλητῶς παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως Ἐπισκόπου τοῦ τόπου καὶ ἀνεκκλητῶς ἀπὸ τὴν καθέδραν τῆς Ρώμης, αἵτινες ἀποφάσεις παρρησιαζόμεναι εἰς τὴν ἐπιτόπιον πολιτικὴν ἀρχήν, ἐλάμβανον ἀνεὺ λόγου τὴν ἐκτέλεσιν των καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν.

Τὰ ἔθιμα δὲ τὰ ἀφορῶντα τὰς διαθήκας, πωλήσεις ἀκινήτων πραγμάτων καὶ ἀλλαγῶν τὰ ἐξάγει ἡ Σ. Γραμματεία ἀπὸ τὰ ἐπισυναπτόμενα ἀντίγραφα συνηθειῶν, αἵτινες εὐρίσκονται γραπτὰ καὶ παρακαταθεσμένοι εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖον τῆς αὐτῆς Κοινότητος. Ὅσον δὲ περὶ τοῦ ἀπὸ πόσον καιρὸν ἐπεκράτουν αἱ συνηθεῖαι αὗται εἰς τὸν τόπον μας, καὶ εἰς πόσον τόπον ἐκτίνονται, εἶναι ἀδύνατον τῆς Δημογεροντίας νὰ προσδιορίσῃ τὸ τοῦ καιροῦ ποσόν, ὅταν ἐμβήκην εἰς ἐνέργειαν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος συνηθεῖαι, γνωρίζει ὅμως ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν εἶναι παμπάλαιος, ἡ δὲ νῆσος μας σύγκειται ἀπὸ μίαν μόνον Κοινότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν χώραν αὗται, διότι εἰς τοὺς εὐρισκομένους καὶ κατοικοῦντας ἥδη ἐνταῦθα παροίκους, δὲν ἀναγεται βέβαια ἡ ὑπόθεσις αὕτη.

Μένει μὲ τὴν ἀνήκουσαν ὑπόληψιν

Σύρα τῇ 12 Ἀπριλλίου 1833

Οἱ Δημογέροντες

Ὁ Γραμματεὺς

Μ. Μακρινίτης

Α. Πανουάρο

(Τ.Σ.) Γ. Δαλέζιος

Κ. Βουκίνος

Γ. Ροῦσσος

(Ὑπογραφαὶ πρωτότυποι)

4. ΜΗΛΟΥ

Ἀρ. Πρ. 1481

*Ἀπόκρισις εἰς τὸ α' περὶ τοπικῶν συνηθειῶν ζήτημα
τῆς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματείας.*

Ὅταν ἀποθάνῃ τις ἀδιάθετος καὶ δὲν ἀφήσῃ σύζυγον θέλει ἢ συνήθεια τῆς Μήλου νὰ κληρονομοῦν ὅλα τὰ ἄρρενα παιδιὰ τὴν περιουσίαν τοῦ ἐξ ἴσου λαμβάνουν καὶ τὰ θήλη ἐξ αὐτῆς, ὅταν μητρικὴ δὲν ὑπάρχῃ, ὅχι ὅμως μὲ ἰσομοίριαν, ταύτης δ' ὑπαρχούσης λαμβάνουν τὰ μὲν ἄρρενα τὰ τοῦ πατρὸς, τὰ δὲ θήλη τὰ τῆς μητρός.

Ἐάν δ' ἀφήσῃ σύζυγον δίδει πρὸς αὐτὴν δικαίωμα ἢ συνήθεια ὑπανδρεύουσιν τὰ τέκνα τῆς, νὰ τὰ προικίσῃ ὡς βούλεται.

Εἰς τὸ β'.

Ἡ συνήθεια τῆς Μήλου δίδει δικαίωμα εἰς τοὺς γονεῖς ν' ἀφήσουν εἰς ἕκαστον τῶν τέκνων τῶν ὅσα ἐκ τῆς περιουσίας τῶν βούλονται, δὲν τοῖς συγχωρεῖ μόνον μηδὲν ἀπόκληρον πλὴν μὲ πέντε μόνας σχεδὸν δραχμὰς δύναται νὰ ξεμοιράσῃ ὅσα τῶν τέκνων τῶν βούλονται, χωρὶς αὐτὰ νὰ ἔχουν δικαίωμα νὰ ζητήσουν περισσότερον ἀπ' ὅσα ὁ πατὴρ αὐτῶν διὰ διαθήκης {διὰ διαθήκης} τοῖς ἔφησε, δύναται δ' οἱ γονεῖς νὰ δώσουν ἐκ τῆς περιουσίας τῶν καὶ εἰς μακρυνότερους συγγενεῖς καὶ εἰς ξένους σὺν τούτοις· ἐάν δ' ἐλλείπῃ εἰς ἀλλοδαπὴν κανὲν τέκνον καὶ δὲν ἀφήσῃ πρὸς αὐτὸ μηδὲν, δύναται τοῦτο μετὰ τὴν ἐλευσίαν τοῦ νὰ λάβῃ ἴσον μὲ τὰ λοιπὰ μερίδιον.

Εἰς τὸ γ'.

Ὅταν ἀποθάνῃ τις ἀδιάθετος τὸν κληρονομοῦν οἱ κατιόντες συγγενεῖς πλὴν οἱ πλησιέστεροι δηλ. τὰ τέκνα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἐγγόνια, εἰς ἑλλείψιν τέκνων κληρονομοῦν πατὴρ ἢ μήτηρ, οὐχὶ καὶ πάπποι ἢ μάμμαι. Γονέων μὴ ὑπαρχόντων κληρονομοῦν οἱ ἀδελφοί, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἀνεψιοί. Ἐν γένει οἱ πλησιέστερα ζῶντες¹ μόνον συγγενεῖς κληρονομοῦν τὸν ἀδιαθέτος ἀποθανόντα (χωρὶς συγγενῶν δὲν ἀπέθανε τινὲς εἰς τὰς ἡμέρας μας, διὰ νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν εἰς αὐτὸ συνήθειαν ἀπέθανον δὲ πρὸ χρόνων πολλῶν γενεὲς ὁλόκληρες², καὶ τὴν μὲν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν, ποῖοι

¹) (γρ. πλησιέστεροι).

²) Πρόκειται, λίαν πιθανῶς, περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πρωτεύουσας τῆς Μήλου κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, περὶ ἧς βλέπε ΙΩΣ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ, Ἡ ἱστορία τῆς νήσου Μήλου (Ἀθήναι, 1927), 184 ἐπ.

ἐκκληρονόμησαν ἀγνοοῦμεν, τὴν δ' ἀκίνητον, μηδ' ἡ κοινότης, μήτε ἡ Κυδέρνησις ἐξουσίασεν, ἀλλ' ὅστις τῶν πολιτῶν ἐκαλλιστοῦσε τὴν ἀκαλλιέργητον μὴ ἔχουσαν κύριον τὴν ἐξουσίασεν καὶ ἰδιοκτησίαν τὴν ἔκαμε καὶ ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον.

Εἰς τὸ δ'.

Ἄν ἐξ ἀνδρογόνου ἀτέκνου ἀποθάνῃ τὸ ἐν μέλος δίδει δικαίωμα ἡ συνήθεια τῆς Μήλου εἰς τὸ ἐπιζῶν, νὰ καρποῦται τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀποθανόντος ἐν ὅσῳ ζῇ χρηθεύον, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ πωλήσῃ ἢ νὰ χαρίσῃ τι ἐξ αὐτῆς, ὅταν δ' ἀποθάνῃ ἢ ὑπανδρευθῇ ἐκ νέου, τότε κληρονομοῦν τὴν κρατουμένην παρ' αὐτοῦ περιουσίαν τοῦ ἀποθανόντος μέλους οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς ὡς εἰς τὸ γ' ζήτημα, ἐξαιρεῖται ἂν οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος συμφωνήσουν ἰδιαίτερος πῶς μὲ τὸ ἐπίζον¹.

Εἰς τὸ ε'.

Ἡ συνήθεια τῆς Μήλου δίδει εἰς τὰ θυγατρικά τὴν μητρικὴν καὶ εἰς τὰ ἄρρενα τὴν πατρικὴν περιουσίαν, εἶναι δὲ εἰς τὴν θέλησιν τῶν γονέων νὰ πράξουν, συμφῶνως ὅμως, ὡς βούλονται, μηδεμίαν αὐτοῦς ἀπαγορεύουσα συνήθεια.

Εἰς τὸ περὶ προικὸς Γ' ζήτημα.

Δὲν συγχωρεῖ ἡ συνήθεια νὰ καταθέσῃ ἡ ὑπανδρευθεῖσα γυνὴ καὶ προίκαν λαβοῦσα, εἰς ἴσην μοιρασίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τῶν γονέων τῶν, ἀλλὰ χρεωστεῖ νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὴν ὅποιαν ἔλαβε μερίδα.

Εἰς τὸ ζ'.

Ὅταν θυγάτηρ τις ὑπανδρευθῇ μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων τῆς λαμβάνει ὅ,τι οἱ γονεῖς τῇ ἄφησαν χωρὶς νὰ δύνανται οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς νὰ τὴν προικίσουν διαφορετικὰ, ἂν δ' οἱ γονεῖς ἀπέθανον ἀδιάθετοι λαμβάνει ὡς εἰς τὸ γ' κεφαλ.

Εἰς τὸ ὄγδοον.

Ἐκ τῆς προικὸς τῆς γυναικὸς δὲν δύναται ἐπὶ μηδεμιᾷ ἀνάγκῃ ἢ πρόφασιν νὰ πωλήσῃ ὁ σύζυγος, νὰ ἀνταλλάξῃ ἢ νὰ χαρίσῃ καὶ ὅτι τοῦτων πράξει ἀκυροῦται μὴ ὦν παρὰ τῆς γυναικὸς ὑπογεγραμμένον· μήτε ἡ σύζυγος αὕτη δύναται νὰ πράξῃ τοιοῦτον τι εἰς τὴν² χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀνδρός.

Συνήθειαι γραπταὶ ὑπῆρχον ποτε, ἀλλ' ἐχάθη τὸ ἔγγραφον καὶ μήτε εἰς τὴν μνήμην τινὸς μένουσιν ὅλοι.

¹) Γρ. ἐπιζῶν. ²) Εἰς τὸ κενὸν πρέπει νὰ ὑπῆρχεν ἡ λέξις προῖκα.

Ἐπικρατεῖ δὲ συνήθεια ἔκπαλαι, ὅταν ἐξ ἀνδρογόνου ἀτέκνου ἀποθάνῃ ὁ σύζυγος διαθετὸς ἢ ἀδιάθετος νὰ λαμβάνῃ ἢ ἐπιζῶσα σύζυγος τὸ ἥμισυ ἀφ' ὅσα περισεύματα εὗρεθῶσιν ἀπὸ προῖκα, ὅπου ὑπανδρευθεὶς εἶχεν ὁ σύζυγος ἢ εἰς κτήματα ἢ εἰς χρήματα, ἐξαίρουντες μόνον τὰ τῆς ἐνδυμασίας του.

Ἐτέρω συνήθεια.

Ὅταν τις δώσῃ τι ἐκ τῶν κτημάτων του εἰς ξένον τινά καὶ αὐτὸς ὁ λαβὼν δηλ. ἀποθάνῃ χωρὶς τέκνων καὶ ἀδιάθετος, λαμβάνουν τὸ κτήμα τοῦτο πάλιν οἱ συγγενεῖς τοῦ δώσαντος καὶ οὐχὶ οἱ κληρονόμοι τοῦ λαβόντος καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀποθανόντος.

Ἦτον ἐτέρω συνήθεια, καὶ ὅταν ζῶα τινὸς ἤθελε φάγωσι ἐλαίαςμπολιασμένας ἐτέρου ἐπλήρωνεν ὁ ἔχων τὰ ζῶα πρὸς τὸν κύριον τῶν ἐλαίων ἐν χρυσοῦν βενέτικον δι' ἕκαστον μπόλι, αὕτη ὁμως ἡ συνήθεια παρημελήθη καὶ δὲν ἰσχύει πλέον.

Ὅταν ἤθελε συμβῇ ἀλλαγὴ ἢ πώλησις καὶ ἀγορά ζῶων ἐκάστου εἶδους καὶ ὁ ἀνταλλάξας ἢ ἀγοράσας ἤθελε φέρῃ τὸ ἀνταλλαχθὲν ἢ ἀγορασθὲν ζῶον τεσσαράκοντα βήματα μακρὰν ἀπὸ τὸν ὅποιον τὸ παρέλαβεν τόπον, δὲν ἡδύνατο πλέον νὰ τὸ στρέψῃ μεταμελούμενος καὶ πᾶν πάθος αὐτοῦ ἦτον εἰς βάρος του.

Ὅταν τις ἤθελε πωλήσῃ χωράφιον ἢ ἀμπέλιον καὶ δὲν ἤθελε ἐρωτῇ τοὺς συγγενεῖς του ἢ πλησιεστέρους τοῦ χωραφίου τότε προτιμῶνται πρῶτον οἱ συγγενεῖς νὰ τὰ ἀγοράσωσι ἢ ἂν αὐτοὶ δὲν θέλουν καὶ τὸ θέλουν οἱ πλησιεστέροι τὸ λαμβάνουν καὶ γίνεται ἄκυρος ἡ πώλησις τοῦ ξένου ἀγοραστοῦ. Ἐξαίρεται ὁμως ἐπὶ δημοπρατίας.

Ὅταν ζῶα τινὸς βλάβουν τοὺς καρποὺς πρωίμους ἢ ὀψίμους ἐτέρου, ἐπικρατεῖ συνήθεια νὰ ἐκτιμᾶται ἡ ζημία ἀπὸ κοινὸν ἐκτιμητὴν καὶ ὁ βλάψας πληρώνει κατὰ τὴν ἐκτίμησιν. Τῶν χοίρων μόνον ἡ ζημία δὲν ἐκτιμᾶται ἀλλὰ τοὺς φονεύει ὁ βλαπτόμενος.

Ἦτον συνήθεια νὰ φονεύουν καὶ τὰς βλαπτούσας τοὺς καρποὺς ἐκ τῶν ὀρνίθων, πρὸ ὀλίγων δὲ χρόνων ἔπαυσε, ὥς οἱ ἐξ αὐτῶν βλαπτόμενοι δὲν ἀποζημιοῦνται πρᾶγμα ἄδικον.

Ἐτέρω.

Τὰ βροχικὰ νερὰ ἐπικρατεῖ συνήθεια νὰ τρέχουν, ὁπόθεν ἐξ ἀρχῆς ἔτρεχον, καὶ αὐτὰ τὰ εἰς στέρνας εἰσερχόμενα, παρημελεῖται δὲ ἡ παρ' αὐτῶν προξενουμένη βλάβη καὶ ἂν ἐγγίξῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὕψισαν, ὥστε συμβαίνει νὰ διέρχονται ὕδατα δι' οἰκίας ἐτέρου εἰς ἐτέραν στέρναν, καὶ ἐκτὸς¹ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν ἂν βλάβεται.

Ὅταν τις πωλήσῃ κτήμα τι καὶ ἐλλείπει εἰς ἀλλοδαπὴν ὁ πλειστηριάζων συγ-

¹) Γρ. αὐτός.

γενής ἔχει τὸ ἴδιον δικαίωμα, ὅταν ἔλθῃ νὰ δίδῃ τὴν τιμὴν ἐκείνου ὅπου τὸ ἡγόρασεν καὶ νὰ λαμβάνει τὸ κτῆμα· ἐξαιρεῖται ἂν ἐπωλήθῃ ἐπὶ δημοπρασίας, διότι τότε μένει εἰς τὸν πλειοδότην.

Ἐν Μήλῳ τῇ 3 7/θρίου 1833

Εὐπειθέστατοι

Ὁ Γραμμ.

Οἱ Δημογέροντες

ν. ταταράκης

Ἰάκωβος Ἀρμένης

(Τ.Σ.) Εμ. Βασιλείου

(Ἵπογραφαὶ πρωτότυποι)

5. 10 Υ

A. II. 429

Ἐκθεσις τῶν ἐπιτοπίων συνηθειῶν τῆς Νήσου Ἰου.

Α'. Κατὰ τὸ 1 ζήτημα τῆς ὑπ' ἀρ. 330 ἐγκυκλίου τῆς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματείας τῆς ἐπικρατείας ἡ τοπικὴ μας συνήθεια θέλει, ὅταν τις ἀποθάνει ἀδιάθετος τὰ θηλυκὰ τοῦ παιδιὰ ὡς ἀθθενέστερα νὰ λαμβάνωσι ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ περισσότερον μερίδιον ἀπὸ τὰ ἀρσενικά.

Ἡ συνήθεια αὕτη, ἂν καὶ ἐπικρατεῖ ἀπὸ χρόνων, δὲν φυλάττεται ὅμως γενικῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου ταύτης.

Β'. Κατὰ δὲ τὸ 2 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια ὑποχρεοῖ τοὺς γονεῖς ν' ἀφίνωσιν ὅλην σχεδὸν τὴν περιουσίαν των εἰς τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ἐκτὸς τινὸς μέρους πολλὰ μικροῦ καὶ περιττοῦ, τὸ ὅποιον δύνανται νὰ διαθέσωσιν ὅπου καὶ ὅπως βούλονται.

Ἡ συνήθεια αὕτη ὑπάρχει ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων μεταξὺ ὅλων τῶν κατοίκων.

Γ'. Κατὰ τὸ 3 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια διατάττει ὅταν τις ἀποθάνῃ χωρὶς διαθήκη νὰ τὸν κληρονομοῦν τὰ παιδιὰ τοῦ, ἂν ὅμως δὲν ἔχῃ τέκνα νὰ τὸν κληρονομοῦν οἱ γονεῖς τοῦ· πλὴν οὗτοι δύνανται νὰ κληρονομήσωσι μόνον τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὰ κτήματα ἐκεῖνα ὅσα ἕκαστος αὐτῶν τῷ ἐπροίκισε, τουτέστιν ὁ μὲν πατὴρ τὰ πατρικά ἢ δὲ μήτηρ τὰ μητρικά. Ἐὰν δὲν ἔχῃ γονεῖς νὰ τὸν κληρονομοῦν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ὅχι οἱ πάπποι ἢ αἱ μάμμαι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἀδελφῶν οἱ ἐπιζῶντες μόνον, οἱ δὲ ἀνεψιοί, ἤγουν τὰ παιδιὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀποθανόντων ἀδελφῶν δὲν λαμβάνουν μερίδιον.

Ἡ συνήθεια τὸ νὰ κληρονομοῦσιν οἱ γονεῖς τὸν ἀποθανόντα ἀδιάθετον καθ'

ὅσον ἕκαστος τὸν ἐπιοίκετε καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν νὰ τὸν κληρονομοῦν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ὅχι οἱ πάπποι· ἢ αἱ μάμμαι, ἐπεκράτησε ἀπὸ καιρὸν ἀμνημόνευτον καὶ ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον· ἐκείνη ὅμως τοῦ νὰ κληρονομοῦν τὸν ἀδελφὸν οἱ ἐπιζῶντες μόνον ἀδελφοὶ ἐπικράτει μὲν, ἔπαυσε δὲ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

Δ'. Κατὰ δὲ τὸ 4 ζήτημα αἱ (sic) τοπικὴ μας συνήθεια συμφωνεῖ μὲ τὸν γραπτὸν νόμον, διότι ὅταν τὸ ἀνδρόγυνον εἶναι ἄτεκνον καὶ ἀποθάνῃ ὁ εἰς τῶν συζύγων ἀδιάθετος, τότε τὸ ἀποθανόν μέρος τὸ κληρονομοῦν οἱ νόμιμοι συγγενεῖς καὶ ὅχι ὁ ἐπιζῶν σύζυγος.

Ε'. Κατὰ τὸ 5 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια θέλει, τὰ μὲν θηλυκὰ παιδία νὰ κληρονομοῦν τὴν μητέρα, τὰ δὲ ἀρσενικὰ τὸν πατέρα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ συνήθεια, ἂν καὶ ὑπάρχῃ ἀνέκαθεν, δὲν φυλάττεται ὅμως γενικῶς ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους.

ΣΤ'. Κατὰ τὸ 6 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια δὲν δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ὑπανδρευθεῖσαν καὶ προικισθεῖσαν γυναῖκα νὰ καταβάλῃ τὴν προίκα τῆς μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων τῆς εἰς τὴν κοινὴν συνεισφορὰν καὶ νὰ μοιράσῃ ἐξ ἴσου μὲ τὰ λοιπὰ ἀδελφία τῆς, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς μόνην αὐτήν.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικράτει ἀνέκαθεν.

Ζ'. Κατὰ τὸ 7 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμον δίδουσα τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ὑπανδρευμένην θυγατέρα μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων τῆς νὰ λαμβάνῃ ἴσον μερίδιον ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῶν χωρὶς νὰ δύνανται οἱ ἀδελφοὶ τῆς νὰ τὴν προικίσουν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοῦτο.

Η'. Κατὰ δὲ τὸ 8 ζήτημα ἡ τοπικὴ μας συνήθεια διατάσσει ὅταν τὸ ἀνδρόγυνον εἶναι σύμφωνον δύνανται νὰ πωλήσῃ τὴν προίκα, ἀλλὰ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ πωλήσῃ οὔτε μέρος αὐτῆς τῆς προίκος, ἐνῷ ἡ γυνὴ μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα, ἂν ὅχι ὅλην τουλάχιστον μέρος αὐτῆς νὰ πωλήσῃ.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικρατεῖ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Συνήθεται μὴ ἐμπεριεχόμεναι εἰς τὰ ζητήματα τῆς ὑπ' ἀριθ. 330 ἐγκυκλίου τῆς Γραμματείας.

Ὅταν εἰς τῶν συζύγων ἀποθάνῃ καὶ ἀφήσῃ παιδίον καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθάνῃ καὶ αὐτό, ὁ ἐπιζῶν σύζυγος δὲν τὸ κληρονομεῖ, ἀλλ' οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος συζύγου, τοιούστ' λαμβάνουσι ὅλην τὴν περιουσίαν ἐκείνην τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀποβιώσαν μέρος.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικρατεῖ ἑκπαλαί καὶ διατηρεῖται μέχρι τοῦδε.

Ὅταν εἰς τῶν δύο ἀδελφῶν γεννημένων ἀπὸ ἑνὸς πατέρα καὶ δύο μητέρας καὶ ἐναλλὰξ ἀποθάνει ἅπαις καὶ ἀδιάθετος, ὁ ἐπιζῶν ἐτεροθαλὴς ἀδελφὸς κληρονομεῖ

μόνον τὴν ἰδιοκτησίαν του καὶ τὴν περιουσίαν ἐκείνην τὴν καταγομένην ἀπὸ τὸν πατέρα των, τὴν δὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τὴν κληρονομοῦν οἱ ἐξ αὐτῆς συγγενεῖς.

Ἐν Ἰφ τῇ 12 Μαΐου 1833

Οἱ Δημογέροντες

ματθαῖος λορεντζιάδης

Νικόλαος Σακελίου

γεώργιος θερμιότης

(Ὑπογραφαὶ πρωτότοποι)

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ¹

Τ Π Ο

ΙΑΚΩΒΟΥ Τ. ΒΙΣΒΙΖΗ

Ἡ ἱστορία τοῦ δικαίου δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν ἔρευναν ἐνὸς ἐκάστου τῶν νομικῶν κανόνων καὶ θεσμῶν τοῦ παρελθόντος ἔθνους τινός, οἱ ὅποιοι εἴτε διατηροῦνται — μεταμορφωμένοι ἢ μὴ — εἴτε δὲν ζοῦν πλέον, ἀλλ' ἔχει πολὺ εὐρύτερον περιεχόμενον. Ἐξετάζει αὐτοὺς ὥς ὁργανισμοὺς προωρισμένους διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελεσμάτων. Τὴν ἐνδιαφέρει ἡ ζωὴ των, ἡ δρᾶσις των, ἡ δύναμις των, δηλαδή τ' ἀποτελέσματά των ἐπὶ τῶν πραγματικῶν σχέσεων, ἃς ἡ θέσις των ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἥτοι αἱ παραχθεῖσαι νομικαὶ καταστάσεις, ἀκόμη ὅμως καὶ αὐταὶ αἱ παρουσιαζόμεναι, ἐνίοτε, ἀντινομικαὶ τοιαῦται. Οἱ ὁργανισμοὶ δὲ οὗτοι ἐνὸς λαοῦ, λαμβανόμενοι ἐν τῷ συνόλῳ των, ἀποτελοῦν ἐν τῶν οὐσιωδῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων τῆς ἐθνικῆς ἀτομικότητός του.

Εἶναι σαφὲς ἡ διαφορὰ τοῦ ἔργου τοῦ νομικοῦ τοῦ ἀσχολουμένου μὲ τὸ ἰσχύον δίκαιον καὶ τοῦ ἱστορικοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ πρώτου ἀρχίζει ἐκεῖ ὅπου τελειώνει τὸ ἔργον τοῦ δευτέρου, ἐκάτερος ὅμως ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἄλλου.

Ὁ πρῶτος ζῇ καὶ κινεῖται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς κοινωνίας, ἣς γνωρίζει τὸ δίκαιον τὸ κανονίζον τὰς σχέσεις τῆς, καὶ τὸ ἐφαρμόζει. Ὁ δεύτερος, μεταφερόμενος νοερῶς εἰς τὸ παρελθόν, ζητεῖ νὰ τὸ ἀνεύρῃ ὥς ἐφηρημόζετο καὶ νὰ συνθέσῃ τὴν εἰκόνα του, ἐξ ἧς φωτίζεται τὸ παρὸν διὰ νὰ προχωρῇ, ἥτοι ὁ ἱστορικός ἀποβαίνει ὁ βοηθὸς τοῦ νομικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου.

Ὅθεν, ὅχι μόνον αἱ προϋποθέσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας ἐκατέρου εἶναι διαφορετικά. Ὑπάρχει, βεβαίως, καὶ κοινὸν σημεῖον μεταξὺ των. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι πεδὶον δράσεώς των. Τὸ παραλαμβάνουν ἀμφότεροι ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου.

¹) Ὑπὸ τὸν ὄρον *Μεταβυζαντινὸν δίκαιον* περιλαμβάνομεν τὸ ἰσχύσαν Ἑλληνικὸν δίκαιον κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν, ὥς καὶ τὴν Τουρκοκρατίαν, ὅχι δὲ μόνον τὸ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453) κρατήσαν. Περὶ τοῦ ὄρου *Μεταβυζαντινὸν δίκαιον* βλ. καὶ Δ. ΓΚΙΝΗ, Περὶ γραμματικῆς ἱστορίας τοῦ Μεταβυζαντινοῦ δικαίου, εἰς ἀνάπτυπον ἐκ τῆς *Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, ΚΒ' (1952), 33 ἐπ.

Ὁ ἱστορικὸς πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του ἔχει ἀνάγκην παντὸς στοιχείου, ὅπερ δύναται νὰ ἐπιχύσῃ φῶς ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐξελέξεως τοῦ δικαίου τοῦ παρελθόντος ἐντὸς τοῦ πλαισίου ὁρισμένης κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ ἀπαρίθμηση τῶν μνημείων τούτων δὲν εἶναι θέμα τοῦ παρόντος, θὰ ἦτο δὲ καὶ ἀνωφελές, διότι οὐδέποτε δύναται νὰ καταστρωθῇ πλήρης κατάλογος αὐτῶν. Τοῦτο μόνον εἶναι χρήσιμον νὰ ὑπομνησθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἄμεσος, ἀλλὰ καὶ ὁ περισσότερον ἀσφαλὴς πληροφοριοδότης περὶ τοῦ παρελθόντος εἶναι ὁ νόμος¹ καὶ τὸ ἔθιμον, ὡς πηγὰς ἐννοεῖται, γνώσεως καὶ ὅχι παραγωγῆς, ἰδίᾳ ἐφ' ὅσον οὗτοι εἶναι ἐγγράφοι².

Μετὰ τὰς προεισαγωγικὰς ταύτας γραμμὰς, εἰσερχόμενοι εἰς τὸ θέμα μας, θὰ ἐξετάσωμεν ποῖαι εἶναι αἱ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ δικαίου πηγὰς πρὸς γνῶσιν καὶ ἀναπαράστασιν τοῦ Μεταβυζαντινοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν ὅμως ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπισκοπήσωμεν διὰ βραχέων καὶ τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἱστορικοῦ μνημεῖα ὡς πρὸς τὸ *Βυζαντινὸν δίκαιον*³, ἰδίᾳ τῶν ὑστέρων χρόνων.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὰ ἐκδοθέντα ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου τῆς νομοθετήματα, κυρίως Νεαρά, εἶναι ὀλίγα καὶ ἀνάγονται εἰς εἰδικὰ θέματα, παρουσιάζουν δὲ εὐδιάκριτα τὰ σημεῖα τῆς ἀτελείας καὶ τῆς ἀνεπαρκείας. Ταῦτα παρακολουθοῦν τὴν κατάστασιν τοῦ καμᾶτου καὶ τοῦ γήρατος, καὶ ἐν γένει τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ χάους, εἰς ὃ εὐρίσκετο τὸ κράτος, ὅπερ τὰ ἐδημιούργησε. Φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του.

Κατ' ἀκολουθίαν, εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἡνῶει τὴν ἀφθονον παραγωγὴν καὶ ἀνύψωσιν ἔναντι τοῦ νόμου, ὡς καὶ τὴν σημασίαν καὶ ἀπο-

¹) Ὅχι ὅμως πάντοτε, ἰδίως ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς παλαιότερους χρόνους. Ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τῆς *ἀρχαίας*, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου δὲν εἶναι σχεδὸν ποτὲ πλήρης καὶ πιστή. Πολλὰκις γεγονότα μὴ δυνάμενα νὰ ὑπολογισθῶν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιφέρουν ἀπροβλέπτους καὶ ἀποτόμους μεταβολὰς τῶν σχέσεων, ὅπως καὶ ἀντιθέτως, ἀπροσδόκητοι ἀντιστάσεις κατὰ τοῦ νέου νόμου μειώνουν τ' ἀποτελέσματά του ἢ καὶ ἀποτυγχάνουν πλήρως ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, καὶ παραμένουν ἐν ζωῇ τὰ προϋσχύοντα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ ἱστορικὸς τοῦ δικαίου — καὶ ὅταν πρόκειται περὶ ἐποχῆς, καθ' ἣν εὐρίσκει εἰς τὸν νόμον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς *ἀρχαίας* — δὲν ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρέσεως τῆς ἐρεῦνης περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ νόμου ἐθιμικῶς.

²) Συνήθως οἱ νόμοι εἶναι ἐγγράφοι, τὰ δὲ ἔθιμα ἄγραφα. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀνεξαίρετον, διότι καὶ νόμοι προφορικοὶ ἠδύναντο νὰ ὑπάρξουν, ὅπως καὶ τὰ ἔθιμα νὰ συλλεχθῶν καὶ καταγραφῶν. Ὅθεν, δὲν εἶναι πρόσφοροι οἱ ὅροι *γραπτὸν δίκαιον* πρὸς δηλωσιν τοῦ νόμου, καὶ *ἄγραφον δίκαιον* διὰ τὸ ἔθιμον.

³) Ὡς Βυζαντινὸν δίκαιον νοοῦμεν — ἀκολουθοῦντες τὴν κρατούσαν γνώμην — τὸ δίκαιον τὸ ἰσχύον εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γουστινιανοῦ (565).

στολήν τοῦ ἐθιμοῦ, πολὺ δὲ μᾶλλον, ἐφ' ὅσον ἡ θέσις τούτου εἰς τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον καὶ πρότερον ἦτο λίαν σημαντική.

Τὸ ἐθιμικὸν ὁμῶς δίκαιον τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος ὀλίγον γνωρίζομεν. Ἀμεσοὶ γραπταὶ πηγαὶ ἐλλείπουν, διότι τὰ νομικὰ ἔθιμα τῶν βυζαντινῶν χρόνων δὲν εἶχον ἀποτυπωθῆ ἐγγράφως. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ αὐτῶν μέχρι σήμερον γνωσταὶ ἔμμεσοι τοιαῦται εἶναι ὀλίγαι καὶ ἀνεπαρκεῖς.

Ἀξιοσημεῖστον διὰ τὴν μέχρι τῆς Φραγκοκρατίας βυζαντινὴν ἐποχὴν εἶναι ὅτι τὴν σπουδαιότεραν πηγὴν γνώσεως τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου διὰ τὸν ἱστορικὸν ἀποτελοῦν αὐτὰ ταῦτα τὰ νομοθετήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἰδιαιτάτα δὲ τὰ Ἰσαυρικὰ, καὶ δὴ ἡ *Ἑκλογία*, τὸ νεωτεριστικώτερον καὶ ρεαλιστικώτερον νομοθετήμα τῶν χρόνων ἐκείνων. Αὕτη ἐμπερικλείει ἐν πολλοῖς ἐφαρμοζόμενον ἐθιμικὸν δίκαιον, ἀριστάμενον τοῦ ἐπισήμου, καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἀνακάθαρσιν καὶ τροποποιημένην κωδικοποίησιν τῆς προϋφισταμένης νομοθεσίας. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὸ πλῆθος τῶν περισωθέντων χειρογράφων αὐτῆς, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἀποδοχὴν καὶ διάδοσιν τῆς εἰς τὴν πρακτικὴν, καὶ τοῦτο, προφανῶς, διότι περιεῖχε δίκαιον ζῶν.

Αὕτη ὁμῶς κατηργήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, χαρακτηρισθεῖσα «ὡς ἀνατροπὴ τῶν καλῶς νομοθετηθέντων... καὶ ὕβρις κατὰ τῶν πρὸ ἡμῶν εὐσεβῶς νομοθετησάντων»¹, διὰ τὴν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ *Προχείρου Νόμου* καὶ τελευταῖον τῶν *Βασιλικῶν*. Τὰ ἔργα ταῦτα, κυρίως τὸ δεύτερον, προδίδον τὴν ὑπαρξίν ἀξιολόγου νομικῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ μὲν ὑπῆρξε νομοτεχνικῶς ἀρκετὰ ἐπιτυχές², ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη τὴν ἀπομακρυνθῆ τῆς εἰδωλολατρείας τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου, παρὰ τὰς ἐπενεχθείσας τροποποιήσεις καὶ μεταβολὰς εἰς τοῦτο. Γενικῶς προσεπάθεισε νὰ κρατήσῃ ἐν ζωῇ νομοθεσίαν, τῆς ὁποίας πολλὰ διατάξεις καὶ θεσμοὶ εὗρισκοντο ἐν παρακμῇ ἢ καὶ εἶχον ἐκπνεύσει. Ἐπρεπε μᾶλλον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀχρήστων στοιχείων, διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἄσῃ ἢ, τουλάχιστον, νὰ ἀμβλύνῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἀντίθεσιν καὶ τὸν διωτισμὸν τοῦ ὑφισταμένου δικαίου, ὥστε νὰ κατιστῇ νομοθεσία καθόλου ἐφαρμόσιμος καὶ βιώσιμος³.

¹) *Πρόχειρος Νόμος*, Προοίμ. (εἰς Γ. καὶ Π. ΖΕΒΩΝ, *Jus Graeco-Romanum*, III, 116).

²) Κ. Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, Βυζαντινὸν δίκαιον (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἑγκυκλοπαίδειας. Ἀθῆναι, 1929), 15.

³) Δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι ἡ ἐνοποίησις αὕτη τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου παρεῖχε μεγάλας δυσκολίας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ἐκτὸς ἄλλων, τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐθνῶν. Πάντως ὁμῶς δὲν ὄφειλον οἱ νομοθέται νὰ προσπαθοῦν διὰ τὴν διατήρησιν κανόνων καὶ θεσμῶν ἀποθανόντων ἤδη.

“Ὅθεν, ἦτο φυσικόν, αἱ νομοθεσίαι αὗται νὰ εὔρουν ἀντίστασιν καὶ εἰς πείσμα των νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ζῇ τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον, ἑλληνικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον προελεύσεως, ὡς ἡ κυριωτέρα πηγὴ παραγωγῆς δικαίου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν παρατηρεῖται καὶ ἡ συχνὴ ἔκδοσις Νεαρῶν, καὶ δὴ εὐθὺς μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν γενικωτέρων νομοθετημάτων, αἱ ὁποῖαι περιέχουν νέον δίκαιον, καὶ διὰ τοῦτο εὐλόγως ἐκρίθησαν ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς¹.

Ἡ τοιαύτη νομοθετικὴ πολιτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων, νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ εὔρῃ τὴν ἐξήγησίν της εἰς δύο κυρίως γεγονότα. Τοῦτο μὲν εἰς τὸ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὡς νομοθέτης καὶ οἱ θεωρητικοὶ νομικοὶ τοῦ σύμβουλοι, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν αἴγλην τοῦ παρελθόντος, ἐμερίμων διὰ τῶν νομοθετημάτων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ρωμαϊκῆς νομικῆς παραδόσεως ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐνεργοῦ νομικῆς ζωῆς. Τοῦτο δὲ εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν ἀπολυταρχικὴν ταύτην αὐτοκρατορίαν ὁ νομοθέτης βασιλεὺς ἠδύνατο συγχρόνως νὰ δικάζῃ οἵανδήποτε ὑπόθεσιν εἴτε εἰς πρῶτον εἴτε εἰς τελευταῖον βαθμόν, ὁ δὲ νόμος οὐδόλως τὸν ἡμποδίζε νὰ ὑποκαθιστᾷ συχνὰ εἰς τοῦτον τὴν ἰδίαν του θέλησιν καὶ κρίσιν², οὕτως ὥστε ἐν τῇ δικαστικῇ πράξει τὸ ἀκατάλληλον τῆς νομοθεσίας δὲν τὸ ἡσθάνοντο ὡς ἔλλειψιν οὐσιώδη καὶ πρόσκομμα ἀνυπερβλήτον. Καὶ γενικῶς εἰς τοὺς ἄρχοντας ὡς δικαστὰς ἐπρυτάνευε πολλάκις τὸ κατὰ τὴν κρίσιν των ἐπεικὲς καὶ ἴσον παρὰ ὁ κανὼν τοῦ νόμου.

Τρανὴ ἀπόδειξις τούτου εἶναι τὸ δευτέρον ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἰσανρικῆς Ἐκλογῆς σπουδαῖον μνημεῖον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου τῆς περιόδου ταύτης, ἡ *Πεῖρα*, ἡγουν διδασκαλία ἐκ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου Κυροῦ Ἐδσταθίου τοῦ Ρωμαίου, συνταχθεῖσα περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἐξ αὐτῆς ἀποκαλύπτεται πόσον ἦτο ἀπομεμακρυσμένη ἡ πρακτικὴ ἀπὸ τῶν ἐπισήμων νομοθετικῶν κειμένων, ὅπου συχνὰ αἱ λύσεις βασίζονται ἢ εἰς ἄγραφον ἐθιμικὸν δίκαιον, ἑλληνιστικοῦ ὡς ἐπὶ

¹) Περὶ τῶν Νεαρῶν τούτων ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἀξιολογώτατον τῶν σχετικῶν ἔργων, τὴν πραγματείαν τοῦ Ἀκαδημαῖζου καὶ Καθηγητοῦ Γ. Σ. ΜΑΡΙΑΔΑΚΗ, Τὸ Ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων (Ἀθῆναι, 1922). Διὰ τοῦ ἔργου τούτου ἀποκαλύπτεται ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ τοῦ διὰ τῶν Νεαρῶν καθιερουμένου Ἀστικοῦ δικαίου, ἐξαιρέσει ὀλίγων σημείων ὀφειλομένων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ (βλ. Πρόλογον αὐτοῦ). Εἰδικῶς μὲ τὰς Νεαράς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἡσχολήθη, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ ὁ Γάλλος ἐπιφανὴς νομικὸς H. Monnier, ἀλλὰ τὸν κατέλαβεν ὁ θάνατος πρὶν ἢ προλάβῃ νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ G. Radet ὑπὸ τὸν τίτλον *Les Nouvelles de Léon le Sage* (Bordeaux, 1923).

²) Κ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἀν., 30.

τὸ πλεῖστον χαρακτηρὸς¹, ἢ ὁρμῶνται ἀπὸ κοινωνικὸν συναίσθημα². Δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αὕτη προοίδει τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἀντινομικῆς καταστάσεως.

Ἀτυχῶς, οὐδὲν ἄλλο, πλὴν τῆς Πείρας, μνημεῖον περὶ τῆς νομολογίας τῶν βυζαντινῶν πολιτικῶν δικαστηρίων εἶναι γνωστόν, διὰ τὰ πληροφορηθῶμεν περισσότερα, πολὺ δὲ μᾶλλον διὰ τὰ μᾶς δώσῃ ἐνδείξεις περὶ τῆς παραδόσεως τῆς συνδεούσης σταθμοὺς τοῦ ἐξελισσομένου ἐθιμικοῦ δικαίου³.

Ἡ ἄμεσος πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας ἐποχὴ παρουσιάζουσα γενικῶς ἀνθησιν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, ὀφειλομένην κατὰ πολὺν εἰς τὰς ἰδρυθείσας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου σχολὰς, εἰδικῶς δὲ διὰ τὸ δίκαιον, τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὸν βραχὺ βίον της, μὲ τὴν θεωρητικὴν ἐνασχόλησιν περὶ τὸ δίκαιον τῶν λογίων⁴, ἤτο ἐπόμενον νὰ ἔξῃ ἀντανάγκασιν καὶ ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου. Χάρις εἰς αὐτὴν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου πρακτικοὶ νομικοὶ ἦσαν εἰς θέσιν διὰ τῶν ἐρμηνειῶν τῶν νὰ ὑποβοηθήσουν καὶ ἀνυψώσουν τὸ ἐπίπεδον ταύτης, ἐπὶ πλέον δὲ — ὅπερ εἰδικῶς ἐνδιαφέρει τὸν ἱστορικόν — μᾶς διέσωσαν δι' αὐτῶν στοιχεῖα τινὰ τοῦ κρατοῦντος ἐθιμικοῦ δικαίου, ἀντιτιθεμένου ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ θνησκον ἐπίσημον ρωμαϊκόν⁵.

Ἀλλά, ἐὰν ὅλα τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα ἀρκοῦν διὰ τὰ μᾶς διαβεβαιώσουν ὅτι παρὰ τὸ ἐπίσημον ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐκράτει καὶ δὴ ὑπερεχόντως καὶ εἰς εὐρείαν ἔκτασιν καὶ ἐθιμικὸν τοιοῦτο, εὐρισκόμενον εἰς ἀπότομον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πρῶτον, ἐθιμικὸν δὲ δίκαιον προερχόμενον σιγὰ ἐξ ἐξελίξεως ἑλληνικῶν νομικῶν θεσμῶν καὶ ἀντιλήψεων, πᾶν ἄλλο ὅμως ἢ ἐπαρκὴ τυγχάνουν διὰ τὰ μᾶς δώσουν τὴν δυνατότητα ν' ἀναπαραστήσωμεν, ἔστω καὶ ὠχρῶς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐφαρμοζομένου δικαίου, δηλαδὴ νὰ συνθέσωμεν τὴν *ἱστορίαν* του⁶.

¹) Παράδειγμα χαρακτηριστικὸν τὸ χωρίον τῆς Πείρας LXVI, ἐξ οὗ συνάγεται ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν κοινοκτημοσύνην παρὰ τὰς ἀντιθέτους διατάξεις τοῦ ἐπισήμου δικαίου, ZACHARIA V. LINGENTHAL, *Geschichte des Griechisch - Römischen Rechts*³ (Berlin, 1892), 94 καὶ σημ. 245.

²) Κ. Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀν., 29.

³) Ὑπάρχουν καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ Δημητρίου Χωματιανοῦ, Ἀρχιεπισκόπου πάσης Βουλγαρίας, καὶ τινες ἄλλων μητροπολιτῶν (βλ. εἰς Δ. ΓΚΙΝΗ, Ἡ Ἑλληνικὴ συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμ. ΚΔ' τῆς *Ἑπειροῦδος Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* (Ἀθ. 1954), 123-4), ἀλλὰ καὶ αὗται εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

⁴) Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις Ρωμαϊκοῦ Δικαίου (Ἀθ. 1944), 246 ἐπ.

⁵) Κ. Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀν., 34.

⁶) Ὁ πολὺς Zachariae v. Lingenthal παρὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν δαυρὶ καὶ ἐπιμελεστάτην χρησιμοποίησιν πασῶν τῶν τότε ἐκδεδομένων πηγῶν, ἔτι δὲ καὶ γνωστῶν εἰς αὐτὸν ἀνεκδότων τοιούτων, εἰς τὸ ἔργον του τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ δικαίου δὲν ἡδυνήθη νὰ δώσῃ συνθετικὴν εἰκόνα τοῦ ἐφαρμοζομένου δικαίου. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἱστο-

Είναι πρόδηλον, ὅτι ἐκεῖνα πρὸς τὰ μᾶς παρῆλθον πρὸς τοῦτο οὐσιωδεδι-
την καὶ ἀσφαλεστάτην βοήθειαν εἶναι τὰ νομικὰ ἔγγραφα, τὰ νοταριακὰ καὶ αἱ
δικαστικαὶ ἀποφάσεις τῶν κριτηρίων, ἰδιαίτερος τῶν τοπικῶν.

Τὰ νοταριακὰ ἔγγραφα εἶναι κυρίως τὰ εἰκονίζοντα τὸν νομικὸν βίον μιᾶς
μικρᾶς ἢ μεγάλης περιφερείας. Οἱ συμβαλλόμενοι καταρτίζοντες εἴτε τὰ προικο-
σύμφωνά των, εἴτε τὰς διαθήκας των, εἴτε τὰς ἀγροτικὰς συμβάσεις των ἢ ἄλλας
τοιαύτας τοῦ καθημέραν βίου, εἴτε λύοντες συμβιβαστικῶς ἢ διαιτητικῶς τὰς δια-
φορὰς των εἶχον πρὸς ὀφθαλμῶν τὸ κατὰ τὴν κοινὴν πεποίθησιν δίκαιον, δηλαδὴ
τὸ ζῶν δίκαιον, καὶ αὐτὸ ἐφήρμοζον.

Ἄλλως τε, ὡς πρὸς τὸ ἐπίσημον δίκαιον, πρέπει νὰ μὴ λησμονῇται ὅτι τὰ ἔν-
τυπα ἦσαν τότε ἄγνωστα. Ἡ διὰ χειρογράφων διάδοσις, ἰδίᾳ ἔξω τῆς Βασιλίδος καὶ
τῶν μεγάλων κέντρων, τοῦ κειμένου τῶν νόμων καὶ τῶν νομικῶν συγγραφῶν ἦτο εἰς
ἄκρον περιορισμένη, ἂν μὴ ἀνύπαρκτος¹. Τὸ δὲ κυριώτερον ὅτι ὁ τύπος τοῦ κρά-
τους, ὡς προελέχθη, δὲν ἠδύνατο νὰ χαλιναγωγῇ καὶ ν' ἀποτελῇ τὸν ὁδηγὸν πρὸς
δημιουργίαν νομικῶν καταστάσεων. Ὅταν δι' αὐτοὺς τούτους τοὺς δικαστὰς, καὶ διὰ
διὰ τὸν ἀνώτατον δικαστὴν βασιλέα ἢ τήρησις τοῦ νόμου δὲν ἀπετέλει ὑπο-
χρέωσιν ἐπιτακτικὴν, ἀλλὰ εἰς τοῦτον συχνὰ ὑπεκαθίστων τὴν ἰδίαν των κρί-
σιν, πῶς ἦτο δυνατόν οἱ νόμοι μὲ περιεχόμενον ἐν πολλοῖς κανόνων παλαιῶν εἰς
κλίμα μεταβεβλημένον ν' ἀποτελέσουν τὸν μοναδικὸν ἢ, ἔστω, τὸν κύριον σπόρον
πρὸς δημιουργίαν νομικῆς ζωῆς;

Ὅθεν, ἦτο φυσικόν, τὸ ἔθιμον ν' ἀποτελῇ τὴν προέχουσαν μορφήν τοῦ δι-
καίου, ὡς εὐπλάστον προῖον τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ, εὐρισκομένου ἐν ἐπιγνώ-
σει τῶν ἀναγκῶν του, ὡς ὁ νόμος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξυπηρετήσῃ.

Ἀλλὰ τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ κυ-
ρία αὕτη καὶ ἄμεσος πηγὴ γνώσεως τῶν νομικῶν καταστάσεων, καὶ ἔμμεσος, ἀλλ'
ἀσφαλὴς τοιαύτη τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου, εἶναι, δυστυχῶς, ἐλάχιστα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ
τοπικῶς περιορισμένα.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου τῶν χρόνων ἐκείνων ἀναμένει ἐναγω-

ρίαν τοῦ ἐπισήμου δικαίου μετὰ μνησίας τῶν προζυπτόντων ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν του
πηγῶν ἀντιθέτων νομικῶν ἐθίμων, ὅχι ὁμῶς ἱστορίαν καὶ τοῦ παραλλήλως ἰσχύσαντος
ἐθιμικοῦ δικαίου, τοῦτο δέ, προφανῶς, ἐκ τῆς ἐνδεΐας πηγῶν.

¹) Ἐκλογή, Προοίμ. «... ἐν πολλαῖς βίβλοις τὰ ὑπὸ τῶν προβεβασίλευκόντων νεομοθε-
τημένα ἐγγράφηται γνώσκοντες, καὶ τοῖς μὲν δυοδιάγνωστον τὸν ἐν αὐτοῖς περιεχόμενον νοῦν,
τοῖς δὲ καὶ παντελῶς ἀδιάγνωστον καὶ μάλιστα τοῖς ἔξω τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βα-
σιλίδος ἡμῶν πόλεως...». Ἐκ τῆς περιτομῆς ταύτης τοῦ Προοιμίου τῆς Ἐκλογῆς ἐξά-
γεται πρὸς τούτοις ἐμμέσως καὶ ἡ ἑλλειψις ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως νομικῶν ὡς συ-
νηγόρων.

νίως τὸν ἱστοριοδίφην νὰ τῆς ἀποκαλύψῃ, ἐὰν ὑπάρχουν, καὶ νὰ τῆς τὰ φέρῃ εἰς φῶς, διότι ἄνευ αὐτῶν δὲν δύνатаι νὰ προχωρήσῃ.

Κάθε ἐμφανιζόμενον νέον τοιοῦτον ἔγγραφο εἶναι ἀνεκτιμήτου ἀξίας ὅσον-δήποτε μικρὰ καὶ ἐὰν εἶναι ἡ συμβολὴ του.

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ. Τὴν ἀμύχανον ταύτην θέσιν τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου τῆς προηγουμένης περιόδου ἔρχεται νὰ καταστήσῃ ἔτι δυσχερεστέραν ἡ περίοδος τῆς Φραγκοκρατίας.

Αὕτη δὲν ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς συνήθεις ξενικὰς κατακτήσεις, ἀλλὰ παρουσιάζει ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ προσδίδοντα εἰς αὐτὴν ἰδιομορφίαν πολὺ πρωτότυπον.

Οἱ ἐπιδρομεῖς ἀπετελοῦντο ἀπὸ παντοῖα ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα, συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα ἀπλῶς διὰ τοῦ κοινοῦ πόθου ἱκανοποιήσεως φιλοδοξιῶν καὶ κτήσεως πλούτου, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἡ Βενετία ἀπετέλει κράτος ὁργανωμένον. Οἱ λοιποὶ ἦσαν ἐντολοδόχοι διαφόρων μεγάλων φεουδαρχῶν ἢ δευτερεύοντες φεουδάρχαι καὶ μεμονωμένοι στρατιωτικοὶ τυχοδιῶνται, προερχόμενοι ἐκ διαφόρων ἡγεμονιῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Καὶ ἡ μὲν Βενετία λαβοῦσα τὴν ἐκ τῆς διανομῆς τῆς λείας μερίδα τῆς ἐφ' ὠρισμένων Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀπεσχίσθη τῶν συναγωνιστῶν τῆς, διοικοῦσα αὐτοτελῶς καὶ αὐτογνομόνως ὅσα τμήματα ἐκ τῶν παραχωρηθέντων εἰς αὐτὴν κατέλαβεν. Οἱ λοιποὶ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν στανροφόρων, προερχόμενοι ἐκ πάσης γωνίας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ εἰς οὐδένᾳ πρότερον πολιτικὸν δεσμὸν μετ' ἀλλήλων εὐρισκόμενοι, νῦν τὸ πρῶτον συγκροτοῦνται πολιτικῶς εἰς αὐτοκρατορίαν ἀμειγυῖς φεουδαλικῆς μορφῆς ὑπὸ τὸν παρ' αὐτῶν ἐκλεγέντα Γάλλον Αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως, καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου διάφορον ὁδὸν ἠκολούθησεν εἰς τὰ βενετοκρατηθέντα μέρη ἀπὸ τῶν λοιπῶν, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἡ Βενετία ἦτο καὶ ξένη πρὸς τὸν φεουδαλισμὸν.

α) *Φραγκοκρατούμεναι περιοχαί.* Καὶ ὅτι μὲν οἱ Φράγκοι πρὸς ὁργάνωσιν τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους τῶν υἱοθέτησαν κράμα ἐκ τῶν εἰς τὴν Δύσιν κρατούντων φεουδαλικῶν θεσμῶν τροποποιημένων συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν, δὲν γεννᾶται ζήτημα, ἀλλ' οὔτε ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὸν ἱστορικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου τῆς περιόδου ταύτης, εἰμὶ ἐφ' ὅσον οὗτοι εἶχον ἐφαρμογὴν ἢ ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τῶν δουλωθέντων. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προεχόντως ἐνδιαφέρει τοῦτον ἀμέσως εἶναι, ποῖον δίκαιον καθώρισαν οἱ κατακτηταὶ διὰ τοὺς κατακτηθέντας Ἕλληνας καὶ ποῖον πράγματι ἐφηρμόζετο ὑπ' αὐτῶν.

Αί πληροφορίες τὰς ὁποίας ἔχομεν σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνάγονται εἰς τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα, ἥτοι ἀπέχουν ἕνα αἰῶνα καὶ πλεόν ἀπὸ τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως, καὶ προέρχονται ἀπὸ ἀνώνυμον, λίαν πιθανῶς, *γασμοῦλον* στιχουργόν. Κατ' αὐτὸν οἱ Φράγκοι κατακτιθεὶς νόθεύσαν τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἀκόμη ἀρχὴν τῆς προσωπικότητος τῶν νόμων, καὶ ἅμα τῇ καταλήψει ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς κατακτιθέντας τὴν διατήρησιν τοῦ προϋφισταμένου δικαίου των, εἰδικῶς δὲ τοῦ ἐθιμικοῦ¹, ἥτοι τοῦ δικαίου ἐκείνου τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, πολὺ ὀλίγον γνωρίζομεν.

Ὡς πρὸς τοὺς Φράγκους, δεδομένου ἀρ' ἐνός μὲν ὅτι ὁ φεουδαλισμὸς ἐν τῇ Λύσει εἶχε δημιουργήσει ἀτελείωτον ποικίλιαν νομικῶν ἐθίμων², ἀρ' ἐτέρου δὲ ὅτι οἱ σταυροφόροι προήρχοντο ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς λατινικῆς Δύσεως (Γάλλοι, Φλαμανδοί, Γερμανοί, Λομβαρδοί κλπ.), εἶναι πρόδηλον ποίαν πολυμορφίαν δικαίου ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὗτοι κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην θὰ ἐμερίμνησαν περὶ τοῦ καθορισμοῦ, ἔστω καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐνὸς κοινοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς διεῖπεν³.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀβεβαιότητος, ἐὰν τὸ δίκαιον τοῦτο κατεστρώθῃ ἀμέσως ἐγγράφως⁴, ἀξίαν ἐν προκειμένῳ ἔχει ὅτι περιήλθεν εἰς ἡμᾶς ἔγγραφος διατύπωσις αὐτοῦ γενομένη τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ 14ου αἰῶνος (1303-1330⁵) ὑπὸ ἀγνώστου πρακτικοῦ, ἢ γνωστῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Assises de Romanie⁶, ἥτις οὐδὲν ἔχει τὸ δογματικόν, ἀλλ' εἶναι ἔργον μᾶλλον διδακτικόν.

Περίεργως ἢ ἔρευνα τοῦ δικαίου τούτου ἡμελήθη, ὥς μὴ ὤφειλεν, ὑπὸ τῶν ἀρμοδιωτέρων δι' αὐτὴν ἱστορικῶν τοῦ δικαίου τῆς Δύσεως. Σημειωτέον δὲ ὅτι

¹) *Ἑλλήν. Χρονικὸν τοῦ Μορέως* (ἔκδ. Π. Καλονάφου), στ. 2095. Π. ΖΕΠΟΥ, *Τὸ δίκαιον εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως*, εἰς *Ἑπειρηδία Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπονδῶν*, ΙΗ' (1949), 213. Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, *Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ δουκάτου τοῦ Αἰγαίου* (Ἀθήναι, 1951), 115, 118. - *Τὸ Χρονικὸν* ἀναφέρει: «... τὰ συνήθειά μας, τὸν νόμον τῶν Ρωμαίων». «*Νόμος τῶν Ρωμαίων*» δὲν σημαίνει τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἀλλὰ τὸ «*δίκαιον τῶν Ἑλλήνων*», διότι τότε Ρωμαῖοι ἐκαλοῦντο οἱ Ἕλληνες (αὐτόθι, στ. 794-797).

²) MALÉCOT et BLIN, *Précis de droit féodal et coutumier*, (Paris), IX.

³) Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, ἔνθ' ἀν., 115-117.

⁴) Α. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, *Τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως*, εἰς *Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας*, **VI** (1903), 667-8. - G. RECOURA, *Les Assises de Romanie* (Paris 1930), 40 ἑπ.

⁵) RECOURA, ἔνθ' ἀν., 45 ἑπ.

⁶) Ἡ τελευταία καὶ ἀρίστη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ κειμένου αὐτῶν μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ ἀξιολόγου εἰσαγωγῆς εἶναι ἡ τοῦ G. RECOURA, ἔνθ' ἀν. Πρὸ τινος ἐξεδόθη καὶ ἀγγλικὴ μετάφρασις τῶν Ἀσσιζῶν μεθ' ὑπομνήματος ὑπὸ τοῦ P. W. TOPPING, *Feudal Institutions as revealed in the Assises of Romania the Law code of Frankish Greece* (Philadelphia, 1949).

αὕτη θὰ διηκολύνεν ἴσως τὴν γνῶσιν καὶ τοῦ δικαίου τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ νομικὰ ἔγγραφα σωζόμενα εἰς γαλλικὰ δημόσια ἀρχεῖα ἢ ἀρχεῖα ἀπογόνων τῶν κατακτητῶν.

Εἶναι γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ὅτι αἱ Assises de Romanie διακρίνονται διὰ τὴν πρωτοτυπίαν των. Βεβαίως εἶναι ἐπηρεασμένοι ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς Καμπανίας¹ — πρᾶγμα φυσικόν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς καταγωγῆς τῶν πρώτων Πριγκίπων τοῦ Μορεώς —, ἀλλὰ δὲν συνετάχθησαν κατὰ μίμῃσιν αὐτῶν. Οἱ συντάκται των ἀπέβλεψαν κυρίως εἰς τὰς καινοφανεῖς καὶ ἰδιορρυθμοὺς ἀνάγκας τῆς συγκροτήσεως καὶ συγκρατήσεως τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς κατακτηθείσης χώρας.

Ὅπως δὲ διὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ δικαίου τῆς περιόδου ταύτης τὸ Liber Consuetudinum τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατ' ἀρχὴν ὡς κυρία πηγὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου. Ἐφ' ὅσον ἐγένετο δεκτὸν ὅτι οἱ κατακτηταὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς κατακτηθέντας Ἑλληνας, ὅπως αἱ σχέσεις των διέπωνται ὑπὸ τοῦ ἰδίου των ἐθιμικοῦ δικαίου, αἱ δὲ Assises de Romanie ἐρρυθμίζον κυρίως τὰς σχέσεις τῶν κατακτητῶν, τὸ προέχον ζήτημα διὰ τὸν ἱστορικὸν εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ κατὰ τὴν κατάκτησιν ἐθιμικοῦ δικαίου τῶν κατακτηθέντων, ἔπειτα δὲ ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ δικαίου τῶν κατακτητῶν ἐπὶ τῶν ὑποδουλωθέντων.

Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ κατάκτησις ἐγέννησε νέας καταστάσεις. Ἡ συμβίωσις ἐπέφερεν ἐπιμιξίαν μεταξὺ κατακτητῶν καὶ κατακτηθέντων, παρήχθησαν ἔννομοι σχέσεις μεταξὺ τούτων, διεπομένων ὑπὸ διαφόρου δικαίου, ἔτι δὲ ἀνεφάνησαν καὶ νέαι σχέσεις ἔχουσai ἀνάγκην ὁρρυθμίσεως. Ἐπιπροσθέτως, ἐὰν ἡ ἐφαρμογὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐντελοῦς τὴν μορφήν νόμου οὐδέποτε εἶναι πιστὴ καὶ ἀκριβής, πόσον μᾶλλον τοῦτο ἐκτείνεται ἐν προκειμένῳ, ὅπου ἡ παραδοθεῖσα εἰς ἡμᾶς ἔγγραφος πηγὴ δικαίου, αἱ Ἀσσιζαί, εἶναι χασματικὴ καὶ συνεταγμένη κατὰ τρόπον πᾶν ἄλλο ἢ ὑποδειγματικόν; Καθρέπτει τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι αὐτὸ τὸ κείμενόν των, μὲ τὰς μαρτυρουμένας ἐν αὐτῷ ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς ἐρμηνείας διαφόρων διατάξεών του.

Ὅθεν, ἐρωτᾶται, διὰ ποίων κανόνων δικαίου ἐπληρώθησαν τὰ χάσματα καὶ τὰ κενὰ ταῦτα; Πῶς ἐγένετο ἡ ἐξέλιξις τοῦ δικαίου; Ἐλαμβάνετο πρὸς τοῦτο νομοθετικὴ μέριμνα ὑπὸ τῶν δεσποτῶν ἢ, ὅπερ τὸ πιθανώτερον, ἐπῆρχετο αὕτη ἐθιμικῶς, καὶ διὰ τίνων κανόνων;

Τῆς περιόδου ταύτης οὐδὲν ἄλλο, πλὴν τῶν Ἀσσιζῶν, νομοθετικὸν κείμενον ἢ συλλογὴ ἐθίμων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Ἡ νομολογία τῶν διαφόρων δικαστηρίων (*κουρτῶν* κ.λ.π., τοπικῶν κριτηρίων) εἶναι τελείως ἄγνωστος. Οὐδὲν σχεδόν

¹) K. HOFF, Geschichte Griechelands, εἰς ERSCH καὶ GRUBER, Allgemeine Enkyklopädie, 85 (Leipzig, 1867), 269. RECOURA, ἐνθ' ἂν., 41-42.

περὶ αὐτῶν μνημεῖον ἔχει ἔλθει εἰς φῶς. Ἐπίσης τότε ἦτο ἀνύπαρκτος νομικὴ ἐπιστήμη ἐν Ἑλλάδι, ὥστε οὔτε νομικὰς συγγραφὰς δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν. Οὕτω δὲ εἵμεθα εἰς πηγὰς πολὺ πτωχότεροι τῆς βυζαντινῆς περιόδου.

Κατ' ἀκολουθίαν, ὥς μόνη σχεδὸν καὶ πολὺτιμος πηγὴ ἀπομένουν τὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ τὰ ἐκδοθέντα τοιαῦτα ἔγγραφα εἶναι ἐλάχιστα, τελείως ἀνεπαρκῆ διὰ νὰ μᾶς πληροφορήσουν ἱκανοποιητικῶς. Οὐχ ἦτον ὅμως τὰ ἐκ τούτων γνωστὰ καὶ ἡ προέλευσίς των μᾶς δίδουν ἐνδειξεις ὅτι πρέπει νὰ σώζωνται καὶ ἄλλα.

Εἰς τὰ ἔγγραφα δὲ ταῦτα ὥς πηγῆς δέον νὰ δοθῇ ἀκόμη μεγαλύτερα σημασία, ἐὰν σκεφθῇ τις ὅτι ἡ λατινικὴ κυριαρχία εἶχεν ἀνομοίαν τύχην εἰς τὰς διαφοροὺς Ἑλληνικὰς περιοχάς. Εἰς ἄλλας τούτων ὁ βίος τῆς ὑπῆρξε πολὺ βραχύς, εἰς ἄλλας διήρυσσε μακρότερον σχετικῶς διάστημα χρόνου, ἐπὶ πλέον δὲ συνέβησαν εἰς αὐτάς ἐν τῷ μεταξὺ διάφοροι ἄλλαι βραχύβιοι ἐναλλαγαὶ ἄλλων Φυλάκων κυριάρχων (Καταλανῶν κλπ.), αἵτινες ἐπέφερον, ὥς εἰκός, νέας ἀναταραχὰς καὶ εἰς τὸ δίκαιον, καὶ ἐν γένει ἀπὸ τῆς λατινικῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς βυζαντινῆς παλινρθώσεως καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς τουρκικῆς ὑποδουλώσεως ἡ Ἑλλὰς ἔζησεν ἐν μέσῳ συνεχῶν πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων.

Τοιοιτοτρόπως ὁ ἱστορικὸς τοῦ δικαίου εὐρίσκεται ἐστερημένος παντὸς ἀξιολόγου στηρίγματος διὰ νὰ συνθέσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς περιόδου ταύτης καὶ παραμένει μὲ τὰς χεῖρας κενάς.

β') *Βενετοκρατούμεναι περιοχαί.* Ἀπὸ τῆς λατινικῆς Αὐτοκρατορίας πρέπει νὰ διαχωρίσωμεν τὴν μερίδα τῆς Βενετίας, ὅσῃν πράγματι κατέλαβεν αὕτη, διότι ἡ Βενετία ἦτο κράτος συγκεκριημένον ἤδη, εἶχεν ἰδίαν μητροπολιτικὴν νομοθεσίαν, ἀποχωρισθεῖσα δὲ τῆς νεοσυστάτου αὐτοκρατορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως διώκει ἀνεξαρτήτως τὰς ἰδίας τῆς κτήσεις (Κρήτην, Μεθώνην, Κορώνην κλπ., ἔπειτα δὲ κατὰ τὸν 14ον καὶ ἑφεξῆς αἰῶνας καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους), ἔχουσα καθωρισμένην καὶ ἀνεπτυγμένην ἀποικιακὴν πολιτικὴν.

Αὕτη εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ τῆς προσπορίσῃ ἕκαστος κατακτώμενος τόπος, ἐγνώριζε δὲ νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ κατάλληλα διοικητικὰ μέτρα, ὥστε νὰ καρπῶται τούτους εἰς τὸ maximum. Τὸ ἐφαρμοζόμενον ὑπὸ τῆς Βενετίας σύστημα ἐπὶ τῶν κτήσεών της δὲν ἐρροθυμίζετο ἐκ τῶν προτέρων ὁμοιομόρφως δι' ὅλα τὰ προσαρτώμενα μέρη, ἀλλὰ κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἐκτιμήσεως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν προέβαινεν αὕτη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προσιδιαζόντος εἰς ἐκάστην κτήσιν συστήματος διοικήσεως, τοῦτο δὲ ἴσχυε καὶ ὥς πρὸς τὸ δίκαιον. Τὴν ἀρχὴν τῆς

προσωπικότητας τῶν νόμων δὲν νύθεται, εἰμὴ ὁσάκις δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Ἡ ἰσχὺς τοῦ δικαίου τῶν κατακτωμένων ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ τῆς Βενετίας μόνον ἐὰν λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος ἢ ἀνάγκη τῆς ἐπέβαλε τὴν διατήρησίν του.

Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ ἰδίου τῆς δικαίου, ὅπου ἔκρινε τοῦτο συμφέρον, δὲν παρέλειπε νὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνατόν διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, πράγμα τὸ ὁποῖον καὶ κινώρῳνε χίρις εἰς τὸ ἄριον σύστημα διοικήσεως, ὅπερ διέθετε, καὶ τὴν ὁργανωτικὴν τῆς ἰκανότητα. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους, ἡ διατήρησις τῆς κατοχῆς τῶν ὁποίων τὴν ἐνδιέφερε μεγάλως, ἐφρόντισεν ὅχι μόνον νὰ ἐγκαταστήσῃ Βενετοὺς ἀποίκους, ἀλλὰ νὰ θεμελιώσῃ καὶ ἴδιον πλήρες διοικητικὸν σύστημα μὲ ὑπαλλήλους Βενετούς, οὕτως ὥστε εἰσαγαγοῦσα εἰς αὐτὰς τὴν βενετικὴν νομοθεσίαν¹ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς, ἔχουσα ἰδίους δικαστάς, ἰδίους συμβολαιογράφους κλπ., ἐκδίδουσα δέ, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη, καὶ νέας νομοθετικὰς διατάξεις καὶ ἀσκοῦσα ἀδιαλείπτως ἐπὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν ἀποικίων τῆς συνεχῆ καὶ ἄμεσον ἔλεγχον.

Κατόπιν τούτων εἶναι ἐπόμενον τὸ βενετικὸν δίκαιον νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖ τὴν ἐπικράτησίν του εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν.

Καὶ διὰ μὲν τὰς Ἰονίους Νήσους, αἵτινες δὲν ἐγνώρισαν πράγματι τουρκικὴν κατάκτησιν, ἀλλὰ τοιαύτας ἄλλων προηγμένων κρατῶν, ἔχουν δὲ διασωθῆναι τὰ ἀρχεῖα τους κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν², εἶναι σχετικῶς εὐχερὲς ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ δικαίου των, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο ἐγγράφων. Ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς Κρήτης χάρις εἰς τὸν Φραγκίσκον Μοροζίνη³ διεσώθησαν καὶ ἀπόκεινται εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας τὰ ἀρχεῖα τῆς βενετικῆς διοικήσεως τῆς, ἐν οἷς καὶ οἱ νοταριακοὶ κώδικες τῶν ἐν αὐτῇ διωρισμένων νοταρίων ὑπὸ τῆς βενετικῆς πολιτείας⁴, γεγραμμένοι ἄλλοι εἰς λατινικὴν ἢ βενετικὴν γλῶσσαν, ἄλλοι δὲ

¹) Ὡς πρὸς τὴν Κρήτην βλ. E. BARBARO, *Legislazione Veneta. I Capitolari di Candia* (Venezia, 1940), 6-7, 24, 64, ὡς πρὸς δὲ τὰς Ἰονίους Νήσους I. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Περὶ τῆς ἐν Ἐπιανήσῳ ἀφομοιώσεως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἰονίου δικαίου* (Κέρκυρα, 1879), 25, εἰδικῶς δὲ τὴν Κέρκυραν καὶ G. RECOURA, *ἐνθ' ἀν.*, 49-50.

²) Ἀτυχῶς, οἱ σεισμοὶ τῆς Ζακύνθου τοῦ ἔτους 1953 κατέστρεψαν τὸ Ἀρχιεπιτολεῖον τῆς, ὅπερ ἦτο ἐν τῶν πολυτιμωτέρων καὶ πληρεστέρων τῶν Ἰονίων Νήσων.

³) Οὗτος ὡς Capitano generale da mar ὀλίγον πρὸ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1669 καταλήψεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων εἶχε διατάξῃ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀρχείων τῆς νήσου εἰς Βενετίαν (βλ. P. S. LEICHT, *Documenti di Candia veneziana del secolo XVI* (Estratto dal vol. XXV della *Rivista di Storia del diritto Italiano* (Verona, 1952), 173).

⁴) Περὶ τῶν εἰς τὸ Archivio di Stato τῆς Βενετίας ἀποκειμένων νοταριακῶν κωδίκων καὶ ἐγγράφων ἐκ Κρήτης ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ κατάλογον εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν του

εἰς ἑλληνικήν. Οὕτω δὲ θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν, ὅταν ἴδουν οὗτοι τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, νὰ παρακολουθήσωμεν τὸ ἐν Κρήτῃ ἰσχύον καὶ ἐφαρμοζόμενον δίκαιον. Λέγομεν, ὅταν δημοσιευθῶν, διότι καὶ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, καίτοι εἶναι γνωστὸν ποῦ εὐρίσκονται, ἐν τούτοις μέχρι σήμερον μόνον δύο νοταρίων ἔχουν ἐκδοθῇ *σχεδιάσματα*, καὶ αὐτὰ ὅχι ἐκ τῶν γραφέντων ἑλληνιστῶν¹. Ἐκ τῶν ἑλληνιστῶν γεγραμμένων ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε ὠρισμένοι μόνον νοταριακαὶ πράξεις, ἀφορῶσαι εἰδικῶς περιουσιακὰς σχέσεις τῆς παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Κρήτης Μο- νῆς τοῦ Ἀρετίου², καὶ τινες ἄλλαι εὐάριθμοι³.

Διὰ τὰ λοιπὰ βενετοκρατηθέντα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Οὔτε ἡ βενετικὴ κυριαρχία ὑπῆρξεν εἰς αὐτὰ μακροχρόνιος καὶ συνεχής, οὔτε ἡ Βενετία ἀπόκτισεν αὐτὰ συστηματικῶς δι' ἰδίων πολιτῶν, ὥστε εἶναι εὐλογον νὰ διετηρήθῃ εἰς ταῦτα ἐν ἰσχύϊ καὶ ἀξιόλογον μέρος τὸ Ἑλληνικὸν τῶν μερῶν τούτων δίκαιον. Καὶ ναὶ μὲν τὰ ἀρχεῖα τῶν τελευταίων τούτων μερῶν τῆς ἐποχῆς τῆς βενετοκρατίας δὲν διεσώθησαν συγκεκροτημένα, ἀλλὰ μόνον μεμονωμένα νομικὰ ἔγγραφα προερχόμενα ἐξ αὐτῶν, οἷοσδήποτε ὅμως καὶ ἐὰν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διασωθέντων, πάντως παρίσταται ἀνάγκη ἐρεῦνης εἰς τὸ ἀπέραντον Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ δημοσιεύσιν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον μάλιστα στερούμεθα παντελῶς ἄλλων τοιούτων ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ἐξ ἄλλου, τὸ βενετικὸν δίκαιον ὅχι μόνον δὲν εἰσῆχθη ἢ εἰσαχθὲν δὲν ἐπεκράτησεν εἰς ὅλας τὰς ἐν Ἑλλάδι βενετικὰς κτήσεις, π.χ. λόγῳ τῆς βραχείας ζωῆς τῆς βενετικῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ καὶ ὅπου τοῦτο κατωρθώθη νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς με-

εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης ἐν τῷ Κρατικῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Βενετικοῦ Κράτους (Κέρκυρα, 1926), ὃν ἀντέγραψε μετ' ἀνακριβειῶν καὶ παραλείψεων ἐκ τῆς *Statistica degli atti custoditi nella sezione notarile* τοῦ Ἀρχείου τούτου (Venezia, 1886).

¹) Ἐκ τῶν πρωτοκόλλων τῶν βενετῶν νοταρίων τῆς Κρήτης ἐξεδόθησαν τὸ τοῦ Pietro Scardon τοῦ ἔτους 1271 ὑπὸ τοῦ ANTONINO LOMBARDO (Torino, 1941), καὶ τὸ τοῦ Benvenuto de Brixano τῶν ἐτῶν 1301-1302 ὑπὸ τοῦ RAIMONDO MOROZZO DELLA ROCCA (Venezia, 1950), περιέχοντα ἀμφοτέρω *σχεδιάσματα* (imbreviature), οὐδὲν δ' ἑλληνιστῶν γεγραμμένων. Εἰρήσθω, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἀρκετοὶ ἐκ τῶν νοταρίων τῆς Κρήτης ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γράφουν εὐχερῶς τὰς πράξεις τῶν τόσον ἰταλιστῶν, ὅσον καὶ ἑλληνιστῶν. Διὰ τοῦτο εἰς κώδικας τοῦ ἰδίου νοταρίου εὐρίσκομεν ἄλλας πράξεις τοῦ γεγραμμένας εἰς βενετικὴν διάλεκτον καὶ ἄλλας εἰς ἑλληνικὴν ἀναμίξ. Ἐπίσης ἀνεύρομεν εἰς τὸ ἴδιον Ἀρχεῖον καὶ *σχεδιάσματα* (imbreviature) ἑλληνιστῶν γεγραμμένα.

²) Ὑπὸ ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ, εἰς *περιοδ. Χριστιανικὴ Κρήτη* Α', (Ἡράκλειον, 1912), 1 ἐπ.

³) Ὑπὸ Κ. ΣΑΘΑ, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, ΣΤ', ριθ' - ριστ' καὶ 654 - 699, ΑΝΔΡ. ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑΚΗ, εἰς *Χριστιανικὴν Κρήτην*, Β' (Ἡράκλειον, 1913), 339 ἐπ., τοῦ Ἀκαδημαῖκου Ι. ΚΑΛΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ εἰς *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 3 (1928), 483 - 519, καὶ τινῶν ἄλλων σποραδικῶς, ὡς λ.χ. ὑπὸ ΜΙΚΛΟΣΙΧ et MÜLLER, *Acta*, III, 264.

γάλην ἔκαστιν, ὡς λ.χ. ἐν Κρήτῃ, εἶναι εὐνόητον, ὅτι τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη ἀμέσως, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ. Ἦτο φυσικὸν τὸ ἐγγώριον Ἑλληνικὸν δίκαιον ν' ἀντιστῇ μέχρις ἐνὸς σημείου. Κατ' ἀκολουθίαν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ θὰ παράσχουν ἅμεσον βοήθειαν τὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βεβαίως, τὸ γεγονὸς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐγγωρίου δικαίου δύναται νὰ συναχθῇ ἐν τινι μέτρῳ ἐις μέσους καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν, ὡς λ.χ. ἐξ ἐκδοθέντων νομοθετημάτων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, κυρίως ὁμῶς τὰ νομικὰ ἔγγραφα εἶναι ἐκεῖνα ἐκ τῶν ὁποίων θὰ προκύψῃ καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς ἐγγωρίους θεσμούς, ἀλλὰ καὶ τὸ ποῖον ἦσαν οὗτοι, τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον. Ἐπισκέψαι μου καὶ ἔρυναι εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας μοὶ παρέσχον ἐνδείξεις ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κρήτην, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν σχετικῶς τῆς κατακτήσεως καὶ καθ' ἣν ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς νοταρίων τῆς βενετικῆς πολιτείας εἰς ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς, ἐξηκολούθει ἡ σύνταξις καὶ ἰδιωτικῶν νομικῶν ἐγγράφων ὑπὸ κατωτέρων ὀρθοδόξων ἱερωμένων. Οὕτω, λ.χ. ἀνεύρομεν διαθήκην γυναικὸς τοῦ ἔτους πιθανῶς 1440, ἑλληνιστὶ γεγραμμένην καὶ ὑπογεγραφομένην ὑπὸ πέντε ὀρθοδόξων ἱερέων καὶ ἐνὸς «*διακόνου ταβουλάρου*»¹.

¹) Τὴν διαθήκην ταύτην, ἣτις ἀπόκειται εἰς τὸ Archivio di Stato τῆς Βενετίας (Duca di Candia. Busta 2. Ducali e lettere ricevute. Caderni 19. 1441 Settembre - 1442 Giugno), κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα. Καίτοι δὲν φέρει ἔτος συντάξεως, οὐχ ἦττον ὁμῶς ἡ ὑπαρξίς τῆς μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ 1441 καθιστᾷ λίαν πιθανὸν ὅτι συνετάχθη κατὰ τὸ ἔτος 1440 ἢ ὀλίγα ἔτη πρότερον, ἦτοι ὑπερμεσούσης τῆς βενετοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Αὕτη ἐγράφη ὑπὸ μιᾶς χειρὸς, ἔχει δὲ οὕτως:

Ἐγὼ Ἐκατερίνα ἡ Τερίβена λέγω διὰ τῆς παρούσης μου ἐπιτελευτίου διαθηκῆς, ἵνα ὑπάρχει ἀπο τοῦ νῆν. ||² ἦν τινα ἡγωράσαμεν γυναι(κα) τὴν Μαρίναν ἀπὸ τῆς ἐμ(ῆς) προικός, ἐλευθέρα πάσης δουλοσην(ης), ἐπειδὴ ἐδούλευσεν ||³ αὕτη (καὶ) πλεόν τῆς τάξε(ως) ὁμοί(ως) λέγω, ἵνα δώσει ὁ ἀνὴρ μου πρὸς τὸ θεοφρούρητον κάστρον (ὕπερπυρα) δέκα (καὶ) πρὸς ||⁴ τοὺς παρατυχόντας ἱερεῖς εἰς τὸ εὐχελαιὸν μου (ὕπερπυρα) δέκαπεντε, ψυχικ(ῆς) μου ὀφελεί(ας) ἔνεκεν. Εἰ δὲν ποιήσῃ οὕτως, ||⁵ λέγω, ἵνα ἐπισπάσῃται τὰς ἀράς τῶν ἀγίων. Πολλῇ γὰρ ἡ ἐμὴ προίξ καὶ ἐφθάρει ἅπασα παρὰ τοῦ ἀνδρός μου, (καὶ) ἅντι ||⁶ πάσης τῆς προικός μου, ἵνα γένηται οὕτως ὡς διέταξάμην, (καὶ) λήψῃται τὴν ἀπο θεοῦ) σίγῃ(σιν). Εἰς γὰρ ἀσφαλειαν ἐγενετο ||⁷ τὸ παρὼν μου ἐπιτελευταῖον κατὰ τὴν ἰδ δεκευρίου (ἰνδικτιῶνος) Γ'.

||⁸ + ἐγὼ εὐτελ(ης) ἱερεὺς Θεοδωρος ὁ Αλυάτης.

||⁹ + ἱερεὺς Γεώργ(ιος) ὁ Μαυρόπου(λος)

||¹⁰ + ὁ εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Τζαντήρης

||¹¹ + εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ Κριονερίτης.

||¹² + ὁ εὐτε(λης) ἱερεὺς Μανουήλ ὁ Ἰσραήλ.

||¹³ - Διάκονος ταβουλάριος ὁ Αλυάτης -

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τῆς Βενετίας τὰ ἑλλη-

Τέλος καὶ ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας ἐξεδόθησαν διατάξεις νομοθετικαὶ διὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι κτήσεις τῆς, ὡς καὶ διαταγαὶ τῶν εἰς ταύτας καθιδρυμένων βενετικῶν ἀρχῶν, περιέχουσαι κανόνες δικαίου ἀφορῶντας εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τοῦ δικαίου¹. Ἐκ τούτων ἔχει ἐκδοθῇ ἀριθμὸς τις ὑπὸ διαφόρων, ἐν οἷς καὶ τῶν ἡμετέρων Κ. Σάθα καὶ Κ. Θεοτόκη, ἀλλ' ἀνεπαρκῆς, ἐπὶ πλέον δὲ αἱ διατάξεις αὗται ὀλίγον μᾶς ἐξυπηρετοῦν, διότι δι' αὐτῶν εἰσάγεται νέον ξενικὸν δίκαιον, συνήθως βενετικόν, ἐνῶ ἡμεῖς ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὸ ὑπὸ τούτων καταργούμενον ἢ τροποποιούμενον Ἑλληνικόν, καὶ περὶ τοῦ ἐὰν ἐφηρμόσθῃ καὶ πῶς τὸ εἰσαχθὲν ξένον τοῦτο δίκαιον. Ὡς εἶναι δὲ εὐνόητον, ταῦτα δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν κυρίως μόνον διὰ τῶν νομικῶν ἐγγράφων.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ. Ἡ Τουρκοκρατία κατὰ τὰ ἀνωτέρω εὔρε τὸ Ἑλληνικὸν δίκαιον παρουσιάζον τοπικῶς οὐσιώδεις βασικὰς διαφοράς, ἐκτὸς ἄλλων λεπτομερειακῶν τοιούτων, προερχομένας κυρίως ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς ποικιλίας τῆς προτέρας κυριαρχίας ἐπὶ τῶν κατακτηθεισῶν περιοχῶν.

Ὡς εἶδομεν, εἰς ἄλλας ἐξ αὐτῶν, ὡς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὸ ὅλον σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου ἡ Τουρκοκρατία διεδέχθη τὸ Βυζαντινὸν κράτος, εἰς τὰς νήσους τοὺς Φράγκους ἢ Βενετοὺς καὶ κατὰ μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Ὅθεν, ἥτο φυσικόν, εἰς τὰς περιοχὰς τὰς περιελθούσας ἐκ τῶν Βυζαντινῶν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων νὰ εὔρουν οἱ πολὺ διάφορον καθεστῶς δικαίου ἀπὸ τῶν φραγκοκρατουμένων μερῶν. Εἰς τὰς ἐκ βυζαντινῆς χειρὸς κατακτηθείσας περιοχὰς, καὶ εἰς ὅσας ἀκόμη ἐξ αὐτῶν προὔπηρξε φραγκικὴ κατάκτησις, αὕτη ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὀλιγοχρόνιος καὶ ἐπομένως καὶ ἡ τυχὸν ἐπίδρασις τοῦ φραγκικοῦ δικαίου ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κατ' ἀναλογίαν μικρά. Προσέτι δέ, ἡ μεταγενεστέρα ἀποκατάστασις εἰς αὐτὰς τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας ἴσως νὰ ἔδωκε τὸν καιρὸν εἰς σχετικὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου ἀπὸ τὰς τυχὸν ἐπιδράσεις τοῦ φραγκικοῦ.

Ἀντιθέτως, εἰς τὰς περιοχὰς αἱ παρέλαβον οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ Βενετοὺς εὔρον τὸ Ἑλληνικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον διαμορφωμένον μὲ τὰς ἐπιδράσεις τῶν ξενικῶν τούτων¹ δικαίων ἀναλλοιώτους. Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τελευταίας νικᾷ ἔγγραφα δὲν εἶναι ταξινομημένα γεωγραφικῶς, ἀλλ' οὔτε ὑπάρχουν ἰδιαίτεροι κατὰ λόγους αὐτῶν. Ὅθεν, ἡ ἀνέγκαις τούτων ἀπαιτεῖ συστηματικὴν καὶ κοπιώδη ἐρευναν, διότι ταῦτα εὑρῆνται ἐγκατεσπαρμένα εἰς φανελλοὺς (buste) περιέχοντας καὶ ἄλλα παντοειδῆ ἀλλόλογισσα ἔγγραφα.

¹ Διὰ τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην βλ. Ἁ Μομφερράτου, Μεθώνη καὶ Κορώνη ἐπὶ Ἑνετοκρατίας (Ἀθήναι, 1914).

ταύτας ἡ Τουρκοκρατία εὗρε διάφορον ἑκασταχοῦ δίκαιον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἐκράτει ἐφ' ὅλων τῶν φεραγοκρατουμένων ἢ βενετοκρατουμένων μερῶν τὸ αὐτὸ δίκαιον.

Τὸ πολυποίκιλον τοῦτο Ἑλληνικὸν δίκαιον δὲν κατηγορήθη ὁλοκληρωτικῶς ὑπὸ τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ διὰ τὴν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ, ἀλλὰ, τοῦναντίον, διετηρήθη κατ' ἀρχὴν εἰς εὐρύτητα ποικίλλουσας, ἀπονεμηθείσης εἰς τοὺς κατακτηθέντας αὐτονομίαις, ἰδιαιτέρως μάλιστα εὐρείαις εἰς τὸ οἰκογενειακὸν καὶ τὸ κληρονομικόν.

Ἐπὶ τοῦ οὕτω διατηρηθέντος δικαίου τῶν ὑποδουλωθέντων ἔχομεν βεβαίως ἐπιδράσεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ, αἵτινες ὅμως κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνας δὲν ὑπῆρξαν σπουδαῖαι. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιδράσεις αὗται διέφερον κατὰ τόπον, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως ὠρισμένων εἰδικῶν προνομίων ἀπονεμηθέντων ὑπὸ τοῦ κυριάρχου — τῆς παραχωρήσεως τούτων ἐξαρτηθείσης ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ὑποταγῆς, ἐάν, δηλαδή, ἐπῆλθεν αὕτη ἄνευ ἀντιστάσεως ἢ, τοῦναντίον, κατόπιν ἀγῶνος, ἢ καὶ ἐξ εὐνοίας πρὸς ὠρισμένα πρόσωπα — εἴτε ἐξ ἄλλων ἰδιαιτέρων λόγων, π.χ. συνθέσεως πληθυσμοῦ κλπ.¹

Γενικῶς, πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου κατ' ἀμφοτέρας τὰς ξενικὰς ταύτας κυριαρχίας ἔπαιξαν σπουδαῖον ρόλον δύο κυρίως γεγονότα. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπιρροή τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ διαφοραὶ τῶν θρησκευμάτων μεταξὺ τούτων καὶ τῶν κατακτητῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους ὁ κληρὸς εἶχε λάβει ἔτι μᾶλλον σημαίνουσας ἐν τῷ κράτει θέσιν εἰς τὴν ἀπονομήν τῆς δικαιοσύνης², ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι φυσικὴ ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου.

Κατὰ τὴν Φεραγοκρατίαν ὅμως ἐξεδηλώθη μεγάλη δυσμένεια τῶν κατακτητῶν κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου καὶ ἐγένετο οὐσιώδης ὑποβίβασμός τῆς θέσεώς του, αἱ διώξεις κατ' αὐτοῦ εἶναι συχναὶ καὶ εὐρεῖαι, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ δικαίου πολὺν

¹) Ἰ. ΒΙΣΒΙΖΗ, Τινὰ περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι καὶ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835, εἰς περιοδ. *Ἀθηνα*, ΝΓ' (1949) (καὶ εἰς ἀνάτυπον), 236 - 237.

²) Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ κλήρου ἀνάγεται εἰς πολὺν παλαιὰν χριστιανικὴν ἐποχὴν. Περὶ αὐτῆς βλ. C. PAPAIOPOULOS, *Les privilèges du Patriarcat Oecuménique* (Paris, 1921), 276 - 7, Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία κλπ.*, ἐνθ' ἀν., 1470, Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ δικαιοδοσία τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἐπὶ ἰδιωτικῶν διαφορῶν κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον*, εἰς *Ἑπειρεῖδα Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, ΙΗ' (1948), 192 ἐπ. καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς.

μειωμένη. Ἐπὶ πλέον, κατακτηταὶ καὶ κατακτηθέντες εἶχον συγγενεῖς θρησκείας — ἀσχέτως τοῦ ὑπάρχοντος μεταξὺ τούτων θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ —, οἱ δὲ θεσμοὶ τῶν ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ παρεπομένως ἐν μέρει τοῦ κληρονομικοῦ τῶν δικαίου δὲν εὐρίσκοντο εἰς ἀπότομον ἀντίθεσιν, μάλιστα δὲ ἐφ' ὠρισμένων σημείων ὑπῆρχον καὶ ὁμοιότητες, ὥστε ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν δύο δικαίων εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο νὰ εἶναι πολὺ εὐχερεστέρα, τοσούτω μᾶλλον καθόσον καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο πληθυσμῶν ἐπιμῖξις¹ ἦτο φυσικὸν ν' ἀποβαίνει σὺν τῷ χρόνῳ συχνοτέρα, μάλιστα δὲ πολλοὶ τῶν λατίνων ἐποίκων παρέμεινον ὀριστικῶς ἐν Ἑλλάδι καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν.

Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὁ κληρὸς ὄχι μόνον ἀποκαθίσταται εἰς τὴν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σημαίνουσαν θέσιν του, ἀλλὰ καὶ ἐπανξάνεται αὕτη σημαντικώτατα, ὥστε ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν κατακτηθέντων καὶ τοῦ δικαίου τῶν νὰ εἶναι οὐσιωδестаίη.

Ἀναφορικῶς δὲ πρὸς τὰς θρησκείας τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων, αὐταὶ εὐρίσκοντο εἰς ἀπότομον καὶ ἀπόλυτον ἀντίθεσιν. Οἱ μικτοὶ γάμοι μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἀπεδοκιμάζοντο ἀπολύτως ὑπὸ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῶν σπανίων δὲ περιπτώσεων μικτῶν γάμων μεταξὺ Μωαμεθανοῦ καὶ Χριστιανῆς ἐφηροῦζετο πάντοτε καὶ ὑποχρεωτικῶς τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον ὡς πρὸς τε τὴν σύναψιν τοῦ γάμου, τὴν λύσιν, τὰς προσωπικὰς καὶ περιουσιακὰς σχέσεις τῶν συζύγων, ὡς καὶ τὰς σχέσεις τῶν πρὸς τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα, ἔτι δὲ καὶ τὴν κληρονομίαν, μὴ ἀναγνωριζομένου ἐπὶ τῶν τοιούτων γάμων κληρονομικοῦ δικαιώματος τῶν ἐτεροθρήσκων συζύγων, συνεπεία τῆς ἀρχῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, καθ' ἣν οὐδέποτε Μωαμεθανὸς κληρονομεῖ μὴ Μωαμεθανὸν ἢ μὴ Μωαμεθανὸς Μωαμεθανόν². Ἐπιπροσθέτως δὲ τὰ ἐκ τῶν μικτῶν τούτων γάμων τέκνα ἀπέκτων πάντοτε τὸ Μωαμεθανικὸν θρήσκευμα καὶ ἐθεωροῦντο Τούρκοι. Οὕτως ἡ ἐπίδρασις τοῦ ὑπὸ τελείως διαφορετικῶν ἀρχῶν διεπομένου Ὀθωμανικοῦ δικαίου εἰς τὸ δίκαιον τοῦ γάμου τῶν κατακτηθέντων ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος, πολὺ δὲ δύσκολος καὶ ἡ εἰς τὸ κληρονομικόν.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν δύναται τις νὰ εἴπῃ ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι αὕτη ἦτο προὐτὸν τῶν ἰδίων δυνάμεων τῶν ὑποδούλων, τελούντων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Περσικοῦ καὶ κατευθυνομένων ὑπὸ τῶν τοπικῶν κριτηρίων, ἤτοι τῶν ἐπισκοπικῶν καὶ τῶν κοινοτικῶν.

Αἱ γαμικαὶ σχέσεις, προσωπικαὶ καὶ περιουσιακαί, ὡς καὶ ἡ ἐκ διαθήκης

¹) Ἐξ ἧς προήλθον καὶ οἱ λεγόμενοι γασμοῦλοι.

²) Δ. Ν. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ (Δημήτρου), Ἱερονομικὸν κληρονομικὸν τῶν Μωαμεθανῶν δίκαιον. Φεράτζ. (Ἀθήναι, 1915), 16.

διαδοχή ὑπῆρξαν ἀντικείμενα ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἀπόλυτον αὐτονομίαν τῶν κατακτηθέντων. Τὰ προικοσύμφωνα καὶ αἱ διαθήκαι ἦσαν ἔγγραφα τῶν ὁποίων τὸν τύπον, τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν ἰσχὺν ἐκανόνιζε προνομιακῶς τὸ δίκαιον τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐξ αὐτῶν διαφοραὶ ὑπῆγοντο εἰς τὰ ἴδια τῶν κριτήρια, ἅτινα εἶχον ἀρμοδιότητα καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν διαφορῶν, ἐφ' ὅσον, ἐπὶ τῶν τελευταίων, οἱ διαφερόμενοι δὲν ἐζήτουν τὴν κρίσιν τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν τοῦ κατακτητοῦ, ὁπότε καὶ μόνον ἐφηρμοζέτο τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ τελευταῖον ἦτο σπάνιον, διὰ τοῦτο καὶ ἐπίδρασις, ἄμεσος ἢ ἕμμεσος, καὶ εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἀντικείμενα τοῦ διαφόρου δικαίου τοῦ κατακτητοῦ ἐπὶ τοῦ τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀσήμαντος.

Ἐξ ἄλλου, καθὼς κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν, οὕτω καὶ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἢ ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησις τῶν νομικῶν σπουδῶν καὶ αἱ πρόοδοι τῆς νομικῆς ἐπιστήμης παραμένουν διὰ τοὺς Ἑλληνας ξένοι καὶ ἄγνωστοι.

Καθ' ὃν χρόνον ἀρχίζει νὰ φθίνῃ ὁ φεουδαλισμὸς ἐν τῇ Δύσει, ἐπομένως καὶ τὸ φεουδαλικὸν δίκαιον, τὸ δὲ ρωμαϊκὸν νὰ ἐπανευρίσκη θέσιν περίβλεπτον εἰς τὴν πράξιν καὶ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην τῆς λατινικῆς Δύσεως, ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἀπόψεως δικαστικῆς πράξεως καὶ νομικῆς ἐπιστήμης εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐξῆς κατάστασιν: Ὅχι μόνον ἡ ὑπαρξίς νομικῆς σχολῆς εἶναι ἄγνωστος, ὅχι μόνον νομικοὶ δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κυρίως δικασταὶ δὲν ἀσκοῦν κατ' ἐπάγγελμα τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλὰ οἱ τοπικοὶ αἵρετοὶ ἄρχοντες, οἱ *δημογέροντες* ἢ *προεστοί*, ἐναλλασσόμενοι κατ' ἔτος ἢ ἀνὰ διετίαν, ἐκτελοῦν χρέη δικαστῶν, ἔχοντες ὡς μόνον ἐφόδια τὴν κοινωνικὴν πείραν καὶ στοιχειώδεις γραμματικὰς γνώσεις, ἐνίοτε δὲ οὔτε ταύτας. Ὅπωςδὴποτε ὅμως αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐφαρμοσταὶ τοῦ δικαίου καὶ διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἤσκουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ δικαίου τοῦ τόπου τῶν. Οὕτως αὐταὶ ἀποτελοῦν καὶ ἀξιόλογον πηγὴν γνώσεως αὐτοῦ.

Ἐκτὸς τούτων, ἰδιαίττωςαν θέσιν ὡς πρὸς τὸ δίκαιον καταλαμβάνουν ἐκ τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων ὁ *κατζηλλιέρης* καὶ ὁ *ροτάριος*. Κατὰ κανόνα οὗτοι ἦσαν οἱ σχετικῶς περισσότερον ἐγγράμματοι τοῦ τόπου, ἔχοντες δὲ ὡς ἔργον τὴν σύνταξιν τῶν περὶ δικαιοπραξιῶν ἐγγράφων τῶν συμπατριωτῶν τῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων τῶν κοινοτικῶν κριτηρίων, αἱ προσυπέγραφοι, εὐρίσκοντο εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν καλῆτερον παντὸς ἄλλου τὸ ἰσχύον ἐθιμικὸν δίκαιον, καὶ νὰ χρησιμεύουν ὡς νομικοὶ σύμβουλοι τῶν συναλλασσομένων. Εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν εἰκονίζεται τὸ ἐκείστοτε ἰσχύον δίκαιον, δηλαδή, τὸ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἔργων τῶν παρὰ τοῦ προκατόχου τῶν παραλαμβανόμενον, ὡς καὶ τὸ κατὰ τὴν λῆξιν αὐτῶν παραδιδόμενον, ἥτοι τὸ μετὰ τῶν ἐν τῇ μεταξὺ ἐπελθουσῶν μεταβολῶν, αἱ ἢ συνέχεια τῶν πράξεων τῶν μὴ ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθῶμεν. Καὶ ἐὰν δὲ

ἀκόμη ἀρνηθῇ τις ὅτι λόγω τῆς θέσεώς των συνέβαλλον οὗτοι ἐμμέσως εἰς ὀρισμένες τροποποιήσεις τοῦ δικαίου, πάντως διὰ τῶν ἐγγράφων των μᾶς διέσωσαν τὴν κυριωτέραν καὶ ἀξιολογωτέραν πηγὴν τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου τῶν ὑποδούλων.

Ὁ ἕτερος σημαίνων παράγων, ὅστις ἤσκησεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ δικαίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ κληρὸς.

Οἱ ἱερωμένοι εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο μορφαί. Πρῶτον ὡς δικασταί, καὶ δευτέρον ὡς συγγραφεῖς νομικῶν βιβλίων καὶ συλλογαὶς νομοκανονικῶν διατάξεων.

Τὸ Πατριαρχικὸν δικαστήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ καὶ ἀνώτατον κριτήριον τῶν Ἑλλήνων, λόγω τῆς συνθέσεώς του¹, ἀποτελούμενον κατὰ κανόνα ἐκ τῶν λογιωτέρων ἱερωμένων, ἐπὶ πλέον δὲ διαθέτον νομικά κείμενα καὶ συγγράμματα, θ' ἀνέμενε τις ν' ἀποτελῇ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τὸν ἀσφαλῆ ὁδηγὸν διὰ τὰ λοιπὰ κριτήρια τῶν ἐπαρχιῶν. Πλὴν ὅμως δὲν συνέβαινε τοῦτο.

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν συμμετεῖχον εἰς αὐτὸ κατ' ἐπάγγελμα νομικοὶ δικαιογυεῖ μὲν τὴν ἔλλειψιν τῆς συμβολῆς τῆς νομολογίας του εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πεδίον, ὅχι ὅμως καὶ τὴν μὴ ἀποδοτικότητα ὡς δικαστικῆς πράξεως. Πράγματι αἱ ἀποφάσεις του συνήθως δὲν ἔχουν ἔρεισμι τὸν βυζαντινὸν νόμον — ὃν ὅμως τὸ δικαστήριον τοῦτο καὶ ἐν γένει ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρει πάντοτε ὡς τὸ ἐπίσημον τῶν Ἑλλήνων δίκαιον — ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν περίπτωσιν ἐπεικέξ. Καὶ ὅταν δὲ ἐγίνετο εἰς ταύτας ἐπὶ κλήσεις διατάξεων τοῦ Ἀρμενοπούλου ἢ τῶν Βασιλικῶν², πρᾶγμα ὅχι σπάνιον, αὗται ἐνίοτε παρηρημενέοντο, καὶ δὴ σκοπίμως³. Τοιοῦτοτρόπως αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου τούτου δυσκόλως ἠδύναντο ν' ἀποτελέσουν πρότυπα καὶ νὰ παγιώσουν λύσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων νομικῶν ζητημάτων, καθοδηγούσας τὰ κατώτερα κριτήρια, πολὺ δὲ μᾶλλον ν' ἀποτελέσουν δικαιοπλαστικὸν παράγοντα.

Ἐξαίρεσιν τούτου ἀποτελοῦν αἱ ἀποφάσεις τοῦ Πατριαρχικοῦ δικαστηρίου, ὡς καὶ τῶν ἐπισκοπικῶν τοιούτων ἐπὶ τῶν ζητημάτων τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, ὅπως λ.χ. ἐπὶ τῆς ἱερολογίας τῆς μνηστείας καὶ τοῦ γάμου, τῶν κωλυμάτων αὐτοῦ κλπ. Ἐπ' αὐτῶν ἀληθῶς κατεβάλλετο προσπάθεια, ὅπως τηρῶνται οἱ Κανόνες, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἀρκετὰ σχετικῶς περὶ αὐτῶν ἐρηνηνεκτικὰ βοηθήματα.

Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον, ἤγοντο βεβαίως εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο ὑποθέσεις στηριζόμεναι εἰς ἐπικαλούμενα ὑπὸ τῶν διαδίκων ἔθιμα, ἀλλὰ αὗται ἦσαν ὀλίγαι, ἐπὶ πλέον δὲ τοῦτο ἀπέφρευγε συστηματικῶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν

¹) Ν. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗ, Τὸ ἐν Ἑλλάδι Δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας (Ἀθ. 1882), 56.

²) Βλ. π.χ. Μ. ΓΕΛΩΝ, Κανονικαὶ Διατάξεις, Α' (Κων/νίς, 1888), 227.

³) Περβλ. λ.χ. ἔνθ' ἀν., 214.

καί' οὐσίαν ἐξέτασιν αὐτῶν καὶ τὰ ἀπέρριπτεν ἐπὶ διαφόροις δικαιολογίαις¹. Ἦγοντο δὲ ἐνώπιον αὐτοῦ ὀλίγαι ὑποθέσεις τοῦ κοινού δικαίου, διότι ἡ προσφυγὴ εἰς αὐτὸ τῶν διαδίκων δὲν ἦτο συνήθης λόγῳ τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν δαπανῶν.

Ἐξ ἄλλου δέ, καὶ ἡ γνῶσις τῶν ἐκδιδομένων ἀποφάσεων τοῦ ἀνωτάτου τούτου κριτηρίου δὲν ἦτο εὐχερὴς ἔξω τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν ἐνδιαφερομένων ἐφ' ἐκάστης ὑποθέσεως, διὰ τὴν ἔλλειψιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πάσης διὰ τοῦ τύπου δημοσιότητος.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς νομολογίας τοῦ δικαστηρίου τούτου ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου — ἐξαίρεσει τοῦ Κανονικοῦ — δὲν ὑπῆρξε σημαντική. Οὐχ ἦτον ὅμως συνετέλεσεν ἐνσυνειδήτως τὸ Πατριαρχικὸν δικαστήριον εἰς τὴν διάσωσιν τῆς παραδόσεως τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, ὥς δικαίου Ἑλληνικοῦ.

Ἐκτὸς τοῦ Πατριαρχικοῦ δικαστηρίου, ἔχομεν καὶ τὰ κατὰ τόπους ἐπισκοπικὰ δικαστήρια, εἰς ἃ ὁ ἐπίσκοπος ἐδίκαζεν εἴτε μόνος, εἴτε μετὰ προκρίτων ἢ κατωτέρων ἱερωμένων. Παραλλήλως πρὸς ταῦτα, εἰς ὁρισμένα μέρη, ἐδίκαζον ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου εἰς ἡ περισσότεροι *δημογέροντες*, ἀποτελοῦντες τὸ κοινοτικὸν κριτήριον, ἢ ὑπῆρχον κριτήρια συντιθέμενα ἀποκλειστικῶς ἐκ κατωτέρων ἱερωμένων².

Πάντα τὰ δικαστήρια ταῦτα προκειμένου περὶ ὑποθέσεων τοῦ κοινού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου τοῦ οἰκογενειακοῦ — πλὴν τῆς μνηστείας, τοῦ γά-

¹) Οὕτω λ.χ. αἱ πατριαρχικαὶ ἀποφάσεις αἱ δημοσιευόμεναι εἰς Μ. ΓΕΔΕΩΝ, ἐνθ' ἄν. Α', 148 ἀπορρίπτουν τὸ προταθὲν ἔθιμον ὡς ἀγνοούμενον ὑπὸ τῶν ἱερῶν νόμων. Ἡ ἐν τ. Α', 211 τὸ ἀπορρίπτει ὡς ἀντιζείμενον εἰς τὸν γραπτὸν νόμον. Ἡ ἐν τ. Β', 81 ἀποφαίνεται ὅτι ἰσχύουν τὰ ἔθιμα, ὅταν εἶναι δίκαια καὶ συνάδουν πρὸς τοὺς ἱεροὺς νόμους. Ἡ δὲ μεταγενεστέρας ἐποχῆς ὑπ' ἀριθ. 160/1890 ἀπόφασις τοῦ Διαρκοῦς Ἑθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου (εἰς Μ. ΘΕΟΤΟΚΑ, Νομολογία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Κωνσταντινούπολις 1897), 337) ἀπορρίπτει ἔθιμον ὡς ἀντιζείμενον εἰς τὸν νόμον καὶ μὴ δυνάμενον νὰ κατισχύσῃ αὐτοῦ. Τὴν δυσμενὴ ταύτην διὰ τὰ τοπικὰ ἔθιμα, ἰδίᾳ τοῦ οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ δικαίου πολιτικὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀντ' αὐτῶν προβολὴν ὡς ἐννοίᾳ δικαίου τοῦ Ἀρμενοπούλου θεωρεῖ ὁ Κ. Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ὡς ἡποβλέπουσαν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐξάλειψιν τούτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ καὶ τῆς ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ δικαίου ἐνότητος τοῦ Γενους. (Τὸ ζήτημα τῶν δύο Ἀστικῶν Κωδίκων, εἰς *Νέον Δίκαιον*, Ἔτος 2ον (1946), 16311). Δηλαδή ἡ Ἐκκλησία ἐπραξεν ὅ,τι καὶ μετέπειτα διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ὁρθῶς ἐπεξήγησαν τὰ Προσωρινὰ τῆς Ἐπαναστάσεως Πολιτεύματα καὶ οἱ ἐπὶ Καποδίστρια νομικοὶ (Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, Τινὰ πρὸς τῶν νομικῶν ἐθίμων κλπ. ἐνθ' ἄν., 228, 240 ἐπ.).

²) Βλ. περὶ αὐτῶν Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, εἰς *L'Hellénisme Contemporain* (29 Μαΐου 1953) καὶ εἰς ἀνάπτυκτον, 197-8 (γαλλικὴ ἐκδόσις p. 231-2). Ι. ΛΥΚΟΥΡΗ, Ἡ διοίκησις καὶ δικαιοσύνη τῶν τουρκοκρατούμενων νήσων Αἴγινα - Πόρος - Σπέται - Ὑδρα κλπ. (Ἀθήναι, 1954), 146 ἐπ.

μου καὶ τοῦ διαζυγίου — καὶ τοῦ κληρονομικοῦ, ἐφήρμοζον τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον τοῦ τόπου. Καὶ ἀπαντοῦν μὲν πράγματι παρεκκλίσεις ἀπὸ τούτου, ἀλλ' αὐταὶ ὠφείλοντο εἰς λόγους ἐπεικειάς, καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι οἱ πολιτικοὶ νόμοι εἶναι ἐπικρατέστεροι τῶν ἐθιμῶν, ὡς ἀπεφαίνεται τὸ Πατριαρχικὸν δικαστήριον.

Συνήθως καὶ ἐκείναι ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου αἱ ἐφαρμοζόμεναι ὑπὸ τῶν κατωτέρων τούτων κριτηρίων ἐξελαμβάνοντο ὡς ἐθιμικὸν δίκαιον ἢ διατάξεις τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, καὶ ὄχι ὡς «πολιτικοὶ νόμοι» (ἀστικὸν δίκαιον). Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ περὶ τριμοιρίας Νεαρά 26 τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου (ἔτ. 1306), ἣτις ἐχαρακτηρίζετο καὶ ἦτο γνωστὴ συνήθως μόνον ὡς διάταξις τοῦ Κανονικοῦ δικαίου, ἐκ τοῦ ὅτι εἶχε τὴν πηγὴν τῆς εἰς τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχοῦ Ἀθανασίου τοῦ Α' ¹.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διέστελλον *ἔθιμον, πολιτικὸν νόμον*, ἦτοι βυζαντινὸν δίκαιον, καὶ *ἐκκλησιαστικὸν νόμον* ², δὲν ἦσαν ὅμως εἰς θέσιν νὰ προσδιορίσουν ταῦτα ἐπιστημονικῶς.

Πάντως καὶ τὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια ἔδιδον προέχουσιν θέσιν εἰς τὸ Κανονικὸν δίκαιον, χωρὶς νὰ παραλείπουν δεδομένης περιστάσεως νὰ κάμνουν χρῆσιν καὶ τῆς Ἑξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου, ὡς τοῦ ἐπισήμου πολιτικοῦ δικαίου. Ἐναντι ὅμως τοῦ πολιτικοῦ νόμου ταῦτα, ὡς καὶ τὰ κοινοτικὰ κριτήρια ἐθεώρουν κατὰ κανόνα ἐπικρατέστερον τὸ ἔθιμον. Τοῦτο δέον νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι συμμετεῖχον συνήθως εἰς τὰ ἐπισκοπικὰ ταῦτα δικαστήρια καὶ οἱ προσεστοί, οἵτινες στερεῶς εἶχοντο τοῦ ἐθιμικοῦ τῶν δικαίων.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν παρατηρεῖται ἀλληλεπίδρασις τῆς νομολογίας τῶν κριτηρίων τῶν διαφόρων μερῶν, τοῦτο δὲ ὠφείλετο εἰς ποικίλους ἱστορικοὺς καὶ ἄλλους λόγους, ἴσως δὲ ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ἐπικρατοῦν τότε τοπικιστικὸν πνεῦμα.

Εἶναι ἀληθές ὅτι κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν οἱ ἱερωμένοι ἀποτελοῦν κατὰ κανόνα μὲ σπανίας ἐξαιρέσεις (ὡς ἡ τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ὅστις ἦτο λαϊκός, ἀνῆκεν ὅμως καὶ οὗτος εἰς οἰκογένειαν ἱερωμένων) τοὺς συγγραφεῖς τῶν νομικῶν πονημάτων. Ταῦτα εἶναι συνήθως ἢ συλλογαὶ νομοκανονικῶν διατάξεων ἢ ἐρμηνεῖαι κανονικῶν κειμένων ³. Αἱ ἐργασίαι τῶν αὐτῶν παρέμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

¹) Περὶ τῆς Νεαρᾶς ταύτης βλ. Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Die Novelle des Patriarchen Athanasius εἰς *Neugriechische - Jahrbücher*, 8 (1930) 136 - 146, καὶ εἰς ἀνάπτυκον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἀποφάσεις τινὲς Ἐπισκόπων, αἵτινες ὁρθῶς τὴν προσδιορίζουν ὡς αὐτοκρατορικὴν διάταξιν.

²) Μ. ΓΕΛΕΡΝ, ἐνθ' ἀν., Α', 76.

³) Περὶ αὐτῶν βλ. Α. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ, Γεν. Ἀρχαί (Ἀθ. 1930), 42 σημ. 3, πληρρέστερον δὲ εἰς Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Τατορία καὶ Εἰσηγήσεις*, ἐνθ' ἀν., 265 ἐπ.

εἰς χειρόγραφα, ἐξ ὧν ἄλλοι πάλιν ἱερωμένοι τὰ ἀντέγραφοι πρὸς χρήσιν ὠρισμένου μοναστηρίου ἢ ἐπισκοπῆς. Τὰ ἀντίγραφα ταῦτα συχνὰ παρουσιάζουν μεταβολὰς καὶ παρεμβλήματα ὀφειλόμενα εἰς τοὺς διαφόρους ἀντιγραφεῖς, περιεχούσας νομικὰ ἔθιμα τοῦ τόπου δι' ὃν προωρῖζετο τὸ ἀντίγραφον, ὁπότε καὶ ταῦτα χρησιμεύουν ὡς πηγὴ γνώσεως τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου.

Εἰδικῶς πρέπει νὰ μνημονευθοῦν ὡς ἄμεσοι πηγαὶ γνώσεως τοῦ δικαίου τούτου αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας γενόμεναι κωδικοποιήσεις τινὲς ἐθίμων ὠρισμένων νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, περιλαμβάνουσαι κρατοῦν δίκαιον τῶν μερῶν τούτων. Τοιαύτας κωδικοποιήσεις ἔχομεν π. χ. τῆς Σαντορίνης, Σύρας κλπ.¹ Ἀτυχῶς, ἡ διεξοδικωτέρα ἐξ αὐτῶν, ἡ τῆς Νάξου τοῦ ἔτους 1810, διασκευασθεῖσα τελικῶς ὑπὸ ξένου πρὸς τὸν τόπον προσώπου, δὲν ἀπέδιδε πιστῶς τὸ κρατοῦν δίκαιον, διὰ τοῦτο δὲ ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῶν Ναξίων ἅμα τῇ ἐκδόσει τῆς². Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, αἱ συλλογαὶ αὗται εἶναι ἐλάχισται, χασματικαὶ καὶ ἀτελεῖς.

Προσέτι ἔχομεν καὶ ἐνίας ἀποφάσεις τοπικῶν κοινοτικῶν συνελεύσεων νομοθετικοῦ περιεχομένου, τινὲς τῶν ὁποίων ἐκρωθήσαν διὰ Πατριαρχικῶν ἀποφάσεων, ὡς π.χ. αἱ περὶ μέτρου τῶν προικῶν³, αἵτινες ὅμως δὲν ἐτηροῦντο, ἀντισταμένων εἰς τοῦτο τῶν ἀντιθέτων ἐθίμων, ἅτινα ἐξηκολούθουν ἰσχύοντα⁴.

Ἐκτὸς τούτων, εἶναι γνωστὰ καὶ ἄλλα τινὰ τοπικὰ νομοθετήματα εἰδικοῦ περιεχομένου, συνταχθέντα ὑπὸ τῶν κοινοτήτων, ὧν σημαντικώτερον ὑπῆρξεν ὁ Νόμος τῆς νήσου Ὑδρας τῆς 1 Μαΐου 1818⁵, ἅτινα ὅμως ἦσαν εὐάριθμα, κατὰ σημαντικὸν δὲ μέρος ἐκωδικοποιοῦν τὸ ὑφιστάμενον ἐθιμικὸν δίκαιον. Καὶ ταῦτα συνετάχθησαν ὑπὸ μὴ νομικῶν, ἦσαν δὲ ἀνεπαρκῆ διὰ νὰ μεταβάλουν βασικῶς τὸν ἐθιμικὸν χαρακτῆρα τοῦ Μεταβυζαντινοῦ δικαίου.

Τέλος ἔχομεν δύο ἐλληνικὰς κωδικοποιήσεις. Πρόκειται περὶ τῶν νομοθεσιῶν τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, ἥτοι τῆς Μολδαβίας τοῦ Καλλιμάχη (1816-7) καὶ τῆς Οὐγγροβλαχίας τοῦ Καρατζᾶ (1818)⁶. Καὶ ναὶ μὲν ἀμφότεραι

¹) Βλέπει ταύτας εἰς Ἰ. καὶ Π. ΖΕΠΩΝ, *Jus Graeco-Romanum*, VIII, 499 ἐπ., ἔτι δὲ Δ. ΓΚΙΝΗ, *Περίγραμμα ἱστορίας τοῦ Μεταβυζαντινοῦ δικαίου*, ἐνθ' ἀν., 47 ἐπ.

²) Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, *Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1833 περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν*, εἰς *Ἐπετηρίδα Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου*, 3 (1950) καὶ εἰς ἀνάτυπον, 160 σημ. 1, 168-9.

³) Προβλ. π.χ. εἰς Μ. ΓΕΛΩΝ, ἐνθ' ἀν., Α', 67, 257, 314 κλπ.

⁴) Ἐνθ' ἀν., Α', 307.

⁵) Βλέπε περὶ αὐτῶν Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, *Ἡ κοινοτικὴ διοίκησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν*, ἐνθ' ἀν., 203-4 (γαλλικὴ ἐκδοσις, p. 237-8).

⁶) Κ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Sur les sources du Code Callimaque*, εἰς

ἀφεώρων Ρουμανικὰς χώρας, ἀλλὰ οἱ κύριοι συντάκται τῶν ὑπῆρξαν Ἑλλήνες, ἐξ ὧν ὁ τοῦ τῆς Μολδαβίας Ἀνανίας Κουζάνος ἦτο νομικός, ὁ ὁποῖος οὕτω δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς εἷς τῶν προδρομῶν τῆς νομικῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι τὸ κατὰ βάσιν ἰσχύσαν δίκαιον κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχὴν ἦτο ἐθιμικὸν καὶ τούτου ἡ γνῶσις ἐνδιαφέρει προεχόντως τὸν Ἑλληνα ἱστορικόν. Δεδομένον δ' ὅτι τῶν ἐθίμων τούτων, πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων, δὲν συνετάχθησαν ἔγγραφοι συλλογαί, οὔτε ἰδιωτικὰ ἔγχειρίδια περὶ αὐτῶν ἐγράφησαν, εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Μεταβυζαντινοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν ὑστέρων βυζαντινῶν χρόνων, εἶναι γεγραμμένη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰ νομικὰ ἔγγραφα.

Εἶναι ἀληθές ὅτι διὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐνδιαφέρθησαν ἀρκετοὶ ξένοι, κυρίως δ' οὗτοι ἔφερον εἰς φῶς καὶ βυζαντινὰ νομοθετικὰ κείμενα καὶ ἰδιωτικὰ ἔγχειρίδια, ὡς καὶ νομικὰ ἔγγραφα. Οὐχ ἦττον αἱ ἐξακολουθοῦσαι ἀνευρέσεις τοιούτων ἐγγράφων παρέχουν ἂν μὴ τὴν βεβαιότητα, τοῦλάχιστον, μεγάλας πιθανότηας ὅτι εὐρίσκονται ἀκόμη πολλὰ ἐξ αὐτῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς καὶ τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὰς ἀρχαιοθήκας Ἀρχαίων καὶ Βιβλιοθηκῶν ἀναμένοντα τὸν ἡμῶν, μᾶλλον, τοὺς ἱστοριοδίφας πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ δημοσίευσιν των. Ταῦτα ἐγράφησαν μὲν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ, ὅπως τὰ ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης κατὰ μέγαν μέρος κοσμοῦν τὰ μουσεῖα τῆς ἀλλοδαπῆς, οὕτω καὶ τὰ προϊόντα τῶν ἑλληνικῶν βιβλιογραφικῶν ἐργαστηρίων τῶν βυζαντινῶν χρόνων¹ καὶ τῶν ταπεινῶν νοταρίων τὰ πρωτόκολλα ἀποτελοῦν πολὺτιμον μέρος τῶν ξένων ἀρχαίων, μεταφερόμενα περὶ τοὺς χρόνους τῆς Ἀλώσεως, ἀκόμη δὲ περισσότερα συληθέντα κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὑπὸ ξένων, ἐπειδὴ ἦσαν ταῦτα καὶ πλέον εὐμετακόμιστα τῶν ἔργων τέχνης. Προφανὲς περὶ τούτου ἀπόδειξις εἶναι ὅτι τὰ περισσότερα τῶν μέχρι σήμερον ἰδόντων τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐκ τῶν χειρογράφων καὶ ἄλλων νομικῶν ἐγγράφων εὐρέθησαν ἀποκείμενα εἰς τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Βατικανοῦ², τοῦ Μονάχου³, τῆς Βενετίας κλπ., ἐν Ἑλλάδι δὲ μόνον εἰς ὀλίγας σωζομένας μο-

Rivista Storica Romana I (Bucarest, 1931), 32 ἐπ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Σημείωμα περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Ρουμανίᾳ κωδικοποιήσεων, εἰς Ἰ. καὶ Π. ΖΕΠΩΝ, Jus G - R, VIII, IX ἐπ., (καὶ εἰς ἀνάτυπα).

¹) ΣΩΚΡ. ΚΟΥΓΕΑΣ, Βυζαντινὰ βιβλιογραφικὰ ἐργαστήρια, εἰς *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 28 (1953), 456.

²) Λ. Ζ. Σχεδιάσματα βυζαντινοῦ νοταρίου ἐκδοθέντα ἐκ κώδικος τοῦ Βατικανοῦ ὑπὸ G. FERRARI DALLE SPADE, εἰς *Studi Bizantini e Neoellenici IV* (Roma, 1935), 249 - 276.

³) Π. Ζ. αἱ ἀποφάσεις ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΩΜΑΤΙΑΝΟΥ δημοσιευθεῖσαι ἐκ χειρογράφου τοῦ

ναστηριακὰς βιβλιοθήκας, ὡς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς Πάτμου, εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἀθηνῶν, ἴσως δὲ καὶ εἰς τινὰς ἄλλας δευτερευούσας. Τὸ ἱστοριοδιφικὸν δὲ τοῦτο ἔργον ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ λόγῳ τῆς δυσκολίας τῆς γλώσσης διὰ τοὺς ξένους, ἀλλὰ κυρίως ὡς ἔθνικὸν καθήκον.

Διὰ τὰ νομικὰ ἔγγραφα τῆς Τουρκοκρατίας, τὰ ὁποῖα, εὐτυχῶς, εὐρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἀνάγκη, ὅπως ταχέως περισυλλεγοῦν ὑπὸ τοῦ Κράτους ὅσα κατέχονται σήμερον ὑπὸ ἰδιωτῶν — εἶναι δὲ ταῦτα τὰ περισσότερα —, διότι κινδυνεύουν ν' ἀπολεσθοῦν ὀριστικῶς, καὶ νὰ ἐναποτεθοῦν εἰς τὰ δημόσια ἀρχεῖα, εἰς δὲ τοὺς ἱστοριοδίφας ἀνήκει ὕστερον ἢ μελέτη καὶ δημοσίευσίς των.

Μόνον οὕτω, νομίζομεν, θὰ ὑπάρξῃ ἡ δυνατότης νὰ γραφῇ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς περιόδου.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Δ. ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΥ,	Μανιᾶται εἰς Ζάκυνθον (συνέχεια καὶ τέλος)	σελ. 1
Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ,	Διονύσιος ὁ Πύρρος ὡς ἐρανοιστὴς νόμων	» 93
ΣΤ. ΣΚΟΠΕΤΕΑ,	Διαθῆκαι ἐκ τῆς Λυτικῆς Μάνης	» 100
Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ,	Τὰ ἐρωτήματα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1833 περὶ τῶν νομικῶν ἐθίμων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν (συνέχεια)	» 122
Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ,	Τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορίας τοῦ Μεταβυζαντινοῦ δι- καίου	» 131